carlini 10.2 — is:

Ei Stevina anne [illegible] bonae [illegible] f 25 : [illegible]

oglio di castoreo e d'ogli
d'amendole amare
per la sordità ℞.

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI,

PHILIPPI II. HISPANIARVM Regis Archiatri, & à cubiculo Medici:

Commentaria,

In libros Hippocratis de Ratione victus in Morbis acutis.

Diligentißima cura ab omnibus mendis, & erroribus vindicata.

AVGVSTAE TAVRINORVM,

Apud hæredem Nicolai Beuilaquæ.

M. D. XC.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

GRATISSIMA seculo nostro fuisse cognouimus opera emendatissima Francisci Vallesij, viri eminentissimæ scientiæ, & eximiæ dignitatis, quæ ex nostra officina prodierunt, & merito quidem, cum vix aliud habeat ætas hæc aut eius viri doctrina præstantius, aut suis voluminibus vtilius: deerat tamen tractatulus quantitate exiguus, valore ingens, de ratione victus in morbis acutis: quo ne careant studiosi, scientes quāti quæcunque etiam minuta fragmenta ex tanti Philosophi, & Medici, preciosissima supellectile decidentia sint facienda, eum ecce omni diligentia, & studio elaboratum emittimus, vt nostram sedulitatem, & communis boni desiderium hoc testimonio etiam probemus. Vale.

INDEX
Eorum, quæ in hoc opere continentur.

Cau-

 curam

Iuuenis

Morbi

Porcelo-

Sanguis

Turgentes

Vetustissimi

FINIS.

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI,

IN SCHOLA COMPLVTENSI professoris primarij,

AC NVNC POTENTISSIMI REGIS Philippi cubicularij Medici

COMMENTARIA

In libros Hipocratis de ratione victus in Morbis acutis.

PROOEMIVM

QVI Cnidias vocatas sententias scripserunt, quæcunque quidem patiuntur ægrotãtes in singulis morbis, recte scripserũt, & quomodo quædã ipsorum euenerunt, & hucusque etiam qui medicus non sit, possit recte conscribere, si bene ab ægrotantium quocunq; didicisset quæ patiuntur. quæcunque autem antea scire oportet ipsum medicũ non dicente ipso ægroto, horũ multa omissa sunt alia in alijs, & quædã quæ peroportuna sunt ad bonam coniecturam. quando autem ad coniecturam dicitur, vt oporteat singula curare, in his multa aliter intelligo, quàm vt illi prodiderunt: & non solùm ob hoc non laudo, sed quòd etiam paucis numero auxilijs vtebãtur. nã plurima ab ipsis relata, præter morbos acutos, pharmaca purgãtia dare, & serũ & lac opportunè ꝓpinare. Si ꝗdem igitur hæc optima sint, & quadrantia

morbis in quibus dare monẽt, longè digniora laude eßent, quod pauca cum eßent, sufficerent. nunc autem non ita habet. Qui igitur postea rursum eas disposuerunt, medicè magis transegerunt de ijs quæ exhibenda sunt singulis. Sed neque de ratione victus antiqui conscripserunt quidquã mentione dignum, atqui res magna hoc est: multos igitur modos in singulis morborum, & multiplicem ipsorum diuisionem, non ignorauerunt quidam. numeros autem cuiusque morborum exacte dicere volentes, non recte scripserunt: non enim facile numeratu sit, si quis æstimet ægrotantium morborum, quòd alius ab alio aliqua re differat & nõ videri eundem morbum eße, nisi idem nomen habeant. Mihi autem placet in tota arte mentem adhibere, etenim quæcũque opera docet bene omnia oportet facere etiam rectè, & q̃cũq; opera celeriter, celeriter, & quæcunq; pure, pure, & quęcũq; sine dolore exerceri opportet, quam maxime fieri poßit, sine dolore facere: & alia omnia huiusmodi facere oportet aliorum modum in melius mutando. maxime autem laudauerim medicum, qui in acutis morbis, qui plurimos homines occidũt, in his in melius differat aliquid ab alijs. sunt autem hi acuti, quos vocant antiqui, pleuritidẽ, & perineumoniam, & phrenitidem & lethargum, & causum, & alios morbos, qui his proximi sunt, quorum febres, semper continuæ existentes, occidunt: cùm enim non pestilentijs alicuius morbi modus aliquis grassatus fuerit, sed sparsi fuerint morbi, & non similes, ab his morbis moriuntur plures, quam ab alijs omnibus, Idiotæ igitur, non valde agnoscunt, eos qui in his differunt ab alijs aliarumque magis curationum laudatores & vituperatores sunt. deinde magnum signum hoc est, quod populares ignorãtißimi horum in his morbis sunt, vtpote quæ studio cõsequi oporteat, qui enim medici non sunt, medici videntur eße præcipue ob hos morbos, facile enim est nomina discere q̃ consuenerunt

runt

runt proferri apud ita ægrotātes. si enim nominet quis ptis sanæ cremorem, & vinū, tale aut tale, aut etiam mulsam, omnia hæc videntur vulgaribus dicere, & meliores, & deteriores, vtrum non ita habet: Sed in his valde multum differunt alij alijs. videntur autem mihi dignissima esse quæ scribantur, quæcunque maxime ignorantur à medicis, cum oportuna sint vt sciantur, & quæcunq; magnas vtilitates afferunt, aut magnas læsiones. quę igitur maxime ignorātur hæc sunt: Cur in acutis morbis quidā medici totam vitam terunt ptissanas dantes non collatas, & existimant recte curare. quidam autem omnino faciunt, vt hordeum nullum bibat ægrotus: magnam enim læsionem putat eße, sed collantes per linteum tribuunt. quidam autem ipsorum neque sane ptißanam crassam tribuunt, neque cremorem alij quidem vsque dum septimam attingat ægrotus, alij autem & ad finem vsque, donec morbus iudicatus sit. huiusmodi quæstiones ne proponere quidem medici cōsueuerunt, fortasse autem neque si proponantur, comperiantur: atqui calūniam sane habet ars tota magnam apud populares, vt videatur ne esse quidē omnino medicina, quia in acutissimis morbis tantopere differunt inuicem artifices, vt quæ alius exhibet optima eße putans, hęc existimet alius mala esse, & fere ob hoc artem dicunt similem eße diuinationi. Quia diuinatores eādem auem, si quidem sinistra sit bonam eße existiment si autem dextra, malam: atqui & in haruspicina huiusmodi sunt alia in alijs. sed quidam diuinatorum, horum contraria. dico autem pulcherrimam eße hanc speculationem, & germanam plurimis in arte, & maxime oportunis. Etenim ægrotantibus omnibus ad salutem magnum quiddam potest, & sanis ad securitatem, & ijs qui exercentur, ad bonū habitum, & in id quod quisq; vellit.

HIC liber à quibusdam inscribitur de ratione victus in morbis acutis, ab alijs de ptissana, ab alijs etiam contra cnidias sententias. neque sane nouum est dici deptisana. Plinius libro. 28. cap. 7. dicit Hippocratem de laudibus ptissanæ librũ scripsisse, quod de nullo alio intelligi potest. reuera non multum reffert, quo horum modorum inscribatur liber, nã quodammodo hæc omnia in idem tendunt: nam hic agitur de ratione victus in morbis acutis, in his semper fere vtebantur veteres ptissana, aut hac sola, aut omnium maximè. Porrò vituperat cnidias sententias eo maximè, quod in illis ratio victus, quæ præcipua curationis pars est, aut ommitteretur, aut tractaretur negligenter, ergo hac in parte cnidias sententias insectari, est rationem recte instituendi victum tradere: nihilominus melius est, & magis rationi consonum vocari librum de ratione victus in acutis: nam hic est finis huius doctrinæ, & in hoc paratur liber, vt doceamur recte vim instituere in acutis morbis qui cum febribus sunt: de alijs verò agitur per accidens, & huius gratia: quanque nequã solam rationem victus in morbis dictis continet hic liber, sed aliam etiam curationem, vt si res tota dicenda sit, videatur mihi liber esse de ratione victus in acutis qui cum febribus sunt, & reliqua curatione, non dixi autem simpliciter de curatione acutorum, sed de ratione victus & reliqua curatione. quia ratio victus maxima curationis pars est, & de ea præcipue agitur hoc opere, etsi non de ea sola. In hoc procemio Hippocrates non sine magno artificio causam reddit qua hoc opus scribendum suscepit, & apperit operis argumentum, facitque dicendorum propositionem. Quod vt intelligas, scias non omnium primum scripsisse Hippocratem de medica arte (quamquam fortasse ille primus scripsit bene, & methodice) sed fuisse ante choos medicos, quorum ille fuit precipuus (nescio an primus) & ante cnidos qui vt Galenus. 1. Methodi affirmat, cum illis certabant, & italos etiam qui post hos cæperunt, rodios qui iam incipiebant deficere. Illi omnes nixi sunt artem medicam constituere & augere, verum vt par est, non potuerunt nisi incohare cum essent primi. Medicina vt alię omnes artes,

nata

nata est ex vulgari noticia, & natura insito sciendi desiderio: cum scilicet primi illi homines cuperent scire, sibi ipsis & alijs opem ferre ægrotantibus, neque adhuc vlla haberent præcepta, ceperunt considerare quæ in ægrotis accidebant, & quædam tentantes facere, & quæ succedebant notare; hæcque omnia scriptis mandare, vt ex ijs quæ in multis fierent aut plęrisque præcepta nascerentur, quibus constitueretur ars: & posteri maiorum cartas excipientes, addebant inuentis, & proprius accedebant iam ad artem. Ita cnidij, primi quidem scripserunt libros quos vocabant cnidias sententias, quas posteri rursum emendauerunt & auxerunt: atqui quoniam ita est natura comparatum vt à rudioribus procedatur ad exactior qui primas scripserunt, non describebant morbos, symptomata, & signa quibus erat vtendum nisi vt vulgares etiam & medicinæ imperiti possent, scribentes scilicet ea quæ videbant obseruabantque in ægrotis, & quę ipsimet ægroti narrabant. hoc genus scribendi principium dedit arti durauitque etiam vsque ad secula Hippocratis, in hoc enim genere est opus Epidemion: maxima enim ex parte continet narrationes & historias, verum omnium primi vtpote qui vix scirēt aliquid plusquam idiotæ, scribebant cumulatè omnia, siue ad rem facerent, siue secus, interim ommittentes plurima quæ ad rem faciebant, & ad significandum affectionem aliquam, latentem, aut euentum morbi, aut ad indicandam curationem: posteri qui iam propius ad artem accedebant, omittebant aliquanto magis quæ ad rem nihil faciebant, & quæ erant scitu necessaria, quæ toto hoc procemio vocat ἐπίκαιρα idest oportuna, seu ad rem facientia, tradebant. Hippocrates non hoc solo genere scribendi vsus est, quamquam & hoc etiam est vsus ob tēporis conditionem. Scripsit verò in vtroque genere vt oportebat, præceptiuo sane in aphorismis & prognostico exactè ac optimè, & in hoc etiam opere, etsi non tam exacte: narratorio in Epidemijs, narrans vero ea solum quæ ad doctrinam essent oportuna, inepta & vulgata omittens. ergo, inquit, qui cnidias vocatas sententias scripserunt, recte scripserunt, idest fideliter narrauerunt (non enim rectè & medice) quæcunque patiuntur ægrotantes in singulis modis, & quomodo quæ-

dam ipsorum euenerunt: verum hucusque etiam qui medicus non sit, possit rectè conscribere, si bene ab ægrotantibus didicisset quæ patiuntur: nimirum ad nos sępe deferuntur relationes eorum quæ patiuntur absentes ægroti à barbitonsoribus aut etiam ab alijs idiotis conscriptæ. quæcunque autem (inquit) antea scire oportet ipsum medicum non dicente ipso ægroto, horum multa omissa sunt, alia in alijs: non scilicet ommissa sunt omnia in omnibus, neque in aliquo morbo omnia, sed quædam in hoc quædam illo: itaque in omnibus ommissa ab illis sunt aliqua, alia in alijs. Quæ medicum oportet per seipsum nosse neque ab ipso ægrotante discere plurima sunt nam morbi essentias & internas causas non oportet ab ægrotãte petere, sed neque symptomata, omnia colorem enim vultus linguæ & oculorum, partium quarundam extenuationes, aut peruersiones, & quædam huiusmodi medicum ipsum oportet considerare, ægrotus enim non narrabit, partim quod non sentit, partim quòd nescit an hæc faciant multum ad rem. Quæ ægrotum narrare oportet sunt quæ ad ipsius sensum pertinent, & animales actiones, vt quæ pars doleat aut non doleat, dormiat an non posit dormire, & causæ externæ quę iam sunt elapsæ, vt iter egisse, vigilasse, potasse, aut aliud huiusmodi, atqui & hæc ipsa aliquando medici ostentationis gratia & admirationis tentant perseipsos diuinare, iuxta illud quod in prognostico dicit Hippocrates, si nondum ex alijs inditijs coniecturam facere posit, interrogare oportet an vigilauerit homo, aut famem sustinuerit. itaque ommittebant cnidij medici plurima eorum quę medicos oportet animaduertere, ea dicẽtes quæ vulgaris quispiam scribere posset, interrogans de singulis ipsos ægrotos. verum ea quæ medici solent notare, non omnia sunt, æque scitu necessaria, neque ęque reffert ommitti: quędam enim plus alijs sunt ad coniecturam oportuna & proinde cum maiori incommodo ommitterentur: velut si quis narrans quæ laboranti febre accuti accidunt, omittat dicere an sitiat, male fecerit: deterius verò ni dicat an facile respiret: quia facilitas respirationis magnam habet vim ad salutem in morbo acuto qui cum febre affligit, hoc est, peroportuna est ad cõiecturam faciendã de futura salute: dicit itaque illos om

misisse

misisse multa, & quædam quæ per oportuna sunt ἐς τέκμαρσιν idest ad coniecturam, non qualemcunque sed artificiosam & veritati proximam: nam vt in calce prognostici diximus inter est inter σημεῖα idest signa & τεκμήρια idest inditia, quòd inditia dicuntur ea ex quibus rationales cõiecturam facimus proximam euidentiæ: quoniam autem ommiserunt multa ꝑ oportuna ad coniecturam faciendam de occultis & de futuris, vt de morbi essentia & causis & constitutione morbi & morbi exitu: & ad coniecturam dicitur, vt oporteat singula curare, idest & ex his coniecturis nascitur ratio curationis singulorum, necesse est vt in curationibus errauerint: proinde in his (inquit) multa aliter intelligo quam illi prodiderunt, idest in morborum curationibus multum ab illis dissentio. Explicat deinde peculiariter quomodo errarent in morborum curationibus, dicens eos ad morbos longos vsos fuisse per paucis auxilijs. sed dices, quid ad rem? quorsum longorum morborum meminit nunc, agere incipiẽs de acutis? Si enim in acutis vtebantur satis multis auxilijs, non videbantur hoc loco notandi: nisi verò ex professu hic liber scriptus est contra cnidias sentẽtias: non certe: Sed alio tendit, nimirum vt dicat illos etsi in acutis non peccauerint, vt in longis, auxiliorum penuria, peccasse, tamen, & priores & posteriores cnidos, quod de ratione victus nihil fere egerint, cùm tamen sit hæc maxima pars curationis acutorum: itaque huc tendunt hæc. Et non solum (inquit) ob hoc non laudo (quod scilicet multa ommiserint per oportuna ad coniecturam) sed quòd etiam paucis numero auxilijs vtebantur. nam plurima eorum quæ ab ipsis relata sũt præter morbos acutos (in quibus scilicet vtebantur aliquanto pluribus) sunt hæc tria, pharmaca expurgantia dare, & serum, & lac. Dices fortasse, hos hanc ob causam non fuisse vituperandos, sed laudandos potius, quod paucis vterentur. Ita enim video nunc, quosdam medicos eo nomine se pręcipuè iactantes apud vulgus, quod nullis ferè medicamentis vtantur: vt alios contra, se, hac causa peritissimos videre vollentes, quod abundent multis, & singulis horis aliquid circa ægrotãtes nouent. peccant sane vtrique, nam neque methodus sine materia, neque hęc sine methodo aliquid pręstare posit vtrisque

intent. auctor.

que respondet Hippocrates dicens, siquidem hæc optima sint, & quadrantia morbis in quibus dare monent, longe digniora laude essent, quòd pauca cum essent, sufficerent: nunc autem non ita habet res, non enim sufficiunt. Itaque non vituperantur quòd pauca, sed quod insufficientia: vtendumque, neque pluribus quàm opus sit, neque paucioribus quam vt sufficiant, in omnibus rebus præstat mediocritas. Itaque qui primum sẽtentias Cnidias scripserunt, in morborum acutorum auxilijs non adeo defecerunt: & qui postea rursum eas disposuerunt, medicè magis transegerunt, de ijs quæ scribenda sunt singulis, scribentes scilicet iam distinctius, & non tam tumultuariè, & confusè, sed neque hi de ratione victus conscripserunt quidquam mentione dignum. atqui res (inquit) magna hoc est. Merito profecto dicit rem magnam esse, idest maximum momentum habere ad curationem, bonum victum. nam quanto præstantior est indicatio virtutis quam morbi, tanto victui bono fidendum magis est, quam bonæ curationi. Certe multo plures liberentur, cum bono victu reliqua curatione dimissa, quam curatione recte suscepta, sine victu bono. Itaque inquit magnam rem esse ad curationem probam victus rationem, hancque defecisse in antiquorum scriptis. vult deinde indicare, cum magnum momentum habeat in morbis omnibus, maius tamen habere in acutis, & in his magis antiquiores deffecisse: vt ob hoc constet maximè necessarium fuisse de ratione victus in acutis scribere. In primis dicit illos male distinxisse morbos a morbis, maleque eos diffiniuisse. Multos igitur (inquit) modos in singulis morborum, & multiplicem ipsorum diuisionem, non ignorauerunt quidam, numeros autem cuiusque morborum exactè dicere vollentes, non recte scripserunt. hæc verba non posis intelligere, nisi memineris eorum quę in principio huius commentarij diximus, nimirum in illis primordijs artis, medicinæ studiosos nihil aliud fecisse, quam obseruare quæ in ægrotis videbant: ita ergo cæperunt morbos distinguere, eos qui similia paterentur, similibus morbis pati dicentes: qui disimilia, disimilibus: & fingebant quædam morborum nomina, ex quibusdam quæ laborantibus accidebant, quoniam verò nondum agnoscebant essentias morborum, ne-

que

que quæ abstrusa in arte, sed quę vulgares ipsi, faciebant multo plures morborum modos, & multo plura fingebant nomina, quam illi re vera habent differentias, occasionem scilicet accipientes ab aliquo accidente, quod neque pathognomonicum esset, neque per se inesset, sed assidens, ac ob accidens aliquod existens, velut siquis, quoniam tertiana laborantes quidam sitiunt multum, quidam minus, dicat tertianam siticulosam, & siti carentem, & putet se diuersos morbos dicere. Multa huiusmodi occurrunt in libris de morbis, qui nomine Hippocratis circunferuntur: vt febris singultiens, morbus siccatorius, febris interficiens, morbus liuidus, morbus ructuosus, & multa alia huiusmodi. Nimirum illi libri non sunt satis exculti ab Hippocrate, & qui satis exculti non sunt sapiunt ruditatem illius temporis. quoniam ergo non capiebant antiqui illi differentias morborum, vnde oportebat, sed vndecunque (ex quocunque scilicet accidente) faciebant plures morbos, quã reuera sint, atque ita, vt narrat Galenus, dicebãt esse bilis morbos septem, vesicæ duodecim, renum quatuor, stranguriæ quatuor, morbi regij genera quatuor, scimus tamen non esse tot. Proinde dicit, eos dixisse multos modo sin singulis morborũ, hoc est in singulis speciebus modos multos, qui species diuersas non constituerent, numeros autem eorum, secundum scilicet eorum veras species, non dixisse exactè. Reddit causam qua id euenerit, dicens, non enim facile numeratu sit, si quis æstimet ægrotantium morbum, quod alius ab alio aliqua re differat. Idest si æstimet ægrotantium morbum eundem non esse, eo quod alius ab alio aliqua re qualicunque differat, etiãsi ea non sit legitima morbi differentia, atque ob tales differentias diuersa nomina tribuat: ac deinde non videantur ei, idem morbus esse, nisi idem nomen habeant. Id dicit, quia, etsi, ob accidentia quæcunque, diuersa nomina tribuerent, si nihilominus intelligerent, multa mala habere diuersa nomina, & esse eundem morbum (vt si verbi gratia aliud nomen dedissent tertianæ siticulossæ aliud sitis experti) minus peccarent: nunc autem peccabant, quia ob differentias accidentarias diuersa nomina tribuebant, & non putabant eundem morbum esse, nisi idem haberent nomen. itaque illi male distinguebant

mor-

morbos,& male curabant,& maximam curationis partem(victus,scilicet rationem)omittebant. His dictis, incipit Hippocrates dicere, quid ipse vellit, & quorsum incipiat scribere. Mihi autem,inquit,placet, in tota arte mentem adhibere:etenim quæcunque opera docet benè, omnia oportet facere etiã rectè,hcc est,oportet animum aduertere in tota arte,atque eligere ex quacunque secta quod bene docet:omniaque,quæ bene docentur, bene exequi, & nihil eorum quæ necessaria sint ommittere,& quæcunque opera celeriter,celeriter. Nimirum præcipua pars curationis est in captanda occasione, quæ præceps est: neque tamen proinde sunt agenda omnia celeriter, sed quæ ars celeriter, quæ lentè. Modus tenendus hac in re est, vt celeritas morbi cuiusque, naturali constitutioni illius aptetur, vt acuti cæleriter,longi lente curentur, festineturque cuicunque malo occurrente, pro ratione vrgentiæ. Addit,& quæ cunque pure, pure. Pure curare arbitror dici. gratis medicamentis vti,minime horrendis,aut etiam sordidis. Hæc igitur deuitentur quoad fieri potest, & quam minima fieri possit molestia,ægris inferatur. Nam alacritatem comparant & vigorẽ virtutes omnes nostri corporis, placide & pure tractatæ:contra impuritate,sorditie,& molestia,lãguescunt. Qua in re peccant vulgares medici,neque lineam tunicam mutare, neque lecti syndonem, neque manus faciem vę labare, neque quidquam aliud quod ad mũdiciem spectet,suis ægrotis permittẽtes,nę si longus quidem morbus sit: quasi magni refferat volutari suis sordibus, aut quasi non augeat hoc omnem putrescentiam. Hippocrates certe consuluit vt ægrotantibus gratiæ prę stentur ad quod etiam genus pertinet quod addit,& quæcunque sine dolore exerceri oportet, quam maxime fieri posit,sine dolore facere. Omnia sane postulant per se sine dolore fieri, preterquam cum trahendi in partem aliquam causa, aut excitandi,reuocandi in partem aliquam causa, aut excitandi,reuocandive animum, dolor consulto infertur:ea verò in quibus fluxione laboratur, vt quæ inflammata sunt: aut in quibus fluxio timetur vt vulnerata,confracta,aut luxata,maxime sine dolore tractari postulãt: nam prętet communem doloris noxam qua facultates debilitãtur, ipse dolor in talibus præcipua morbi cau-

bi causa fit:nihil enim est, quod magis fluxiones conuocet. Insinuãs hæc omnia male tractasse veteres medicos, dicit, & alia omnia huiusmodi facere oportere, aliorum modum in melius mutantes, hoc est, mutantes in melius modum curandi, quo alij medici curabant. atqui cum multum referat, quocunque in morbo hæc omnia melius exequi, quàm veteres: maxime autem (inquit) laudauerim medicum, qui in acutis morbis, qui plurimos homines occidunt, in his in melius differat aliquid ab alijs, idest in his præstandus quæ dicta sunt differat aliquid ab alijs medicis: in melius, idest, quod ipse melius ea præstet. Explicat deinde, qui sunt acuti qui plurimos occidũt, dicans, sunt autem hi acuti, quos vocant antiqui, pleuritidem, & perineumoniam, & phrenitidem, & lethargum, & causum & alios morbos, qui his proximi seu similes sunt, vt inflammatio hepatis, renũ, aut vteri: omnes scilicet, quorum febres, semper continuæ existentes occidunt. Probat deinde, hos morbos plurimos occidere, his verbis: Cum enim non pestilentis alicuius morbi modus aliquis grassatus fuerit, sed sparsi fuerint morbi, & non similes, ab his morbis moriuntur plures, quàm ab alijs omnibus. Pestilens constitutio est, cum vnica aliqua morbi species populariter grassatur, & plurimos occidit, vt in cranone carbunculi. Cum autem plurimi ægrotant, suntque multi morbi, & non similes, vt alij phrenitide, alij lethargo teneantur, tempestas est morbossa sed non pestilens: & morbi, nõ Epidemiales sed sparsi dicũtur. dicit ergo plures homines mori ab acutis cum continuis febribus, & sparsis, cuiusmodi sunt omnes quorum essentia est in acutis febribus, aut internis inflamationibus, quàm ab alijs: non sane, quod aliquis sparsorum plures tollat quam pestis: nam est in ipsa pestis definitione, vt plurimos occidat, sed quia pestis raro grassat̃, sparsi vero morbi semper, plus aut minus, fit vt multo plures ab his moriantur, quam a peste. Ita igitur eius verba audire debemus, ac si diceret, cum enim non pestilentis alicuius morbi modus aliquis grassatus fuerit, vt certe grassari raro solet, sed sparsi fuerint morbi, & non similes, vt solent semper fere, ab his morbis moriuntur plures quam ab alijs omnibus. Hæc itaque est causa, qua ab acutis cum continua febre, & sparsis moriuntur plures,

quam

quam a peste. eadem est ratio aliorum acutorum qui sine febre sunt (esse enim hos acutos, non nego, cum sint breues & periculosi) vt apoplexia, cathochus, & carus: hi enim etiam morbi rari sunt, atqui constat, etsi apoplexia fortis curari non posit, vix vllum esse acutum morbum a quo pauciores moriātur. Itaque merito maiori laude digni sunt medici, qui in horum morborum curatione alijs præstant medicis, quam qui in alijs morbis. Accedit, quod hæc maxime ab idiotis, & imperitis medicis, ignorantur. Idiotæ igitur (inquit) non valde agnoscunt, eos qui in his differunt ab alijs aliarumque magis curationum laudatores existunt, & vituperatores: hoc est, quivis laudat, vituperatque, quam lubet curationem, nequaquam dignoscens bonam & malam: dicit deinde signum quoddam ꝙ huius partis medicinæ ignorantissimi sint vulgares, vt pote ad quam non satis est empyria, sed quam studio consequi oportet. nam quanto res sunt rariores, tantominus ad eas est satis Empyria, ac tanto magis ratiotinatione indigent. magis ergo opus est studio ad consequendam sparsorum curationes, quam popularium. Signum vero est hoc: quod qui medici non sunt, volūtque se medicos fingere, in his morbis maxime id faciūt, in his que minime a vulgaribus deprehenduntur, idq; faciūt facile, quia facile est nomina discere, quæ consueuerunt proferri a medicis, apud ita ægrotantes. si enim nominet quis ptisanæ cremorem, aut totam ptissanam: aut vinum, tale aut tale, vt oligophorum, aut generosum: aut mulsam, aut oxymel, certe vulgaribus hæc eadem videntur dicere, & meliores & deteriores medici: eademque facere, ac proinde videntur eis omnes eodem modo curare. Verum non (inquit) ita habet, sed in his valde multum differunt alij ab alijs, nam etsi faciant eadē, & vtantur eisdem, tempestiue tamen, aut intempestiue facere, aut vti, multum interest, & in acutis quam in longis, tāto plus, quanto discrimen est maius, & occasio rapidior: & in sparsis quam popularibus, quanto maiori studio ad eos opus est, & Empyria minus sufficit. Igitur (nam huc tendunt hæc omnia) dignissima sunt quæ scribantur, hæc quæ pertinent ad victum & reliquam curationem morborum acutorum sparsorum, qui sunt cum febre continua. Nam videntur (inquit) mihi dignissima

ſima eſſe quæ ſcribantur,quæcũque ignorantur maximè a me-
dicis,cum tamen oportuna ſint vt ſciantur , id eſt talia ſint , vt
ea ſciri multum refferat, & quæcunque magnas vtilitates affe-
runt,aut magnas leſiones. Facit deinde propoſitionem eorum
quæ hoc opere ſunt diſputanda. Sunt verò quædam dubitatio
nes,quarũ deciſio pendet , ex optima victus inſtituendi ratio-
ne. Quæ igitur(inquit)maxime ignorant,hæc ſunt,Cur in acu
tis morbis quidam medici totã vitam terunt , ptiſſanas dãtes
non colatas,& exiſtimãt ſe rectè curare:quidã aũt omnino fa-
ciunt , vt hordeum nullum bibat ægrotus , magnã enim leſio-
nem putant eſſe,ſed colantes per linteum,tribuunt:quidam au
tem ipſorum, neq; ſane ptiſſanam craſſam tribuunt,neque cre
morem:& alij vſquedum ſeptimam attingat ęgrotus,alij autẽ,
& ad finem vſque,donec morbus iudicatus ſit. Huiuſmodi(in-
quit)quæſtiones ne proponere quidem medici conſueuerunt,
fortaſſe autem,neque ſi proponantur,comperiantur earum diſ
ſolutiones:nã pendent ex exacta notitia rationis victus in mor
bis acutis,quam illi non erant aſſequuti.hanc ob cauſam,dicit,
calumniam habere artem apud populares,adeo vt quibuſdam
videatur , te eſſe quidem omnino medicinam, ſed figmentum
aliquod aut illuſionem eſſe:alij verò dicant, eam non artem,
ſed diuinandi,aut augurum eorum qui ex auibus, aut haruſpi-
cum,qui ex animalium extis,diuinant,arti ſimilẽ.hæc ſane ver-
ba audimus nũc quoque frequenter,medicos nihil habere cer
ti,ſed illudere,aut diuinãdo quædam facere,quia in omnibus,
præcipuè vero in acutiſsimis morbis,adeo videntur diſcrepa-
re,vt vix vlla de re eodem modo videãtur ſentire,ſed quę alius
vituperat,alius commendet. Verum hæc dicteria popularium
ſunt, & viris ſapientibus indigna : non enim adeo diſſentiunt
medici periti: Tametſi enim non eadtm fieri iubeant,ſi tamen
in eundem ſcopum intueantur, nullatenus diſcrepare cenſen-
di ſunt. Quòd autem vere diſſentiant,& vt dicitur,ſecundum
diametrum diſsideant,non artis,ſed artificum culpa eſt , quòd
de morbi eſſentia, aut cauſa, aut loco affecto,non eandem ha-
beant ſententiam,aut etiam ſi de his ſentiant eadem,de ratione
curandi , à diuerſis autoribus , diuerſas imbuerint opiniones.
ſunt enim in hac,vt in alijs etiam artibus,de quibuſdam rebus

pra-

practicis contrarię sententię. Quid igitur ob hæc viro sapienti faciendum? certe ars commendanda, ac maximi facienda (nam vir sapiens non aborrebit ab ea) eligendus tamen medicus peritißimus, & in optimis autoribus versatißimus. Concludit tādem Hippocrates hoc procemium pulcherrima commendatione speculationis de ratione victus, dicens, dico autem pulcherrimam esse hanc speculationem, & germanam plurimis in arte, & maxime opportunis, id est & coiunctam cum auxilijs plurimis, & maximè scitu necessarijs, quibus vtimur: illa enim nihil proderunt, nisi interim rectè victus instituatur. Etenim (inquit) ægrotantibus ad salutem magnum quiddam potest, & sanis ad securitatem, hoc est ad sanitatem tuendam, & ijs qui exercentur, ad bonum habitum, & in id quod quisque vellit: hoc est quisque siue ægrotus, siue sanus sit, habere poterit ex victu, quod velit: ægrotus enim, bono victu sanus euadit: sanus, si solum vult sanitatem seruare, victu præcipue id faciet, si etiam velit se robustum reddere, & ad labores comparare, vt athletæ & gladiatores, id quoque præstare potest recte institutus. Non tamen eadem victus rationanda his omnibus est, neque eadē præcepta instituendi victum ægrotis & sanis, neque ijs qui ad mediocres vires se comparant, & athletis: nam neque idem scopus est, sed ęgrotis vires mediocriter debilitatas conseruare, quatenus durare poßint, donec morbus concoquatur: sanis, non debilitatas seruare: athletis, roborare. Ergo ægrotis tenuis sanis, mediocris: athletis, crassus debet esse victus: Ne tamen crassus pro robore morbos afferat, oportet pariter exerceri: quia vt primo de dieta dicitur, homo comedens & non laborans non potest esse sanus. Sed hæc alterius loci iam incipiunt esse, hic finem habet procemium, quo multis rationibus indicatū est, tractationem de ratione victus in morbis acutis cum continua febre & sparsis. esse difficilimam pariter & necessariam, ac proinde scriptu dignißimam. hanc præsens opus cōtinebit.

Ptissana igitur mihi videtur, omnibus condimentis frumentaceis recte præferri, in his morbis acutis: & laudo quidem eos, qui eam præferunt: nam lentor illius leuis, & continuus & iocundus, lubricus, & mediocriter humidus

dus, & sitim extinguens, & facile eluitur, siquis hoc etiã indigeat, neque adstrictionem habens, neque turbationem malam, neque intumescit in aluo, intumuit enim in coctione quantum intumescere potuit.

Πτισάνη ἀπὸ τοῦ πτισάνειν, idest à pinsendo, significat condimentum omne, quod pinsendo fit, hispanis dicitur pisto: verum quamquam nominis proprietate omnia ita condita significentur, tamen cum sine vllo addito dicitur, antonomaticè significat hordeaceam: cum aliquam aliam ptissanam significare volunt, cum adiecto dicunt, vt πτισσάνην πυρίνην, idest, ptissanam ex tritico, aut χονδροπτισσάνην, idest ptissanam ex chondro, aut φακοπτισσάνην, idest ptissanam ex lentibus. hic verò, intelligens hordeaceam simpliciter, & sine vllo adiecto dixit, ptissana igitur mihi videtur, omnibus condimentis frumentaceis rectè præferri in his morbis acutis. Et hæc ipsa est causa, qua antonomatice dicitur nomen hoc de hordeacea, quia scilicet hordeacea omnibus ptissanis prestantior est. Videri posit, si liber hic instituitur de ratione victus in acutis, ac non potius de laudibus ptissanæ, vt alijs videtur, amethode incipere a ptissanæ commendatione, cum deberet incipere, a præceptis obseruandis in victus institutione, videtur enim perinde facere, ac siquis, tractationem de ratione expurgãdi, incipiat a rhabarbari virib. Sed rõ ordinis hec est: cũ proposuisset dubitationem illam, cur quidam vterentur tota ptissana, quidam cremore, alij neutro, vt huius decisione, tota victus instituendi ratio traderetur, incipit tractationem, incipiens questioni respondere, quod non aliunde melius potuit incipere, quam a ptissanæ facultatibus. Galenus, preter ea quæ in commentarijs huius loci dixit, scripsit seorsum libellum de ptissana, qui nihil aliud continet, quam enarrationem huius sententiolæ, & alterius que huic succedet. ptissanæ liber (quamquam) alij aliter censent) verè est Gale. nam eadem continet, quæ hec commentaria. scripsit verò illum seorsum, vt liberiori sermone traderet, rationem faciendi ptissanam, & facultates, & harum causas. que ergo ibi recte dicuntur, inde accipiemus. Ptissana quedam est, quæ cruda vocatur, quedam que cocta.

cta.cruda eſt hordeum modo quodam pręparatum, & repoſi-
tum ad vſus,quod nunc vulgari nomine vocatur far , hiſpanis
farro Gal. 1.de alimentorum facultate , reprehendit eos , qui
comminuentes in fruſtula,in mortarijs quibuſdam ligneis, pa
rabant,& parandam docet, ſolum maceratione, & fricatione
forti,vſque dum nudentur grana , & ſtipula , & cuticula quę
ſub ſtipula eſt,& ſiccatione , atque ita ſine comminutione re-
ponendam:quia comminutione ſicciorem fieri putat,quam vt
conferre poſsit ad humectandum,ac bene nutriendum corpo
ra:nihilominus video,nunc vbique parari comminutione,fie-
rique vt farinam craſsiorem : proinde conſulerim , aut parari
vt Galenus vult,aut ex hac vulgari,eligi quę grandioribus cõ
ſtet fruſtulis,excutique,antequam coquatur, puluerem : hunc
enim,ſiccatum & repoſitum, valde ſiccantem eſſe,conſtat.Co-
cta ptiſſana,partim paratur ex ſicca ptiſſa, cocta in iure galinę
aut lacte,aut alio quouis ſucco:partim ex hordeo.Atqui,deco
cto hordeo parari poteſt tota ptiſana,aut ptiſanę cremor:at-
que hic,cum expreſsione, aut ſine ea.Eligi debet hordeũ opti
mum,neque vetus admodum , neque recens: hoc enim excre-
mentitia humiditate abundat, illud eſt valde ſiccum . Aqua
etiam ſit optima,omnis ſalſę nitroſę, aut aluminoſę qualita-
tis', expers. Maceretẽ hordeũ bis aut ter, in aqua calida,& fri-
ctione forti excorticetur : mox coquatur , cotyla hordei in a-
quæ cotylis viginti, igne lento, donec grana omnia , quantum
poſſunt,intumuerint,& prę tumore dirrupta ſint.hęc ipſa gra-
na,tota ptiſſana eſt. Succus autẽ, exprimi poteſt ex granis, aut,
illis in fundo relictis,citra expreſsionem,hauriri,hodie adijci-
tur ſacarum,non inutiliter:nam ſuauius facit,& extergendi fa-
cultatem auget,& pectori facit gratius,& nihil detrahit, eorũ
quæ in ea commendantur. Hæc eſt ptiſſana ſimplex fieri etiam
poteſt medicamentoſior,incoctis in ea rebus quibuſdam. Ga-
leni tempore incoquebant , porrum & anethum , nunc multo
plura incoquuntur, pro cuiuſque intentione:nam & adianthũ
& hyſopum,ſolemus incoquere,ad pectus parantes:& radices
diureticas,cum obſtructiones videntur eſſe coniunctę,cum ea
affectione,quę petit ptiſſanam. Sed hic de ſimplici agit Hippo
crates,cuius,in dictorum morborum victu , maximus vſus eſt.

hanc

hanc dicit, omnibus frumentaceis eduliis recte præferri, quòd lẽtorem quendã habeat leuem, duplici ratione leuem, vt Gal. dicto libello explicat, & ad tactum, & potẽtiam, hoc est quòd si digitis tractetur sentitur leuis, & haustus aut ad motus cuicũ que parti, affert lenitatem, & blandum sensum: nõ sane vt oleũ, quod tactu leue est, verum quaídam partes exasperat, vt laryngem & oculos. Itaque lentor ptissanæ vtraque ratione leuis est, & continuus, nulla partium inequalitate, aut flatu dirruptus: & iocundus, hoc est omnis insuauis qualitatis expers: nam neque amaro, neque acerbo, neque mordente sapore participat: lubricus, quamobrem non hæret plus satis partibus, neque obstruit, vt alia lenta: mediocriter humidus, ac proinde sitim extinguẽs, & facile eluitur, habet enim facultatẽ extergendi, siquis etiam hac indigeat: neque adstrictionem habet, nisi (inquit Galen. loco citato) quanta opus est, ne ventriculi exsoluat robur: neque turbationem malam ventris facit, neque intumescit in ventre, vt alia frumenta cocta faciunt quia intumescens concoctione quantum potuit, deposuit flatum. Hinc fit, vt febribus acutis accomodatissimus victus sit: nam frigidus & humidus, coctu facilis, nutriens tenuiter, plus aut minus, vt crassiori aut tenuiori ptissana vti quis velit: præterea facile descendit, & deijcitur, obstructiones non auget, sed extergendo, & emoliendo minuit: ad thoracis affectiones est accomodatissima, nam blando, & iocundo lentore & extersione, facilitat sputum Sed dices quo pacto potest hæc habere ptissana, cum hordeum frigidum & siccum sit? Nam cathaplasmatis ex hordei farina vtimur ad siccandum? nosse oportet hordeo esse tres partes, stipulam, & medullam, & quæ inter hæc, est cuticulam. Stipula manifeste est sicca & extergens medulla exiguum ac nihil fere, cuticula tanto plus altera, quanto altera minus. Quoniam ergo ex medulla fit ptissana, minus siccitatis inde contrahit quam aquæ admistione posset amittere, si aqua pura tenuis, & expers omnis qualitatis est, prodit ergo humida nõ multum, quia humiditatem aquę temperat exigua illa siccitas hordei: aliter atque in cataphlasmatis, in quibus quia farinę plus est, eiusq; non ex sola medulla,

sed ex toto hordeo, siccandi vis prȩualet. Verum sitim extinguit ptissana plus etiam quam sola aqua, quia ob maiorem consistentiam quam ex hordeo accipit diutius moratur in partibus, ac tardius calefit, minusque dissoluitur. Atqui quoniam lente tandiuque coquitur, optimam mistionem ea comparant, ex qua modus ille substantiæ æqualis blandus cum mediocri lentore nascitur. Sed si hæc ita habent, & tam multis nominibus ptissana commendatur, cur non ea vtimur frequentius? cur eius vsus tantopere aboleuit? Hic se mire macerant neoterici nescientes, vt se posśint, expurgare circa veterum notam. sed non est quòd adeo laborent, non enim Hippocrates dicit ptissanam cibis omnibus meliorem esse, sed omnibus condimentis frumentaceis merito præferri. quiuis ergo medicus nunc quoque tribuet ptissanam hordeaceam febricitantibus potius quàm triticeam aut ex legumine aliquo, non tamen proinde deterius exhibetur ius galinȩ aut puli, in quo licet etiam pro febre inquoquere lactucam borraginem aut cucurbitulam, aut, si vis aliqua diuretica desideretur, radices, semina, aut cicera, aut alia quæuis ea facultate prædita. neque solum hoc, sed alia etiam dantur nihilo deterius, vt sorbilia oua, aut saxatiles pisciculi. non enim victus febricitantium vna aliqua materia definitur, sed quòd tenuis sit, & humidus, coctu facilis, & boni succi. Antiquisśimi & quia primis hominibus nondum longe aberant, magis vescebantur leguminibus, fructibus & oleribus (his enim escis in principio homines vtebantur) carnibus nondum adeo assueuerant. proinde medici quoque ptissanis per acutos morbos magis quam carnibus vtebantur. Iam vero sunt homines adeo carniuori, vt indicatione consuetudinis, non immerito medici ad carnes tenues dimisśis frumentis, deflexerint.

Quicunque igitur ptißanis vtuntur in his morbis, ne vnam quidem diem permittant vasa inaniri, vt ita dicam, sed vtendum citra intermissionem, nisi expediat aut ob pharmacum aut clysterem, intermittere.

Com

COmendauit hactenus ptiſſanam præ alijs frumentaceis edulijs, incipit nunc docere optimam rationem ea vtẽdi: imprimis Vituperans inordinatum, & intercessum victum. Suſpicari me cogit hæc oratio ante Hippocratem fuiſſe eum errorem, aut alium ei ſimilem quem methodici poſtea ſuſcitarunt, alternate addendi & ſubtrahendi cibum hoc enim nunc Hippocrates, vituperat ꝑcipiẽs, vt ꝗ ptiſſana vtet̃ ĩ his morbis, inacutis ſcilicet cũ febre continua, nullã accipiẽdi intermiſſionem faciat: ſed omnibus diebus accipiat, niſi forte ob pharmacum aut clyſterem oporteat facere intermiſsionem: & inſinuans cauſam ob quam intermitti non debet, dicit neque vnã quidem diem permittant vaſa inaniri. nimirum ob id non debet ptiſſana intermitti, quod non expediat permittere inaniri vaſa. Quibus in morbis expediens ſit vti ptiſſana tota quibus cremore, non opus eſt dicere modo (neque enim poteſt ante multa alia quæ pertinentia ad morborum conſtitutiones & cõſuetudinem & peculiares naturas, dicenda procedente opere ſunt) neque id ſane nunc docere Hippocrates tentat, ſed quibus ptiſſanis vtendum eſt, ſiue tota ptiſſana, ſiue cremore ſolo, cauendum eſſe, ne vtendi intermiſsionem faciant. Neque tamen proinde intellige eum qui tota ptiſana vti cæperit debere ſemper accipere ptiſſanam, & eius tantundem accipiendum quotidie: nam ipſemet Hippocrates poſtea monebit detrahendum eſſe cibum morbo eunte in indicationem. Sed detrahendus eſt ſenſim, & retenta ea cibatione, præter id quod ob inſtantem morbi vigorem paulatim detrahatur non tamen quibuſdam diebus dandum, vt veteres nulla arte faciebant, nam ita eueniet vaſa inaniri. Ob hæc verba intelligit Galenus, Hippocratem excipere pharmacum & clyſterem, atque cum his intelligi etiam miſsionem ſanguinis & euacuationes alias, eo ꝙ euacuationibus vtamur vbi corpora plena ſunt, atque tunc temporis nullum periculum inanitionis vaſorum ſit. Itaque cenſet iuxta ſententiam Hippocratis abſtinendum eſſe a ptiſſana quibus ſanguinem mittere aut pharmaco vti oportet, aut alia euacuatione magna, ne repleantur plurimum vaſa, alioqui plena. Verum meo iudicio fallitur, quandoquidem eadem ratione abſtinendum fuerit ab alijs cibis vſque dum factæ fuerint omnes ſciſsio

nes venarum, solent vero transigi in his quatuor, aut etiam nõnunquam septem dies, quibus si nullus cibus detur, non poterit æger durare donec morbus coquatur. Quod si illis diebus exiguus admodum detur necessitatis causa, atque factis euacuationibus adijciatur, certe cum per pauci morbi fiant nisi ex repletione, semper procedat victus ad crassiorem versus statum, contra ac procedente opere docebit Hippocra. & medicis omnibus receptum est. Sane quidam vel ob hunc solum locum cõtendunt ita agendum esse, detrahendumque cibum primis diebus magis, quod redundantiæ succorum tunc temporis sint, sequentibus verò cum iam inaniri periclitentur vasa, adijciendum. verum hi leuicula quadam ratione fallũtur: nam etsi cibi capiuntur ad reficiendum sanguinem qui in uenis continetur, non tamen sanguis in venis iam repositus recentis cibi necessitatem tollit: alioqui athletæ & qui plurimo succo abundant nullo cibo indigerent, sed in inedia diu contineri possent: scimus tamen eos indigere pluri cibo, & inediam minus pati posse. Nimirum indigent corpora ad retinẽdas vires succo vtili vt partes solidę nutriantur, & recenti cibo & potu, vt spiritus reficiantur, alioqui animo viribusque omnibus linquuntur homines, etsi sint pleni succis. Non igitur quod euacuatione sit opus, non sit etiam opus, cibo, quin etiam fortasse aliquando erit opus crassiori, vt facultas possit sustinere morbum, & euacuationem. mirum si quia mittendus est sanguis, iubeas ægrotum nihil cibi accipere, facies profecto vt linquatur animo, antequam vacuatum sit quãtum expedit. quid est ergo quod Hippocrates significauit dicens, nisi expediat ob pharmacum aut clysteris vsum intermittere? certe, non oportere vt cibus qui congruat morbo dimittatur vel diem vnam, nisi quid aliud intercurrat quod cogat intermittere. huiusmudi vero possunt esse multa: Si enim qua hora prandendum erat ægroto superuenit rigor insperato, ob alterius accessionis initium, constat, intermittendum esse prandium: ita si cum quotidie ad meridiem cibum soleret ægrotus capere, vna quadam die pharmacum expurgans bibat, cibandus erit ea die non vt prioribus, sed vt ipsa expurgatio indicat. de ratione autem victus eorum qui expurgantur procedente opere dicentur multa, quorum illud

est

it præcipuum, purgatione in media cibos dandos non esse: ergo ob pharmacum merito cibus intermittetur: sed & nonnunquam cum clystere est vtēdum. Nimirum cum cibus prior non descendit dispositio exigit vt clyster infundatur, & intermittatur cibus. Itaque ob hæc licet cibum, qui alijs diebus accipiatur, dimitterere: alioqui intermitti non debet. hoc vero non de sola ptissana, sed de quibusuis alijs cibis qui ægrotis recte concessi sint intelligi debet: noxæ autem multæ quæ cibi intermissionem sequuntur, vt si quis solitus prandere, non prandeat, aut cenare, non cenet, procedente opere dicentur, quæ ad vasorum inanitionem fere referuntur, non certe venarum & arteriarum solum, sed ventriculi & intestinorum & hepatis. hæc enim cibo recenti destituta, excrementa vndiq; commouent, & trahunt, vnde mala innumera nascuntur.

Et consuetis bis in die cibum capere, bis dandum, consuetis autem semel comedere, semel dandum prima die, paulatim autem si fieri possit, bis etiam bis dandum, si quid videatur adijcere. 1·20·

QVanti faciat Hippocrates consuetudinis indicationem in victus institutione vel hinc disces, quòd de ratione instituendi eum dicere incipiens, eius indicationis ante alias omnes meminit, præterquam quòd maxima pars operis in disputationem de consuetudine insumetur. Seruari itaque debet indicatio à consuetudine ante alias omnes, non tamen ea sola, sed ita vt locus detur etiam alijs indicationibus, alioqui eodem victu vti deberent ægroti & bene valentes, non debent autem sed satis diuerso, non tamen adeo vt non seruetur semper ratio consuetudinis. Nimirum alijs æqualibus qui multis cibis vesci consueuerunt, minus tenuiter alendi sunt, qui paucis, tenuius Ita qui bis die cibũ capere consueuerunt, bis etiam cibandi sunt & qui ter, ac qui quater etiam, quater, nisi quæ alia indicatio obstet. Et qui semel consueuerunt comedere semel etiam cibum capiāt prima die, verum si ob aliam cām videat adijciēdũ paulatim si fieri potest, his etiam bis dandum. Nimirũ cõsuetudini est primũ faciendum satis, si quæ alia indicatio eam muta-

re cogit, paulatim mutanda est. Sed quo pacto ab vnica cibatione ad duas potest victus paulatim procedere? quid interest inter vnicam & duas cibationes? certè quod ad numerum attinet, nihil, verum, si qui prima die octo vncias ptissanę vnica oblatione hodie accepit, cras qua hora consueuit cibum capere, accipiat sex, alia vero qua non consueuit, accipiat duas, rursum die sequenti prima oblatione accipiat quinque, alia tres, tandem alia vtraque hora accipiat quatuor hic sensim ab vnica cibatione ad duas mutatus sit, ad duas scilicet æquales. Sed est consideratione dignum, cur eis qui consueuerunt bis cibari consulit bis cibum dare per totum morbum, eis autem qui semel, semel prima die, deinde autem paulatim offerre etiam bis? sunt qui putant ob hoc & ob quædam alia quæ procedente sermone dicentur, iuxta legitimam & veram Hippocratis sententiam, in morborum principijs esse cibandum tenuissimo, mox apparere incipientibus concoctionis signis adijciendum paulatim, verum hos falli, esseque contra faciendum in controuersijs mihi monstratum est: esseque quod dicunt contra Hippocratis sententiam, citra dubium constat ex aphorismo. 10. primę particulę: quo ita diciur, quibus igitur statim vigor est, his statim tenuis victus exhibendus est, quibus verò vigor posterius, his ad illud, & paulo ante illud tempus subtrahendus est. Antea verò vberius agendum quo durare posit. Itaque in initijs morborum vberius agendum, eunte verò iam malo ad iudicationem, & concoctione procedente, detrahendum. Cur ergo dicit prima die cibandum semel consuetudinis gratia, mox verò adijciendam aliam cibationem? certè non dicit adijciendam cibi quantitatem, sed cibationem alteram, vt si vt diximus, qui semel octo vncias capiebat, ad duas cibationes quibus accipiat binas mutetur. Huius autem rei causa est, quia morbus ad sanitatem habet eandem rationem, quam dispositio debilium ad dispositionem robustorum. Vt ergo robustis consultum est multum crassumque offerre semel, aut bis, debilibus autem paucum & tenue pluries iuxsta id quod Gale. docet in comm. aphorismi. 17. primę particulę, ita ęgrotis quam sanis, indicatione accepta a morbo minus tenuiusque, pluries autem offerri debet. Hanc ergo ob causam eos qui bis

bis cibari consueuerunt consuetudinem retinere: eo quòd consuetudo & morbus in eãdem indicationem conspirent, eos verò qui semel, consuetudinem mutare iubet ad cibationem repetitam, eo quod hanc petat morbus, & indicatio a consuetudine cui ante alias omnes faciendum est satis, indicationi a morbo paulatim debeat locum dare. Itaque vbi dicit si quid videtur adijciendum, intelligit, si quam aliam cibationem videtur adijciendum. Sed rogabis. Si hoc fieri morbus, qua morbus, petit, cur dicit si quid videtur adijciendum? Videri enim debet? certe perinde est ac si diceret, nisi quid aliud obstet. Nam etsi satius sit eum qui semel cibum capere consueuerat, ad duas cibationes permutari, sępe tamen erit quod impediat id fieri, vt si in horam cœnę aut prandij initium alicuius accessionis incidat. Proinde dicit, si quid videtur adijciendum, id est nisi quid sit, quod impediat adijcere.

In principio autem neque multam copiam neque valde craßam dare oportet, sed quantum causa consuetudinis & vt vasorum inanitio multa non fiat, oporteat ingerere.

VIdetur docere in principio morbi neque multam neque crassam ptissanam dari oportere, quasi post principium plus crasśiusque dari liceat, atque ita cibus ęgrotantium incipere debeat a tenuisśimo, & paulatim eunte morbo in iudicationem augeri, quod falsum esse nuper dixi, & vel hac sola ratione constat, quòd Hippocrates nihil maioris momenti esse putat in uictus institutione quam consuetudinem, nulla autem ratione magis mutetur repetentè, quam si ex crasso quo sani vtuntur ad tenuisśimum victum ipsis primis morbi diebus permittentur. Quidam ob hæc intelligunt hic illud in principio, non dici de principio ęgrotandi, sed de principio accipiendi ptissanam. Atque dicunt ptissanam tribui solere plærunque in febrium acutarum inclinationibus, cum intemperies videtur in habitum abire, tunc ergo non oportere incipere a multa & crassa, sed a tenui & pauca & pau-

latim adijcere, vt paulatim ei ventriculus assuescat. Certè hi vera hactenus dicunt, quod cum vt medicamentoso cibo ptissana vti incipimus in arescentibus, paulatim debemus offerre, tamen cum Hippocratis instituto, hic non congruit hęc enarratio. Non enim loquitur de ptissanę vsu simpliciter, sed in morbis acutis, vt ipsis acutis morbis est acommodatus cibus. Intelligit ergo in principio morbi acuti. Potest vero hęc sententiola duobus modis explicari, aut seorsum & sola, aut simul cum ijs quę sequuntur: primo modo continet finitionem eius cibi quo in principio morbi vtendum est: quoniam vero is collatione aliorum morbi temporum debet esse crassissimus: dicit primum, non debere esse neque multam copiam neque valde crassam, non scilicet quantam antea per bonam valetudinem. Nam etsi quam maximè dictum est seruandam esse consuetudinem, non ita tamen vt idem victus retineatur, sed minor, ac minus crassus. ob indicationem morbi. Quantum ergo & quam crassi accipi debeat, ex duabus considerationibus nascitur, consuetudinis & morbi. Quia accipi debet tantum, vt vasorum inanitio multa non fiat, tanta scilicet vt cum ea non possit durare ęgrotus donec morbus concoquatur, consuetudinis habita ratione. Alius modus enarrandi hanc sententiam simul cum proxima est, non debere in principio accipi multam neque crassam ptissanam, quia morbi in principio sunt sicci, in ijs verò qui sicci sunt non est ptissana vtendum, sequentibus verò temporibus oportet ptissanam vberius accipere, cum, scilicet illi incipiunt humectari. Verum hęc pendent ex ijs quæ sequuntur.

De adiectione autem in sorbitionis multitudinem, si sane siccior sit morbus quam quis existimet, non oportet multam dare, sed præbibere ante sorbitionem, aut mulsam aut vinum, aut quodcunque magis quadrabit, quod sit autem accomodatissimum in singulis modis dicetur. Si autem humectetur os, & quæ efferuntur ex pulmone sint qualia oportet, augere oportet quantitatem sorbitionis,

bitionis, vt in summa dicatur. Nam quæ citius & magis madescunt celeritatem iudicationis significant, quæ vero tardius & minus, tardiorem significant iudicationem.

GAl. in commentarijs huius loci & libello de ptissana dicit dum morbus siccus est, non esse vtendum ptissana eo quod hæc parum humectans sit, sed aliquo humidiori, vt mulsa, aut vino, aut alio quopiam, vsque dum os madescat & morbus incipiat fieri humidior: agnosci autem morbum siccum non eodem modo in omnibus, sed pleuritidem & perineumoniam esse siccam cum nihil excreatur, febrem siccam esse agnosci ex arido calore & ex lingua arida. Itaque dicit in his non esse vtendum ptissana, quod parum humida sit, sed pro ea mulsa aut vino, quod sint hæc magis humectantia. mihi vero non placet hæc enarratio nam cum dicimus pleuritidem aut perineumoniam siccam quod non excretur quidquam, non vtimur propriè nomine, non enim re vera minus humoris est in principio quam cum excreatur, sed videtur esse minus, quia est crudior, ac proinde non effertur neque apparet. Dicitur ergo sicca pleuritis quæ cruda, constat vero non occurri morbo crudiori humidioribus, sed magis coquentibus proinde non intelligo prohiberi ptissanam in crudis pleuritide & perineumonia, quod parum humectet, sed quod non adeo coquat, & concedi mulsam aut vinum quasi magis coquentia. Mirum enim si prohibeatur ptissana in pleuritide cruda ob siccitatem, & concedatur hæcticis marcescentibus. Non igitur quasi parum humida sed quasi parum concoquens deuitatur in principio, in quo extersione indigetur minus & concoctione magis: additur vero, cum iam os madescit, quia os madescere & talia excreari qualia oportet, concoctionis horum morborum notæ sunt, & significant incrementum, atque hæc citius & magis fieri celeritatem iudicacionis significant, tardius vero & minus, tarditatem. Igitur iam os madescere & concocta manifestè excreari incipere, significat instare iam iudicationem, quare facilitantibus sputum vti iam indicat, & attemperatione aliquanto ma-

gis

gis iam est opus, & concoctione aliquantò minus, ac proinde ptissana recte iam augetur, eadem prorsus ratione qua Galenus in orthopnicis cum iam excreāt largiori potu vti iubet, vt sputa facilius efferantur. Eadem prorsus ratione in febre quacunque putrida in principio quam maxime oportet potum interdicere, cum verò iam apparent concoctionis signa, aliquanto liberalius concedere. Nimirum cum summa est cruditas potus concoctionem prohibet, cum verò iam cæpit materia manifestè coqui, non adeò potest prohiberi, & attemperatione recreatur facultas: & diluuntur succi, paranturque ad expulsiones. Augeri itaque debet potus morbis euntibus in summum vigorem, contra ac cibus, qui debet minui. Et certè hoc præterquam quod secundum artem fit, est ægrotis gratiosum, tunc enim febribus crescentibus incipiunt sitire, & fastidire cibos magis. Verum quod de minuendo cibo dicimus morbo eunte versus statum in ijs solum morbis intelligimus qui citra fluxionem in certam aliquam partem consistunt. Nam in inflammationibus & vlceribus, & doloribus ex fluxione, & cattarris tenuissimè cibandum esse per initia, & augendum deinceps, monstratum mihi est in controuersijs. Quapropter in morbis de quibus hic agitur, in pleuritide inquam & perineumonia, ptissana augeri debet, cum os madescit, vtraque ratione, & quà alimentum, & qua medicamentum sputum facilitans. Quanquam Hippocrates hic ob qualitatem potius medicamentosam hæc videatur dicere, quam ob nutritionem. Quare frustra laborant, quidam contendentes ob hunc locum in morbis omnibus esse augendum cibum cum abeunt in iudicationem, alij dicentes os madescere & talia excreari qualia oportet, inclinantis iam esse pleuritidis aut perineumonię, atque ita Hippocratem non pręcipere vt augeatur potio ptissanę vsque ad inclinationem. Nam pręterquam quod ad huius loci legitimam enarrationem, vt ex dictis iam constat, non est necesse quęstionem hanc ingredi de augendo aut minuendo cibo crescente morbo, vtrique falluntur. Qui dicunt in morbis omnibus augendum cibum vt ad statum magis accedunt, imperitissimi sunt doctrinę Hippocratis & Galeni: sed & qui dicunt os madescere &

excreari

excreari qualia oportet dici hic vt notas inclinationis morbi falluntur. Nam principium pleuritidis & perineumonię est cum nihil excreatur, aut parum & crudum, ac difficulter: incrementum cum multum facile & crudum, aut parum difficileque sed manifestè coqui ceptum: status inclinatioque cum multum facile & coctum. Hic verò os madescere dicitur, cũ incipit spuere, & talia excreare qualia oportet, id est cocta, non sanè perfectè, sed manifestè. Cum enim dixisset si morbus siccior sit quã quis existimet, in principio scilicet, quo nihil spuitur, addit, obijciẽs contrarium contrario: at si os madescat, id est, at si iã desinat esse siccus morbus, incipiatque ęgrotus excreare, quod sanè incrementi est. Inepte enim diceretur in morbi principio non est vtendum multa ptissana, at in inclinatione augenda sorbitio est. Quid enim in incremento & statu? sed & ex ijs quę subiungit constat, hoc os madescere, citra morbi statum contingere, nõ vltra. Nam addit. Nam quę citius & magis madescunt, celeritatem iudicationis significant. Si igitur os madescere iudicationẽ futuram significat, cum iudicatio ab statu incipiat, os madescere ante statum continget, non in inclinatione. Iubet itaque augere sorbitionem ptissanę in incremento pleuritidis, ac perineumonię, idque vtraque ratione recte fiet, siue suscipiatur vt alimentum, siue vt medicamentum facilitans sputum. Et vtraque ratione prohibetur in principio. Et quia in horum principijs minus est opus re tam nutriente, & est opus magis coquente, vt mulsa aut vino. Quoniam verò non hęc sola ad hunc vsum bona sunt, sed multa alià, nam serapia plurima quibus vtimur, ac fortasse etiam quoniam vinum in his suspectum est, addit aut quodcunque magis quadrabit. Quod sit autem accommodatissimum in singulis modis dicetur, nimirum libro tertio huius operis dicetur de horum atque plurium aliorum facultate.

Et hæc quidem ipsa per se ipsa talia omnino sunt. Multa autem etiam alia sunt per oportuna, ex quibus præindicari oportet, quæ dicentur postea.

Quidam

QVidã intelligũt illud præindicari, pertinere ad partẽ prognosticam esseque sensum, hæc quidem quæ de præsensione iudicationis dicta sunt, puta, quæ citius,& magis madescunt celeritatem iudicationis significare, quæ tardius & minus, tarditatem, vera esse per sese, tamen non ex ijs solum præsentiri iudicationem posse, sed esse etiam alia multa per opportuna ex quibus præindicari oportet iudicationem. Quæ scilicet continentur aphorismo duodecimo primæ sectionis. Iuuant hanc enarrationem quæ in principio procemij dicta sunt. Vbi reprehendens eos qui scripserunt Cnidias sententias, dicit eos omisisse multa per oportuna ἐστέκμαρσιν idest in coniecturam. Nunc enim in illud alludit, dicens se nolle omittere quæ sint peroportuna: sed cum sint alia per oportuna ex quibus præiudicari posit, hæc dicenda esse postea. Vsus verò est antea nomine τέκμαρσις, & hic verbo προσημαίνεσθαι τέκμιριον verò & σημεῖον nomina signorum sunt, quorum in prognostica parte est vsus. Nihilominus magis placet enarratio Galeni qui illud præindicari ad dieticam transfert, dicens alia esse à quibus præindicari oportet rationem victus, & quantum ac quale dandum cibi sit. Itaque dicit Hippocrates. Hæc quidem quæ de cibi quantitate exhibenda, & sorbitione augenda dicta sunt, per se ipsa talia sunt, hoc est, hoc modo habent, non solum autem hæc considerandae sunt ad recte instituendum victum, sed & multa alia, Multa enim alia sunt peroportuna, ex quibus præiudicari potest, hoc est indicatio capi ad institutionem victus pertinens, quę dicuntur postea. Hanc enarrationem plurimum iuuant vltima hæc verba. non enim dicendum hoc opere est de signis prognosticis, sed de rebus considerandis ad victum recte instituendum.

Et quo maior purgatio fuerit, tanto plus dare oportet, vsque ad iudicationem. Præcipue autem iudicationis impetus duorũ dierũ qbus quinto, aut septimo, aut nono fieri videatᷣ iudicatio. Tanquã paris & imparis rõ habeatᷣ. Post hoc aũt potiõe mane vtẽdũ vesperi ad cibaria te cõferes.

Qui-

QVidam intelligunt illud vſque ad iudicationem, excluſiue vt dicũt quaſi in ipſa iudicatione & duos a iudicatione dies minuenda potio ſit, & poſtea ad craſsiorem cibum tranſeundum. verumhi contra primum huius doctrinæ præceptum peccant, quo dicebatur ei cui ptiſſana accipienda ſit, nullam eius capiendæ intermiſsionem fieri debere & ne vnam quidem diem permittendum vaſa inaniri. Qui igitur potionem indies augeret vſque ad iudicationem, in ipſa vero iudicatione, & duobus ab ea diebus, detraheret, aut minueret potionem: poſtea vero etiam cibos ſolidos adderet, intermiſsionem cibi faceret: neque eam æqualitatem eius capiendi, quam illo loco commendari diximus obſeruaret. Quare ego non ita intelligo, ſed vſque ad exactam iudicationem, augendam potionem eſſe. Dixerat, ſi os madeſcat & quæ efferũtur ex pulmone ſint qualia oportet, augere oportet quantitatem ſorbitionis: addit nunc, & quo maior purgatio fuerit, hoc eſt quò excreatio magis proceſſerit, tanto plus dare oportet, vſque ad iudicationem exactam. Nam tunc temporis, cum ſcilicet iam morbus manifeſte inclinabit, non ſola potione contenti erimus, ſed tranſferemus ægros paulatim ad cibos ſolidiores, & veſperi ad cibos ſolidos. Neque tamen iudicationem extimabimus vt momentum aliquod indiuiſibile: ſed gratia iudicationis, duos dies continebimus ægros cum ſola potione, ita vt præcipue putetur iudicationis impetus durare duos dies, vt paris & imparis ratio habeatur: id eſt, quo minus nos poſsit fallere tempus iudicationis, cum parem & imparem dies caueamus: alioqui enim fallere nos poſsit: cum aliquando in diem parem caſura, a proximo impari ſubripiatur, atque aliquando, partim ſubrepta ab impari, in parem etiam producatur. Expectantes ergo cum ad ſummum vigorem videbitur eſſe peruentum, & copioſe æger expurgari, parem & imparem dies erit ſatis expectare cum ſola potione, ac poſtea ad ſolidiores cibos tranſire. Non tamen hoc in quibuſuis morbis fieri debet, ſed ijs ſolum, qui quinto, ſeptimo, aut nono, ad ſummum, iudicandi videantur. Nam qui ad vndecimum, aut quatuordecimum, aut vigeſimum, produ-

cendi

cendi sint, non posint transigi cum sola ptissana, sed solidiori aliquo cibo indigebunt. Sed cur potius manè dandum potionem, & vesperi solidos cibos, quam bis solidos cibos, aut cibos manè & vesperi potionem? certe non mox dandum est bis cibos solidos, ne repente mutatio tanta victus fiat: dandum autem solidos cibos vesperi, quia nisi quid aliud sit quod obstet, consentaneum magis est cibos in cœna dari quam in prandio, quia melius datur ante somnum post motum, quam antę motũ post somnum. Sed huic quæstioni ego dedi caput septimum, libri sexti controuersiarum.

Conferunt autem talia magna ex parte ijs qui totis ptissanis statim vtuntur. Dolores enim in pleuriticis statim spõte sedantur, cum incipiunt spuere aliquid mẽtione dignum, & expurgari. Et purgationes multo perfectiores sunt: & suppurati minus fiunt: quàm si aliter quis victum instituat: & iudicationes simpliciores, & melius iudicantes, & minus habentes recidiuas. ptissanas autem oportet ex hordeo optimo esse, & optime eße coctas, præcipue nisi solo cremore sis vsurus. Nam præter alias ptissanæ virtutes, lentor facit hordeum potum non lædere, nullibi enim hæret, neque hęret secundum thoracis rectitudinem: lubrissima autem est, & maxime extinguens sitim, & concoctu facillima, & debilissima est, quæ optime cocta est. Quibus omnibus opus est.

NOn dicit conferre dicta præcepta de victus institutione ijs qui tota vtuntur ptissana mox ac morbus incipit, aut mox ac ptisana vti incipiunt, magis quam ijs qui incipiunt a ptisanæ cremore. Falsum enim prorsus hoc est. Nam siue tota ptissana, siue cremore, siue etiam alijs cibis quis vtatur, hæc eadem præcepta debet obseruare, atque ijs omnibus æquè prosũt. Quid est ergo quod Hippocrat. dicit? certe reddit tota hac dictione ad ptissanæ laudes, dicitque imprimis hæc omnia quæ conferunt, puta excreare facile, & iudicari, magis meliusque ac-

cide-

cidere ijs qui statim vtuntur totis ptisanis idest ijs qui a principio totoque morbo vtuntur ptisana,neque ab alijs cibis incipiunt, vt ouis piscibus, aut carnibus vt fortasse in Cnidiis sententijs erat scriptum. Itaque cum dicit talia magis conferunt, non de præceptis victus instituendi intelligit,sed de excreatione:& iudicatione,& reliquo morbi decursu,cumque dicit qui vtuntur totis ptisanis, non id dicit totas ptisanas opponẽs cremori.Sed ptissanam omnino reliquis cibis. Hunc autem esse legitimum sensum horum verborum,declarant,quę mox subdit: dicens,dolores enim pleuriticis statim sponte sedantur, cum incipiunt spuere aliquid mentione dignum & expurgari. Suple, ptissana autem a principio melius citiusque excreari facit, quã alius quispiam cibus, & proinde purgationes thoracis multò perfectiores sunt:& suppurati minus fiunt,qui a principio vtuntur totis ptissanis,quam siquis aliter victum instituat, alios tribuens cibos:& iudicationes fiunt simpliciores, hoc est magis sine difficultate,& symptomatis:& melius iudicantes,hoc est perfectius soluentes morbos,& minus habentes recidiuas. nimirũ alterum ex altero fit. Is enim perfectè liberatus a morbo est,cui causa etiam morbi est erradicata:is vero non habebit recidiuã. Cętera quę de modo faciendi, & laudibus ptisanę dicuntur, explicata fere,iam antea sunt. Cum dicit pręcipue nisi solo cremore sis vsurus:ne intellige ex optimo hordeo debere fieri cum tota ptisana vsurus quis est potiusquam si solo cremore. Sed optimè debere esse coctam. Nam minus interest valde coctam esse, cum solo cremore vsurus quis sit quam cum tota ptisana Nisi enim valde cocta sit,& tota ptisana quis vtatur, minus habebit molliciei & lubricitatis, ac proinde hærebunt grana in via,& in rectitudine thoracis, non sane in aspera arteria (non enim per gulam deglutitur ptisana,præcipue tota) sed in gula è regione thoracis. Cum dicit debilissimam esse, intellige, vt Galenus optimè interpretatur,nullius qualitatis else vehementis,& quæ alicui parti nocere posit vt alia quã multa. Conclu-dit dictionem dicens,quibus omnibus est opus, quasi ita diceret:hæc omnia sunt necessaria ijs qui pleuritide,aut perineumonia laborant, vix autem vllus alius cibus sit in quo hæc omnia sint:merito ergo omnia agentur melius ijs qui toto morbo vtũ

tur

tur ptisanis, quàm qui alijs vtuntur cibis, diximus, iam antea cum de ptisanæ laudibus ageretur, etsi ea merito commendetur tantopere, non tamē proinde damnandos esse medicos qui alijs cibis idoneis etiam vtantur. Mirum enim si is solus possit esse satis idoneus. Sed contingit dubitare hoc loco, qui fiat vt dolores statim sua sponte sedentur pleuriticis, cum incipiunt spuere, si incipere spuere signum est incrementi pleuritidis, vt antea diximus. Nam signa pathognomonica cum morbo pariter augentur & minuuntur, dolor vero in primis signum pathognomonicum est pleuritidis. Verum dubitationis huius gratia, & aliarum quę procedēte opere occurrent, nosse oportet, pleuritidem esse morbum compositum, & pertinere partim ad cōpositionem, partim ad temperiem. Illud quidem ob molem inquam pars inflammata intumescit, hoc ob alterationem, quæ materia alteranda fit vt in febre. Neque sane hæc duo pariter procedunt, sed magna ex parte, primum quidem distentionem summam comparat pars, mox distentione remitente procedit materiæ alteratio. Nam distenditur ob fluxionem, cessat vero distendi cessante fluxione, & exeunte materia. Atqui cum materia incipit alterari, incipit resudare, & ob hanc ipsam causam pars laxari, plęrunque enim iam tunc cessauit fluxio. Porrò non eadem symptomata sequuntur vtranque partem morbi. Dolor enim distentionem sequitur, excreatio, materiæ alterationem, merito ergo incipit decrescere dolor cum incipit crescere excreatio, atqui tunc crescit morbus secundum alterationem, decrescit verò secundum tumorem: quoniam verò ad sanitatem vtriusque mali solutio est necessaria, non dicitur simpliciter inclinari morbus, vsque dum secundum vtrunque inclinat: & merito sane: nam omni in re bonum, quod simpliciter, constat integra causa, quod non est tale, dicitur secundum quid, vt cum os incipit madescere, dicetur pleuritis crescere simpliciter, decrescere verò secundum distentionem & dolorem.

Nisi igitur quis auxilietur omnibus quibus opus est, vt sit sufficiens modus talis ptissanæ potionis, multis modis læditur. Quibus enim cibus statim inclusus manet, nisi quis

deor-

deorſum prius vacuans potionem dederit, dolorem quidem ſi adeſt auxerit, ſi non adeſt ſtatim fecerit, & ſpiritum denſum fecerit. Prauum autem eſt hoc, deſsicatiuum enim pulmonis, & dolorem inferens hypochondriorum & imi ventris, & ſepti tranſuerſi.

Dixerat ante alia multa eſſe peroportuna ad ptiſſanæ exhibitionem, poſtea dicenda: nunc policiti memor, incipit ea ſcribere. Dicit ergo quãdoquidem præter ea quæ dicta ſunt, multa alia ſint ſcitu neceſſaria, vt recte ptiſſanæ potio detur, & multa quæ niſi caueantur in ptiſſana exhibenda, cõtinget ægrotum lædi. Niſi quis auxilietur omnibus quibus opus eſt, vt ſit ſufficiens modus talis ptiſſanæ potionis. Ideſt, niſi quis circunſpiciat, apponatque omnia quæ ſunt neceſſaria, & caueat omnia, quæ caueri debent, vt ſit idoneus exhibendi modus, multis modis lædetur qui ptiſſanam accipiet. Probat hoc ita habere, narrare incipiens quæ caueri debent, & incommoda quæ niſi caueantur, fient. Si quis enim (inquit) potionem dederit ijs quibus cibus incluſus manet, non vacuans prius deorſum, dolorem quidem ſi adeſt auxerit, ſi non adeſt, fecerit, & ſpiritum denſum fecerit. Hic illud ἐγκατακέκλισθαι non ſignificat vtcunq; manere, ſed incluſum ex multo iã tpe. quare cibus ẽt ſignificet hic, vt Galeno ẽt vr̃, ſtercus, & durata feces, Itaq; qđ hic dr̃, aliud eſt ac quod poſtea dicetur, non eſſe exhibendam potionem donec cibus prior deſcenderit. hic enim nõ de priori cibo ſolum agitur qui non deſcenderit, ſed de veteri qui multo iam tempore incluſus manet, neque ſolum exigitur, vt deſcendat, ſed vt ſubducatur. Quid eſt ergo quod nũc dicit? certe explicat, quod antea dixerat, quicunque igitur ptiſſanis vtuntur in his morbis, ne vnam quidem diem permittant vaſa inaniri, ſed vtendum citra intermiſsionem, niſi expediat aut ob pharmacum, aut clyſterem intermittere. Nunc explicat quando ob clyſterem intermitti debeat ptiſſanæ potio. Nimirum vbi ſtercus concluſum hæres inteſtinis abſtinendum eſt a potione, vſque dum clyſteribus ſubductum ſit. Nam aliter potio non deſcendet, quare morabitur in ſuperiori parte ventris, indeque flatus mittet ad ſuperna qui latera diſtendant. tametſi enim ptiſſana

non est flatuosa, nullus tamen succus adeo flatus expers est, vt nisi descendat aut didducatur, sed in hypochondrio moretur, non fiat ex eo flatus, qui inflet, & latera distendat. Quare si ea habent iam dolorosam affectionem, vt in pleuriticis dolorem auxerit, distenta enim parte inflammata necesse est dolorem augeri. Nam & ijs etiam quibus ibi dolor non est, solet ob copiosiorem potum, aut cibum male è ventriculo descendentem, excitari. Profecto non pleuritidi solum, sed omni etiam morbo accomodatum præceptum est hoc: magni enim momẽti in omni febre & in omni morbo, ante aliam curationem vẽtrem vacuare, ne in eo sit vlla redundantia, aut vetus stercus. Plurimi enim morbi inde nascuntur, & omnes qui ex materia pendent, inde fouentur. Quare magni semper momenti est ventris curam gerere. Sed dices, quorsum differens de pleuritide dicit, si non adest, statim fecerit: si dolor est signum quod non potest abesse à pleuritide certe non de sola pleuritide dicere cæpit, sed de pleuritide aut perineumonia. Hæc verò non habet adiunctum dolorem. Fiet ergo, vt si huic obturatis intestinis detur potio, excitetur dolor, qui non aderat. addit, et spiritum densum fecerit. Causa est in promptu, nam potione non descendente, ventriculus distendetur, & septum transuersum comprimens libere moueri prohibebit. cum ergo respiratione multa indigeat homo, & ob hanc compresionem, cogatur facere minorem, faciet crebriorem. Prauum autem (inquit) est hoc. per se sanè constare cuiuis poterat, hoc non esse bonũ, sed exagerandi gratia dixit, prauum autem est hoc, quasi dicat, valde malum est, præcipuè in pleuritide in qua facili respiratione opus est, & ad occurrendum inflammationi, & ad excreandum. nam siccat pulmonem. Si enim respiratio pulmonem & thoracem temperat, constat eius difficultatem ardoris & siccitatis esse causam. Quam graue autem sit in pectoris morbo exuri ex difficili respiratione, paulo post dicet, indicans, siccari interius sputum, siccatumq; rursum facere respirationem difficiliorem, & hanc rursum siccari magis, vsque dum spirandi difficultate, & siccitate se mutuo augentibus, homo suffocatur. Dolorem etiam infert hypochondriorũ, & imi ventris, & septi transuersi, quia hæc omnia mouentur cum thorace. crebrius

ergo

ergo ſolito agitata dolent, & inflammantur.

Quin etiam ſi adhuc dolore lateris continuo exiſtente, & qui non ſedetur calefactorijs fomentis, & ſputo non exeunte, ſed citra concoctionem facto valde viſcoſo, niſi quis ſoluat dolorem, aut aluum emoliens, aut venam ſecans, vtrum horum magis confert, ptiſanas autem ita habenti tribuens, cito mors horum fit.

EXplicat aliud quod in exhibenda ptiſſana teneri maximè debet. Hoc verò eſt, pleuritide in principio conſiſtente, dolore affligente citra intermiſsionem, & ſputo non exeunte, ſed citra concoctionem facto valde viſcoſo, non eſſe dandā ptiſſanam, neque verò cibum alium antequam dolor ſedetur, aut fomētis, aut ſi his non cedat, expurgatione aut miſsione ſanguinis, vtro horū magis videbitur indigere. Nam ſi quis nihil horum faciens, cibum det, fluxionem auxerit, & dolores, qui rurſum conuocata fluxione ſeipſos auxerint, atque ita fiet vt antequā cedere incipiat tumor, in ipſo principio homo moriatur: quod inſinuans dicit, cito mors horum fit: ideſt intra principiū morbi moriuntur. Quare quod Gal. dicit, præcipere nunc Hippocratem, ne quis vtatur ptiſſana in vigore exiſtente inflammatione, intelligendum venit, de vigore ipſius tumoris & doloris, non totius morbi. Vt autem diſtinguantur hi vigores dictum iam ſatis eſt. De fomentis expurgatione, & venæ ſectione in pleuritide, poſtea dicetur. Nunc illud vnum docetur, quod & tonſoribus etiam notum eſt, in pleuritidis principio tenuiſsimè eſſe cibandum, atque adeo vſque dum facta ſit mediocris miſsio ſanguinis, dandum nihil.

Ob has igitur cauſas, atque ob alias ſimiles adhuc magis qui totis vtuntur ptiſanis, ſeptimo die aut citius moriuntur, alij quidem mente læſi, alij autem orthopnea & ſtertore ſuffocati. Bene autem hos antiqui ſyderatos eſſe putabant, ob hoc præcipue, non minimum autem quod ipſis morientibus latus liuidum inuenitur plagæ ſimile. Rei au-

tem huius hæc est causa . quod priusquam soluatur dolor moriuntur, celeriter enim anhelosi fiunt, à multo autem & crebro spiritu, vt iam dictum est, summe viscidum, sine concoctione factum sputum, prohibet fieri ægressum, sed stertorem facit, impactum in bronchijs pulmonis, & cum adhoc peruentum erit, lethale magna ex parte est. Etenim ipsum sputum impactum prohibet spiritum intro ferri, cogit autē celeriter extra exire, & in malum mutuo se iuuant. Sputū enim impactum densum spiritū facit, & spiritus densus existens lentum facit sputum, & probibet fieri lubricum.

GAl. censet causas hic vocari potiones ipsas, quasi Hippocrates diceret, ob has potiones, ptissanæ scilicet, atq; ob alias multo magis vt vini, mulsæ, oxymelitis, aut ēt aquæ, siquis intēpestiuè eis vtatur, moriunт multi septimo die, aut citius. Verū mihi nō placet causas vocari potiones, nā preterquā qđ impropria sit nominū acceptio, oratio ipsa sit inepta Perinde.n.sit ac si diceres, ob potionē ptissanæ, ac multo magis ob potiones vini oxymelitis, aut mulsæ, moriuntur qui vtuntur ptisanis, quid ineptius? an qui vtuntur ptissanis moriuntur propter potiones vini oxymelitis & mulsę? Non igitur est hic legitimus huius loci sensus. nam præter dicta, de vino, mulsa, & oxymelite, mox dicet ipsemet Hippocrates, quod frustra repeteret, quid ergo est quod Hippocrates dicit? certe respondere incipit illi quæstioni quam in principio totius operis scripsit, in cuius solutione totius huius libri est constitutio. Interrogabatur, qui fieret, vt quidam ptissana semper vterentur, & alij eius vsum magnopere vituperarent, quasi magnas noxas afferentem: causa certe est, quia ptissana, si quis ea tempestiuè vtatur est vtilissima, si intempestiuè maximè noxia. Medici verò hæc non valentes distinguere, alij intuentes in illud laudant. alij in hoc, vituperant. Dicit ergo nunc, ob has causas, id est, quia hæc non obseruant, sed intestino repleto fecibus, aut vigente adhuc dolore, neque missione sanguinis præmissa, accipiunt, atque ob alias similes causas adhuc magis, id est & ob alia etiam præterea quæ obseruari opor-

oportet,& procedente opere dicentur, qui totis vtuntur ptissanis,moriuntur septimo die,aut citius, nimirum in ipso vniuersali principio pleuritidis,quæ si acuta tantum sit vsque ad septimum est in principio, si acutissima, solum vsque ad quartum: Alij quidem moriuntur mente læsi, alij autem orthopnea, aut stertore,suffocati. Nimirum quibus mors fit permutato morbo in veram perineumoniã,delirare solent, quibus non fit in pulmone inflammatio,sed collectio solum excrementorum in asperis arterijs suffocantur,cum orthopnea & stertore. Moriuntur verò ij qui ita delinquunt in victu,tam breui, vt bene hos antiqui vocauerint syderatos:ob hoc præcipuè,id est, quia tam subito moriuntur,& quia ipsis morientibus latus liuidum inueniuntur,quasi percusi essent fulmine.Quòd autem hoc fiat cã est,ꝙ moriuntur prius quam soluaẽ dolor.Nimirum quia moriuntur antequam soluatur,aut remittat dolor,constat eos mori præ inflammationis magnitudine, materia neque cępta coqui neque excreari. Si enim aut resolui cępisset inflammatio,aut expurgari materia,dolor cępisset remitti. Quoniam autem præ magnitudine inflammationis moriuntur,totum latus gangrena corripitur,& liuescit morientibus,& quoniam materię nihil excreatur,sed lẽta & sicca hæret in pulmone,suffocantur. Explicat deinde satis disserte hunc casum esse lethalem, quod lentum hærensque sputum,& respiratio difficilis sese mutuo augeant. Tota hac dictione admonemur ne antequam misione sanguinis dolorem fecerimus remittere,cibo vtamur,nisi forte mulsa aut oxymelite,coquendi,aut incindendi causa.

Prahendunt autem hæc non solum eos qui intempestiue vtuntur ptißana, sed multo magis, si quid aliud comedant aut bibant,ptißana deterius.

ECce hic dicit Hippocrates apertè, quæ illũ proxima oratione dicere Gal.putabat. Videlicet hæc incõmoda quę dicta sunt, appræhendere non solum eos qui intẽpestiue vtãtur ptissana,sed multo magis si quid aliud comedant aut bibãt ptissana deterius,neq; obseruent, quæ oporteat obseruari. Si enim ptissana, quam omnibus alijs cibis prętulit, tantas noxas pare-

re potest, intempestiue accepta, alia certe maiores pariant, si intempestiue accipiantur. Sed quæ sunt alia? quicunque cibi aut potus, vt carnes, pisces, oua, legumina, oxymeli, mulsa vinũ, aut aqua. Porrò quæ sunt illa incommoda quæ apprehendẽt vtentes intempestiue? Certe quæ dicta sunt, inflari ventrem, dolorem, si adest, augeri, si non adest excitari, dispnea corripi, ac præterea mori breui. Sed quæ sunt obseruanda vt tempestiuæ sint potiones? nunquid eadem ad ptissanam, & oxymeli ac mulsam, an diuersa? huic interrogationi respondet mox dicens.

Bene igitur maxima ex parte similia sunt auxilia vtentibus totis ptissanis, & earum cremore: ijs vero qui neutro horum sed solo potu aliquando aliter auxiliandum

INtelligunt hic neoterici sermonem esse de reliqua curatione, ac dici eis qui vtuntur tota prissana aut cremore eandẽ curationem, quod ad reliqua auxilia attinet, cõuenire, ijs vero qui sola potione aquæ, diuersam. Quia nõ debent solo potu cõtenti esse, nisi qui acutissimo exacte laborant morbo, illis vero ob morbi acutiem nõ potest eadẽ curatio quæ alijs congruere, sed fallunt. Nam si tota ptissana vtendũ est in acuto, & cremore in acutissimo, & aqua in acutissimo exacte, non minus differret curatio eius qui cremore vtetur, à curatione eius qui tota ptissana, quã eius qui sola aqua à curatione eius qui cremore. Nam differentia curationis non sit a causa, neque essentia, neq; loco affecto (hæc enim eadẽ sunt) sed solũ ab acutie, hæc verò æqualis est interdicta. Gal. nihil certi dicit, neque explicat quę sint hæc auxilia, sed ego dicam nunc aperte. Dixerat nuper, nisi igitur quis auxilieť omnibus quibus opus est. Quo loco explicuimus illud auxiliari ex omnibus, esse nihil aliud quã obseruare omnia præcepta quibus sit opus vt sit sufficiens modus exhibitionis ptissanæ. Eodẽ verbo vtiť hic, & illic, nimirũ τιμωρῆσαι Aequum ergo est eodẽ significato hic accipi atq; ita intelligere, igiť maxima ex parte similes sunt cautiones, & eadẽ obseruanda ijs qui ptisana tota vtuntur, & qui cremore, ijs verò qui neutro horum, sed solo potu, simplici scilicet aut medicamentoso, vt aqua, aut mulsa, aut oxymelite, aliquando opus est alijs

pecu-

peculiaribus obseruationibus. Quæ sint autem illæ partim dicetur libro tertio huius operis. Hic sensus est verissimus, & cum proxima sententia plurimum congruit. Cum enim dixisset, dicta pericula præhendere non solum eos qui intempestiuè vtũtur ptissana, sed multo magis si aliud quid intempestiuè accipiant, explicare vollens quæ sint obseruanda vt tempestiuè accipiantur ptissana, & aliæ potiones, dicit ad ptissanam & cremorem esse easdem obseruationes, ad alias potiones, non omnino easdem.

Oportet autem hoc omnino ita facere si nuper pasto cuipiam, & alui onere haud quaquam purgato febris, vel cum dolore, vel sine dolore inceperit, a sorbitione tantisper temperandum, donec cibum ad infernam intestini partem descendisse coniectatum fuerit. Vbi autem dolor aliquis tenuerit, oxÿmelite in potu vtendum, hyeme calido, æstate autẽ frigido, quod si multa sitis fuerit, mulsa vtendum, & aqua. Deinde quidẽ si dolor quis insit, vel periculum aliquod apparuerit, dare potionem, neque multam, neque craßam, sed post septimam vel nonam si validus sit. Si vero non subijt vetustus cibus, ei qui recẽtem acceperit, si fortis fuerit, vel ætas vigens, clystere vti, sin autem fuerit debilior, glande vti, nisi sponte exierit bene.

DVo hic facit, addit aliud præceptũ, quod in exhibẽda ptissana tenendũ est, & explicat exemplo quod mox dixerat: nimirum non omnino esse easdẽ obseruationes in alijs potionibus, vt in ptissana & eius cremore. Præceptũ est, si nuper pasto cuipiam, cui neq; aluus deonerata sit, neque recens cibus ex ventriculo descenderit, febris inceperit siue cũ dolore, siue sine eo, non esse dandam ptissanã vsque dum cibus descenderit ad intestina. Meritò sanè dicit siue cum dolore siue sine dolore. Nam non solum in pleuritide vtilis est hæc obseruatio, sed & in omni alia febre, atque adeo omni morbo, quin & in bona valetudine.

ne. Semper enim nocet cibus alius, antequã è ventriculo prior descenderit Nam prior posteriorem corrumpit, si plurimum immoretur, sin minus, incoctum descendere facit Hæc ergo incommoda in omnibus habet, quædam etiam alia peculiaria habet in dolore, quæ antea dicta sunt. Nimirum dolorem auget & dispneam. Non tamen proinde putandum est, hoc idem esse, & quod antea dixit, quibus cibus statim inclusus manet, satis enim differt. Illic enim de cibo veteri qui non exeat, hic de veteri qui non exeat, & recenti qui non descenderit à ventriculo: quo casu ob duas causas iam prohibetur ptissanæ atque adeo cuiusque alterius cibi exhibitio, quarum altera alteram conseruat. Nam feces non euacuatæ descensuro cibo impedimento sunt. Itaque tunc temporis à cibo abstinendum. Quid ergo agendum? certè abstinendum à cibo, vtendum verò glandibus aut clysteribus quæ feces subducant, & potionibus quæ è ventriculo detrudant. Nam fecibus subductis locus dabitur descendenti cibo, atque ita is facile à potionibus detrudetur. Si igitur eum cui hæc sint, dolor aliquis tenuerit, itaque iam laboret dolore, & feces habeat impactas, & cibum non descendentem, vtendum est oxymelite. Nam etsi antea, cum diceret, si siccior sit morbus, quam quis existimet, non oportet, multum dare, sed præbere ante sorbitionem, aut mulsam, aut vinum quasi non ea solũ vsui esse possent, neq; ea maxime, adiecit, aut quodcũq; magis quadrabit: nũc aũt magis quadrat oxymeli quã mulsa, quia ponitur dolor crudus & in principio, & feces impactæ, & ventriculus cibo occupatus in tanta aũt ventris totius & thoracis constipatione oxymelitis qualitas desideratur, quia incindit, & exterget multo potentius quam mulsa, & coquit non minus quam ea: verum sitim auget multò magis quam mulsa, quia capit multo plus melis quam ea, & acetum et si sit refrigerãs, est tñ siccans, ac proinde sitim infert, nisi tam exiguũ, & tam multa aqua dilutum, vt vim siccandi amittat, tunc eñ extinguit sitim magis etiam quam sola aqua, quia vim siccandi deponit, & refrigerandi auget. In oxymelite autem maior aceti quantitas, atque cum aquę minori est, quam vt possit siccãdi vim amittere, Proin, si multa sitis fuerit, mulsa vtendum potius: aut etiã aqua sola si sit sitis maxima. Constat verò ex his si vtraq; necessitas incidat

cidat simul incidēdi scilicet,& sedandi sitim, licere parare oxymeli aliud quod aquæ plus, melis, & aceti recipiat minus solito, aut in mulsam tantilum aceti infundere. Quin & ipsa mulsa vtemur in quibusdam dilutiori, in quibusdam minus, vt magis minusve biliosa esse videbitur pleuritis. Mulsa eñ est biliosa,tā to autem minus quanto est dilutior. Ergo vt erit pleuritis biliosior ita vtemur dilutiori, vsq; adeo, vt si res ita exigat posſimus venire ad solam aquam, quam constat neque coquentem neque incidentem esse, sed attemperantem. Hinc verò discemus, quādoquidem Hippocrates vel in pleuritide ad solam aquam frigidam venit, non debere nos admodum pertinaciter, vt quidā faciunt, indicationi a causa adherētes, intemperiem negligere, satius enim aliquando est morbum protrahi permittere, quam breui hominem exuri. Itaq; vides vt exhibēdi oxymeli, & mulsam, & aquam, non eædem sint regulæ, sed peculiares quasdam habent cautiones. Considera etiam Hippocratem serapia omnia præbere hyeme calida, æstate frigida, contra ac vulgares quidam medici, qui tepida tribuunt, non considerantes ventriculum lædi maxime tepidis, frigidis verò & calidis iuuari & delectari. Rectè autem tribuuntur calida hyeme, frigida æstate, ita enim sunt incundisſima, & intenperiei aeris occurritur. Verum dices, durum esse, ægrotum sine sorbitione ptisſanæ aut alio cibo cōtinere cū solo oxymelite aut sola mulsa tandiu. Quid enim, si etiā si hæc omnia agas, tamen dolor duret diu? & deliquia animi? aut peruigilia, aut alia huiusmodi succedant, quibus indicetur non posse durare hominem donec morbus concoquatur? nunquid ne tunc quidem sorbitionem dabis? dabo sanè, nam tunc vrgentiæ gratia dari debet, etsi alia obstet. Hoc vt doceat, dicit deinde quidem si dolor quis insit, idest, persistat duretque, vel periculum aliquod apparuerit, periculum scilicet mortis se insinuet ex tam longa inedia, dare potionem. Sed si hoc est quod Hippocrates docet, quorsum addit, neque multam neque crassam, sed post septimam vel nonam? nam vrgentiæ nullum tempus nulla quantitas præfinitur, sed dandum est quantum, & quocunque tempore necesſitas exigat. Ita est, sed indicationi ab vrgentia fieri debet satis cum quam minimo auxilio fieri posſit. itaque

dari debet quantum sit necessarium, nihil tamen præterea. Proinde dum præter methodum datur ptisana ob vrgentiam, neque multa neque crassa neque ante septimum aut nonum diem dari debet, si æger validus sit, si enim non ferant vires, dandum est quantum & quandocunque poscent. Itaque potionibus trudentibus ex ventriculo ita succurritur, si tamen vetustus cibus non subijt, sed hæret in intestinis, ipse impediet recentis cibi ex ventriculo descensum, quare frustra laborabitur potionibus nisi feces subducantur, vtendum ergo erit clystere si fortis fuerit virtus & vigeat ætas, sin minus glande, nisi sponte exierit bene. Quo loco consideratione dignum in primis est, quanto studio Hippocrates velit deuitare omnia auxilia, vtque eis vti nollit, nisi necessitate compulsus. Nam ne glandem quidem immitti leuiter permittit, sed nisi sponte exierit aluus. Quasi diceret, si enim citra eam potest aluus deonerari, ne glande quidem vtendum. Quid enim aliud instrumenta medica faciunt, nisi valde necessaria sint, quam negotium facessere naturæ? considera præterea quam cautus sit Hippocrates, & quam longe absit a temeritate, qui ad clysteris vsum exigit vt facultas fortis sit, & ætas firma. Certè veteres fortioribus clysteribus vti consueuerant, ex fortioribus inquam paratis, & longè plus infundere quam nunc, proinde plus virium ad id sustinendum exigebant, & vt potentiori auxilio fidebant. Videas enim sæpissimè Hippocratem in epidemijs in difficillimis curationibus vt prestantissimi auxilij clysteris mentionem facere. Verum ad feces duratas nō opus erat clystere ex toto corpore trahente, sed extergente solum & emoliente, quare minus videbatur tam multas vires exigere. Sed solum, ne homo esset debilissimus. Quid enim? nunquid si feces seni duræ & impactæ sunt, non vtemur clystere? quid si glans non sufficit? an casus iam est incurabilis? non certè, sed Hippocrates hoc dicit, nos commonens, vt quocunque auxilio vti velimus, curemus sit facultas quæ satis superque ferre posit. Tutissime enim ita proceditur. Nam etsi quid a medico peccetur (nihil autem peccare magis quam humanum est) cum facultas est fortior quam pro auxiliorum magnitudine, possunt etiam errata vinci. Non tamen proinde si nō detur tam tutò procedere, & res vrgeat, supersedendum a curatione est,

sed

ſed tentandum etiam aliquando cum temeritate aliquid.

Occaſionem autem dandæ ſorbitionis hanc maxime ſeruari oportet & per initia,& per totum morbum. Cum quidem pedes frigidi ſint, abſtinere oportet à ſorbitionis exhibitione, præcipue autem a potu abſtinendum: cum autem calor ad pedes deſcenderit, tunc dare,& putare plurimum poſſe occaſionem, in omnibus morbis, precipue autem in acutis,& maxime in magis febricitantibus,& in maximo periculo conſtitutis.

HActenus loquutus eſt de tẽpore vniuerſali quo dari aut non dari debet cibus, docens in totius morbi principio abſtinendum, vſque dum dolor remittat & os madeſcat, & feces exierint,& cibus deſcenderit: nunc de tempore particulari, & hora cibo accommodata agit, dicens in principio paroxiſmi abſtinendum a cibo & potu eſſe, dandum vero in inclinatione idque obſeruandum & circa principia & per totum morbũ. nimirum pedes & reliquas partes extremas refrigerari, principij eſt, quia calor accurrit ad viſcera,& ab extremis partibus, ſe ſubtrahit: calorem vero ad pedes deſcẽdiſſe, eſt inclinationis, quia tunc temporis fuligines vſtæ per extremas partes expirant. Simile ergo eſt quod nũc dicit,& quod in aphoriſmo vndecimo ſectionis primæ, præterquam quod illic dicitur in paroxiſmis abſtinendum, quia, cibum dare in illis noxium eſt, hic vero definitur quæ paroxyſmi pars ſit ad cibum capiendum ineptiſsima & quæ minus inepta. Nimirum in ipſo paroxiſmi principio cũ maximo, in inclinatione cum minimo periculo datur. Quia in principio periclitatur reconditus calor velut a viridibus lignis ſuffocari, crudi autem cibi, obruunt. Maiori autem cum periculo datur ea occaſione frigidus potus quam cibus, quia potus & obruit,& in conſtipatum calorem confertim incidens, refrigeratione extinguit. Non tamen vt potus frigidus minus etiam quam cibus dandus in principio paroxyſmi, ita in inclinatione eſt minus vtilis, quin potius, cibus ſi fieri poteſt, ne per totum quidem paroxyſmum dandus, ſed expectanda in febricitatio

potum

potum vero in plerisq; febribus, non solũ licet, sed etiam expedit dare inclinante febre, atq; adeo in quibusdam vigente vt inclinet, plus autem aut minus, citius aut tardius, frigidiusq; aut minus frigidum, vt febris inclinabit magis ad biliosam, aut pituitosam. Dicta sunt multa alia ad hunc locum pertinentia in commentatione dicti aphorismi, vbi docuimus ab hac regula excipi debere biliosos valde, & qui picrocholi cum sint, citra partis alicuius phlegmonem, aut putrescentiam, bilis vstione febricitant: illos enim oportet ventriculo non omnino cibo vacuo paroxysmum expectare, aut in ipso paroxysmo accipere: quia aliter non possunt bilis confluxum in ventriculũ sustinere, & magis periclitantẽ à syncope cardiaca, quam a calidi suffocatione. Exagerat deinde Hippocrates hoc præceptum, dicens putare oportere plurimum posse occasionẽ cibi exhibẽdi. Certè tantum potest, vt putem plurimos ob malè institutum victũ perijsse, qui alioqui fuissent liberati, atque adeò plurimos solo victu liberatos esse a maximis morbis citra aliam curationem. Dicit plurimum posse in morbis, præcipue autem in acutis, maximè in magis febricitantibus, & in maximo periculo constitutis. Hæc dicit alludens ad ea quæ in procemio dixit, puta victus institutionẽ rem magnam esse pręcipue in morbis acutis quorum febres continuę sunt, & occidunt. Sed dices quo pacto potest pertinere hæc occasio cibi prębendi ad acutos morbos, nõ enim videntur in acutis febribus accidere frigora rigores aut hororres, sed in solis intermittentibus, quæ neque periculosæ sunt neque acutę. Certè multę continuæ febres sunt horridæ, vt vocatæ semitertianę, & aliæ ob alias occasiones. Sed pręter has omnes, quæ non sunt cõtinentes, habent exacerbationes, in quarum principijs accidit pulsus constrictio, atque adeo in multis etiam quędam refrigeratio pedum. In omnibus autem cauendum est cibum dare in exacerbationis principio, In acutis verò vt sunt periculosiora & mutabiliora, cęteris paribus quodcunque erratum habet plus periculi.

Vti autem primum maxime quidem cremore, deinde autem ptißana, secundum coniecturas præscriptas diligenter considerans.

HOc sanè in pleuritide & perineumonia manifestum est, quia in his incipiendũ a tenuiori cibo, procedendumque ad crassoré, sed & in alijs febribus, nisi ptissanæ assueuerint ęgroti, non erit præter rem a ptissanæ cremore incipere, vt mutatio consuetudinis paulatim fiat, poterit enim ita etiã dari plus in principio, aucta quantitate cremoris, quantum tenuitate superat. Hęc verò debes facere scđum pscriptas cõiecturas diligẽter cõsiderans, an ꝓfutura an vero læsura sit ptissana. Quia.n. hęc non diligenter considerabant, quidam attendentes commoditates ptissanę oportunè epotę, commendabant summopere ptissanam: alij videntes incommoda ex ptissana accepta importunè imputantes ea ipsi ptissanæ, dicebant ea nihil esse deterius. Vides ergo vt in dilutione proposite in principio quęstionis, totius libri huius primi, qui hic iuxta Galeni partitionem finitur constitutio fuerit.

Liber Secundus.

DOlor autem lateris siue in principio fiat, siue postea non abs re est calidis fomentis tentare soluere dolorem.

NOmen doloris lateris hic non de vera pleuritide solum, quæ in inflammatione lateris habet essentiam, dicitur, sed de quocunque lateris dolore. Hanc enim ob causam, tam variã curandi huius doloris rationem scribit, scripturus alioqui simpliciorem. Nimirum vera pleuritis non admodum potest dissidere, cum omnis sit inflammatio, siue exquisitior aliquanto, siue alterius generis tumoris aliquantũ sit particeps, siue membranã succingentem costas siue musculos solum teneat. In omn itaque pleuritide ea curatio erit idonea quam inflammatio petit adiuncta partis indicatione. Verum dolores laterum a diuersis morborum generibus nascuntur: nam & ab inflammatione, & a flatibus, & a succis crudis eo loco hærentibus, & a qualicũque in latus incumbente destillatione, quin etiam ab affectionibus hepatis aut lienis ob alligationem eorum viscerum costis infernis. Nihilominus possunt curationes omnium dolorũ la-

teris habere præceptionem aliquam communem, præcipue in initio. Omnes enim morbi qui sunt eatenus similes, vt ambiguitas aliqua in eorum dignotione esse posſit, in initio minimè dignosci poſſunt, & proinde curationes minimè differunt, cũ verò procedunt, & apertè differunt, curationes etiam faciunt disſidere. Vt doloris colici & nephritici imprimis eadem, postea curatio ſatis diuerſa eſt. Ita hæc præceptio ad omnẽ lateris dolorem pertinet. Dolorem lateris, ſiue in principio fiat, id eſt nullo alio morbo prægreſſo, ſiue poſtea, ali ſuccedens, non ab re eſt tentare calidis fomentis diſſoluere. Fiunt vero ſæpe (nam & de hoc dubitant quidam neoterici) vtroque modo, vtrique laterum dolores, & veræ pleuritides, & reliqui laterum dolores a principio & poſtea. Quamquam veræ pleuritides crebrius fiunt a principio quam multæ aliæ inflammationes internæ, vt quæ phrenitides, quæ lethargi: verum & alijs morbis ſuccedũt: graue dinibus præcipuè cum male curantur. Sed & alij quicũque morbi poſſunt poſtremo in pleuritides euadere, quod ſanè genus lethalis abſceſſus eſt. Itaque vtcunque dolor incipiat latus obſidere, oportet tentare calidis fomentis diſſoluere. Quo fit vt illud tentare non ad morbi cognitionem pertineat, vt plerique accipiunt, quaſi fomentis tentantes an vera pleuritis ſit, an non, quandoquidem & in vera pleuritide fomentis tentandum eſt, ſed ad curationem. Quaſi tentare debeas an fomentis curari poſsit, ne, niſi opus ſit, maioribus auxilijs vtaris. Sed quoniam tentantes admouemus fomenta, conſtat non ſemper admouenda eſſe, ſed tunc ſolum cum ſpes aliqua eſſe poteſt, fore vt ſolis fomentis cedant dolores: nimirum ſi dolores ex flatu aut ſuccis frigidis ſunt, cedent fomentis calidis, contrarij ratione, niſi cauſæ plurimum redundent, nam ita etiam opus erit prius expurgare totum corpus: ac nonnunquam etiam mittere ſanguinem, ne dolor alia ex cauſa incipiens, ſanguinem conuocans inflammationem faciat. Sed & inflammationes laterum ſi exiguæ ſint, & corpore vacuo, poſsint fomentis ſolis cedere, & quia fomenta quod in parte eſt diſſoluent, & ſedantia dolorem (anodina cũ ſint) qui mouebat, fluxionem ceſſare facient. Nam cum aliæ nõ nullæ trahendi cauſæ ſint, nulla eſt cum dolore conferende: quare cum dolor fluxionis cauſa maxima ſit, anodina in corporibus

non

non admodum plenis fluxiones sedantia sint, non minus quam quæ repercutiunt. Verum si quis mox ac accedit ad ægrotũ, videt quinque pleuritidis signa (hæc sunt, febris perpetua, dolor pungens, tussis, difficultas respirationis, & pulsus durus) cõspicua & magna, male faciet incipiens a fomentis, ac non potius a missione sanguinis. Si etiam videat, citra hæc, lateris dolorem, cum magna tamen redundantia excrementorum in toto corpore, ab expurgatione debebit incipere, his enim casibus nulla spes est forè vt solis fomentis res cedat. Alioqui agendum est a principio fomentis calidis, quia partis natura non fert frigida, neque repercutientia, sed laxantibus, ab initio indicat vti.

Calidorum autem fomentorum optimum est aqua calida, in vtre, aut in vesica, aut in æneo uase, aut in crustaceo. Susternere autem oportet molle aliquid ad latus, lenitatis gratia. Bonum autem & spongiam mollem magnam ex aqua expreßam apponere: contegereque linteo fomentum oportet, pluri enim tempore sufficiet, & permanebit, simulque ne vapor ad ægrotantis spiritum eferatur: nisi videatur hoc etiam vtile ad aliquid eße, est enim cum ad aliquid oportet. Adhuc autem & ordeum, & eruum in aceto diluto, vt paulo acidius sit, quam vt quis bibere poßit, macerata ac feruefacta & in marsupia coniecta, apponere, & furfures eodem modo. Fomentum autem siccum præbent sal, & milium torefactum, in laneis saculis conuenientißimũ. Etenim lene & blandum est milium.

FOmenta differentiam recipiunt ex facultate qua sunt, & ex instrumentis quibus admouentur, & ex substantiæ modo. Ex facultate quod simplicia sint & medicamentosarum facultatum expertia, aut medicamẽtosa, & insignibus prædita qualitatibus: ex instrumentis, quod admoueantur in vtre, vesica, aut vase ęneo, aut crustaceo, aut in spongia, aut in lineis, laneisve saculis, & si quæ alia ratio est admouendi: ex substantię modo, ꝙ humidum fomentum sit, aut siccum. Humidum enim hic, vt & mul-

multis alijs locis, vocat Hippocrates quod fluxile & liquidum siccum vero quod solidum & humoris expers: vt humidum sit decoctum quodcunque etiam succissimarum heruarum, & merum acre, & illud quodcunque liquidum: siccum vero quidquid in saculit admouetur, quacunque facultate sit. Ita enim accipi hic duo hęc nomina constat, quia cum meminisset duorũ fomentorum, aquæ scilicet solius, & aceti diluti cum hordeo & eruo, apponens tertium puta saculos sale & milio torrefactis plænos, dicit, siccum autem fomentum, quasi duo priora humida fuerint, constat vero si facultatem consideres, secundum fomentum fuisse siccum: nam ex hordeo, milio, & aceto. Constat ergo humidum siccumque hic dici fluxile & solidum, vt libello de alimento, vbi diuidit alimentum in humidum & siccum, idest potabile, & solidum. Quanquam & facultas siccandi aut humectandi in dictis tribus fomentis substantiæ modo proportione respondet, vt enim secundum siccius est primo, ita & solidius, quia constat & cremore & seminibus cõmistis: & vt tertio minus siccum, ita minus solidum. Sed contingit dubitare, cur dicat aquam calidam esse optimum omnium fomentorum cum ad quędam sint alia potiora? Vbi enim flatus multi ac crassi sint, & succi crudi multi & lenti, melius sit secundum, quod succos absumere potius, & incindere posit, ac tertium quod hęc potentius adhuc pręstet, & flatus disipet. Tunc ergo solum aqua sit optimum fomentum, cum potentiori non sit opus, vt cum succus tenuis biliosus aut salsus, aut inflammatio exigua, aut flatus tenues, alioqui alia sint meliora. Cur ergo simpliciter dicitur aqua omnium optima? An quia leuissimum auxilium, & quoad fieri potest tale exoptandum? An quia simplicissimũ & facultatibus efficacibus maximè carens, tale vero cum sit, ad affectiones quibus congruit omnium maxime est congruens, sed & in alijs omnibus, si res est dubia, & de succi specie, aut affectionis magnitudine dubitatur minima cum noxa admouetur. Secundum fomẽtum videri posit alicui minimè huic morbo congruens, si recte hactenus dictum est, indicatione huius partis prohiberi refrigerantia & adstringentia. Hordeũ enim frigidum est, acetum frigidum & astringens. Sed oportet considerare acetum adeo dilutum vim suam magna ex parte depo-

nere,

nere, & hordei frigus erui calore temperati, vt totum fomentum moderatum sit. Porrò hæc fomenta non dimittuntur in parte, sed admouentur actu calida,& retinentur solum dum is calor durat, mox abijciuntur. Omnia autem quacunque facultate sint operantur primo occursu, secundum id quod actu habent, etsi id illis per accidens insit. deinde diutius manentia recidunt in facultatem quæ illis per se inest. Fomenta ergo quæ actu calida admouentur, cum non vltra primum occursum retineantur in parte, necesse est calefaciant, etsi alioqui calida non sint. Hæc & huiusmodi omnia, quæ liquida sint, admoueri possunt in vtre aut vesica, aut spongia imbuta ac expressa, aut vase aliquo duro, vt ęneo aut testaceo, hoc est parato ex concha animalis alicuius grandioris eorum quæ vocantur ostracoderma atqui eodem modo fieri potest vas fictile. Habent enim aliqui vasa huiusmodi talia vt admoueri idonea sint, lateri, aut ventri, aut humero aut coxæ. Constat verò hæc debere esse accomodata magnitudine & figura, vt partibus apte admoueantur. Mihi verò magis probantur fomēta in uesica aut vtre, quia moliora, & ob id semiplena melius admouentur, & per eas peliculas succi vis melius transmittit, in æneo enim aut testaceo vase, haud multū interesse puto, aqua calida contineatur, an alius quiuis calidus succus. Admodum etiam admotionis pertinentia scribit Hippocrates quædam, quorum caput est, vt cum quā minima molestia admoueātur. Nā & in alijs omnibus medicis auxilijs, molestia quoad fieri posit, vitāda est Substernere ergo oportet molle aliquid lateri, vt linteum aut lanam lenitatis gratia. Constat verò hoc de vasis solum æneis aut testaceis intelligi, non etiam de vtre aut vesica, quæ per sese mollia sunt. In admouenda spongia duo admonet, vt admoueatur expresse ne succus versus quaq; per corpus effluat, & vt spongia admota linteo cōtegatur, vt calor diutius permaneat, sufficiatq; neq; opus sit crebro spōgias mutādo ambiēti aeri locū dare, & ne vapor ab spōgia ad os & nares efferatur faciatq; difficiliorē respirationē: nisi, inquit, videatur, hoc etiam vtile ad aliquid esse, est.n. aliquando vtile. Hoc sanè consideratione dignum est. Videtur enim nulla re melius thoracis & capitis & pulmonis malis succurri posse quàm vapore. Nā vt crassa intestina clysteribus, vētriculo

vomitorijs, renibus diureticis, succurritur, quia hæc in partes pertingunt, ita & vaporibus videtur partibus respirantibus succurrendum. Nihil enim aliud fertur in eas partes integrum. Non ergo videtur cauendum, ne vapor in spiritum feratur thorace laborante, sed procurandum potius, si id quod admouebatur idoneum erat medicamentũ, talis enim erit etiã vapor. Ego sane vaporibus sæpe vtor ad thoracis affectiones & capitis, ad mouens lectulis ægrotantium, lebetes cum decoctis idoneis, aut in prunis suffitus. Nimirum putari possunt vapores coquentes & incidentes vt res exiget. Quare sępe oportebit sinere vt vapores ex admotis spongijs efferantur, quo dum fomenta exterius admota dolorem sedant, & succos ac flatus discutiunt, vapores intro lati coquant aut seccent non tamen semper id erit vtile. Nam si magna periculi & vrgentiæ pars est in difficultate respirationis, vt sæpe est, prohibere oportet vapores, illi enim etsi coquendo aut incidendo prodesse deinceps possent, mox tamen & primo occursu non possunt non difficultatem respirationis augere, in qua periculum maximum esse ponebamus. Hoc ergo casu satius erit fouere latus calidis ad os autem & nares aerem temperare. Si etiam thorax a capite recipiat, fieri poterit, vt fomentum thoraci bene faciat vapor vero caput repleat & fluxionem augeat. Quanquam aliquando esse poterunt pariter vtilia fomentum thoraci & capiti vapor. Vt si flatuoso thorace, & humido capite, & corpore non adhuc redundante excrementis, admoueantur lateribus saculi ex cumino, saculi enim thoracem, & vapor caput siccabit. Multas huiusmodi affectiones possis per te meditari, quibus vaporem fomentorum in spiritum efferri vtile sit, multas etiam quibus noxium. Cum noxium esse videbitur prohibere poteris vt Hippocrates dicit linteis fomenta obuoluens. Tertium fomentum siccum maxime est: nam sal & milium talia per se sunt, & torrefactione fit siccandi ac calefaciendi facultati accessio. Commendatur miliũ quod pondere sit leue, ac non cõprimens, & lene, minimeq; exasperans. nimirũ deuitãda molestia est. Cælius Aurelianus è methodicorũ secta secutus soranũ obijcit salẽ vstũ acrẽ esse ac necessario febres accẽdere: miliũ torefactũ graueolẽs esse, & capiti graue. His respondemus, vt siccans valde & acre fomẽtum

vsurpa-

vsurpari salem ab Hippocrate non pro quocunque pleuritico sed in quo siccatione maxima opus sit. Milis graueolentia non probatur, sed neque vllum aliud est auxilium magnum quod nulla ratione obsit.

Soluit autem emollitio huiusmodi etiam dolores clauiculam attingentes. Sectio autem non similiter soluit dolorem, nisi ad clauiculam dolor pertingat.

EMollitionem vocat anodinorum admotionem, commẽdat vero eam hoc nomine, quod ad omnes dolores laterum sit vtilis, non vt sectio venæ, quę non æquè omnes soluit sed eos qui attingunt clauiculam. Hoc per anticipationem nũc dicitur, mox enim explicabitur, diceturque iterum.

Si autem non soluitur ad fomenta dolor, non expedit multo tempore calfacere, etenim siccat hoc pulmonem, & suppurationem facit. Sed si dolor significationem sui prebeas ad clauiculam, aut grauitas in brachium, aut circa mammam, aut supra septum transuersum, secare iuuat venam internam in cubito, & non cunctari confertim auferre sanguinem, vsque dum multo magis rubicundum fluat, aut pro puro & rubro liuidum. Vtrunque enim euenit. Si autem sub septo transuerso sit dolor, non præstet autem sui significationem ad clauiculam, mollire oportet aluum aut helleboro nigro, aut peplio, nigro quidem daucum, aut seseli, aut cuminum, aut anisum, aut aliud quidpiam eorum quæ bene olent, miscendo: peplio autem succum silphij. Verum etsi hæc misceas, eiusdem modi sunt. Euacuat autem nigrum melius, & ad iudicationẽ magis facit quàm pepliũ: pepliũ verò quam nigrum flatus magis pellit. Ambo autem dolorem sedant. Sedant autem & alia multa, aluum subducentia. Optima autem sunt hæc, eorum quæ ego noui. alioqui & ea quæ in sorbitionibus dantur, aluum subducentia prosunt, quæcũ-

que non valde insuauia sunt, aut ob amaritudinem aut aliã insuauitatem, aut ob multitudinem, aut colorem, aut aliquam aliam suspitionem.

QVandoquidem fomenta non admouebantur quasi certo dolorem solutura, sed gratia tentandi an valerent soluere, constat, si dolor non soluatur, non esse perseuerandum plus satis in eorum admotione, sed transeundum ad alia, illis dimissis, non enim solum inutilia sunt, si non soluunt, sed etiam lædunt, præcipuè si secundi, aut tertij generis fomentorum sint. Si enim sint moderatissima, aqua calida, aut simile aliud, sine magna vi calfaciendi, aut siccãdi anodinum, non opus erit, reiicere, etiam si dolorē nō soluant, sed satis erit, his retentis ad alia auxilia transire: alioqui non erit satis transire ad alia, nisi reiiciantur, quia siccando & calfaciendo pulmonem, sputa reddunt sicciora, & excreationi ineptiora: vnde contingit strangulari, aut inflammationes maiores fieri (aucta fluxione) quam resolui possint: quare nisi præueniant strangulare, ad suppurationem vertentur. Fomenta ergo insigniter calida, nisi dolorē soluãt, dimittere oportet. Non enim hæc, quòd omnia, secundum rationem facienti viderentur certo profutura, sed quasi in re incerta, tentãdo, admouebantur. Non tñ mox sunt reijcienda, nisi primo occursu soluant, sed cum tantum admota permanserint quã tum ad tentandũ fuerit satis. Sæpe enim calida fomenta, in passionibus, etiam frigidis & flatuosis, primo occursu videntur lædere, quòd extenuati flatus distendant plus, & dolor crescat, perseuerantia verò soluunt, quem primo auxerant dolorem. Proinde non dixit, expedit mox fomēta tollere, sed non expedit multo tempore calfacere. Quanto tempore calfaciendum sit non definit, neque certo numero dierum aut horarum definiri potest, sed tunc putandum est, plus satis esse calfactum fomentis, cum augescentis affectionis, aut mutationis in phlegmonem, quæ antea non erat, notæ cæperint apparere. Vt si, cum antea nō esset febris, iam succrescat, aut cum esset exigua, crescat, & pulsus duritiem accipiat: cum aliquid tale apparere cęperit, mox a fomentis abstinendum. Quid ergo agendum? mittendus sanguis, aut expurgandum non enim vt dixit, sectio æquè omnes

iuuat,

iuuat, sed quosdam expurgatio magis: proinde distinguit Hippocrates dolores in quibus hoc aut illo opus est. Quo loco Gal. atque post eum alij omnes intelligunt, ex Hippocratis sententia in pleuritide quæ tenet costas superiores, mittendum sanguinem, in ea verò quæ inferiores octo, expurgandum: tentantque causam reddere. Alij causantur, cor esse inter brachium & venam sine coniuge, a qua costæ infernę nutriuntur: Alij, succos tenues & calidos, quique missioni sanguinis magis cedant, in superiores partes ferri solere, crassos & frigidos, qui expurgationi, in inferiores. Verum & rationes hæ futiles sunt admodũ, & quod asseritur falsum, & absurdũ. Nam vena sine coniuge non fit ex caua, antequam ea in cor se insinuet, sed iam prætergressa: neque sane vena caua penetrat per cor, sed mittens in illud ramulum, prætergreditur; quare non est cor inter venam cauam & internam incubito: sed etsi esset non proinde necesse esset, sã guinem, qui ex spacijs costarum inferiorum, sectione venę in brachio, effunderetur, per cor transire: nam nón per venas grandiores, & quæ medium corporis tenent, necesse est venire, sed per ramulos, qui per carnes diducti, rete quoddam commune texunt, sanguis educitur. Iam verò supernas partes calidis, infernas frigidis laborare, non est perpetuum, cum crura laborent sæpe erysipelate, & ceruix ædemate: Sed intra thoracem eam partium differentiam esse putare, est ridiculum, cum in thoracis medio cor sit, & illi subſtet hepar. Sed prętęr hæc per sese absurdum sit, si quis pleuriticum curans, quòd inflammatio teneat sextam, aut septimam costam, a missione sanguinis prorsus abstineat, præter id, quod petit inflammatio, partis internæ, & proximę cordi, & vtatur expurgatione, ventrisque fluxum moliatur, prętęr thoracis naturam, qui alui fluxione parum iuuatur; vt hac ratione a pleuritide alui profluuium soleat esse lethale. Consentaneum ergo magis est putare Hippocratem hoc non docere, si verba id ferunt, quam commentis fingendis, pro re absurda laborare. Mihi sane nihil minus videtur dicere, quam esse aliquam pleuritidem, in qua mittendus sanguis non sit: cum dicat: Si dolor significationem sui præbeat ad clauiculam, aut grauitas in brachium, aut circa mammam, aut supra septum transuersum iuuat se-

care venam internam in cubito. Si enim in omni inflammatione,quæ supra septũ transuersũ,cũ infra septũ nulla pleuritis esse possit in oĩ pleuritide,iuuat seccare venã. Quare satius sit,alijs dimissis,qđ Hippocrates docet enarrare. Certè,vt diximus,nõ de vera exquisitaq; pleuritide hoc loco agit,sed de omni dolore ad latus pertinente. Potest verò dolor tenere latus ob affectionem intra thoracem consistentem, aut etiam ob affectionem hipochondrij. Condolere enim solent infernæ costæ cum hepate & liene:atque harum partium affectio, inflammatio esse potest, vel citra hanc, multitudo sanguinis in parte, vel citra inflammationem & sanguinis multitudinem.intemperies cum excrementosis succis,aut flatu. Dolor supra septum transuersum cum grauitate in brachio, aut circa mammam, aut ad clauiculam, significat sanguinis redundantiam intra thoracem,siue cum inflammatione,siue ea nondum facta. Significatio autem doloris ad clauiculam,fieri potest, non solum ob pleuritidem supernarum costarum,sed nihilominus,ob inflammationem hipochõdriorum, hepatis præcipue: quia tument tunc temporis venæ vsque ad iugulares. Cum ergo distentio & grauitas multitudinem sequi soleant, illa ad vasa, hæc ad vires, constat significationes esse omnes eas quæ dictæ sunt, veræ inflammationis in hypochondrijs aut intra thoracem, aut saltem doloris consisten tis cum multitudine,quæ cum adsunt,secanda vena est. Si verò dolor sit infra septum transuersum (constat hoc esse extra thoracem) non præstet autem significationem sui ad clauiculam (nam si præstet, mittendus tunc quoque sanguis est) mollire oportet aluũ & a sanguinis missione abstinere. Humores enim qui citra phlegmonem in hypochondrijs continentur,facile ad aluum deriuantur ob viciniam & rectitudinem cum intestinis. Ecce diximus,quibus in doloribus mittendus sit sanguis,& quibus expurgandum: ex quibus constat, celium Aurelianum, qui hanc quoque Sententiam reffutauit, non esse eam satis assequutum. Nunc quomodo præstandum vtrunque sit explicemus, redeuntes ad sanguinis missionem. Secare (inquit) iuuat venam internam in cubito: Hic consentaneum est internam vocari axilarem,dicique ad humeralem, quæ est externa, & ad communem,quæ ex illis fit,quanquam alijs locis internas

vocare

vocare ſolet omnes venas magnas. Conſtat prætereą ex regula rectitudinis internam cubiti eiuſdem lateris ſecari debere. Iubet præterea non cunctari confertim auferre ſanguinem, vſque dum perubrum, aut pro rubro liuidum fiat: denique vſque dum mutetur color ſanguinis in deteriorem. quia ſcilicet qui impactus in inflammatione eſt, aut partem inflammatam obſidet ſanguis, minus integer eſt quam qui longe abeſt. Quare niſi vſque ad mutationem ſanguinis fluat, conſtat non exauriri ab ipſa inflammatione, neque verò a proximis inflammationi locis. Quando verò excrementa contemplamur (vrinas præcipue) vt inde coniectemus, vt habeat in venis ſanguis, conſtat contemplari ipſum exeuntem ſanguinem magni momenti eſſe. Significationes verò ſimiles ſunt, ijs quę in ſucco ex inflammata particula fluente. Nam phlegmone ex affluente ſanguine fit in particula impacto: vt ergo ibi dum manet, integer, ruber eſt cum quadam mediocritate craſsitiei, cum vritur, perruber & craſſus fit primum, deinde & nigreſit, aut ad chlorum colorem tendit: cum putreſit maligne, liueſcit, aut ſanies quædam atra ſine concretione cum graueolentia fit: cum mediocriter putreſcit (quod & ſuppurari dicimus) fit candidus: ita & qui intra venas eſt, pro ratione alterationis afficitur, itaque optimus ſanguis fit, qui ruber mediocriter craſſus, cum ſero quodam non multò, vrinæ beneualentium ſimili, & concreſcens: vtcunque ab hoc deficiat, malus fit: non tamen eodem modo, neque æque. Cacochimiam quidem ſignificat omnis, quæ aut vſui prauorum ciborum, imputatur, vt in ijs qui ob longum eſum leguminum, olerū, aut carnium ſalitarū, prauum ſanguinem paulatim congeſſerunt, aut qualitati corrumpenti, vt in ijs, quibus cum antea bono ſanguine eſſent, breui, ob febrilem calorem, aut phlegmonem, corruptus eſt. In quibus ante febres erat cacochymia, color ſanguinis ſignificat ſpeciem ſucci, quæ qualitatem ciborum, quibus homo vſus antea eſt conſequitur. Quare quibus ad album colorem ſanguis vergit, crudis ſuccis abundare, & edulis pituitoſis vſi eſſe deprehenduntur: quibus ad viridem aut flauum, bilioſis: quibus ad nigrum in his vero ſunt liuidus, & fuſcus color, & quicunq; nigritiem participant pluſquā viridis melancholicis. In quibus verò, vi febris, aut phlegmo-

nes, mutatus sanguis est, color perruber, flauus, & viridis, & niger significat calorem vrentem: liuidus calorem etiam putrefacientem candidus calorem suppurationem facientem. Quare eorum qui non sunt boni, albus est minime malus. Est cum putrescentia, non tam se insinuat colore, quam substantiæ modo, vt cum exit sanguis ruber, sed non concrescens: Cum enim caloris sit cogere & densare iuxta cuiusque rei naturam, qui non concrescit: magnum naturalis caloris langorem indicat: Ergo pro rubro mediocriter, valde rubrum sanguinem apparere, indicat, eum iam exire, qui in inflammata particula exuratur: pro rubro verò & puro, hoc est pro valde rubro, & qui a sero proprio purus sit, apparere liuidum indicat, exire iam, qui in particula inculcatus putrescit. Aliquãdo etiam euenit contraria mutatio, vt scilicet primo vasculo deterior sanguis appareat, & secundo melior, & a naturali minus alienus, quod sane facilioris affectionis est. Nam minoris copiæ mali succei, & minus in alto reconditi signum est. Verum hoc in febribus quæ citra internam inflammationem sunt, euenire solet. In ijs quæ sunt cum interna inflammatione, euenit, vt in pleuritide nunc expectari iubet, vt scilicet effluxio incipiat a meliori sanguine, & in deteriorem mutatio fiat. Ne tamen intellige, quia mutationem hanc sanguinis expectare iubet, expectandam in omnibus citra distinctionem esse, sed tunc solum cum vires permittunt. Nam si in omnibus affectionibus cauere oportet facultatũ lapsum, certe in ijs magis, quæ ad thoracem pertinent, quippe ad quas non satis est naturalis, sed animali etiam est opus, ac proinde in ijs, nunquam est mittendus sanguis vsque ad animi deliquium. Si ergo non expectes mutatum iri sanguinem ad deteriorem, antequam homo animo linquatur, cohibebis fluxum, antequam mutetur. Licebit tamen etsi cohibueris, quodammodo etiam hoc præceptum seruare, repetitione scilicet, secando inquam (ita vt fit) iterum atque iterum, neque à sectione desistendo, vsque dum vitiosus iam extrahatur sanguis. Atqui profecto, ita melius, faciliusque ad praxim deducitur hoc præceptum, quam semel fundendo. Nam fluente adhuc sanguine difficile agnoscuntur hæ colorum mutationes sed plerunque postquam refriguit effussus. Itaque si neque deliquium animi, neque quidquã

aliud obstet, quo minus vnica effusione expectes sanguinis mutationem, posisque mutationem affatim exeuntis agnoscere, ita facies: sin minus, at repetitione poteris eam mutationem expectare. Expurgationis est duplex ratio, vt & expurgantia medicamenta duplicia. Quædam enim (vt Hippocrates ipse libello de medicamentis expurgantibus docet) sunt proprie expurgantia, quæ potenter extrahunt succos certos: quædam quę non tam extrahentia, quam turbantia aluum sunt. Hæc vulgo vocāt lenientia, Hippocrates illo loco vocat cibos leues, vt ego interpretor. In his enim pono casiam, manam, betam, maluam, quin & mercurialem, & cnicum. Prima illa medicamenta dari debent seorsum a cibis, & vt paulò infra dicetur: secunda verò hæc cum ipsis cibis, aut parum ante cibos optime dantur, quin & post cibos accipiunt nonnulli, & leduntur: dantur enim non vt ex toto corpore trahant, sed vt quod in aluo est, deturbent: cibi verò, tractionem possent impedire, deiectionem non possunt. Qui igitur ob dolorem lateris deiectionibus curari postulant, nonnulli magna purgatione indigent, nonnullis mediocris alui subductio sufficit, per ea quæ cum cibis dantur, quod significat, dicens. Quæ in sorbitionibus exhibentur: cum enim toto hoc libro sorbitiones vocet cibos febricitantium acutè, perinde est dicere, quæ in sorbitionibus, atque quæ cum cibis. Verum quia illa prima medicamenta, noxiam qualitatem habent, vt contingat dubitare lethalia sint, nulla re magis indigēt, quam correctione, & præparatione idonea: hæc autem secunda quia cum cibis accipiunt, suauitatem desiderant, alioqui quis posit omnino insuauibus vesci? proinde de primorum vsu disserens, dicit, mollire oportet aluum veratro nigro (album enim venenosius est) aut peplio. Vtrunq; est vulgaris cognitionis, & fortiter purgās. Et nigro q̃dem (inq̃t) helleboro, daucū, aut seseli, aut cuminū, aut anisū, aut aliud quippiā, eorū q̃ bene olent, miscēdo. His vltimis verbis insinuat, cur hæc illorū correctiua sint: nimirum quia bene olēt, ac proinde, grata cū sint, aliorum abominabilem qualitatem emendant. Non tamen idonea ad hanc rem sunt, quæcunque bene olent. (non enim muscus, aut galia adorata) sed quæ cum aromatica qualitate, vt quę dicta sunt, & cinamomum, & spica nardi, & huiusmodi.

Pe-

Peplio autem (inquit) succum silphij. Silphium est quod & laser seu laserpitiũ dicitur, cuius succus ad hanc rem est accõmodatissimus, is pręcipuè qui cirenaicus est. Hic certè succus veratrum etiam corrigere possit, & daucus, seselli, cuminus, & anisum, corrigunt popliũ, ob communem illam causam odoris grati & iocundi. Verum sunt singulis expurgationibus propria correctiua, præcipuè idonea, experimento cognita. Hippocrates ergo qui illis crebro vtebatur, his corrigi optime, experimento cognouerat. His dictis de correctione, dicit, licere et miscere ambo hæc medicamenta, hæleborum scilicet & peplium, quia etsi misceantur, eiusdẽ modi sunt. Itaque insinuat hanc regulam, quam ego lib. 9. controuersiarum medicinaliũ abundè explicui, oportere vt medicamenta quæ miscentur, eiusdem modi sint. Explicat vero Galenus libello quos et quando hunc locum dicens omiotropa vocari, non quæ succos similes vacuent, sed æquali, aut nõ valde inæquali tempore. Itaque cõsiderari oportet in primis, quo medicamẽto vsurus sis, vt an helleboro: quo pacto eligi debeat, vt an nigro: quo pacto corrigi, vt an dauco, siseli, cumino, aut aniso: quo pacto parari, aut simpliciter corrigi, an cum alio misceri, vt an cum peplio, atque quanto tempore quodque illorum vacuare soleat, cito an sero, vt inde agnoscas omiotropa sint, an non. Porrò prima consideratio, quo inquã medicamento vsurus sis, non aliunde accipi potest, quam ex cuiusque medicamenti facultate, aliquando enim indigemus bilem educente, flauam aut atram, aliquando educente pituitam, aut aquam. Proinde explicat nunc Hippocrates facultates dictorum medicamentorum, dicens. Euacuat autem nigrum veratrum meliùs, quam peplium, & ad iudicationẽ magis facit, hoc est, ad perpurgationẽ, q̃a scilicet extrahit vndiq; potẽtiùs succos melãcholicos. Pepliũ succos extrahit minùs, flat⁹ verò magis pellit. Ambo verò dolorẽ sedãt: q̃a dolor nõnũquã fit ab excremẽtis congestis, nõnũquã etiã à flatu. Ex his q̃ Hippocrates dicit de peplio, q̃ sanè sũt verissima, & eius qualitatibus cõsentanea, cõstat cũ Gal. S de simp. facultate, dicit semẽ peplij esse flatuosũ, intelligẽdũ esse, nõ quasi ex sua substãtia gignens, augẽsq; flatũ. sed quasi eũ erũpere faciẽs, vt. 4. huius operis dicetur, alium flatuosum esse, quanquam pro

fecto

fecto flatum discit. Est itaque flatuosum, non vt rapa, & legumina, & fructus horarij, sed vt allia, & merum. In alui leui subductione, illud vnum petit, vt quando cum cibis dantur medicamenta, suauitas procuretur atque ita condiantur, vt neque amaritudinem, neque saporem alium valde insuauem, retineant, neque copia intolerabili præstentur, neque colorem habeant tetrum, odorem vè ingratum, aut aliam suspicionem, id est aliam quampiam qualitatem, à qua ægrotus aborreat. Merito sanè amaritudinem vocauit insuauitatem, colorem vero suspitionem. Color enim per se nihil facit ad iniocunditatẽ, sunt verò qui colores quosdam, & quosdam substantiæ modos detestãtur quasi suspitionem inde capientes, subesse aliquid maligni. Tãtopere mos gerendus est ægroto. neque solum sanè in his cibis leuibus, sed quoad fieri potest, etiam in omnibus medicamentis. Nulla enim prosunt, nisi natura eis vtatur, neque vtetur, nisi amplectatur, quomodo au tem amplectetur, à quibus omnino aborret?

Ptissanam quidem postquam bibit pharmacum, sorbendam statim dare oportet, non insigniter minori quantitate, quam consueuerit. Quoniam & rationi consonum est media in purgatione sorbitionem non dare: cum autem cessauerit purgatio, tunc sorbeat minus quam consueuerit, postea vero redigatur semper in plus, si dolor cessauerit, & nihil aliud aduersetur. Idem autem mihi est sermo, siue succo ptissanæ oporteat vti.

APerte satis docet hic Hippocrates rationem victus, quã, die qua pharmacum acceptum est teneri oportet contrariam satis vulgarium medicorum consuetudini. Nimirum plęrique media in purgatione præbent ius galinę salis expers, & paulo post, ea vix perfecta, cibos præbent solidiores, maiori quam superioribus diebus licentia, sperantes, arbitror, vt si quid viriũ detraxit euacuatio, mox cibo reficiat. Qui duplici ratio ne peccãt primũ, quod ꝑter Hippocratis ꝑceptũ

purgatione

purgatione in media tribuunt cibos, atque ita purgationem in medio faciunt interrumpi: vt enim vigilia motus & inedia auget, ita cibus, & somnus & quies purgationes sistunt: deinde, quod recens debilitata facultate, & inanitis venis, affatim repéteque cibant, quod noxium valde esse multis probauit Hippocrates: permittit sanè mox ab accepto pharmaco, cremorē ptissanæ accipere, ad deglutiendū bene pharmacum, vtque in fundum ventriculi descendat, quo loco & ad actum melius transferatur, & minus angat, & minus euomatur, quam si in ore fluitet, & nequid pharmaci in gula hæreat. Constat verò hoc in malignis solum, & fortibus pharmacis esse necessarium, & tunc præcipue, cum aliquid videatur, circa fauces & gulam hęsisse. Conferet etiā hic potus mox ab accepto pharmaco, quandoquidē nonnihil nutrit, vt melius posit totū diē transigere sine cibo, & mox acceptus frangit, mollitq; malignas medicamēti vires, purgatione autē in media nihil boni præstās, impedit, & repugnat purgationi faciendę, nō autē datus mox ab accepto pharmaco (vt Cælius, hanc quoq; partē refutans, obijcit) qui potius tunc, ad meliorē amplexū, & quā vocāt vulgo actuationē, facit. Quoniam (inquit) rationi consonū est, purgatione in media sorbitionē non dare: cū autē iam cessauerit purgatio (si modo tēpestiuè cessare incipiat. Nā si plus satis ꝓducatur, durū fuerit, sine cibo transigere) tunc sorbeat, seu cibū aliū capiat, minori quantitate quam consueuerit, quia facultas debilior est, & vasa recens inanita. Quoniam aūt refectio minor pro debilitate maiori nō erit satis, redigatur postea paulatim in plus cibi, & quā mox ab expurgatione acceperit, & quā antea quam expurgaretur, acciperet, si dolor cessauerit, & nihil aliud aduersetur: nam hoc erit signum purgationis perfectæ, quæ morbum fecerit inclinare: in inclinatione autem augendus cibus iam est. Eadem autem cibi ratio seruanda est, in ijs qui expurgantur, siue ptissana tota, siue succo ptissanæ, siue alio quouis cibo vsurus quis sit: non. n. hæc ob hunc aut illum cibum dicebantur, sed ob cibum omnino.

Aßero enim melius esse, statim incipere sorbere omnino plus quam præuacuatis vasis incipere sorbere, aut tertia die,

die, aut quarta, aut quinta, aut septima, nisi prius iudicatus morbus sit in hoc tempore. Præparationes autem in his similes faciendæ quales dictæ sunt. De sorbitionis igitur exibitione ita sentio, sed & de potu, quidquid aliquis potaturus sit, eorum quæ scribentur, idem mihi sermo omnino est. Noui autem & medicos, maximè contraria ac oporteat, facere: volunt enim omnes sub initia morborum præmacerantes homines, aut duos, aut tres, aut plures dies, ita offerre sorbitiones & potus. Atqui fortasse iustum illis eße videtur, magna corporis mutatione facta, magnam etiam aliquam mutationem contrariam facere. Mutare autem non parum bene habet, si recte mutatio fiat. Atque ex mutatione appositio ciborum adhuc magis. Plurimum quidē igitur lædentur, nisi rectè mutatio fiat, qui totis ptißanis vtuntur, lædentur vero etiam, & qui succo solo vtuntur, lædentur autem & qui solo potu. Minimè verò hi.

PErgit probare, plurimum errare, eos qui recens inanitis, affatim cibos offerunt, arreptaque hinc occasione, simul docet, quæ ratio teneri debeat in ęgrotantium victu, & exponit aliorum errores, eosque conuincens, probat quod dictū est. Asserit melius esse statim à primo morbi die incipere sorbere, omnino plus, id est quantū per morbū illum licere potest, ita vt nullo morbi tempore plus cibi accipiat, quam in principio (dixi iam antea, excipi hinc debere morbos exfluxione, dico autē nunc, eos etiam qui ex ventriculi setietate) melius inquam hoc esse, quam, vt alij medici faciunt (certè & hoc tempore faciūt vulgares omnes) præmacerarę primis, duobus, aut tribus, aut pluribus diebus, fame, ægrotantes, & præeuacuatis vasis, incipere sorbitionem dare, tertia die, aut quarta, aut quinta, aut sexta, aut septima, nisi prius iudicatus morbus sit hoc tempore, dicens nisi prius iudicatus sit morbus hoc tempore, mihi insinuat stultam quandam vulgarium considerationem. Nimirum macerant ægrotos fame imprimis, nulla alia arte, quam ten-

tentantes an sola inedia possint morbos vincere, cum vident se non posse, neque his diebus mediæ morbū fuisse iudicatū, tunc volunt offerre sorbitiones & potus: & tunc quidem aliud iā cōsilium capientes, velut penuriam resarcientes, offerunt multa, quia (fortasse inquit) iustum illis esse videtur, magnam corporis mutationem, quæ facta est, magna alia emendare. Itaque ita faciunt. Non est autem ita faciendum, sed à principio non permittere vasa plurimum inaniri, vt primo libro dicebat, sed dare plusquam vllo alio morbi tempore. Præparationes autem eędam faciendæ, quæ dictę eodem libello sunt; nimirum à principio cauendum, ne detur cibus alius, antequam prior descenderit, neque antequam feces duræ subductæ sint, & quæcūque alia huc pertinentia, sunt iam dicta. Atqui hoc perinde obseruandum, siue sorbitione, siue potu, atqui siue potu aquæ hordei, siue mulsæ, siue vini, siue cuiuscūque alterius eorum, de quibus procedente opere scribetur, vsurus quis sit. Hæc itaque sic fieri debent quocunque cibo quis vtatur, errantque medici qui faciūt vt diximus, & quia (quod etiam est grauissimum) a principio facultatem debilitant, faciuntque vt non posit durare donec morbus concoquatur, sed, vt in aphorismo dicitur, prius deficiat, atque hebetescat: sed & quia se in eas angustias conijciunt, vt cogantur postea, valde inanitos, ad copiosos cibos repēte transferre, quod perse se est valde noxium, vt iam hinc incipit probare. Ac primum quidem respondet illi rationi cui vulgares illi medici innitebantur. Nimirum dicebant, cum magna mutatio corporum facta est, oportere contrariam aliam, magnam etiam mutationem fieri. Respondet, mutare quidem non parum bene habet, si rectè mutatio fiat. Hoc est, cum male aliquid circa corpora agi cęperit, vt cum inaniri, aut repleri, aut calefieri, refrigerarive, aut aliud quippiam tale, plusquam oporteat, expedit mutare, si recte mutatio fiat: nam nisi fiat recte etiā si ad melius mutatio fiet, afferet noxas. Nimirum mutatio omnis debet paulatim fieri, repentinas enim mutationes non fert natura. Atqui cum omnis mutatio fieri recte debeat, tamen appositio ciborum adhuc magis, quia si repente fiat, plus lædere potest, quam aliæ plurimę mutationes, quanquam non ęquè in omni cibo, sed tanto plus lędet repentina appositio, quanto cibus

bus qui apponetur, erit crasior. Proinde nisi rectè mutatio fiat plurimum lædentur, qui totis vtuntur ptissanis: minus qui succo eo scilicet qui cum expresione fit: minime qui solo potu aquę, in qua cocta ptissana sit.

Oportet autem dicere, & in victu hominum adhuc sanorum, quæ conferunt. Si enim in beneualentibus videntur plurimum differre, tales aut tales victus, tum in alijs quibusdam, tum in mutationibus, quomodo non etiam & in ægrotantibus different multùm? atque horum in acutissimis maximè? verum facile est intelligere, prauum victum & cibi & potus, ipsum sui semper similem, tutiorem eße omnino ad salutem, quam si quis repente & multum, mutetur in alium meliorem.

PRobat repentinas in victu mutationes, plurimum lædere ægrotantes, acutis morbis pręcipue, ducto argumento a beneualentibus, hoc modo: si qui beneualent non possunt ferre eas mutationes, sed ab eis màximè lęduntur, quanto magis veri simile est lęsum iri ægrotos. Atqui si ęgroti quicunque, quantò magis qui acutisimis laborant morbis? facile autem est intelligere, in beneualentibus, cibum & potum, etsi prauus sit, sui tamen semper similem, tutiorem esse, quam si quis, repentè & multum mutetur in alium, etsi meliorem. Duo hic veniunt excuciēda, primum quod ad consequutionem illam & argumentum attinet: alterum quod ad victum sui similem. Vtrumque enim indiget aliquibus animaduersionibus. Nam si quę lędunt beneualentes, multo magis lędent ęgrotos, cum corpora sana ab expurgantibus medicamentis lędantur semper, profecto ęgroti nunquam iuuabuntur. Pręterea, si homo cum bene valeret victu tenuisimo, vt potu solo lędebatur, profecto ęgrotus lędetur multo plus, atque generatim quod sani ferre citra noxam non poterant, ęgrotis non erit imperandum: quare neque medicamentis vllis erit vtendum, neque victus extenuandus: nihil enim horum possunt sani homines bene ferre. Ergo ratio hęc

eleuat

eleuat totam artem, si vniuersim accipi debet propositio, ita scilicet, omne quod lædit beneualentes, lædet multò magis eos qui ægrotant: sin autem non capitur vniuersim, ratio consequutionis non est legitima, cum ex particulatim dictis procedat. Galenus propositionem, mutatis quibusdam uoculis, interpretatur, dicens, detrimenta omnia minus lædunt, fortes quam debiles: ita enim videtur assertio per sese suasibilior. Videtur vero Galenus indicare, propositionem non esse verã, de omnibus quæ circa sanos & ægros agi possunt, sed de ijs solum quæ sunt noxia, & detrimenta. Quædam enim sunt, quæ sanis sunt detrimenta, ęgrotis remedia, vt pharmaca: alia contra, sanis vtilia, noxia ægrotis vt cibi crassi. In ijs ergo quæ non sunt vtrisque noxia, non est quod argumenteris, ægrotis id forè magis quam sanis: ab ijs vero quę vtrosque lędunt, cõsentaneum est ęgrotos lædi magis: sanitas enim firma, omnibus noxijs causis meli⁹ fortasse posit obsistere, quam dispositio præter naturam: verum hæc etiam omnia suasibiliter dicuntur potiùs, quam vt dubitatio nulla subire posit præterquam quod propositione ita explicata, argumentum deficit in assumptione minori: probari enim oportuit, mutationem repentinam noxiam esse vtrisque: quod consentaneum quoq; est, ac proinde argumentum totum tale etiam est: rethoricum scilicet, & colligens a maiori suasibiliter, non tamen est monstratorium: sed res ipsa, puta mutationes repentinas noxias esse, experimento satis constat. ad alterã dictionis partem veniamus. Videbitur Hippocrates commendare victum semper sui similem, hoc est perseuerantiam in eadem, certaque, victus ratione, contra ac in aphorismo, 50. secundæ, quo consuluit ad insueta transire. quia scilicet nimis constitutus victus, & semper sui similis, periculosus est. Verum Hippocrates neque hoc loco sui semper similem commendat, sed dicit tutiorem esse quam si quis repente, & multum mutetur in alium, etsi meliorem: satius tamen sit si paulatim mutetur in aliũ fortasse, etsi deteriorem: omnium vero optimum sit, si mutetur paulatim in alium, non tam constitutũ, & meliorem. Cum vero dicit, melius esse paulatim mutari in alium, etsi deteriorẽ, quã in sui semp simili cõsistere, & Hippocrates dicit melius esse cõsistere in eodem & sui simili, quam repentè & multum mutari

in

in alium etsi meliorem, intelligendum est deteriorem aut meliorem, non quantuncunque, sed quadam tenus. Fieri enim possit, vt in tanto meliorem, aut ex tanto deteriori mutatio fiat, vt hanc ob causam liceat vel repentè mutare. Intelligendum est, quadam tenus: iuxta illud, Paulò deterior cibus aut potus, suauior tamen meliori, sed insuauiori, præferendus: non enim dixit vtcunque deterior, sed paulo deterior, ita ob consuetudinē paulo deterior ferri potest, non tamen omnino deterior.

Quandoquidem & ijs qui bis in die cibum capere consueuerunt, & ijs qui semel, repentinæ mutationes, læsiones & debilitatem præstant: & eos quidem qui non consueuerunt prandere, si pransi fuerint, statim infirmos faciunt, & toto corpore graues, & debiles & pigros: si autem in super etiam cenauerint, acidum eructantes, quibusdam autem etiam liquida alui egestio fit, cum præter consuetudinem ventriculus grauetur, aßuetus super siccari, & non bis intumescere, neque bis coquere cibos. Confert ergo bis exequare mutationem: dormire enim oportet, quasi noctem quæ post cœnam iam redierit, hyeme quidem sine frigore, æstate sine calore: si vero non poßint dormire, vbi multam lentam deambulationem, non stando, oberrauerint, cœnare nihil, aut pauca, & minime noxia: adhuc autem exiguum bibere, & non aquosum: adhuc autem magis laborauerit huiusmodi, si ter in die cibum abūde capiat, & adhuc magis, si pluries, atqui plurimi sunt, qui facile ferunt, ter in die multum cibum capere, quia ita aßueti sunt. verum & ij, qui soliti sunt bis cibari in die, si non fuerint pransi, debiles & infirmi sint, & ad q̄uis opus timidi, & cardialgici, suspendi sane videntur eis viscera, & mingunt calidum & chlorum, & deiectio cōburit: qbusdā aūt & os amarescit, & oculi excauant̄, & tēpora palpitāt, & extrema refrigerant̄: & plurimi eorū, q pradiū dimißerunt. Nō poßunt cœnare, cenantes aūt grauant̄ vētre, & ægrè in lecto decūbūt,

somnū q̄am maxime concilio ni p̄desr:

multo magis quàm si fuissent pransi. Quando igitur talia hæc fiunt benevalentibus, causa mutationis insolitæ, victus dimidiatæ diei, neque apponere, neque detrahere vtile videtur. Si igitur hic tota die semel cibum capiens, præter consuetudinem vacuatis vasis, cęnauerit quantum consueuerit, verisimile est ipsum, si tunc cũ impransus existens doluit, & debilis fuit, cœnans autem tunc grauis erat, multo magis grauari, si autẽ pluri tempore inanitus vasis, repente deinde cenaßet, adhuc vtique magis grauaretur.

PRobat primum, sanos homines lædi repẽtinis mutationibus circa victum, deinde concludit argumentum... Probat verò illud enumerans modos præcipuos, quibus contingit, repẽtinas mutationes fieri, & lęsiones quæ singulas mutationes sequuntur. Sunt qui semel in die cibum capere cõsueuerũt, sũt qui bis, atque etiam qui ter, aut pluries: atque qui semel aut prãdent & non cœnant, aut cœnant, & non prandent. Qui prandeant & nõ cenant, hoc nostro seculo sunt multi antiquitus vix erat, frequens tamen erat cõsuetudo, & græcis & romanis, diẽ aut nullo, aut exiguo cibo transigere, vesperi lautè cœnare. Proinde non dicit noxas, quæ fiunt, si qui tantum solent prandere, cœnent etiam, aut dimisso etiã solito prãdio, vtantur insolitacęna: sed quę, si qui tantum solent cęnare prandeant, accedit quod ex ijs quæ dicuntur, intelligi illę lęsiones poterunt: nam ęedem erunt, eorum qui præter consuetudinem, post prandium cõsuetum, cœnẽt, & eorum, qui cœnent post prandium inconsuetũ: nimirum augebũtur grauabuntur & iactabũtur in lecto, ac fortasse eructabunt acidum: ij vero qui vtroque modo mutabuntur, & quod soliti non prandeant & insoliti cęnent, subibunt vtrorunque noxas. Itaque dicit, eos qui non solent prandere, & prandent, & eos qui bis solent cibos capere, & non prandent, vtrosque lædi, non tamen eodẽ modo, illos enim fieri infirmos, & debiles, graues & pigros: quæ nomina pigritiem & langorẽ ex aggrauatione significant: hos vero debiles infirmos, & ad quoduis opus timidos, quod debilitatem proprie, atque ex penuria significat, sed percurramus singula, vt ab illo dicuntur,

reddentes singulorum causas. Repentinę (inquit) mutationes, eos qui non consueuerunt prandere, si prandent, statim infirmos faciunt, & toto corpore graues, & debiles, & pigros. Nimirum vt solita fiunt quodammodo naturalia, ita insolita sunt aliena, ac proinde cibis insolito acceptis, vt alieno pōdere grauatur ventriculus, ac cum eo totum corpus. Si autem insuper etiam cenauerint, cum incocto priori cibo, nouus ingeratur, fiunt acidum eructantes, & aliquibus accedit egestio liquida. Nimirum ventriculus non consuetus, bis in die cibo intumescere, neque bis coquere, sed semel, & alia hora siccari, non potest nunc coquere, sed incoctionem incidit, & humectatur, ac ob id liquida incoctaq; quibusdam horum egerit. Neque sane hi sunt cum quibus agitur pessimè: deterius enim est vitiata retineri, quam mox egeri. His dictis obiter docet modum curandi, eos qui satietate laborant, quod pransi fuerint præter consuetudinem. Confert (inquit) his, exequare mutationem. Hoc est hanc mutationem a qua læsi sunt, alia causa contraria, æqualiq; compensare: dormire enim oportet longum, quasi dormirēt noctem, quæ post cenam iam redijsset. Nimirum quia cena lædi non solent, nunc autem lædūtur quia pransi sunt, faciant vt post cenam solent, dormiantque longum, vsque dum coquant. Est enim hoc mutationem æquare. Quia mutatio causa incoctionis fuit, somnus vero est causa omnium maxime concoquens, si sit satis longus, & in accomodato loco, hyeme scilicet in loco calido, ęstate in frigido: alioqui somnus noxius fuerit, & cruditates potius auxerit, quam soluerit. Nam per somnum, calidum naturale colligit sese in interna corporis, & externa destituit: Si ergo in hyeme locus frigidus quo decūbimus sit, profecto corporis habitus refrigerabitur multum & cutis obstruetur, quare per habitum male perficientur concoctiones, & oportunus manebit homo febribus putridis, ob cutis densitatē: si verò in æstate sit calidus, externus calor internum distrahet, interturbabitque concoctiones, facietq; incocta distribui, vnde pigritiē, torporē, & lassitudines faciet, & homines etiam febribus oportunos ob distributionē excrementorum, & naturalis caloris debilitatem. Si igitur ita dormierint multū fieri poterit, vt coxerint adeo, vt possint etiā cęnare: si tamen dormire nō poterint, deā-

 bulent

bulent lentè, neque stent quieti & erecti, & postea ne cęnēt, aut non nisi exigua, & coctui facilima. Nam motus ille non est tam efficax ad coquendum, quàm somnus. Deambulent verò, vt cibus descendat ad fundum ventriculi, quia in ore magis angit, & minus coquitur: lentè vero, quia motus vehemens distribui facit incocta. Ne stet autē: qui.n. stāt quieti, multo laborāt plus, quam qui deambulant, & illa musculorum abdominis intentio comprimit aluū, quæ si plena est, plurimū anguntur homines. Ne cęnent autem, vt dixi, exiguum. Bibant etiam exiguum, ne potu distendatur venter, & id minus dilutum solito, vt scilicet calfactus roboratusque ventriculus, coquat. Caueri tamē hic debet Ne quis sit, eorum quibus vinū acescere solet, talibus enim satius sit dare decoctum aliquod calidum, aut stilatitiam aliquā aquam. Hanc enim ob causam, multi eorum quibus cibi acescūt, detracto solum vino, sunt curati. Nimirum vini corruptio propria, aciditas est. Si itaq; cęnauerit qui præter consuetudinem est pransus, ita lædetur. Lędetur autem (inquit) multo magis hic idem, si ter in die cibum abundè capiat, & adhuc magis, si pluries. Quanquam plurimi sunt, qui citra noxam, possunt cibos, ter in die abunde capere, qui scilicet assueti sunt, tāti momenti est consuetudo. Verū & ij (inquit) qui soliti sunt bis cibari in die, si non fuerint pransi, debiles & infirmi sint (nimirū facultates omnes cibo recenti reficiunt) & ad quoduis opus timidi. Duplici sane causa timidi sunt, & quia se sētiūt debiles, quare aggredi nō audent, & quia in spiritū penuria calidum innatum sese intro colligit in cor: hic verò motus, timoris mestitiæque motui est analogus. vt ergo qui recenti cibo madent, sunt hilares & animosi, ita qui penuria marcescunt, sunt tristes & timidi. Sunt etiam cardialgici, id est dolorem oris ventriculi laborantes, quia ventriculus penuriam cibi patiens, conuocat vndiq; excrementa. Videntur etiam eis suspendi viscera, videntur scilicet sursum contracta, quia, vasis inanitis, velut conuelluntur Mingūt etiam calidū, & chlorum, & deiectio illis exuritur, qa bilis toto corpore acrior redditur, cū cibo & potu non dilluitur: quibusdam autem & os amarescit, bilem effusam sentiente lingua quæ acerrimo sensu est: & oculi excauent consumptione humorum spirituumq; & carniū siccatione, quā ea pars omniū citissi-

citiſsimè prodit, quia externarũ omniũ humiditate & ſpiritu eſt affluẽtiſsima. Tẽpora palpitãt. palpitationẽ haud dubiè hoc loco vocat pulſum. Non.n. proprie palpitãt his tẽpora, ſed arteriæ in eis pulſant, adeo cõſpicue, vt ab ipſismet ſentiatur, aut ab alijs videat: quod ſane calidæ fuligines, exuſtæ & commotæ bilis, illac aſcendentis, calorem vrentẽ augendo, faciũt. Ex extrema refrigerantur, debilitato naturali calore, aliquando etiã ob mordicationem partium ſentientiũ, refugiente ad interna, vt p rigorem ſolet. Et plurimi eorum qui prandium dimiſerunt, nõ poſſunt cenare, quia illamet excrementa quæ per inediã in ventriculum tracta ſunt, faſtidium faciunt, ſine appetitu autem non poſſunt homines deglutire, quia vili longi gulæ non mouentur ſi autem cenant grauantur ventre, ægre in lecto decumbũt, multo magis quam ſi fuiſſent pranſi: ſi enim pranſi fuiſſent, non redundaret ventriculus excrementis, atque ita melius amplecteretur, & coqueret. Concludit argumentum à maiori, dicens, ſi igitur talia hæc fiunt beneualentibus cauſa inſolitæ mutationis victus dimidiatæ diei, neque apponere neque detrahere vtile videtur intellige multum & repente, nam modicum & paulatim & apponere & detrahere ſæpe licet. rurſum: Si igitur (inquit) hic tota die ſemel cibum capiens præter conſuetudinem, vacuatis vaſis cęnauerit quantum conſueuerit, veriſimile eſt ipſum ſi tunc cum impranſus exiſtens doluit, & debilis fuit, cęnans autem tunc grauis erat, multo magis grauari (videntur hic deeſſe voculæ aliquot ad perfectam orationem, mihi videtur ſupplendum, ſi cœnaret lautius) ſi autem (auget argumentum) pluri tẽpore inanitis vaſis, repente deinde cęnaſſet, adhuc vtique magis grauaretur. Errant ergo medici (nam huc tendunt hæc) qui poſtquam multis diebus fame macerauerũt, repẽte deinde reficiunt ægrotos, cum neq; inanitiones neque repletiones, neque aliud quidquam fieri repente debeãt, iuxta id quo in aphoriſmo dr̃, vbi ita ſcriptũ eſt, plurimũ ac repente vacuare aut replere, aut calfacere, aut refrigerare aut omino vtcunq; corpus mouuere, periculoſum eſt, & omne nimiũ naturæ cõtrariũ, quod vero paulatim fit tutum eſt, tum alias, tum ſi ex altero ad alteram mutatio fiat.

Eum igitur qui præter consuetudinem vasa vacua fecerit, confert hac ipsa die exæquari, sine frigore, sine calore, sine labore: omnia enim hæc grauiter tullerit, & cœnam multo minorem facere quàm consueuerit, neque siccam, sed modi humectantioris: & post hæc bibere, non aquosum neque minus quàm pro cibi ratione. & sequenti die, pauca prandeat, vt sensim deducatur ad consuetudinem. Quidam autem ipsorum hæc eadem difficilius ferunt, qui picrocholi parte superna sunt: cibi verò abstinentiam præter consuetudinem pituitosi superiori parte melius ferunt omnino: quare & cibum semel in die capere præter consuetudinem facilius hi sustinent. Sufficiens igitur etiam hoc signum, ꝙ maximæ mutationes quæ circa nostras naturas & habitus accidunt, maxime morbos faciunt.

DOcet quid agendum sit eis qui præter consuetudinem vasa vacua fecerint, hic sanè de ijs solum agens qui insolita cibi abstinentia id fecerint, verum & ijs qui euacuatione inanierint, eadē procuratio congruit, nempe hac ipsa die exequari idest contraria causa compensare, deuitando frigus, calorē, & laborem, omnia enim hæc grauiter tulerit: laborem quidē, q̃a vt in aphorismo dicitur vbi fames laborandum non est: frigus quia inanitio per se frigida causa est, quare ambientis frigore accedente euenit naturalem calorem debilitari: calorem, quia debilem iam inedia factum, exoluit naturalem calorem. Debet itaque qua die quis ieiunat maximè sese continere, loco neque calido, neque frigido vehemēter: vt vel hac ratione cōstet (quod in aphorismis etiam alijs rationibus indicauimus) iuxta præcepta veterum medicorum delegisse ecclesiam tempus quadragesimalis ieiunij (quidquid impij quidam hæretici dicant) tempus sanè omnium maxime caloris & frigoris expers. Debent ēt qui præter consuetudinem à prandio abstinuerint, cœnare solito minus, & sequenti die aliquanto plus prandere, & ita redire sensim ad solitam cibi copiam. Hæc sanè est forma veteris ieiunij, antiquitus enim, vt ferunt, vsque ad cœnam ieiunabatur: ve

rum & in ea forma ieiunandi qua hoc tempore vtimur, vtentes prandio,& abstinentes à cœna,est idem præceptum, pręter quam quod id quod de cœna hic dicitur, prandio sequentis diei est faciendum:nimirum quia insolito abstinuit à cęna, sequenti die debet prandere minus quàm consueuit:contra sanè quàm nunc hominum vulgus facere video:volentes enim mox repenteque exequare,vt Hippocrates dicit,tanto plus sequenti die accipiunt, quantum priori videtur detractum. Verũ id paulatim faciendum est,non repente. Sed quia hæc procuratio curiosa nimis esse videtur pro tam leui causa,neque ea omnes indigent quod vna die aut etiam duobus ieiunauerint, sed ij solum qui ita sunt natura comparati vt ieiunium difficile ferant, & eo plurimum lędantur, dicit qui sint qui ieiunio lædantur plurimum: ij verò sunt qui superiori ventriculi parte sunt pycrocholi, hoc est ore vẽtriculi plurimum redũdantes bile amara. Illis enim maximus oris ventriculi morsus accidit quod cibo bilis non temperetur:eandem ob causam linquuntur animo, & conuelluntur, ac rigent, & cibos deinde capere non possunt bile prohibente. Sunt verò quidam horum reliquo corpore non æquè biliosi,quin etiam quidam pituitosi, quibus bilis crebro euomitur,non quod in toto homine redundet, sed quod vitiosa eis sit constructio viarum fellis, & ea via quæ a bilis versica ducit ad intestinum ieiunum,altius illis procedens, in ipsum ventriculum inseratur:alij sane vomunt crebro bilem quod toto corporis habitu sint biliosi, vtcunque autem pycrocholi sint difficile ferunt ieiunium easdem ob causas:Contra qui pituitosi sunt superiori ventriculi parte (nam vt diximus sunt quidam pituitosi,qui superiori ventriculi parte tales non sunt) facile ferunt ieiunium,quia cibo minus indigent, cum pituita ipsa pro cibo esse posit. Itaque non omnibus cum ieiunant est illa procuratio necessaria,sed pycrocholis. Vnde fortasse fit vt non omnibus qui ieiunio læduntur,liceat a ieiunio abstinere, sed multi horum ieiunare teneantur,discentes a medicis, vt se debeant gerere,quandoquidem est medica ratio cauendi eas noxas, aut omnino aut magna ex parte hoc (inquit)sufficiens signum est, multum facere ad morbos hos aut illos contrahendos, qua qs sit natura,& in compositione partiũ,& toto corporis habitu,ac

partiũ temperie. Nam quidam à quibusdam causis facile quidã difficile læduntur. Velut nunc pycrocholi aut ob compositionis vitium aut temperamenti, plurimum læduntur ieiunio, pituitosi quam minimum. nimirum naturæ ad quosdam morbos melius, ad quosdam deterius habent. Itaque dicit nunc Hippocrates sufficiens hoc signum est, quòd maximæ mutationes circa naturas & habitus, idest differẽtiæ maximæ cõpositionis aut tẽperamẽti naturalis, maximè morbos faciũt, idest multũ faciũt vt hi aut illi morbi fiant, & ab his aut illis causis: hoĩes lędantur.

Neque igitur intempestiue neque fortes vasorum inanitiones facere oportet: neque cum morbi vigent: neque cum inflammatione consistunt offerre, neque repente, aut huc aut illuc quippiam in re tota mutare.

EPilogus est hic eorum quæ dicta hactenus sunt. Dicit ergo, non oportere facere inanitiones vasorum fortes neque intempestiuè, velut sanè & in aphorismo dictum est, quo prohibet inanitiones ad extremum ducere. Sed neque refectiones fortes fieri debent, aut intempestiue. quod significans dixit, neque cum morbi vigent, aut inflammatione consistunt, idest cum febres maximè ardent, offerre oportet. Nimirum nunquã magis intempestiuè offertur cibus quam cum febres in summo vigore consistunt, quia in aphorismo dicitur tunc, & parum ante illud subtrahendus est, proinde velut exemplũ intempestiuè exhibiti cibi scribens, dixit, neq; cũ morbi vigent, intellige tu etiam, neque in accesionibus, neque cum cibus prior non descendit, aut denique cum aliquid deest eorum quę primo libro definita sunt. Neque deniq; oportet repente quippiam huc aut illuc mutare in re tota. Hoc est, neque in victus institutione, neque in auxiliorum vsu neque in vlla alia re earum quæ ad medicum spectant. Nam neque repente euacuare aut replere, aut calfacere, aut refrigerare, aut omnino quocunque modo corpus mouere licet, quia vt in aphorismo dicitur periculosum est.

Multa quoque his germana eorum, quæ in ventrem, &

alia

alia quis referre possit. Vt facile quidem ferunt cibos, quibus assueti sint, etiam si boni non sint natura: eodem autem modo & potus: difficile autem ferunt cibos quibus non sint assueti, etiam si boni sint, eodem autem modo & potus. Et quæ multus carnis esus præter consuetudinem assumptus facit, aut alium, aut silphium, aut succus ipsius, aut caulis. aut quæcunque alia huiusmodi, proprias vires magnas habentia, minus vtique quis miretur, si quæ talia sunt labores inferant ventriculis magis quàm alia: sed si didiceris quantam maza turbationem, & tumorem & flatum, & tormen, ventriculo afferat præter consuetudinem comesta ei qui non consueuerit maza vesci, aut ipse quidem panis calidus comestus, quantam sitim præstet, & repentinam repletionem, propter vim siccandi, & tardum descensum, & quam diuersa inuicem faciunt, & qui valde puri, & qui ex toto conflati, præter consuetudinem comesti, & maza sicca præter consuetudinem, aut humida, aut lenta, & quale quid faciãt polentæ recentes non consuetis, & aliæ ijs qui recentibus aßueti sunt, & vini potus, & aquæ potus præter consuetudinem repente vicissim mutatus, & vinum aquosum, & meracum præter consuetudinem repente potatum, Illud enim humiditatem in superno ventre facit & inferno flatum: hoc verò venarum palpitationem, & capitis grauitatem, ac sitim. & album & nigrum vinum si quis præter consuetudinem permutet, etiam si ambo vinosa fuerint, tamen multa in corpore alterarint, vt minus quis dixerit mirabile esse, dulce & vinosum vinum repente mutata non idem poße.

MVlta dicit esse dictis germana, hoc est, ad id quod dictũ est pertinentia, & ex quibus facile intelligi indicariq; pôt, verũ esse qđ de cõsuetudine mutãda dictũ est, in ijs q̃ i vẽtre ꝯtingũt. Probare itaq; ĩcipit ex ijs q̃ circa vẽtrẽ ꝯtin gere

gere experimur, magnum periculum esse in repentina mutatione consuetudinis, hoc modo. Facile ferunt homines cibos & potus, quibus assueti sunt, etiam si boni non sint natura. difficile autem ferunt cibos & potus quibus non sunt assueti, etiam si sint boni ergo periculosum est mutare repente quancunque consuetudinem. nam lædentur etiam si mutentur ad meliora. Vbi animaduerte Hippocratem vbi dicit difficile ferunt cibos & potus quibus non sunt assueti, addidisse, etiam si sint boni; non tamen vbi dicit facile ferunt quibus assueti sunt, addidisse, etiam si sint mali, sed etiam si non sint boni, insinuantem, arbitror, non quantácunque maliciam ciborum. & potuum posse adeo consuetudine superari, vt bene ferãtur, sed certam quãdam confirmans exageransque quod dictum est, addit. Minus vtique mirum esse, si vsus rerum habentium vires insignes quibus lædere possint eos qui repente & præter consuetudinem vtantur, plusquam res aliæ, vt si quis insolitus plurimo carnium esu vtatur, aut alio, aut silphio, aut eius succo, aut caulis. Hęc enim etsi in cibis sint, nõ tamen in mediocribus, & moderatis, sed in medicamentosis, & habentibus vires insignes, adeo vt lasere seu silphio hoc tempore nulli iam in cibis *vtantur*, sed mirum magis esse, & in alijs rebus moderatissimis, vt maza, vt pane, vt vino, læsiones insignes accidere, si quæ circa ea mutatio

// præter consuetudinem fiat// Vbi considera multum carnium esum ab Hippocrate poni in magnis erratis circa victum, & in magnis lædendi causis non certè ꝙ carnes insignes habeant vires medicamentosas (paucæ enim habent) sed quòd coquantur difficulter, sitque grauis cibus ijs qui non vesci illis consueuerint. Dicit itaque miraberis merito si didiceris quantam turbationem, & tumorem & flatum, & tormen, afferat maza ventriculo non consueto maza vti. Maza etsi multis modis parabatur antiquis, simplex tamen nihil erat aliud quam pulticula ex polenta & aqua. polenta verò, farina quę fiebat ex hordeo recenti & vsto, satis molito. Docet Gal. 1. de alimentorum facultate, insinuat Hippocrates. 2. de dieta. Ego in hoc genere pono omnę genus pultium, vt non longe absit genus mazæ a genere ptissanarum. Hunc cibum laudauerunt antiqui, vt citra noxam vllam insignem consistentem, vtebanturque polenta, & ad parandam

maza

randam

randam mazam ad cibos, & insperfa in aqua aut vino ad potus, quod sanè in consuetis vti amicè recipiuntur in consuetis tamen dictas noxas facit, quia refrigerat, ac proinde inflat, flatum & tormina facit. Neque solum (inquit) maza quæ etsi esui idonea est, nō est tamē cōmunis cibus, sed ipse etiā panis cōmunis, triticeus scilicet quo quotidie vtimur, lædit, si quæ in eius vsu consuetudinis mutatio fiat repentè, vt si calidus comedatur ab eo qui frigido assueuerit, aut si purissimus ab eo q assueuerit pani conflato ex toto tritico, cū furfuribus scilicet, quem ob id autopyrum vocat Gal. 1. de alimentorū facultate: aut si contra comēdatur authopyrus, ab eo qui assueuerit purissimo. Nam calidus panis & recēs eductus è furno, præterquam quod replens vaporibus capitis dolorem ciet, sitim facit, & repentinam repletionem: sitim, quia siccat: repletionem, quia non bene descendit (repletionem enim intelligit non venarum & corporis totius etsi plethoræ nomine vtatur, sed vētriculi & hypochōdriorum, quā proinde repentinā vocat. Nimirū talis repletio vel vna hora fieri cōsueuit, nō vt totius corporis, lētè & multis diebus) siccat vero ob vapores calidos & ignitionis participes, qui nondum expirarūt (nam alioqui panis recens humidior est antiquiori) non bene descēdit, quia est lentus, magis, quam qui expiratione vaporū iam refrigaratus ac non nihil siccatus est Hanc ergo ob cām plenitudinem ventris facit quia scilicet nō descendit tempestiue, vt alij cibi ac præterea quia flatibus replet. Purissimi, & autopyri panis differētiā Gal. loco citato optime docuit, illū scilicet esse copiosioris, & melioris nutrimēti, hūc facilioris descēsus. Igitū q assuetus purissimo repētè vteē autopyro, debilitabiē, quia minus nutrieē, & minus retinebit, ac præterea deteriores succos gignet: qui verò assuetus authopyro vteē purissimo, laborabit alui adstrictione, atq; ob id ēt plenitudine vētriculi. vt qui vtebaē calido ac recēti. Sed maza si siccior duriorque, aut humidior & rarior, aut lentior sit solito, & polenta ex qua paraē, sit vetustior, recentiorve solito, solet ob hanc causam male à ventriculo recipi. & nocere. Sed & vini, & aq̄ potus, pręter consuetudinem repentè vicissim mutatus lęsionē facit. Aqua enim incoctiones, & flat⁹, & frigidas intēperies faciet: vinū tētabit caput, & neruos, & febres faciet. Neque solū si

quis

quis ex aqua in vinum aut ex vino in aquam se transferat repente, lædetur: sed etiam si qui diluto assueuit repente se transferat ad meracũ, aut eadẽ ratione, qui oligophoro, ad vinosum. Illud.n.(inquit) hoc est, quod valde dilutum est, humiditatem facit in superno ventre, & in inferno flatũ (nimirũ ventriculus locus est omniũ maxime pituitosus, & aluus, flatuosus. Ex pituitosis em̃ cibis multã pituitã ventriculus semp̃ gignit, ob naturã suam per sese frigidã, & substantiam albã. Aluus verò ex flatuosis flatum quia locus est tepidi caloris, quique gignere potest flatus, discutere non potest) hoc verò, hoc est mera cum vinum, venarum palpitationem, hoc est insignem magnumque venarum, pulsum, & capitis grauitatem, ac sitim. Pulsum & sitim calfaciendo, capitis grauitatem rependo in caput, facit. Sed quod multo magis mireris, si solum mutes repentè consuetudinem vtendi vino albo aut nigro, & si vtrunque vinosum sit, læderis, quia multa in corpore alterarint. Nimirum album penetrat magis, & deobstruit, mouet vrinas, & insensilem euacuationem, nutrit verò & humectat minus: nigrũ hæc facit magis, tamen ad extenuandum, & aperiendum minus est idoneum. Non mirum ergo si qui albo multum diuque est vsus, nunc repente vti incipiat nigro obstructionem aliquam hepatis aut renum contrahat, & è ventre minus egerat: & qui nigro assuefactus incipiat vti albo, vrinæ ardorem, aut diarrheã incidat, aut sitim, aut huiusmodi alia. Vt minus (inquit) quis miretur, dulce & vinosum vinũ repente mutata non idem posse, sed diuerso modo corpora alterare, si quis inquam qui vsus fuerit dulci, vtatur vinoso, aut qui vinoso dulci. Maior enim mutatio est ex dulci in vinosum aut contra, etiam si vtrunque sit album, aut vtrunqne nigrum, quam ex albo in nigrum, si ambo sint vinosa. Nam maior differentia est dulce aut vinosum esse, quam album aut nigrum Si igitur album & nigrum mutata diuerso modo corpora alterãt, non mirum est, dulce aut vinosum mutata, non idem posse, sed diuerso etiam modo corpore alterare. Multis itaque exemplis ostendit Hippocrates mutationes consuetudinis etiam exiguas, etiam in rebus quotidiani vsus repẽte factas lædere, de vini differentijs, & facultatibus initio tertij libri cogemur dicere plura, proinde nunc supersedemus.

Auxi-

Auxiliandum autem parte quadam contrario sermoni quod mutatio victus his fiebat non mutato corpore, neque in robur, vt oporteret cibos, neque in debilitatem, vt auferre.

SErmo quem hactenus habuit, confirmauitque, est, non esse mutandam connsuetudinem: ne tamẽ hinc intelligas ęgrotos quoque esse cibandos eodem modo quo antequam ægrotarent, ne vlla mutatio cõsuetudinis fiat, temperat dictum sermonem, dicitque fauendum etiam esse quadam ex parte sermoni contrario, ei scilicet qui astruit mutandam esse consuetudinem verus enim etiam is sermo est, non simpliciter neq; omnino, sed quadam ex parte, puta in ægrotis. Nam in ijs quæ diximus de sanis, ponebatur consuetudinis mutationem, fieri corpore nõ mutato, atque ita non mirum si ea mutatio læderet, at verò ægroti corpus mutationem recepit, atque ita non mirum si consuetudinis etiam mutationem desideret. Neque sane id quia consuetudo in ægrotis negligenda sit (non est enim, sed quo ad fieri possit seruanda etiam) sed quia sunt alia multa consideranda, a quibus capiuntur indicationes, quibus debet fieri satis, vt robur, natura, & modus morbi. Cum ergo tam multis sit faciendum satis, non potest omnino seruari consuetudo, neque debet omnino mutari, vt nulla illius rõ habeat̃, sed partim seruãda partim permuttanda est, atque ita optime ipse dixit, auxiliandum sermoni contrario, qui dicit consuetudinem esse mutandam, non omnino, sed parte quadam. Nimirum consuetudo mutanda est non omnino, sed in quibusdam & quadam ex parte, & modo quodam. Nam antea etiam dixerat, mutare quidem nõ parum bene habet, si recte mutatio fiat. Sed quod nunc obiter dicit, est considerandum. Mutatio (inquit) victus his fiebat corpore non mutato, neque ad robur vt oporteret cibos adijcere, neque ad debilitatem, vt auferre. Itaque quibus plus roboris est, dandum est cibi plus, quibus minus, minus quoque: videtur tamen hoc & rationi & Galeni eiusdemque Hippocratis placitis aduersum. Nam Gal. primo de arte curatiua ad glauconem cap. 10. inquit, inedia quidem in valentioribus vtaris viribus, largiori aũt cibo vbi vires sũt debiliores: cui ratio subscribit, nã

vt pasim dicit Hippocrates cibo vtendum quo ægrotus durare
posit donec morbus concoquatur, constat verò robustã quam
debilem durare magis posse, ac proinde minori cibi auxilio in
digere: debilem minùs, ac proinde indigere maiori. Sed res
hæc non eodem modo habet in beneualentibus, & in ægrotis.
In illis enim quia mens est seruare aut augere robur quod ad
est, dandum est, quantum rectè posit coqui, atque ita tanto
plus quanto plus est roboris, quia tanto plus poterit coqui: in
his verò, quia nihil aliud curamus quam vt posint durare do
nec morbus coquatur, non quantum possint coquere damus,
sed quanto indigeant, vt durent, id vero tanto plus est quã-
to facultas debilior. Hippocrates hic de mutationibus in bene
ualentibus id dicit: Gal. loco citato de victu tertiana notha la
borantium agebat, quare vterque verè.

*Coniectandum ergo, & robur, & modus morbi cu-
iuscunque, & naturæ hominis & consuetudinis victus la-
borantis, non solum ciborum, sed & potuum.*

Itaque in ęgrotis consuetudo partim est retinenda, partim
mutanda, quia pter cõsuetudinẽ cõsideranda sunt alia. Cõ
sideranda sane consuetudo victus, & ciborum & potuum, &
quo ad fieri posit seruanda sed præter hanc consideranda etiã,
robur & natura hominis, & modus morbi cuiusque. Non idẽ
est robur (ne quis putet) & natura. idem enim homo retenta
sua natura, quæ in compositione, & temperamento est, est nunc
robustior, nunc debilior: velut pycrocholus parte vẽtriculi su
periori, aut toto corporis habitu, hac natura non mutata est ali
quando robustior aut debilior solito. Constat verò vtriusq; ha
beri rationem in victu: nã picrocholus febricitans, cæteris pari-
bus accipiet plus cibi quam alius, & is ipse si simul febricitet,
& debilis esse sentiatur, accipiet adhuc plus, si robustus, minus.
Modus morbi esse videtur, vt breuis aut longus sit, contumax
aut concoctu facilis, quod in succo expectatur, habens sympto-
mata hæc aut illa. Ob hæc autem omnia mutatur victus. Nam
quo morbus est breuior eo dandum minus, quo longior plus:
cum

cũ ſuccus concoctu eſt contumax, minus, vt natura cõcoctioni vacet, cũ minus contumax, licet dare plus hãc ob cãm. Neque ſane idẽ eſt, neque ſimul neceſſario fiunt, morbus longus & ſuccus concoctu contumax, & morbus breuis & ſuccus nõ contumax. Cum enim longitudo & breuitas nõ ob hãc ſolũ cã fiant, ſed ob alias quaſdam, vt ob multitudinem, aut paucitatem, ob firmam, aut leuem partis præcipue affectę intemperiẽ, fieri poſſit, vt morbi ſit longitudo maior, quam ſucci contumacia, aut contra. Atque ſeorſum ſunt cõſiderandę notę longitudinis morbi ex acceſsionibus, & circuituum inuicem incrementis: ſeorſum contumaciæ ſuccorum, ex exeuntibus: atque ex alterutro ſeorſum capienda iudicatio, à longitudine morbi addendi, à contumacia ſucci detrahendi cibum. Ex his intelliges caput decimum primi ad glauconem Galeni, alioqui difficilimũ. Symptomata etiam quædam detrahi iuuent, addi quędam, vt deliquio animi & dolores, addi detrahi ſomni & apepſiæ. His quæ Hippocrates enumerat, adijce alia naturalia; vt ætatem, & non naturalia, vt tempus anni & regionem. Omnia enim hæc aliquid in vict⁹ mutatione indicare primo aphoriſmorũ dixit.

Multo autem minus in ciborum adiectionem procedendum, nam in ablatinem omnino incumbere ſæpe prodeſt. Cum ſuffecturus æger ſit donec morbi vigor concoctus ſit. In quibus autem hoc faciendum ſit, ſcribetur.

GAleno videtur, atque poſt illum alijs, Hippocrates nunc decidere controuerſiam illam vulgatiſsimam quam ego primo cap. libri octaui controuerſiarum medicinalium ſcripſi, vtrum ſit periculoſius, ſi ab exacta cibi quantitate deerrandum ſit inclinare ad craſsius, an ad tenuius, videturque id erratum quod ad craſsius ſit magis vituperare. Mihi de ea queſtione dictum ſatis ſuperque eſt dicto loco, nunc illud ſolum dicam, non videri mihi Hippocratem de ea re loqui, ſed de ratione procedendi in victus inſtitutione, docereque non eſſe procedendum a morbi principio per totum eius decurſum addendo, vt ij faciebant, quos erroris arguebat paulo antea, at-

que

que adhuc refellere perstat) vt ex ijs quæ mox dicentur intelli ges) continentes duobus aut tribus primis diebus ægrotos sine cibo, mox velut exequaturi, dantes multum: sed detrahendo sẽsim: nam ita maximè deuitatur repentina mutatio, & vt magis ad summum vigorem acceditur, datur cibi minus, vt fieri sanè oportere primo libro huius operis, & octauo controuersiarum (exceptis tamen quibusdam morbis) monstrauimus. Quod ergo continent hæc verba perinde est ac si nunc diceret, quandoquidem ergo dictum est per morbos consuetudinem non posse omnino retineri, sed mutandam esse ex parte, scias eam mutationem non debere fieri, detrahendo cibum in principio, & procedendo ad adiectionem, sed detrahendo semper. Primis quidem diebus detrahendo ab eo cibo quo sanus vtebatur, sed & ab eo qui primis diebus detur, detrahere sæpe expedit, vt æger videbitur suffecturus cum minori donec morbus soluatur, aut inclinet. Nimirum, vt morbus magis procedat ad statũ, ita minus superest, atque ita cum minori cibo sufficiet ægrotus. Quare detrahendum ita quoque. Verum hoc in acutis potius fit, quorum sũmus vigor est pars breuissima, in longis enim ipse status solet multos dies occupare, ac proinde non ita audemus extenuare victum qui à principio visus est, etiam si morbus ad statum videatur procedere. Quia ergo in acutis magis agendum est id quod dicitur, & hoc opere de acutis est scribẽdum, dicit, in quibus autem hoc faciendum sit, scribetur.

Multa autem & alia ijs quæ dicta sunt germana scribere quis possit, hoc autem testimonium efficacius est. Non enim germanum est rei de qua multus habitus est sermo, sed res ipsa commodissimum est documentum. Quidam enim incipientes acute ægrotare, quandoque quidem cibos comedunt eadem die qua laborare cæperunt, quidam autem etiã sequenti: quidam verò sorbent quidquid occurrit, quidam autem & cyceonem sorbent. Omnia autem hæc deteriora sunt quam si quis aliter cibaretur, multo tamen minorem læsionem inferunt quæcunque hoc tempore peccata fiunt, quam

quam si quis primis duobus diebus aut etiam tribus, vacuari omnino vasa permittat, quarto verò aut etiam quinto ita cibet. Sed sanè deterius aget qui omnibus his diebus vasa prius inaniens, sequentibus quibusdam diebus ita pauerit, priusquam morbus cōcoctus sit. Ita enim mortē aperte afferet plurimis, nisi omnino morbus boni moris sit. Errores vero qui in principijs committuntur, non similiter sunt inuincibiles, sed multo faciliores victu.

Refutauit hucusque errorem eorum, qui primis diebus in inedia continebant ægrotos & deinde ad cibos affatim transferebant, quod mutationes consuetudinis facerent repentinas, & varias, primam enim à sanorum victu ad inediam, mox alteram ab inedia ad cibos: probauit vero has mutationes noxias esse translato argumento à germanis mutationibus, ab ijs, scilicet, quæ contingunt beneualentibus. Vocat verò ea germana quia non sunt eadem, sed similia. Nimirum mutationes quæ contingunt in victu beneualentiū, & quæ in ægrotantibus, fiunt non sunt omnino eędem, neque verò easdem habent rationes, sed similes, & a quibus similitudinis gratia argumentum ducitur probabile. Nunc ergo persistens in refutatione eorundem dicit, multa etiam alia ijs quæ dicta sunt germana scribi posse, vnde argumenta caperentur, malle autem se nunc ipsam per sese rem indicare absurdam esse, quam à germanis rebus argumētari. Efficacius autem (inquit) testimonium hoc est. Hoc inquā quod modo scribam. Non enim est germanum rei de qua multus habitus est sermo, id est de qua iam diu disputamus, sed est res ipsa & commodissimum sui documētum. Sed quod est hoc documentum? certè quod in ægrotis ipsis experimur. Quidam enim incipientes acutè ægrotare, quandoque quidem cibos comedunt eadem die qua laborare ceperunt, cibos scilicet eosdem quos sani comedebant, quidam autem etiam sequenti die. quidam verò sorbent quidquid occcurrit, vt antea scilicet quam ægrotarent, quidam verò sorbent cyceonem, vulgatissimam scilicet apud antiquos potionem, quæ parabatur ex polenta & vino. Itaque vtuntur quidam primis diebus morbi eisdem cibis & potionibus quibus antea. Hæc autē dete

riora sunt quam si quis aliter cibaretur, id est, quam si cibaretur tenuius, detrahens aliquid propter morbum. Multo tamen minorem læsionē inferūt quæcunq; hoc tempore peccata fiūt(vocat hic peccata, nō quæcūq; in victu peccant, sed excessus exsuperantiasq; ciborū) quam si quis primis duobus diebus aut etiam tribus, vacuari omnino vasa permittat, quarto vero aut ē quinto ita cibet, id est plurimū tribuat. Sanè(inquit) deterius aget, quo omnibus his diebus(quarto scilicet & quinto,) vasa prius inaniens, sequētibus qbusdā diebus ita pauerit, prius quam morbus concoctus sit. Videtur hæc repetitio inutilis eiusdem sententiæ, tñ non est, quia cōtinet aliquid noui, idq; vtile: Imprimis dicit, grauius errare si quis totis quinq; diebus inaniri permittat vasa, cū postea cibos daturus sit, quam si solis trib⁹ deinde insinuat, esse quosdā qui cōtinēdi sint sine cibo eo quod sine eo posint durare donec morbus cōcoctus sit. Nō.n. vitupe rat simpliciter eos qui dictis diebus vasa inaniri permittūt, sed cum sequētibus diebus cibos daturi sint, antequā morbus cōco quat̄, hoc verò tā graue esse dicit, vt mortē apertè afferat pluri mis, nisi omnino morbus boni moris sit. Morbus boni moris est qui valde salutaris, vt contra mali moris, qui periculi plus ingerit, quam pro ea, quā ostentat, magnitudine. Vt igitur mali moris morbus facultatem plurimum debilitat, ita qui boni moris, debilitat minimè, robusta verò facultas errores etiam magnos & victus & curationis ferre potest. Hic autem error tantus est, vt nisi morbus omnino boni moris sit, plurimis afferat mortem. Reddit deinde causam qua hic error maior est quam si quis primis diebus plus accipiat quam oportet. Ea est, quia errores(id est cibi excessus, & exsuperantiæ) qui in principijs committuntur, non similiter sunt inuincibiles, sed multo faciliores victu, quam qui, procedente iam morbo ad iudicationem. Ergo vel hac solum causa grauius est, primum vasa inanire deinde cibare, quam primum cibare postea inanire, quia quanto citius datur nimius cibus, tantum superest plus temporis, vt ante summū vigorem, quo facultatem maximè oportet vacare à cibo, emendetur: quanto vero posterius, tanto minus temporis superest, vt emendari posit, & tanto proprius accedit crassus victus ad statū, a quo debet status esse alienisimus. Porrò ea additio melius

emenda-

emendatur detractione, quam detractio additione, quia post illam additioné venit detractio tempestiuè, vtpote morbo eunte in indicationé, additio vero in tépestiuè eandem ob causam: deterius ergo emendabit additio quia intempestiua, & quia debilitata prius inedia facultate, & inanitis vasis, nihil faciet aliud quam incoctionem, & crudorum distributioné. Videbitur fortasse contrarium esse his quæ nunc Hippocrates, quod Gal. in commentatione proximæ sententiæ dixit: conferens.n. cibi excessum, cú defectu, dixit, quod minus est facilè emédatur, quod verò plus est, exuperatq;, noxas facit inemendabiles: Hippocrates verò dicit, facilius emendari si quis plus cibi quá par sit primis diebus det, quá si minus. Non est tamen contrarium. Gale. enim dixit facilius emédari excessum quam defectú, Hippocrates facilius emendari excessú primis diebus factú, quam posterioribus, constat verò hæc esse diuersa, neque collationes eas esse eorundé. præterea cóstat toto cęlo errare eos qui cú morbus in initio agnosci nó posset, cósulunt victú extenuari: satius enim sit non nisi parú extenuare. Ná si ignoratione morbi aliquid delictum erit, tamen emendabitur melius, quod mediocritaté superauerit.

Hoc igitur existima maximum documentum, quod non sint priuandi primi dies potione tali vel tali, ijs qui posterius vsuri sint potionibus talibus vel talibus. Omnino igitur ignorát, & qui granosis ptissanis vtunt, se eos male afficerre, cú sorbere incipiunt, præuacuatis prius vasis duos aut tres dies, aut ét plures: neque sane qui cremore vtuntur intelligunt lædi eos qui sorbent, cum non recte incipiunt sorbere. Hoc quidé cauent & agnoscunt, magnam læsionem afferre, si antequam morbus concoctus fiat, granosam ptissanam sorbeat ægrotus, solitus cremore vti. Omnia igitur hęc magna testimonia sunt, non rectè medicos perducere ægrotos in victum: sed in quibus non oportet vasa inanire, vtpote sorbitionibus cibandos, inaniunt vasa: in quibusq; nó cónenit

uenit mutare ex inanitione vasorum in sorbitiones in his mutant & plurimum errant. Aliquando verò & in ipsis occasionibus mutant in sorbitiones ex vasorum inanitione, inquibus sæpe expediebat ex sorbitionibus accedere ad vasorum inanitionem, si ita fors ferat, in exacerbatione morbi.

COlligit ex dictis errare medicos, qui cum postea cibum daturi sint ante morbi concoctionem, primis diebus vasa inaniri permittunt, speciatimq; perstringit eorũ errores, atque ex ijs quæ ipsimet faciebant eos reuincit. Hos cõsentaneũ est fuisse Cnidos aduersus quos hic liber à principio scriptus est. Hoc igitur (inquit) existimo maximũ documẽtũ, ꝙ non sint priuãdi primi dies potione tali vel tali, ijs qui posterius vsuri sunt potionibus talibus vel talibus, hoc est, quacunq; potione quis vsurus sit, si modo aliqua vsurus est posterius antequã morbus cõcoquat, nõ esse eũ omni potione primis diebus priuãdũ, sed concedendã ei esse aliquam. Nesciũt igĩ quid faciant, seq; ægrotos magnopere lædere nõ intelligunt, qui granosis ptissanis (totis scilicet ptissanis) vtuntur, cũ sorbere incipiũt præeuacuatis prius vassis duos aut tres dies, aut etiam plures: neq; qui cremore vtuntur intelligunt lædi eos qui sorbent, nisi recte sorbere incipiant, non scilicet præinanitis prius vassis: tamẽ cũ hęc non intelligãt, illud cauent, & agnoscunt, magnam læsionẽ afferre, si antequam morbus concoctus fiat, granossam ptissanã sorbeat ægrotus, qui cremore vti cęperit. Itaq; cauent, ei quẽ cremore cibare cæperint, granosam dare, antequã coquaĩ morbus tamẽ nõ cauẽt, ei, cui nihil dare cęperint, antequã coquaĩ morbus dare cremorẽ, aut ẽt ptissanã, cũ tamẽ eadẽ ratione atque adeo maiori hoc caueri deberet, plus.n. auget, qui nihil capienti dat cremorẽ, quã qui capienti cremorẽ, dat ptissanã. Omnia igitur (inquit) hæc magna testimonia sunt, non recte medicos perducere ægrotos in victum, sed eos in quibus non oportet vasa inanire, vtpote sorbitionibus cibãdis (antequã.s. morbus cõcoctus sit) inaniunt vasa: in quibus non cõuenit mutare ex inanitione vasorũ in sorbitiones (vtpote qui possint sine cibo transigere vsq; ad morbi concoctionẽ) in his mutant. Nimirũ illi

in morbis omnibus vulgariũ more, neque essentia neq; constitutione morbi pcognita, cõtinebãt ægrotos primis diebus, alij duobus alij tribus, alij quatuor, sine cibo, moxq; cibũ dabant, alij ptissanæ cremorẽ, alij ptisanã totã. Atq; ita quibus necesse erat cibum dare, vtpote nõ suffecturis sine eo vsq; ad morbi vigorẽ, denegabãt, & ijs qui sine eo poterãt transigere, ante vigorem tribuebãt. Accedit inquit, ꝙ hi cũ primis diebus cõtinuerint ægrotos sine cibo, incipientes deinde virtuti timere, omnia perturbãt, & in ipsis occasionibus mutãt ex vasorũ inanitione in sorbitiones, in qbus sępe expediebat ex sorbitionibus accedere ad vasorum inanitiones: hoc est, coguntur sępe eis horis cibũ præbere, quibus etsi cibũ antea indulsissent oportet denegare, vt si ita fors ferat, in exacerbatione morbi, & in ipso paroxysmo. Itaque non ita oportet agere, sed vt quibus daturus cibum sis ab initio des, vel vt possis deinde citra perturbationem horis incommodis denegare.

Aliquando autem & cruda attrahuntur de capite, & regione thoracis, biliosa, & vigiliæ coincidunt eis, ob quas non coquitur morbus: tristes quoque & amari fiunt, & delirãt: & splendores obuersantur ante eorũ oculos, & aures sonitu plenæ, & extrema perfrigerata, & vrinæ incoctæ, & sputa tenuia & salsa & mero colore tincta, pauca. Et sudores circa ceruicem: perplexitates, & spiritus offendẽs in latione sursum densus aut magnus valde: supercilia grauiter se habẽtia, deliquia animi praua, & reiectiones stragulorum à pectore, & manus tremulæ, aliquando autem & labium infernum concutitur.

Dictum est antea, tantum esse eum errorẽ quem Cnidij in victu committebant, vt plurimi morerentur, atq; adeo omnes quorum morbi non essent benignissimi, nunc narrat sigilatim noxas quæ illis succedere solent. Earum quas narrat, quædam succedere natæ sunt inediæ primorum dierum, quædã cibationi repentinę post tantã vasorũ inanitionẽ, q̃dã vtrique, aut ambabus causis simul. Quoniam vero vtrunq; ab illis fiebat, & vtrunque ab Hippocrate vituperatur, frustra cõtẽdit

à quibusdam enarratoribus adscribenda sint hæc huic an illi causæ. Satiùs sit citra contentionem, quancunque harum læsionum refferre in quam maxime congruat causam. Aliquando dicit trahi biliosa cruda de capite, & regione thoracis. Est qui nō intelligēs cur trahatur bilis de capite & thorace, partibus adeo pituitosis, in ventrem ac non potiùs ex hepate, velit intelligi, trahi à capite & thorace, vt scilicet caput, & thorax sint quæ trahant. Tuncque videntur, vigiliæ & tristitiæ & delitia, & alia omnia huiusmodi, rectè sequi pleno bile capite, & spiritus difficilis pleno pectore. Verum hoc, vt de ipsa nihil dicam, nō fert ipsa sermonis proprietas dicit enim ἐπισπῶνται ἀπό τε κεφαλῆς, καὶ τον περὶ τὸν θώρηκα τόπον. ἀπὸ verò non coniungitur faciēti aliquid, sed ei a quo loco. Nos ergo oportet legitimā lectionem enarrare. Non inquit simpliciter trahunt a capite, sed aliqñ trahunt. Nimirū incipiēte fame non trahuntur biliosa in ventrem nisi ex hepate, & vicinis hypochondrijs, aliquando autem procedente plurimū vasorū inanitione trahuntur etiam vndiq;, atq; adeo de capite & thorace. Hoc verò dicit fieri in febricitātibus alioqui febribus putridis qui longa inedia in initijs macerantur, in illis verò necesse est bilem crudam idest non consequutam eam coctionem quæ morbo ad summum vigorem iam accedente consequutura est, toto corpore abundare: trahetur ergo versum ventrem præ fame vndique, ea verò quæ ex capite & thorace confluet, & noxas faciet apertiores. Nam commota agitataque in capite bile vigiliæ accident, & delirabunt, & splendores obuersabuntur ante oculos, & aures erunt sonitu plenæ. Nimirum bilis commota oculos & aures titilabit, debilitas verò quæ ex inedia etiam nata fuerit, fecerit, vt a leuissimis etiam causis multum ea instrumenta patiantur. Ita fit vt qui capite plurimum debilitati sunt, suffusorum visa semper habere, & tinitum aurium, videantur. Neque sanè hæc symptomata post multam inediam tollet cibus repente & copiosse datus, sed augebit, quia male coquetur, & multus crassusque vapor inde ascendens debiles oculos & aures præterlabetur. Quia vigilant, fieri dicit, vt morbus non coquatur. Nimirum somnus concoctiones omnes promouet. vbi consideratione dignissimum est, inedia fluxiones moueri & augeri, &

ri, &

ri, & concoctionem morbi impediri, cum tamen nihil adeo a medicis celebretur quam cibo & vino fluxiones augeri, inedia & aqua cohiberi (& hanc ob causam Hippoc. ad recentia vlcera tenui cibo & aqua, & Gal. in inflammationum initijs tenuissimo victu vti censent, & ego morbos omnes pendentes ex fluxione a cõi cibandi ratione excepi) & concoctionem morbi cibo prohiberi ac proinde morbo consistente in summo vigore, & parũ ante illũ detrahere Hippo. iubeat, vt natura vacet cõcoctioni morbi, quæ eo tempore maximè viget. Sed etsi hoc ita fit, nihil faciendum est nimis. Pleraq; enim facta nimis, per accidens afferunt noxas, quas cum mediocritate suscepta nata sunt prohibere. nam & motus & calida balnea nimia cum sunt refrigerant. inedia solet morbi cõcoctionem properare, ea si tanta sit vt eleuet somnum, hanc ob cãm eam impediet. Ita ẽt inanitio mediocris facit vt nulla pars in aliam mittat, nimia facit vt quæcunq; a quacunq; alia extorqueat. incoctionem ergo cum afferant vigiliæ, fiunt vrinæ incoctæ, & sputa tenuia, & pauca. Verum quia ea cruditas non frigore sed vrente calore fit, sunt etiam salsa quæ ex pituita, & syncero colore tincta, valde scilicet flaua aut chlora, quæ ex bile. Eadem ratione vrinæ fuerint tenues, non tamen albæ, sed flauæ. Tristes quoque fiunt & amari. Tristes & iracundos intelligo vocari tristes & amaros. Tristes, scilicet, & leuissimis de causis irascentes. Nimirum ob debilitatem, & bilem effusam, & hac & illac de errantem, sunt sibi magnopere displicentes, & irritantur facillime. extrema his perfrigerantur ob naturalis calidi debilitatem, ob quam etiam fiunt deliquia animi proba, hoc est cũ magna debilitatis significatione euenientia, cum in pulsu, tum ẽt in vultu, & alijs. Sudores etiam circa ceruicem instãte deliquio fieri solent expirante humore cum spiritu, eo loco qui est grandioribus poris ob oscula venarum & arteriarum, quæ in eam cutis partem finiuntur. Auxerit etiam eos sudores post magnã debilitatẽ cibus aut potus copiose acceptus. Sudores enim fiunt ijs qui pluri cibo aut potu vtuntur quam pro sua facultate: qua cã conualescentes solent frequenter sudare, & a cibo magis. Perplexitates ẽt eandem ob causam fiunt. Nimirũ qui debiles sunt ac multo magis si debiles simul & distenti cibo, anxij sunt, & ne

sciunt, quid sibi faciant. Stragula etiam reijciunt e pectore, & habent supercilia demissa, & velut pondus incumbens sentiũt. Sola enim debilitas facit partes ipsas esse graues & demissas, si vapores multi & crassi ex cibo repente dato accedant, sensum ponderis auxerint. Spiritum etiam dicit esse eis offendentem, in latione sursum densum aut valde magnum. Intelligunt omnes enarratores fieri offendentem in latione aeris sursum, hoc est in expiratione. Non video tamen qui dicat, cur in expiratione potius quam in inspiratione: cum præcipue in inspirationem plus virium natura apponat, ac proinde facilius citiusq; necesse sit in ea offendat, quam in expiratione. Ego me ab hac difficultate facile expedio, non enim legi censeo offendens in latione sursum, sed, offendens in latione sursum versus densus aut valde magn⁹. Nimirũ est offendẽs, vt esse solet in inspiratiõe, & in expiratione densus aut valde magnus. Offendens quidem, vt in aphorismo dicitur, conuulsionem significat in febribus. Fieri vero poterit, vt ob manifestam causam citra conuulsionem fiat, vt lugentibus pueris solet, atque his, ob ventris inflationem instrumentorum spiritus motum impedientem, & priori inedia comparatam debilitatem. Fit enim vt quia debilis virtus impedita instrumenta non potest dillatare, motum in medio intermittat: atque hanc ipsam ob causam dillatatum thoracem dimittere properat dimittitque multum, & quietem externam breuem facit: hocque est facere crebrum in expiratione: aut constrictionem magnam, quod est facere in expiratione magnum. Fiunt his manus tremulæ, & aliquando labium infernũ concutitur. Tremor si propriè, & vt à Galeno solet, hoc loco accipiatur, solam significet animalis facultatis debilitatem, non potentis partes firmiter continere: verum apud Hippocratem, vt sæpe animaduertimus, de omni motu tremulo, siue ob conuulsionem siue ob rigorem, siue vtcunq; aliter fiat, dicitur. Euenit vero sæpissime manuum conuulsiuus motus ob facietatem ventriculi ascendẽtibus in caput vaporibus: & manuũ neruos in via offendentibus. Hanc ob causam cum fiet talis tremor merito & tremor labij inferni succedet. Fit enim hic ob passionẽ oris ventriculi per communem membranam communicatam, atque ita solet vomitum instantem significare.

Hæc

Hæc autem in initijs aparentia, significant delirium vehemens, & plerique moriuntur qui verò effugiunt aut cum abscessu, aut fluxu sãguinis ex naribus aut crassum pus excreantes effugiunt, aliter autem minime.

HIc censet Galenus initij nomen dici de tempore cruditatis, docereque Hipppocratem hæc quæ dicta sunt, si ante signa concoctionis appareant, significare mortem, aut difficile iudicium, ac proinde plerosque mori: & eos qui effugiunt difficulter iudicari, ac proinde cum abscessu (nisi hunc, vt solet, fluxus sanguinis narium anteuertat) aut cum puris crasi excreatione. Possunt enim hæc signa esse, mortis, & iudicij. Lethalia vero quæ decretoria esse possunt, cum signis concoctionis sunt bona, cum contrarijs, sunt lethalia: cum cruditate sunt etiam mala plerunque, si tamen facultas valde robusta sit, fiunt difficilis iuditij sed contingit dubitare qui possint hæc signa dictis ægrotis in initio apparere, cum illi acute laborent, & plures dies insummantur in eum victum à quo ea fiunt: raro enim non dum in victu error committitur tempus cruditatis præteribit. Præterea cur post tantam vasorum inanitionem expectetur fluxus sanguinis? Ego certè in alium sensum feror: non ob hæc solum, sed quia ipsa series eorum quæ dicta sunt, moxque dicendorum, aliud mihi insinuat. Nimirum dixerat hæc ob errorem illum in victu fieri solere: explicat nunc quam grauia sint. Non sunt tamen æque grauia cum ob victus errorem fiunt, atque cum citra omnem occasionem, Nam & in facie illa pessima quam Hippocrates initio prognostici describit interrogare iubet an famem sustinuerit homo, quasi ita minus graue signum futurum sit, atque adeo minus, vt intra diem & noctem tolli solere dicat. In his ergo omnibus perinde eueniet, si ob famem seu vasorum inanitionem facta sint. Sed rursum dices si tantum detrahit fames prægressa vt intra diem & noctem tollantur, falso profecto dixerit Hippocrates nuper, plurimos eorũ qui fame vexantur primis diebus, & postea multũ accipiunt, mori. Certe vera sunt hæc omnia, neq; repugnantia vllo modo. Nam alijs omnibus partibus, haud dubie cã manifesta minuit periculũ, quæcũq; signa ĩ ægroto esse ponãtur. Nihilominus ab

ipsis

ipsis causis procatarticis euenit lædi homines, nunc plus, nunc minus, vt illæ sunt grauiores, & homines affici magis parati. Vid":" demus enim plurimos mori, q quibusdã occasionibus cæperũt laborare. Nunc ergo apparatus ponatur esse æqualis: tamen constat in initio prognostici minoris multo causæ mentionem fieri quam hic. Non enim interrogare iubet, an tantopere confectus fuerit fame, sed an fames eum teneat intermisso fortasse cibo die vna aut duabus: hic verò maximus quidam in victu error, qui grauior multo causa est, dicitur hæc facere. Hæc ergo causa, etsi procatartica sit, tamen quia maxima, periculosam affectionem fecerit, quanquam ne ita quidem adeo atque si sine omni causa hæc symptomata fierent: neque sanè eodem modo subueniendum erit ei, cui ob factam vasorum inanitionem insint, atque cui ab initio, idest, nulla tali causa prægressa. Hæc videtur mihi insinuare dicens, hæc aparentia ab initijs, idest per sese & nulla causa manifesta, nulloque victus errore antecedente, adeo grauia sunt, vt significet delirium vehemens (merito addit vehemens, leue enim in ipsis signis esse ponebatur) & plerique moriuntur, qui verò effugiunt, aut cum abscessu, aut fluxu sanguinis è naribus, aut crassi puris excreatione. Omnia enim illa si fiant sponte, significant multitudinem, in ventre, capite, & thorace: ex ventre verò abscessum, ex capite fluxum sanguinis, ex thorace excreationem puris, merito expectes: Si verò (hæc insinuãtur, suppleri autem debent, vt intelligatur ipsa sermonis series) non ab initijs, sed postquam victus extenuatione sint debilitati fiant grauia sanè, sed non adeo, sunt, & curandi refectione præcipuè sunt. Errant verò medici, hæc neque distinguentes, neque dignoscere valentes. Nam addit.

Neque enim harum rerum video expertos esse medicos, vt oporteat dignoscere debilitates, in morbis, quæcunque ob vasorum inanitionem perficiuntur, & quæcunque ob aliam aliquam irritationem, & quæcunque ob dolorem, & à morbi acutie, & quascunque passiones & species omnigenas nostra natura, & habitus, parit quibuscunque. Atqui

salu-

salutem aut mortem afferunt cognita aut ignorata hæc. Maius enim malum est, si ob dolorem aut acutiem morbi debilitato offerat quis potus aut sorbitionis plus aut cibi, putans ob vasorum inanitionem debilitatum esse. Indecēs etiam est: & ob vasorum inanitionem debilitatum nō agnoscere, & premere victu. Affert enim etiam hic error periculum aliquod, multo autem minus quam alter, ridiculus tamen multo magis hic error altero. Si enim alius medicus, aut etiam idiota, accedens, & agnoscens quæ accidunt, dederit & cibum & potum, quæ alter prohibuerit, manifesto vtique videatur auxilium attulisse. Talia verò maximè omnium quæ fiunt vituperantur ab hominibus. Videtur enim ipsis qui accessit, medicus, aut idiota, velut mortuum suscitasse. Scribentur autem & de hoc signa, quibus oportet horum quæcunque dignoscere.

QVatuor causas esse dicit debilitatis in morbis acutis, vasorum inanitionem, & aliquam aliam irritationem, & doloris vehementiam, & morbi acutiem. In inanitione vasorum est omnis euacuatio magna, siue effuso aliquo succo fiat, vt misione sanguinis, aut expurgatione, aut sudore, aut euacuatione insensili: atque siue hæc fiant spōte, vt sanguis ex hæmorrhoydibus, vtero, aut naribus exit, & diarrhæa dyssenteriave vltro cietur, aut sudor copiosaque expiratio: siue arte prouocantur hæc, aut secatur vena, aut pharmacum propinatur, siue per accide[illegible], detracto cibo euacuatio vasorum fiat. Irritationis nomine intelligit causas omnes manifestas: atque proinde dicit, & quæcunque ob aliam aliquam irritationem. Nimirum inedia aut euacuatio causa externa & manifesta est. In hoc genere est omnis vehemens animi aut corporis motus, & passio, vt si homo linquatur animo, aut debilis sit ob tristitiam, metum, timoremve ingentem, aut gaudium profusum, vel ob vigiliam longam, vel ob laborem crebro desidendi, aut molestiam aliquam vtcunque illatam: dolor omnis vehemens deijcit magnopere vires, atque hanc ob causam cogimur sępę narcoticis occurrere,

currere, etiam ipsam affectionem præter naturam augẽtes: quia vix fieri potest vt morbus aliquis cum assiduo dolore diu duret, quin vires omnes magnopere prosternat: In morbi acutie sunt omnes debilitates quæ per morbi vehementiã fiunt: siue in quã ex magnitudine essentiæ propriæ procedat debilitas, vt cũ ob solam febris magnitudinem ægroti liquũtur animo: siue ob cacoethes, vt cum ob malignitatem febris: siue ob naturã partis affectæ, vt cum linquũtur animo ob oris ventriculi, aut vteri aut cerebri affectionem siue ob multitudinem excremẽtorum, siue ob duo plurave horum simul. Hæc oportet medicos posse dignoscere, quia illis non eodem modo occurritur, sed pro causæ differentia varie. Debilitato enim ob febris magnitudinem, nulla ratione occurretur meliùs quam aqua gelida, quæ si ob vterinam affectionem labente facultate detur, strangulabit. Si ob malignam facultatem vires labantur occurendum est alexipharmacis quæ ad facultatem multitudine succorum oppressam nihil cõtulerint, sed dum inaniter citra necessariam euacuationem tẽpus teritur calor naturalis suffocabitur. Oportet ergo agnoscat hæc medicus, atque etiam quascunque passiones, & species omnigenas nostra natura & habitus parit quibuscunque. Hoc est & omnium passionum species, in quas quæcunque naturalis temperies & compositio prona est, & a quibus causis quæcunque natura facile patitur aut non. Nam his ignoratis in multa incõmoda ægrotos adducet: velut si medicus hominem superna parte pituitosum in inedia continuerit, parum lędet, si vero pychrocolum, fortasse interimẽt. Vsque adeo verum est quod Hippocrates dicit, salutem aut mortem afferunt cognita, aut ignorata hæc. Eius quod nos fusius diximus de diuersa ratione occurrendi debilitati ex diuersis causis ortę, vnum producit exemplum quod ad præsentem sermonẽ magis facit. Maius enim (inquit) malum est, si ob dolorẽ aut acutiem morbi debilitato, afferat q̃s sorbitionis aut potus aut cibi plus, quam si (hoc enim oportet suppleri) debilitato ob vasorũ inanitionẽ. Indecens etiam est debilitatũ ob vasorum inanitionẽ nõ agnoscere, & victu p̃mere, quasi ob repletionem debilitatus sit. Itaq; inanitũ non oportet victu p̃mere, sed reficere, q̃a morbos ex repletione curat inanitio, & ex inatione repletio, eis verò q̃

ob

ob dolorem aut morbi magnitudinem debilitati sunt, nō oportet cibi aut potus dare plus. At vero vtrunque horum videtur falso dici. Nā si inanitū nō oportet victu pmere oportet ergo ei cibū dare, si autē oportet cibū dare, male dicit Hippocrates maius malū esse cibū augere debilitato ob dolorem, aut acutiem morbi, quam debilitato ob vasorum inanitionem. Hæc enim dictio innuit, malum etiam esse cibum augere debilitato ob inanitionem. Porro quandoquidem dolor assiduus euacuationis quantitati detrahit, vt primo ad glauconem Gal. dicit quia debilitat, certè eadem ratione cibum petet augeri. Verum hęc ita definiuntur. Debilitato & inanito malum est cibum repentè dare, quia vt dictum antea est, non sustinet: tamen multo grauius malum sit victu præmere & cibo amplius priuare: grauius etiam sit debilitato ex dolore cibum multum dare, quia refectionem quæ cibo agitur magis petit inanitio, Quam dolor. Petit nihilominus debilitas quæ ex dolore fit cibi plus, quam dolor ipse peteret nisi debilitaret. Nimirum recenti cibo vires refectionem quandam recipiunt, quacunq; cā debilitatæ sint, maiorē aūt multo, cum causa ipsa debilitatis, penuria est. Itaq; cū penuria debilitat, vteris refectione, ne tñ ea non feratur, reficies paulatim & cibo tenui, repetito crebro: & sola hęc refectio curatio fuerit idonea: cum vero debilitat dolor aut morbi magnitudo, si debilitas instanter vrgeat, tunc quoque cibo reficies aliquo, ad curationem autem te cōuertes mox, per anodyna aut narcotica, in dolore: per euacuationē in multitudine, & per idoneam propriamq; curationem morbi cuiuscūq;. Explicat dein de cur cibum dare debilitato ob dolorem aut morbi acutiem, vocauerit malum, & victu præmere inanitum, vocauerit indecens, dicens, secundū hunc errorem afferre ęgroto periculū, minus quā priorem, verū esse multò magis ridiculū apud vulgus. Meritò aūt malū dr̄ quod periculosum: indecēs, quod ridiculū. esse tale ostendit, dicēs, s.n. alius medicus aut ēt idiota accedēs, & agnoscens quæ accidunt (aut etiam nō agnoscens) dederit & cibum & potū quæ alter prohibuerit manifeste vtiq; videatur auxilium attulisse. Talia verò maximè omnium quę fiunt vituperantur ab hominibus. Videtur.n.q accessit medicus aut idiota, velut mortuū suscitasse, & id quidē sine multa opera, sed ci-

bo & potu. Certè ridiculum esse hoc, atque eam ob causam sæpe medicos derideri, verissime dicit, verum quod minus periculi afferre hunc errorem, etsi magis ridiculus sit, dicit, magnã dubitationem habet. Nam hominem inanitum & debilem inedia macerare, nihil videtur aliud quam facultatem extinguere: præ dolore autem aut morbi acutie debilitato cibum dare copiosum, augendi morbi causa est. Quanto igitur plus spei superest aucto quantumuis morbo, quam extremè debilitata facultate, tanto maius periculum in eo errore esse videtur, quam in contrario. Imprimis hic intelligi debet, eum dolorem, atque eam morbi acutiem, ob quæ debilitatus quis esse ponitur, ex nimia materiæ copia pendere, atque adeo eam debilitatem esse ex aggrauatione tanta, vt fecerit dolorem ingentem, aut morbum acutissimum. Si quis enim ob dolorem qui ex intemperie quapiam citra magnam succi copiam consistat, debilis sit, tam longè abest vt lædat cibo, plusquã inanitus, inedia, vt ne lædat qdẽ, nisi maxima quãtitate det. Itaq; cõferũt hic duo hæc, debilẽ & ĩanitũ, tenui victu p̃mi, & dolẽtẽ, aut acutè laborãtẽ p̃ multitudine debileq; ex aggrauatione, crasso onerari. Atq; tũc quoque longa est quæstio, a qua Galenus sex expedit, dicens, si quis eos qui ob vasorum inanitionem parum valent tenui victu pressérit, læsurum quidem, tamen aut non tam euidenter, aut non tam celeriter. Itaque læsionem ex victu crasso in repletis nõ dicit esse necessario maiorem, esse tamen affirmat euidentiorem ac citiorem, quia qui ita moriuntur, suffocantur, solentque apoplectica aliqua passione, aut repentino alio casu cadere: qui vero moriuntur præ inopia, moriuntur paulatim, marcescente naturali calore. Itaque eueniunt hæc pericula ignoratione distinguendi causas imbecillitatis: oportet ergo medicum notas habere earum. Quas quidem, quia hic non erat locus disserendi de causis morborum aut symptomatum, alibi se promittit scripturum. Verum quia neque toto opere occurrent, neque verò alio aliquo nisi sparsim, non fuerit inutile à me nunc dici breui Ex tribus mihi videtur pẽdere tota ea dignotio: ijs quæ adsunt affueruntve, aut non: propria cuiusque hominis natura: & proprijs singularum passionum signis. Ijs quæ antecesserunt aut nõ, quale est illud in initio prognostici, interrogare oportet an vigila-

gilauerit homo, aut aluus soluta sit, aut fames aliqua ipsum teneat. Nunc quoque ab ijs quæ antecesserunt, ita procedit coniectura. Si homo ad quem accedis tres aut quatuor dies sine cibo transegit, aut copiosissima diarrhæa, aut fluxu sanguinis laborauit, aut alioqui a medico immoderatè inanitus est, merito coniectes ob vasorum inanitionem esse debilem: ita enim Hippocrates conuulsionem ab innanitione esse suspicatur, si a vehementi pharmaco, si a longo alui profluuio, si a fluxu sanguinis. Verum quia fieri potest vt homini aliquid tale passo, non inde malum cæperit, sed aliunde alias considerationes adhibere debes, vt iudices an ab ea causa quæ præcesſit, malum originem trahat. Primum quidem extimare debes ac conferre causæ illius, & læsionis magnitudinem. Si enim lęsio maior sit quã pro causæ magnitudine, constat non ab ea causa, aut saltem non ab ea solum esse factam. Deinde considera hominis naturam & habitum, an scilicet ab ea causa parata sint ita affici, an non. Si enim homo superiori parte, aut etiam toto corporis habitu pituitosus, succis crasſis, cute densa: qui duos aut tres dies ieiunauerit, debilis esse videatur, non est quod putes vasorum inanitione eum laborare: si verò sit toto corpore & superno ventriculo pycrocholus, atque etiam rarus cute, vel si vnicum diem ieiunauerit, causaueris merito vasorum inanitionem. Si igitur debilitatis magnitudo & hominis natura causæ tali & tantæ attestatur, certo certius inde esse debilitatem suspicaberis: sin autẽ non respondet hæc, alias notas requires, quæ cuiusque affectionis propriæ sunt. Velut etiam, si coniectura procedere incipiat negatiue, ab ijs quæ non adsunt, quia inde non colligitur quæ causa sit, sed quæ non sit, ad alias notas est procedendum. Velut si occurrat ægrotus cum dictis notis debilitatis, & videas neque tenui admodum victu esse vsum, neque sponte aut arte valde inanitum, debilitatem vero esse magnam, affirmabis non esse ex vasorum inanitione, vnde autem sit non dices, nisi aliarũ pasſionum signa requiras. Si neque alias irritationes factas esse videas, vt neque prouocatum ad iram, aut mestitia, timoreve affectum: neque dolore aliquo magno aut continenter affligẽte occupatum (dolor enim etiam est res per se conspicua) liquido intelliges acumine morbi esse debilitatum. In acumine au-

tem morbi ponebamus malum morem morbi, & multitudinẽ excrementorum, & magnitudinem morbi secundum essentiã propriam. Hæc verò distinguntur proprijs notis. Si pulsus est debilis exiguus & creber æqualiter debilitatem in essentia indicat, & intemperiem factam in corde & partibus præcipuis: si verò debilis sit & exiguus, sed inęqualis inæqualitate collectiua, significatur aggrauatio, & excrementorum multitudo: præcipuè si simul se exhibeant multitudinis notæ in exeuntibus, vt vrina, deiectionibus, sudore, & sputis. Si neutra horum appareant insigniter, sed morbus in essentia propria maximus sit (quod ex magnitudine signorum pathognomonicorum agnoscitur) in eam debet referri debilitas. Velut si pulsus sit debilis & creber, non tamen adeo exiguus, & febris tactu vrens, & sitis vrgentissima.

Proxima autem ijs quæ circa ventrem contingunt & hæc sunt. Etenim si totum corpus quiescat multum præter consuetudinem, non statim corroborabitur multum. Si autẽ & cum multum tempus quieuerit repente veniat in labores, vitiosum quiddam operabitur manifestè. Ita autem & quæcunque pars corporis seorsum. Nam & pedes tale quid dam facient, & alij articuli, non assueti laborare, si post multo repente ad laborem veniant. Hæc autem & dentes & oculi patientur, & quæcunque alia pars, quandoquidẽ & lectus præter morem mollis, laborem infert, & durus præter morem. Et sub dio stratus præter morem durat corpus. Verum & omnium quæ huiusmodi sunt exempla scribere præstat. Si quis enim accipiens vlcus in tibia, neque valde magnum, neque valde mite, ipsaque neque difficile neque omnino facile vlcera sanescant, curetur ab initio statim decumbens, & nequaquam vlcus eleuet, magis sine phlegmone hic sit, & multò citius sanus ita fiat, quam si curaretur obambulans: si quidem quinta die, aut sexta, aut superiori aliqua surgens, velit deambulare magis vtique

dole-

dolebit tunc, quam si statim a principio deambulans, curaretur. Si autem etiam multum se afflixerit repente multò sane plus dolebit, quam si illo modo curatus ita se fatigauerit in his diebus. Omnino igitur testimonium sibi præbent mutuò hæc omnia, quòd omnia repente multum supra mediocritatem mutata, in hæc, & in illa, lædunt. Multiplex igitur secundum ventrem læsio est, si ex multa vasorum inanitione repentè supra mediocritatem offeratur. Sed & secundum reliquum corpus, si ex multo otio repentè in multum laborem veniat, multo plus lædit, quam si ex multa exhibitione in vasorum inanitionē mutatio fiat. Oportet quidem & corpus his quiescere: atq; si ex multa defatigatione repente in otium & segnitiem incidat. Oportet autem & his ventrem quiescere à multo cibo. Alioqui laborē in corpore facient, & totius corporis grauitatem. Plurimus mihi sermo habitus est de mutatione victus, & in alia, & alia. ad omnia igitur vtile est, hæc nosce. Sed id de quo sermo erat, q in acutis morbis ad sorbitiones mutant ex vasorum inanitione. Mutandum enim vt ego iam iubeo. Deinde non est vtendum sorbitionibus antequam morbus cōcoctus sit, aut aliquod aliud signum appareat, vel secundum intestinum vacuatorium aut irritatorium, vel secundum hypochondria qualia scribuntur signa.

RVrsum reddit ad disputationem de mutanda consuetudine, confirmatque dictam assertionem multis exemplis. Nam hactenus ea tantum scripta sunt, quę ad ventriculum pertinent, nunc ad alias omnes corporis, & actiones & passiones pertinentia scribit, atq; translata ab illis ratione probat, quæ de mutatione repentina victus aduersus medicos illos cnidos dicta sūt, esse vera. Ergo inquit, pxima ijs q̄ circa ventrē cōtingūt & hæc sunt. Hoc est similia & similes habentia rōnes. Nimiū cibi adiectio est labor vētriculi, detractio, requies. Itaq; ex adiectione repētina detractio, aut ex detractione repētina additio, est vt mutatio ex labore ad otium, aut ex otio ad laborem.

Tamen (inquit) si totum corpus quiescat multum præter consuetudinem, non statim corroborabitur multum. Tametsi enim corpori laboranti quies remedium sit, tamen quæ repente suscipitur, quia non vt oportet suscipitur, non statim corroborat, sed aliquando etiam lædit, quia natura destituta auxilio exercitationis, cui iam assueuerat, neque bene distribuit alimenta, neque egerit excrementa. Si autem (& cum multum tempus quieuerit, repente venit ad laborem, vitiosum quiddam operabitur manifeste: hoc est vitiose mouebitur aut debiliter: vt autem totũ corpus hæc patitur, ita & quæcunque pars corporis seorsum. Nam & pedes tale quiddam operabuntur & alij omnes articuli non adsueti laborare, si multo post tempore ad laborem repente veniant. Nimirum & qui saltatores alioqui erant, si saltandi fecere intermißionem male saltant, & gladiatores, si digladiandi, male digladiantur. Hæc autem (inquit) & oculi patientur, & dentes: nam occuli e tenebris erumpentes non possunt in clara luce videre, neq; e luce, in tenebris: & dentes eorum qui dulcibus vesci consueuere, non possunt sustinere contactum acidorum præ hœmodia, ita autem euenit toti corpori secundum paßionem tactus: quandoquidem & lectus præter morem mollis, laborem infert, & durus ẽt præter morẽ. durus (arbitror) quia non possunt corpora ferre insolitam compreßionem: mollis, quia desiderant solitam decubitus firmitudinem: & lectus sub dio stratus præter morẽ, durat corpus: durat inquam, repente frigore dẽsante & comprimente corpora, atq; inde fiunt morbi. Duriora enim sunt ijs qui consueuere sub dio decumbere, sed non morbosa, quia paulatim talia facta sunt, Itaq; tota læsionis causa ad ipsum repente, & ad mutationem redigitur. Facit deinde transgreßionem ad alia exempla mutationum in ratione curandi, dicens verum omnium quæ huiusmodi sunt exempla scribere præstet. Siquis accipiens vlcus in tibia, inter genu scilicet & maleolum, vt articulum non attingat (vult enim ponere vlcus neque valde periculosum, neque omnino contemnendum) neq; valde magnum neq; valde mite (neq; ob partẽ scilicet, neq; ob magnitudinem in essentia propria, neque ob morem, magnum valde, aut contra exiguum & contemnendum) ipsique neque difficile, neque omnino facile

vlce-

vlcera ſaneſcant. Nimirum ob carnis & reliquarum partium naturalem temperiem quibuſdam facile magna quibuſdam difficile etiam exigua vulnera ſaneſcunt: Itaque ſint omnia mediocria: ſi curetur ſtatim ab initio decumbens, & nequaquam vlcus eleuet, magis ſine phlegmone tranſiget, & multo citius ſanus ita fiet, quam ſi curaretur obambulans quia partem vulneratam in requie & figura indolente retineri oportet, crure ergo vulnerato minime deambulandum eſt: verum ſi cum ſe in lecto continuerit à principio, velit quinta aut ſexta die, aut ſuperiori aliqua, vt quarta, aut tertia, deambulare magis vtiq; dolebit tunc, quam ſi ſtatim à principio deambulans curaretur. Nam ſi videmus hominem ſanum, quòd in lecto ſe quatuor aut quinque dies, laxatis muſculis continuerit, deinde vix poſſe ambulare, & dolere cruribus, quanto magis dolebit, ſi & vulneratus, & decumbere iam ſolitus, ambulet? & dolore lædetur multum quia fluxionem nouam ad vlcus mouebit dolor? Quare conſultum erit eum cui non vacet decumbere vſque ad morborum inclinationes, neque à principio molliter tractari, ſed ſi res ferat, & neque decumbentes & domo exeuntes curentur, ſi magnitudo morbi id aliquo modo ferat. Non ſolum autem hoc in vlceribus, ſed in alijs etiam omnibus morbis ita habet. Quod ſi is qui cæperat curari decumbens die aliqua non tantum deambulare cæperit, ſed etiam ſe afflixerit, hoc eſt multum laborauerit, multo magis lædetur quam ſi à principio deambulans curatus eſſet, quia à deābulatione ad laborem minor mutatio eſt, quam a quiete ad laborem. Læderur quidem ēt qui a deambulatione blanda mutabitur ad laborem, verum non proinde licet curare quenquam a principio laborantem, nam ne poſſet quidem: deambulantes verò licet, eós qui non ſint grauiter vulnerati, & non poſsint quietē retinere. Colligit deinceps ex dictis quod ſæpe iamdictum eſt. Omnino igitur (inquit) teſtimonium ſibi præbent mutuo hæc omnia, quòd omnia repentè & mutuò ſupra mediocritatē mutata, in hæc, & in illa, lædunt. Multiplex igitur ſecūdum ventrem læſio eſt, ſi ex multa vaſorum inanitione repentè offeratur multum. Multiplex dicit, quia & multum datur, & quia repentè, & quia ex multa inanitione, quodcunq; ēm ſeorſum læderet. Addit, ſed & ſecundū reliquū corpus, ſi ex

 multo

multo otio repente in multum laborem veniat multo plus lædit quam si ex multa exhibitione in multam vasorum inanitionem mutatio fiat. Oportet quidem & corpus his quiescere, atque si ex multa defatigatione repentè in otium & segnitiem incidat. Oportet autem & his ventrem quiescere à multo cibo: alioqui laborem in corpore facient,& totius corporis grauitatem. Hic locus non eodem modo legitur in omnibus codicibus,tamen in nullo non & mutilus,& inordinatè scriptus,quare non potest bene enarrari, nisi prius restituatur. Legendum verò ita est. Sed & secundum reliquum corpus si ex multo otio repẽtè in multum laborem veniat, multo plus lædit quam si ex multa defatigatione repentè in otium incidat: atq; si ex vasorũ inanitione in multum cibum, quam si ex multa exhibitione in multam vasorum inanitionem mutatio fiat. Oportet quidẽ & corp⁹ illis qescere:oportet autẽ & his ventrẽ quiescere à multato cibo. Alioqui laborem in corpore facient, & totius corporis grauitatem. Itaque dicit Hippocrates cibum multum esse, quod in reliquo corpore laborem, cibi detractionem esse otiũ ventriculi. Læsionem verò maiorem afferre mutationem ab otio ad laborem quam à labore ad otium. Quia otium post laborem vt medela propria est. Oportet enim illis qui laborauerint,corpus quiescere, & illis qui multum cibi ingesserint ventrem quiescere a multo cibo:alioqui laborantes citra intermissionem,laborem in corpore facient, & intolerabilem defatigationem: comedentes verò, neque vnquam abstinentes,facient totius corporis grauitatẽ. Huc respexit etiam antea dicens, ciborum adiectioni studendum multo minus detrahere verò sæpe expedit.Nimirum maiori cum periculo fit mutatio ad plus, quam ad minus cibi, vt in laborem quam in otium:& hinc accedit noua ratio, qua in morbis procedendum est,detrahendo potiùs quam addẽdo.His dictis ponit finem huic disputationi, dicens, plurimus mihi sermo habitus est de mutatione victus, & in alia & alia, hoc est,non tm̃ secundum cibum aut potũ,sed & secundũ laborẽ,& alia oĩa. Ad oĩa igitur vtile est hæc nosse, sed id,id est sed præcipuè ad id de quo sermo erat, ꝙ in acutis morbis ad sorbitiones mutant ex vasorũ inanitione.Id est p̃cipuè autem ad eum sermonem quo refutauimus medicos, quod

in

n acutis morbis mutaret ad sorbitiones ex inanitione vasorũ. Mutandum enim (inquit) vt iam iubeo: mutandum scilicet ab eo cibo quo bene valentes vtebantur , ad eum qui ægrotantibus iam congruit, consideratis virium robore & morbo & consuetudine, & natura, & habitu hominis, vt antea dicebatur. Deinde, hoc est, postquam data sit ea potio quæ congruat, non est transeundum ad sorbitiones (neque verò ad alium victum crassiorem) antequam morbus concoctus sit, aut aliquod aliud signum appareat, vel secundum intestinum vacuatorium aut irritatorium, aut secundum hypochondria qualia scribentur signa. Hoc est antequam morbus finitus sit, vel saltem inclinet, per concoctionem, & insensilem solutionem, vel per iudicationem. Quoniam enim iudicationes constant euacuationibus ipsis, vt euacuatione per aluum, aut aliam aliquam partem, & decretorijs signis, vt irritationis sensu in intestinis, quæ deiectiones antecedit, & hypochondriorum reuulsionibus quæ solent antecedere fluxus sanguinis ex naribus, & murmure quod antecedere solet fluxum alui, insinuans iudicationem, dicit, antequã aliquod aliud signum appareat vel secundum intestinum, vacuatorium aut irritatorium, aut secundum hypochondria , qualia scribentur signa. Scribentur verò hæc procedente opere libro vltimo.

Vigilia fortis potus & cibos crudos , & incoctiores facit. Et quæ in contraria fit mutatio dissoluit corpus, & excoctionem & capitis grauitatem facit.

VIdetur præter rem nunc meminisse læsionum quas vigilia nimia & nimis somnus inferre possunt, non tamen omnino præter rem hoc facit, sed quia dixerat, non solum in cibo & potu , sed omni alia in re quæ ad victum pertineat, mutationem repentinã periculosam esse. Oporteret nunc dicere quas noxas res singulæ in quas mutari corpora euenit, facere possint, id verò in omnibus præstare non posset, nisi opus futurum esset longissimum, & proprium augmentum quod de ratione victus

in acutis est, excessurum. Præstat verò id in præcipuis & maxime necessarijs passionibus vt in cibo & potu, motu & quiete fecit, & somno ac vigilia nũc facit. Atq; adeo in his ipsis nõ omnes noxas percurrit, sed eas præcipuè quæ ad victum referunt, vt cruditatem & incoctionẽ, quæ vitia sunt cõmutationis alimentorum. Vigilia enim incoctionẽ ciborum potuumq; cõcoctilium faciet, si quidem somnus concoctionẽ tantopere iuuat: atqui non solum ciborũ, sed & succorũ a quibus morbi fiunt, siquidem dicebatur nuper, vigiliæ coincidunt eis ob quas non coquitur morbus: & nimius somnus faciet iã non coctionẽ solũ, vt cũ moderatus est, sed excoctionẽ etiã, hoc est corruptionẽ eã quæ cõcoctioni nimiæ succedit. Nimirũ si carnes mox ac pfectè elixatę sunt igne amouentur esui erunt idoneæ, & paratæ optimè, sin autẽ tunc quoq; plurimũ ad ignem nimiũ detineãtur, dissoluent plus æquo, & vitiabunt. Quod vitium vocat excoctio. Simile quiddam accidit cibis & potibus, ac succis omnibus, quibus nostra corpora alunt, per nimium somnum. Nimirũ cũ non distribuant tempestiue per totũ habitũ corporis, & quæ oportet egerant, sed per nimiũ somnũ morent etiã cũ cocti sint in intimis partibus, vitiantur, & nerui imbibentes succos quos oportuit distribui ac dissipari, emolliunt, vnde corpus dissoluit, & excrementa denuo efumant vndique: vnde caput grauat. Non tamẽ has solũ noxas hęc possunt afferre. Nã pter hæc vigilia affert aliquãdo deliriũ, & extenuationẽ partiũ & dissipationẽ spirituũ, ac nimiã siccitatẽ: siquidẽ primo cap. pgnostici post pessima illa vultus signa dicit, interrogare oportet, an vigilauerit homo, quasi ob vigiliã illa omnia fieri possint Iam verò somnus quibusdã occasionibus semper lædit, auget.n. rigores horrores, & frigora, quin etiam febres nisi iam paroxysmi manifestè inclinẽt: sed pter has occasiones in morbis lethalib⁹ laborẽ facit, vt primo aphor secũdæ sectionis dr, q.a.s. si parati sunt homines ad cõuulsiones, aut graues qualcũq; cerebri passiones, hæc affert, si internis inflãmationibus laborãt, has auget. Itaq; plurima mala afferre possunt vigilia & somnus, suntq; ambo cum modũ excedunt, non vt signa solũ, sed vt causæ etiã mala. Hippocrates vero nolluit hic percurrere omnia, quia nõ erat hic locus, sed vt diximus, propter victum in hæc deuenit.

LIBER TERTIVS.

DVLCE autem vinum & vinosum, & album & nigrum, & aquam mulsam, & aquam, & oxymeli, his signis oportet difinire in morbis acutis.

HActenus duobus libris est refutata victus ratio qua Cnidij medici vtebantur, traditæque generatim regulæ, quas in eius institutione teneri oportet: hoc tertio de facultatibus earum rerum, quarum in victu acutorum vsus est, agit, acturus in quarto (si modo Hippocratis est ille liber) de morborum acutorum speciebus sigillatim. Non tamen hic de omnibus agit, sed de solis potionibus: cum enim tres differentiæ sint, potiones, sorbitiones, & cibi, & ciborum in valde acutis nullus Hippocratis temporibus erat vsus (neque profectò est necessarius) sorbitionibus non adeo multis vtebantur, sed vt omnium optima, ptissana, cuius facultates libro secundo dictæ sunt dissertissimè. Superest vt in hoc agatur de potionibus: consuetæ autem erant quatuor, vinum, aqua, mulsa, & oxymeli. Nunc multo plures sunt, nam serapia omnia, & quæ iulepa, & quæ apozimata vocantur. Hippocrates ergo de dictis quatuor agit, & de vino omnium primo, cuius differentias proponit in initio dicens, dulce autem vinum, & vinosum, & album, & nigrũ, addit, & aquam mulsam, & aquam, & oxymeli, his signis oportet diffinire in morbis acutis, hoc est, ex his quæ de eorum facultatibus dicentur intelliges, quo morbo acuto, & qua occasione, quocunque eorum opus sit. Hoc quidem est, quod lib. primo non longè a principio dicebatur, his verbis, præbere aut mulsam aut vinum, aut quodcunque magis quadrabit. Quod sit autem accommodatissimum in singulis modis dicetur. His verbis citabatur locus hic, qui nunc enarrari incipit. Mulsa, aqua & oxymeli, aut differentias non habent, aut non tam insignes quàm vinum, proinde in hac propositione solius vini nominauit differentias. Quamquam Gal. diminutè atque inordi-

natè id factum putari quia non seorsum dicuntur differentiæ a colore,odore, sapore, substantiæ modo , & facultatibus, cum ex quinque his differentiæ capi posint,& in ijs etiam differentijs quæ dicuntur ommittantur plæræque, cum vini ruffi & flaui,& rubri mentio non fiat. Verum.Hippocrates suo consueto breuiloquio vtens,non persequitur omnes differentias (nam neque in vlla alia disputatione consueuit) attingit solum præcipuas,vt ex ijs aliæ intelligantur.Nos ergo ordine persequamur omnes deinde ijs quas attigit Hippocrates, accomodemus. Vinum ex dictis quinq; accipit differentias:colore,odore,sapore, substantia, facultate.Ex colore habet quinq;, nā albū,fuluū seu ruffum,flauū,rubrū,& nigrū est:ex odore tres:nā aut bene olēs, aut male, aut odoris est expers:ex sapore quatuor : nam dulce, acidū, acerbum, aut acre, est : ex substantia tres:nā crassum aut tenue, aut mediocre ex viribus duas primū intētione aut remissione diuersas,quia est aut vehemens quodq; vinosum dicitur, aut aquosum,& quod oligophorū appellāt, deinde multas alias ex differentia virtutum,quia diureticum est, aut facilitans sputum,aut adstringens,mouensve aluum, aut somniferum,aut cōcoctionem insigniter iuuans, & quæcunq; alia vinum præstare potest,;siue bona siue mala:nam & caput grauantia,& neruos tētantia sunt , alia plus alijs. Quoniam verò hæc genera quinque secundum quæ hæ partitiones fiunt diuersa sunt, & neque contraria,neque alia sub alijs posita,constat differentias illorū posse mutuo cōmisceri,vt dulce,& debile,odoris expers , crassum & ruffum,aut nigrum:& nigrum & crassum& austerum:non tamen possunt æque commisceri omnia , quia quædam quibusdam necessario incidunt. Non enim potest album esse crassum,neq; nigrum tenue,potest tamen vtrunque esse vinosum & forte, aut aquosum & debile, & acre, aut acerbum.Hippocrates,ergo saporum differentias attigit,quandoquidem dixit, dulce:& colorum,quandoquidem album & nigrum : & facultatis, quandoquidem vinosum. Odoris non meminit,neque substantiæ modi, quod hæc cætera maxima ex parte consequantur.Alba enim tenuia, nigra crassa, plus minusue vtraque, sunt:fortia, odora,debilia inodora sunt.Colorum quodammodo omnium, quodammodo etiam non omnium meminit. Nam primum

quidem vinum,album aut nigrum tantum est, deinde in albis sunt,album,ruffum,& flauum: in nigris,rubrum,& nigrum. Nominauit ergo primas differentias quibus continentur omnes, non tamen persequutus est etiam vltimas. Dicens autem dulce & vinosum videtur a methodè numerasse,dicturus dulce & acre,aut dulce & acidum: vel aquosum & vinosum;per contraria enim oportet procedere partitionem:cæterum non præter methodum id dicit Hippocrates sed consueto breuiloquio innuēs plura quam dicantur: nimirum dulce & vinosum nominauit, vt contraria,quod scilicet dulce non posit esse vinosum. Cum enim dulcedo moderati cuiusdam saporis sit soboles, non potest quod dulce,non esse debile vinum. Hoc vero iuxta Hippocratis sententiam dici palam fiet mox ex ijs quæ subiūget, sed & ex ijs quæ antea,cum diceret,vt minus quis dixerit mirabile esse dulce & vinosum vinum repente mutata non idem posse. Nimirum ibi dixit mutationem talium vinorum esse noxiam. mutationes vero fiunt ex contrarijs in contraria.

Dulce quidem vinum minus grauat caput quàm vinosum & minus mentem ferit, & magis deiectiones mouet per intestinum quam alterum. Facit autem viscera magna, hepar, & lienem. Non est igitur conueniens pycrocholis, quia siticulosum est talibus. Verum & flatuosum intestinis superioribus,non quidem inimicū intestinis infernis secundū rationū flatus. Atqui non valde penetrans est flatus à dulci vino,sed moratur circa hypochondria. Etenim minus hoc vrinas mouet quam vinosum album. sputum autem magis educit quod dulce est, quam alterum. Et sane quibus epotum, siticulosum est: his minus quam vinum alterum educit.

VInosos homines raro solere amare vinum dulce, & eos qui dulci delectentur vinosos non dici, eo ꝙ sapor dulcis non videatur esse vini proprius sed alienus, Aristo. dicit. 3. sectione ꝓblematū, verū hoc nō ꝓhibet inebriari multos vino dulci;

dulci: ipsamet causa qua Hippocrates dicit, minus grauare caput, quam vinosum, & minus ferire mentem. Nimirum quia debilius est, & moderatius, minus ferit mentem eadem mensura potũ, & quia debilius, facilius potatur ab ijs qui dulcibus delectantur, & ita sępe potatur vsq; ad ebrietatem: ob idq; quibusdam visum est, vinum dulce inebriare magis quam reliqua vina: falsum tamen est, si id in vini natura esse putetur, ac nõ potius in nimia copia qua ingeritur. Illud solum mihi videtur verè dici posse, quod & de diluto Aristote. eadẽ problem. sectione dicit, nimirum tardiùs inebriare, tamen semel ab eo factam, tardius ebrietatẽ disolui, quia crasśiores & frigidiores sunt vapores illius. Eadẽ ratione minus vrinas mouet, quam vinosum album, & quia minus mouet vrinas, magis mouet deiectiones. Vt enim vrinæ copia deiectiones minuit, ita & vrinæ imminutio deiectiones auget. quam vinosum ergo & album, hac causa deiectiones magis mouet: quam rubrũ autem, aut nigrum, acidum, aut acerbum, quod hæc album adstringũt Facit hepar & lienem magna, non solum quia flatuosum est, & eius flatus moratur in hypchondrijs, sed etiam quia hæc intumescunt dulcibus, repleta succis, atque adeo schirros aliquando contrahentia, quia cum grata illis quæ dulcia sint trahuntur auidius, & deponuntur tardius. Ob id non est conueniens pycrocholis, quia siticulosum est talibus. Cum enim dulcia omnia facile mutentur in bilem, & male permeent per hepar replent illud bile: quare biliosi plurimum ab illis lædũtur, atque ita a vino dulci, quod velut inomeli est, bile aucta, siti maxima torquentur, multò sanè magis, quamsi vinoso vterẽtur. quia etsi hoc calidius est, tamen minus moratur, in hypochondrijs. Verum & flatuosum est intestinis superioribus: flatuosum sanè, quia crassum, & non admodum calidum, superioribus autem intestinis, quia flatus a vino dulci, non admodum penetrat in intestina humilia, sed moratur circa hypochondria qua ipsa causa vinum tale non est inimicũ intestinis infernis secũdum flatus rationem, hoc est, non vt res aliæ quæ flatuosæ sunt noxiæ sunt intestinis infernis, ita hoc, sed flatuosum cum sit, non illa lædit, neque inferni ventris dolorẽ mouet, scilicet, non in illũ penetrat: sed neq; si penetraret, læderet multum: cum enim ex vino fit, non est frigidus,

& ob

& ob id ipsum neque grauis deorsumq; tepens, sed calidus leuis & superuolitans: non vt qui ex vinoso, qui in caput copiose fertur, sed magis quam qui ex aqua, qui in intestina ima deuoluitur, & dolores nonnũquam acerbos ciet. Nimirum quidquid gignitur, reffert naturam eius ex quo fit, ex vino ergo flatus, & leuior & calidior quam ex aqua fiet, & proinde ĩtestinis minus inimicus. Minus vrinas mouet (inquit) dulce vinum, quam vinosum album. Addit quam vinosum album, non arbitror, insinuans, dulce omne esse nigrum, vt Gale. parum sibi constans dicit (sunt.n. quædam dulcia etiam ruffa) sed quia quod nigrũ, et si sit vinosum, crassitiei gratia, & vis adstringendi quæ illi inest, non valde mouet vrinam, & omnium maxime vrinam mouens est quod pariter est album & acre, quia illud est omnium, ęquè & tenuissimum & calidissimũ, & vtraq; est causa magnæ penetrationis, & mouendi vrinas. Nam & quod album est & aquosum mouet vrinam, quia tenue, vt docet Gal. lib. de cibis boni & mali succi, tamen vrinas mouet minus quã album vinosum, & non tentat caput, vt illud. Itaq; duplici ratione vrinam mouet album & vinosum. Sputum verò educit magis quod dulce est, quam alterum: quia dulcia vt hepati noxia, ita thoraci amica sunt, qua propter vtimur ad eius morbos tam multis serapijs cum melle aut saccaro paratis. Verum quod Hippocrates addit, est maximè notatu dignum, Et sanè (inquit) quibus epotum siticulosum est, his minus quã vinũ alterũ educit, sputũ scilicet educit, minus quam vinosum. itaq; vinũ dulce sputũ facilitans est, tñ ijs qui biliosi sunt, & biliosa cacochimia in thorace laborant, vt qui biliosa pleuritide, perineumonia, aut destillatione, quibus scilicet epotũ est siticulosum, minus educit sputũ quam vinosum quia calfacit hepar, auget bilem, resiccat pulmonẽ, redditq; morbũ sicciorẽ. Quod sane idem in alijs omnibus dulcibus potionibus & eligmatis cauendũ est, neq; indistinctè, quibuscunq; sputum facilius educi volumus, augere oportet eligmatum, & vim, & copiam, sed quibusdam etiam (quibus scilicet thorax plurimum calet, & hæpar biliosum est) exibit facilius detractis illis omnibus, & data sola aqua, aut etiã decocto hordeo. Ego sane talibus solã aquã calidã concoquendi gratia, do, & res optime cedit, neq; hypochõdrijs ĩterim male affectis.

Album

Album autem vinosum vinum, laudatũ quidem & vituperatũ plurimis & maximis iã est, in dulcis vini enarratione, ad vesicã verò vino altero magis penetrat, & diureticũ existens, & præter fluere, aptum semper multũ cõfert in talibus morbis : etenim etsi ad alia minus idoneum quã alterum sit, sed ea purgatio quæ per vesicã ab ipso fit, liberat, si propellatur quale oportet.

HOc quoque dictum erat, vt cætera de vino albo & vinoso, in sermone de vino dulci, verum non inutiliter repetitur, quia hæc est maxima vtilitas huius vini, vt scilicet vrinas moueat. Quare multũ confert in morbis talibus, quibus scilicet expurgatione per vrinas est opus. Etenim etsi ad alia minus idoneum sit quã alterum, ad excreandum scilicet & laxandã aluũ, sed ea purgatio quæ per vesicam ab ipso fit, liberat, si expellitur quale oportet. Hoc est si expellatur quod expelli oportet. Non enim omnes quibus expurgatur per vrinam aliquid, iuuantur ea expurgatione, sed quidam plurimum læduntur, vt qui diabete laborant, vt qui ardore vrinę, vt qui vulceribus renum & vesicæ, vt quibus pleno adhuc corpore, neque misione sanguinis aut per aluum expurgatione prægressa, diuretica proponantur. His sanè non conferet ea expurgatio, quia non expelletur, quale oportet.

Bona autem hæc signa sunt, vtilitatis & noxæ vini, quæ incognita fuerunt, me senioribus.

SIgna vtilitatis & noxæ vocat, ipsã facultatis quæ singulis vini generibus insunt, differentiam. Quia qui singulorum facultates nouerit, facile posit iudicare quibus quodcunque prodesse, aut nocere posit.

Fuluo autem vino & nigro austero in his morbis adhæc vti possis, si capitis grauitas non insit, neque mentis perculsio, neq; sputum sursum efferri prohibeat, neq; vrina supprimatur, deiectiones autẽ humectiores, & ramẽtosiores sint.

In

In his oportet præcipue mutationem ex albo facere, & quæcunque his similia sint.

MIrum est, vt sibi ipsi contradicat Gale. intra paucas lineas, in huius dictionis enarratione, dicens primũ, vinum quodcũq; dulce est, statim esse nigrũ: ac paulo post addẽs, fuluũ vt & nigrum duplex esse, & dulce, & austerũ: quin & lib. de cibis boni & mali succi dicit emolites vinum esse fuluũ & dulce, atqui res ita habet, experimento enim cuiuis constat: cũ occurrant sæpe vina è arborum genere & dulcia: non sanè, vt arbitror, neque quæ exactè alba, neque quæ omnino flaua, sed quę ruffa, crassa, & turbata. Possunt itaq; vtraque esse dulcia, fulua & nigra, possũt ẽt esse austera & cũ austera sũt, dicit Hippocrates ad diarrhæas & ad dysẽterias esse vtilia: qa adstringẽtia sunt Atqui constat cum vtraque austeritatis gratia, ad has passiones vtilia sint, multo magis quæ austera & nigra, quia crassiora sunt & fęculentiora. Neque sanè quia austera, acida etiam ita affectis vtilia sint, quia acida sunt tenuium partium & rodentia, austera verò, & multo magis quæ acerba, crassarum, & adstringentia. Dicit itaque in diarrhæis, vbi deiectiones humidiores, & in disenterijs vbi ramentosiores, oportere maximè mutationem facere ex albo vino in fuluum aut nigrum austerum, & alia quæcunque his similia sunt, hoc est in reliquum victum & curationem adstringentem. Non autem dicit id simpliciter neque omnino, sed nisi adsint quædam quæ prohibere possunt. Primum si capitis grauitas non adsit, neque mentis percussio. Sed dices album vinosum grauat magis caput, & tentat mentem quàm nigrum austerum, hæc ergo non prohibent quo minus ea mutatio fiat. Certè non dicit Hippocrates hoc quasi satius sit grauato capite & mente perculsa, vti quocũque vino albo quam nigro & austero, sed quasi satius sit vti albo oligophoro, quippe quod vrinas multum mouet & caput minime tentat, aut quasi satius sit ad aquam aliquam, aut decoctum acommodatum hominem transferre, quam ad nigrum austerũ. Addit, neque sputum sursum ferri prohibeatur, sit scilicet morbus in quo efferri sputum opus sit, non offeratur, in talibus enim plurimum lædunt acerba omnia, hæc enim

thora-

thoracem adstringunt, & neque vt dulcia laxando, neque vt quædam acida incindendo, possunt sputum iuuare, sed omni ratione prohibent. Rursum addit, neque vrina supprimatur, si enim supprimitur, satius sit vti albo vinoso, aut si hoc ob febrem timeatur, albo oligophoro, vt vrina fluat. Mictionis enim suppresio auget deiectiones, & copia minuit. Neque sanè his omnibus exceptis, vtendum est ad dictas pasiones vino austero nigro, sed cum opus iam est adstringendo curare. Sæpe enim permittendum est fluere, si nondum satis minuta est copia, & euacuãtur adhuc qualia oportet, & cum sistere iam est animus in diarrhæis incipiendum ab extergentibus est, & a mordacitatem prohibentibus. adstrictio enim iudicatur ab ipsa affectione, affectionis autem iudicatio etsi intentione est prima, ordine tamen operandi est postrema, fierique debet satis prius ijs quæ a causa indicantur. Tunc itaque oportet in diarrhæa & dysenteria mutationem ex albo vino facere, & quæcunque his similia sunt, cum ad adstrictionem conuertimur.

Hoc vero insuper intelligere oportet aquosum vinum supernas partes omnes & eas quæ circa vesicam sunt, minus lædere, verum quod meracius partibus quæ circa intestinum sunt magis prodeße.

Siue aquosum dicatur quod dilutum siue quod oligophorum: & meracius quod non dilutum, siue quod vinosum, verum est ꝙ dicitur, aquosum supernas partes minus lædere, quòd caput, neruosque non tentet, & ad partes etiam circa vesicam esse tutius, quod minus mordeat aut exulceret, verum intestina non iuuare, vt meracius: hæc enim cum frigida sint & excarnia, ac a calidis visceribus remotiora, delectantur vino meraciori, aqua verò aut etiam valde aquoso vino offenduntur. Hæc vero plus aut minus fiunt pro cuiusque natura & consuetudine.

Melicra-

Melicratum autem epotum per totum morbum in acutis morbis omnino quidem pycrocholis, & magna viscera habentibus, minus vtile est, quam alijs qui eiusmodi non sint.

MElicratum & hydromeli eadem res est, puta mulsa, tametsi apud autores nunc occurrit hoc nomen nunc illud, & compositiones diuersæ, vt res diuersæ esse videri possint: tamen ea compositionis differentia non admittit res alias, sed solum consistit in diuersa proportione aquæ & melis, aut diuerso modo parandi hæc, ac proinde non facit vt melicratum & hydromeli res diuersæ sint, sed vt multæ sint differentiæ, siue melicrati, siue hidromelitis, denique mulsæ. Differentiæ vero ex tribus pendent: prima, ex aquæ differentia, quod accipiatur pluuialis, aut fontana: secunda, ex modo parandi, quòd coquatur, aut citra elixationem fiat ablutis fauis: tertia, ex diuersa quantitate mellis ad aquam. Antiquis parabatur mulsa ex pluuiali aqua & reponebatur ad vsus: iam verò non vtimur, nisi facile parabili ex aqua fontana, neque seruatur diu, sed quotidie paratur Neque sanè meo iudicio agitur deterius, quia pluuialis aqua non probatur, nisi æstiualis, ea vero quia calore est velut elixata. Itaque fontana elixata pluuiali æstiua non erit inferior: elixatur verò cum fit mulsa ad ignem. Cruda etiam paratur nunc, & seruatur ad multos vsus, domi apud illos quibus multum mellis est, & fauorum. Ex quantitate aquæ & mellis infinitæ differentiæ fieri possunt, trium verò meminit Galenus dilutæ, meracioris, & mediocris. In nulla tamen harum certa mensura est, sed mediocris mulsa fere est, quæ octo aut decem, aut duodecim aquę partes accipit: quæ plures, iam est diluta: quæ pauciores, meracior. Accipit autem aliquando tantundem aquæ & mellis, aliquando etiam centuplum, tanta mulsæ differentia esse potest. Dicit ergo nunc Hippocrates mulsam epotam per totum morbum in acutis morbis, pycrocholis, & magna viscera habētibus minus vtilem esse, quam alijs qui tales non sint. Galenus intelligit hic sermonem haberi de solis ijs acutis qui tam breues sint, vt possint transigi cum sola mulsa, quia alioqui nō accipiatur

piatur

piatur per totum morbum: ego vero illud per totum morbum non ita accipio, vt sola mulsa per totum morbum bibatur, sed quasi diceretur, quacunque morbi parte, nam mulsa pycrocholis, & magna viscera habentibus quacunque morbi parte accipiatur, est inutilis, melis gratia billescit, non solum autem simplex mulsa, sed & omnia serapia dulcia, quæ ex melle parantur magis, non minimum autem quæ ex saccaro: quare in talibus apozimata vocata magis probo aut serapia acida vel amara. Magna viscera habentes vocari nunc vult Galenus, eos solum qui inflammatione hypochondriorum tenentur: quia scirrho affectis, aut crassis succis obstructis, non putat mulsam inutilem. Ego vero neque his darem mulsam citra aceti alicuius admistionem. Si enim dulcibus intumescit hepar, quomodo tumidum iam eisdem detumescet? proinde etsi non æquè lædi, eos qui scirrhum ea in parte habent, atque qui inflammationẽ, concedo, tamen hic vtcunque tumentia hypochondria intelligi velim. quia nullis ita affectorum rectè mulsa conceditur.

Siticulosum autẽ minus quam dulce vinum, mollit enim pulmonem, & sputum educit mediocriter, & tussim lenit: habet enim detersorium quiddam, quod supra mediocritatem facit sputum viscidum.

MVlsa minus siticulosa est quam dulce vinum, vel ob hãc solum causam, quod vinum dulce est quale inomeli, seu mulsum: hoc vero quam mulsa siticulosius: cum enim habeant commmunem dulcedinem, alterum aqua, alterum vino cõstat: quare cum vinum siticulosius sit quam aqua, & mulsum sit quã mulsa: ac proinde etiam vinum dulce. Sed præter hanc causam reddit aliam Hipppocrates dicens, quia mollit pulmonem, & sputum educit mediocriter, & tussim lenit. Hæc autem causa satis est idonea. Nam si in febribus ardentibus tusses leuiter irritantes, vt in aphorismo dicitur, possunt sitim placare, quantò magis mollitio pulmonis, & sputi mediocris eductio? sed dices vinum etiam dulce sputum educit, hanc ergo ob causam non erit mulsa, quam illud, minus siticulosa. Certe vinum dulce edu

cere

cere ſputum dicebatur, magis quam alterum vinum, educit nihilominus minus quam mulſa. Præterea vinum non omnibus educit, ijs enim qui valde bilioſi ſunt etiam ſiccat, mulſa verò etiam illis educit mediocriter, non enim vt vinum ſiccat. Sed rogabis rurſum, quo pacto tuſsim lenit, ſi ſputum educit, cum nihil ſine tuſsi a pectore reiici poſsit: certè qui difficulter excreant, vt ſemel extuſsiant, tuſſiũt pluries, & lancinantur, qui verò facile, ſine multa tuſſi exereant multum, quia quoties tuſſiũt, educunt aliquid. Sed quod addit eſt aliquanto difficilius. Nã (inquit) habet enim deterſorium quiddam, quod facit ſputum ſupra mediocritatem viſcidẽ. Quo enim pacto deterſio faciet ſputũ viſcidũ? quod ſi faciet, quo pacto dici poſſit verè, quia facit viſcidũ, educere ſputũ? nihil enim videtur magis poſſe ſputi eductionem prohibere, quã viſcoſitas. Certè hæc dicens, non reddit Hippocrates cauſam qua educit ſputum, ſed qua mediocriter educit. Nimirum quia vim detergendi ſolum habet, & non etiam incindendi, vt oximeli, nõ educit fortiter vt illud, ſed mediocriter. Educit ergo mulſa moderatè, & tunc ſolùm cum non eſt viſcidus humor, cum enim incindere aliquo eſt opus (ea enim ſolum habet deterſorium quiddam) nihil facit aliud quam extergere, & abradere, ille vero abraſus, neq; inciſſus, concreſcit magis, fitq; viſcidum & rotundum ſputum.

Vrinã etiã mouet melicratum ſufficienter, niſi quid à viſceribus prohibeat. Et deiectiones etiam deorſum mouet bilioſas, aliqando quidem bonas aliquando autem ſynceriores quam conueniat, & magis ſpumoſas, magis autem hoc euenit bilioſis, & habentibus magna viſcera. Sputi igitur eductionem, & pulmonis emollitionem, aquoſius melicratum potius facit, ſpumoſas autem deiectiones, & bilioſas meraciores quam conueniat, & magis calidas, purum magis quã aquoſum educit. Huiuſmodi autem deiectio habet alias læſiones magnas. Neque enim hypochondriorum incendium extinguit, ſed concitat, difficilemque tolerantiam & anxietatem facit & exulcerat inteſtinum & ſedem. Auxilia autem horum ſcribentur.

NIsi quæ obstructio, aut quis tumor præter naturam hæpatis, eam expeditè penetrare prohibeat, vrinam etiam mouet mulsa sufficienter: nō.n. vt vinum album & vinosum. Mouet etiam deorsum deiectiones biliosas, aliquando bonas, hoc est ex moderatiori bile, aliquando autem sinceriores quam conueniat, & magis spumosas, quas deiectiones pessimas esse, & in colliquantibus febribus accidere in prognostico dictum est, Magis autem (inquit) euenit hoc, vt scilicet prauas deiectiones mulsa educat, biliosis extremè, & habentibus magna viscera, hoc est, inflammationem habentibus in hippochondrijs, hi enim omnium maxime habent febres colliquantes. Cum tamē mulsa sputum educat, vrinam moueat, & deiectiones biliosas, non æquè, neque qualiscunque, facit hæc omnia: sed sputi eductionem, pulmonis emollitionem, & vrinæ copiam, quæ aquosa est potius facit: deiectiones autem biliosas meraciores, spumosas, & valde calidas, quæ pura est, & multum mellis accipit. Quia mel calidum est & biliosum, corrigitur autem aqua. Nosse aūt oportet talē deiectionem, syncere scilicet biliosam, & spumosam, alias læsiones magnas habere. Galenus intelligit læsionem nomine mala signa intelligi (quamquam nomen id non admodum significet) neque enim hyppochondriorum incendium extinguit, sed concitat, difficilemque tolerantiam & anxietatem facit, & exulcerat intestinum & sedem, quæ sanè videntur esse signa prauarum & male exeuntium deiectionum, potius quam noxæ quas illæ, vt causæ inferant. Verum mihi videntur proprie vocari noxæ, nam hoc ipsum est maxima significatio, male exeuntium euacuationum, lædere scilicet quod si bene exiret, esset profuturum. Velut illæ deiectiones si bene ac decretoriè exirent, extinguerent hypochondriorum incendiū, anxietatem tollerent, & ferrentur bene: cum verò per colliquescentiam exeunt, cōtraria faciunt: ipsa enim colliquescentia magis vrit, & siccat & debilitat, & angit. Quorsum ergo hæc dicit Hippocrates? quasi diceret, quandoquidem mulsa meracior tales deiectiones mouet, non oportet nos decipi putantes, hac cā vtilē esse eius vsum, ac proinde ea magis vtentes: sæpe.n. hac ipsa cā plurimū lędit, colliquescentias, & prauas illas deiectiones, augens: id verò euenit in valde biliosis, & inflammationes habē

tibus in visceribus. In illis ergo, etsi mulsa meracior videatur bilē prauā vacuare, tñ abstinendū est, & ad attemperationē transeundum, dandiq; cibi quibus corpora minimè colliquescant & succorū acrimonia hebetetur. Quod si potione subducente bilem prauam, aut succum qui iam colliquerit, opus sit, ea sit serum lactis, aut ptissanæ cremor cum succo aliquo, aut infusionne quæ subducat attemperādo, vt rosarū, mirabolanorum, tamarydorum, aut huiusmodi, Verum quibus his noxis occurri possit, auxilia in lib. 4. huius operis differt Hippocrates (dicens) auxilia autem horum scribentur.

Qui igitur vtitur melicrato sine sorbitionibus pro reliquo potu in his morbis, in multis aget prospere, & raro infeliciter. Quibus autem dandum, & quibus non dādum, maxima ex parte dictum est, & ob quæ, non danda.

QVandoquidem mulsa tā multas vtilitates pstat coquit. n. exterget, educit sputum, vrinam mouet, & deiectiones iuuat, qui vtetur ea sola citra alias sorbitiones, aut potiones, in multis aget pspere, & in ppaucis male, ei succedet. Siue. n. coq morbus postulet, coquet, siue hac, siue illa via, iudicationē natura moliat, quacūq; iuuabit, Cōstat verò hoc intelligi ĩ illis morbis, q sola mulsa trāsigi posśint, qui. s. acutiśsimi ex actè sint, & ĩtra quatuor dies finiant, & neq; extreme biliosi, neq; cū viscerū plegmone. His eñ & ob hęc, dandā mulsam non esse, dictū est.

Damnatum verò est melicratum ab hominibus tāquam potantes plurimum debilitet, & propterea mortem accelerare putatum est. Dictum aūt est hoc, ob eos qui se fame necant, aliqui. n. solo melicrato vtuntur in potu, nimirum vt existente tali. Hoc autem non omnino ita habet, sed aqua multo fortior est epotum solum: nisi aluum turbet: sed & vino albo & tenui & paucifero & inodoro, aliquatenus fortius, aliquatenus debilius est. Multum tamen differt & vini & mellis meracitas, ad vtriusq; vires: nam etsi duplam mēsurā vini meri quis bibat quam mellis qđ delingat multo tū

fortior fuerit ex melle solo, nisi si aluum turbauerit: nam & multo plus stercoris prodibit.

FEre enarratæ sunt hactenus facultates medicamentosæ quæ melicrato insunt, nũc quantum virium habeat vt alimentum, dicit. Vulgarem opinionem dicit fuisse, melicratum, potentes plurimum debilitare, & mortem citissime inferre, & ob hanc opinionem, qui se fame necare studebant, aut quos forte iudices fame necabant, vtebantur solo melicrato, tanquã existente tali, hoc est tanquam citissime afferente mortem. Verum dicit hoc non omnino ita habere, tametsi enim cibus sit debilissimus, & eo solo homines non possint diu durare, durabunt tamen plus quã nihil capientes, quin etiam quam capientes solam aquã, nisi tamen aluũ turbet si.n. turbet multo magis ita faciet breui mori quam exiguo alimento quod præstat, mortem tardabit. Itaq; morientur, qui vtẽtur ea, citius quàm sola aqua. Aqua sane ex Galeni sententia nihil nutrit nihilominus mortẽ tardat, ijs qui nihil cibi capiunt, refrigerando & humectando, tardandoq; mortiferam exustionem, & desiccationem, hanc ob causam citius moriuntur nihil capientes, quam solam aquam, & capientes solam aquam, quam melicratum, nisi hoc aluũ turbet. Verum exiguum est mulsam cũ sola aqua conferri: nihil eñ aliud fit, quã mulsam nutrire aliquid omnino, quantũ vero nutriat, nòn constare possit nisi, cum re aliqua nutriente conferatur, proinde confert illam cum vino, non vinoso, sed albo tenui & oligophoro, & inodoro, cũ eo scilicet quod omniũ minime nutrit. De hoc Hippocrates loquutus hactenus non fuerat, ego vero dixi esse diureticũ, & minime caput tentare. Hoc vino dicit mulsam aliquatenus esse fortiorẽ & aliquatenus debiliorẽ, vt scilicet hoc aut illud meracius est. Cũ.n. vinũ dilutũ & melicratũ nõ secundũ se tota sint nutrientia, sed alterũ ob vinũ alterũ ob mel quod accipit, cõstat tãto quodcunq; illorũ fore fortius, quãto meracius, & debilius, quãto dilutius Sed oportet dilucidius dicã, q̃ vini meracitas cũ qua melicrati sit cõferẽda. Si (inq̃t) bibatpotio vini diluti, quæ acceperit vini duplũ, quã potio alia melicrati mellis, melicrati potio fortior fuerit. Vt si qs bibat nouẽ vncias melicrati quod habeat melis vnciã vnã ma-

gis

gis nutriet, quã si nouẽ bibat diluti vini, qđ habeat vini duas, & aquæ septẽ. Vnde cõstat, plusquã duplo fortius alimentũ esse mel quã vinũ: nisi tamẽ (inquit) aluũ turbauerit: si.n.turbat, inanit hac rõne plurimũ. Probat deinde hoc qđ de nutritione vini & mellis dictũ est, ita habere, quia ei qui acceperit mel, prodit stercoris plus, quã ei qui duplũ vini. Videbitur fortasse alicui non esse hoc satis idoneũ inditiũ, neq; recte colligi decidi- tur inde plus stercoris, ergo pręstat plus alimenti: quædã.n.sunt, quã alia, magis excremẽtosa, & minus nutrientia, quædã cõtra: vt carnes salitæ boũ, aut hircorũ, alimenti præstant minusquam galinaceæ carnes, aut ouorũ vitelli, stercoris tamen plus. Certe aliud est p̄stare alimẽti plus, aliud p̄stare firmius & solidius alimentũ. Pleraq; eñ eorũ quæ excremẽti habent exiguũ, cito nutriunt & multũ, tamen non multũ durat id quod corpori præstant, quia celeres eorũ fiunt excreationes. Ea vero quæ duriora & solidiora sunt, alimentũ præstant exiguũ, & feces multas, id vero quod ex eis corporibus accedit, firmũ est, & diutius durat. Vř ergo ex fecũ multitudine non recte colligi alimẽtũ esse copiosius, sed esse firmius, atqui hoc satis esset, ad id de quo nũc agitur: etsi.n.ex vino plus accedat corpori quam ex melle si tamen id quod ex melle accedit firmius sit, diutius etiam durabit qui eo vtetur: diutius enim seruabis hominem laborantem, & qui exerceatur, carnibus bubulis, quam ouis sorbilibus. Verum neque hoc recte colligitur omnino habet plus fecũ, ergo pręstat solidius alimentũ. Nã olera sunt excrementosa admodũ, & alimenti pauci & tenuis. Quid ergo dicendũ? certe cõsequutionẽ hanc non esse legitimã, omnino, neq; in omnibus valere, sed peculiariter in his de quibus agitur, in vino, scilicet, & melle. Quia eñ mel dulce est adeò, constat esse satis nutriens, & quia vino crassius est, & feces ex eo plures excernuntur, constat, id alimentum quod præstat, esse solidius. Vnde fit vt qui in mulsa melle vtuntur, diutius durare possint, quam qui duplo vino, vt explicatum est.

Si tamen ptisanæ sorbitione vtatur, insuper autem melicratũ bibat, replẽs erit & flatuosum, & visceribus quæ circa hypochondria, inutile. Præbibitum quidẽ ante sorbi-

tionem melicratem, non lædit, vt bibitum postea, sed aliquid etiam prodest.

SI cui mulsa simul & ptissana accipienda sint, mulsam pręire cēsent, iuxta communem sanè rationem, quia tenuiora, & quæ facilius subducuntur, debent ante alia sumi. De qua re libro. 6. cont. mihi disputatum est satis.

Coctum autem melicratum, aspectu quidem valde pulcriusquam crudum, lucidum enim, & tenue, ac pellucidum fit, virtutem autem quam ipsi tribuam, diuersam à crudo, non habeo. Neque. n. iocundus est crudo, si contingat mel bonum esse: debilius quidem non nihil est crudo, & stercoris habens minus quorũ nullo, vt emendetur, indiget melicratũ. Fere verò vtendum est hoc cocto, si mel sit prauũ, aut sordidum, & nigrum, & non boni odoris, auferre. n. possit concoctio prauitatis horum vitiorum maximam partem.

SOlum censet Hippocrates vti mulsa cocta, cum mel prauũ est, & correctione indiget, vt cum est sordidum, nigrum, & mali odoris: alioqui enim, nihilo præstare coctā cruda, nihil enĩ aliud concoctionem facere quam detrahere facultatem alēdi, facereq; infirmiorem, & minus stercoris reddentem, neutrũ verò horum correctionem postulare in mulsa, quia tenuiter illi inest vtrunque, cum neq; nisi tenuiter nutriat, neq; stercoris multum gignat. Hæc Hippocrates, vnde crediderim, vbi mel optimum adsit, non multum interesse cruda an cocta vtaris; Nihilominus arbitror, quadam alia ratione semper esse potiorem concoctam, quòd scilicet flatuosa minus sit. Nam quantumuis sit mel optimum, concoctione gignit spumam, quæ flatus euidens inditium est: hunc deponit: ob id cruda intestinorum tormina multò magis ciet: quod Gal. in com. aphorismi quadragesimi primi sectionis quintæ dicit.

Oximeli autem vocatam potionem multis modis vtilem in his morbis inuenies, etenim sputum educens est, & facilem respirationem faciens.

Quod

QVod oximeli vocatum dicit, nihil refert,neque quidquã Hippocrates innuit potius quam si simpliciter diceret oxymeli. Parabatur multis antiquorum ex aqua salsa:non video quid inde caperet neque commoditatis, neque suauitatis. Galeno ex aqua dulci parabatur,atque vt arbitror etiam Hippocrati. Nam sal facultatibus quas illi inesse Hippocrates dicit,multum detraheret. Nam neque sputum bene educunt salsa,neque facilem reddunt spirationem. Gal. oxymeli parat,ex mulsa,addens acetum. Oxymeli itaque, vt nomen præse fert, accipit mel & acetum, additur verò illi necessario aqua. Sed eius sunt differentiæ,quoddam enim est simplex, quod nihil accipit, præter aquã mel & acetum: quoddam compositum, cuius multæ sunt differentiæ, vt sunt multa quæ cum his misceri possunt. Vt oxymeli sciliticum, & oxymeli ex radicib⁹,quq;,aut duabus,& qđ cũq;aliud serapiũ accipit acetũ. Simplicis ẽt sunt differentiæ,ex quantitate aceti, cuius plus accipit, aut minus. Quoniam verò quæ inde capiuntur,infinitæ sint differentiæ,rediguntur in tres, doctrinæ gratia,quarum quamlibet necesse est habere amplam latitudinem. Est enim oxymeli, dilutum, meracum, & mediocre:vt vero mulsa meraca aut diluta ob mel dicitur,ita oxymeli ob acetum. Mediocre ergo oxymeli, cuius in officinis est vsus, quod accipit duplum mellis quam aceti, & aquæ quadruplum. Quod aceti minus,quam aquæ quartam, dilutum, quod plus, meracum, Multos vsus esse dicit oxymelitis in his morbis, in acutis scilicet:nam sputum educit facilè, & facilem respirationem facit. Quibus sanè videtur solos thoracis morbos respexisse Hippocrates dicens in his morbis:potuerit autem etiam acutos omnes respicere:mox enim dicet alias eius vtilitates,quę ad hypochondria & ventrem, & renes,pertinent. Spirationem facilem reddit, quia sputum educit:educit autem incindendo & extergendo.

Occasiones autem hoc habet.

IDest non tamen semper vtiliter datur, nam vt habet multos vsus,ita etiam habere potest noxas. Aliquando ergo datur vtiliter,aliquando inutiliter, estque cum dandum & cum denegandum

gandum est. His dictis incipit noxas & vtilitates eius dicere; vt inde intelligas, quando dandum sit, & quando secus: primũ autem de meraciori loquitur, deinde de dilutiori.

Quod enim valde acutum, nihil mediocre faciet ad sputa quæ non facile exeunt, si enim educeret, quæ arteriam exasperant: & lubricitatẽ faceret, & velut dilataret guttur leniret vtique pulmonẽ: emolliens enim ipsum est. Et siquidem hæc contingerent, magnam vtilitatem præstaret: aliquando vero qđ valde acidum est, eductionẽ sputi nõ obtinet, sed insuper viscosum id facit, & lædit: maxime autẽ hoc patiuntur, qui alioqui lethaliter laborãt, & nõ poßunt tussire, neq; excreare quæ continentur. Ad hoc ergo coniectare oportet robur ægrotantis, ac si spem habeas: dare, dare autem, si dederis, summe tepidum, & paulatim quod huiusmodi sit, & non large.

QVod valde acutum sit, ad sputa solum, quæ non facile exeunt, vtendum est: nam est magnum vehemensque auxilium, quo proinde, nisi ad rebeles pasiones vtendum non est. Atqui quoniam huiusmodi est, nihil facit mediocre, vt quæ mediocria sunt auxilia, sed plurimum prodest, aut plurimum nocet. Non dicit ergo, nihil mediocre faciet ad sputa quæ nõ facile exeunt, quasi ad ea quæ facile exeunt mediocre aliquid faciat (nam qui posit?) sed quasi ad facile exeuntia dandum nunquam sit. Datum verò, nihil mediocre facit, nam cum malum cedit, educit quæ arteriam exasperant, & lubricitatem facit, & velut dilatat guttur (quia cum expurget euacuetq; videtur dilatare) & lenit pulmonem: & hæc faciens, magnam vtilitatem præstat. Aliquando vero non potest eductionem facere, sed plus etiam quam antea erat facit viscosum sputũ, & lædit plurimũ: maximè autẽ patiunt̃ hoc ab oxymelite acerrimo, qui alioqui laborant lethaliter, neque possunt tusire, neque excreare quæ continentur, hoc est qui lethaliter laborãt, aut ob maximã succorũ contumaciã, qui neq; a valentisimo medicamento

possint

possint secari,& elui,aut ob tantam facultatis debilit ꝯ ē,vt neque tãto medicamine adiuta, posit quod excissum sit excreare vtroq; enim casu euenit magna noxa:si non eluitur sputũ,aceti qualitate succescit durescitq; magis,si exciditur,neq; expellipotest,affatim in cauũ arteriæ incidens, suffocationis infert periculũ.Ergo vt cognoscat quando dandũ tale oxymeli sit, & quãdo secus,cõsiderare oportet robur ægrotantis,& succorũ contumaciam atq; si his perspectis,spem habeas,fore vt secari possit & excreari,dare oportet (plurimũ enim confert, in ijs quæ difficile educuntur,vt in asthmaticis passionibus)sin minus nõ dare tam acre, sed aliud dilutius: nõ quod dilutius futurum sit satis,vbi meracius non sufficiat,sed ꝙ etsi nõ persanet,citra noxam conferat aliquid paulatim. Verum si dederis acetum meracum,hoc est,cum ex dictis coniectaueris dari oportere, dare debes,non largiter potandum vt serapia,neque hyeme calidũ, & æstate frigidũ,vt illa, & vt ipsum oxymeli dilutum primo libro accipi iussit:Sed paulatim vt eligmata,& exquisitè tepidũ vt tepore temperetur saporis acuties.Nimirumquæ propter vẽtrem,aut hepar,aut venas,accipiuntur, largiter epota, frigida aut calida prosunt magis,quia affatim ipsum ventrem incidũt tepida vero eum debilitant:quæ vero propter thoracis partes, paulatim accepta & tepida,quia linctu melius feruntur in pulmonem,quem tepor emollit,laxatque.

Quod vero parum acutum est, humectat quidem os & fauces.& sputum educit,& sitim sedat:hypochondrio autem,& visceribus quæ ibi sunt,amicum:siquidem læsiones has quæ a melle sunt probibet.Nã quod biliosum est in melle corrigit:flatus etiam facit erumpere,& vrinam prorritat intestinum autem & partes infernas humidã facit, & ramenta facit.Aliquando autem & hoc prauum in acutis morbis fit, maxime quidem ꝙ flatum probibet erumpere, sed rursum facit recurrere,ad huc autẽ & debilitat, & extremorum facit refrigerationem. Hanc solam noui læsionem,quæ ab oxymelite fiat,quæ digna sit vt scribatur.

Nunc

NVnc narrat, commoditates & noxas, quæ contingunt ab oxymelite dilutiori. Humectare dicit os & fauces, id quod faciet quia sputum educit, & ob hæc ipsa sitim sedabit Nam si febris ardens ob tussim leuiter irritantem fit parum siticulosa, vt in aphorismo dicitur quanto magis sputi eductio, orisq; & faucium humectatio, sitim sedabunt? dictum est lib. primo oxymeli vbi ingens est sitis, minus conferre quam mulsam, aut aquam solam, nunc verò cofertur, quod aceti habet exiguũ cum valde acuto. Sed cur sputum educit? certe quia exterget & incindit. Dicit etiam amicũ esse hypochondrijs, hoc intellige, plusquã mulsam, quia acetũ, læsiones quæ sunt à melle, prohibet: quod explicãs, addit, quod est biliosum in melle corrigit. Nimirum mulsa, & alia omnia dulcia, & detinetur in hypochondrijs & bilescit, oxymeli autem, acidum cum sit, nõ habet has noxas: flatus etiam facit erumpere, quia aceto extenuat, & melle calfacit: Et vrinam mouet, tenuis enim est, aperiẽs, & incidens, potio, quare vias vrinæ expurgat, facitque exire multa, quæ detinerentur, adeo, vt & ad trudendos lapides, aut crassos succos, rectè ꝓpinetur. Narrat deinde Hippocrates noxas, dicens intestinum & partes infernas humida facere, hoc est plurimum fluentia, ac diarrhea laborantia, & ramenta facere, quæ quidem per dysenteriam fiunt. Itaque dicit, oxymelitis potu solere intestina irritari plus satis, fierique diarrhæas, ac nonnunquam dysenterias: cõstat verò hæc merito timeri, quia & à sola mulsa meraciori fieri solere antea dixit, nedum addito aceto. Aliquando, dicit, illud etiam prauum fieri, in morbis acutis, quod quidem oxymeli prohibet flatum erumpere, & sursum facit recurrere, & debilitat, & facit refrigerationem extremorum: atqui hæc quidem aliquando leuiora sunt, cum scilicet alioqui homo nullo acuto malo tenetur, si verò acutè ægrotans habet hæc, praua sanè sunt, est enim voluulus vocatus morbus, cum flatu recurrẽte sursum debilitatur homo, & refrigerantur extrema præ doloris vehementia. Sed quo pacto hæc facit oxymeli, si inter eius virtutes verè dicebatur, flatus facit erumpere? certe proinde nunc adiecit, illud aliquando innuens scilicet, si quis firmis intestinis sit, neque ad dolendum paratis, oxymeli illi facere vt errumpant flatus: si verò is sit, qui facile doleat euenire solere, vt dolor intestino-

testinorum eruptionem præueniat, faciatque vehementer, vt ea adstringant sese, quasi ad exprimendam doloris causam, incipienteque adstrictione ab humili parte cogantur sursum flatus recurrere, atque fortasse etiam feces secum efferant, & in gratialia intestina faciant inpingere, vbi dolorem alium grauiorem excitantes, vires prosternant, & extrema faciant refrigerari. hanc solam læsionem notatu dignam ab oxymelite dicit nasci solere, alias enim præ hac esse leuiores. Constat vero vt hæc læsio & alia etiam quæ ante hanc dicta est, ab acerrimo oxymelite fieri posset, magis etiam quàm à mitiori (nam ob acetum præcipuè fiunt) verum scribuntur hæc vt noxæ ab oxymelite parum acuto, quia hoc etiam potest hæc facere, non solum quod valde acutum est. Noxa enim quæ valde acuto tributa est, puta posse magis viscosum sputum reddere, & prohibere excreationem, ab illo solo fieri potest, non etiam a mitiori, vt hæc.

Exiguum ergo huiusmodi potum nocte, & ieiuno ante sorbitionem propinare conuenit. Verum longe à sorbitione nihil prohibet bibere.

Antea dictum est hoc oxymeli in alijs acutis, dandum hyeme calidum, æstate frigidum in morbis thoracis tepidũ semper: nunc horam exhibendi docet. Ea est & quæ aliorum serapiorum mane aut vesperi ante cibos, aut si post cibos dandum sit longe ab illis, non enim tam longe abesse a cibis necesse est datũ ante eos, quàm post. Quia si præeunt elabuntur relictis in ventriculo cibis, sin autem consequuntur, miscentur cũ eis, vitiantq;, & cibi medicamentosas vires detrahunt serapijs. & serapia cibos faciunt vitiosos: euenitque quod Hippocrates libello de alimento dicit. Medicamentum in alimento pessimum.

Iis autẽ qui solo potu cibantur sine sorbitionibus, ob hoc non est conueniens, semper, & per totum vti hoc, præcipuè autem propter rasuram, aut exasperationem intestini, nam existen-

existenti sine stercore magis vtique fecerit, maxime, accedente vasorũ inanitione. Deinde autẽ & mulsa vim amiserit. Si igitur vtile esse videatur ad totum morbum, multo hoc potu vti, exiguum acetum oportet infundere, vt solum agnosci possit: ita enim læsiones quas natum est inferre, minime infert, & quibus oportet prodesse proderit.

OB hoc, hoc est ob dictas noxas, etiam siquis videatur solo potu, sine sorbitionibus, indigere per totum morbũ, non expedit, vt solo oxymelite semper & per totum morbum vtatur, quia cum intestinum sine stercore sit, & vasorum ad intestina pertinentium vacuitas, facilime læserit rodẽs intestina, ac radens. Sed neque seruari quisquam poterit cũ solo oxymelite quantumuis sit acute ęgrotaturus, tamatsi enim antea dictum est multos ægrotos seruari solere cum sola mulsa, atque adeo felicissime cedere, & oximeli ex mulsa fit, tamen cum oxymelite solo non ita seruari quisquam posit, quia mulsa admistione aceti amittit vim. Acidum enim parum aptum est nutrire. dulce aptisimũ, dulci enim accidit esse grato partibus, & trahi, & affigi: habet etiam pinguitudinem quandam: Acido vero contraria insunt, nam neq; affigitur, neq; vero alia affigi valde sinit. Hinc fit, vt vsu dulciũ pinguescant corpora, acidorũ extenuentur. Ergo oxymeli minus nutrimenti præstatquã mulsa, nisi crassius multo sit, & mellis accipiat multũ, atq; aceti exiguũ. Vt igitur solo quis per totũ morbũ vtatur, nõ est idoneũ, Quare si vtile esse videatur, ob extersionẽ & incisionẽ, & vires alias medicamentosas, ad totum morbum multo oxymelite vti, oportebit illud parare ex mulsa exiguo admodum aceto infuso, vt tantũ agnosci posit. Nam ita quem minime ledens, proderit

Vt autem in summa dicatur, aciditates ab aceto biliosis magis quam melancholicis conferunt: amara enim dissoluuntur, & in pituitosa mutantur, eleuata ab ipso. Nigra verò fermentantur, eleuantur, & augentur. Efferens enim nigra est acetum.

Quia

Quia oxymeli à mulsa solum differt aceto, enarratis aceti facultatibus, velut in summa, dicũtur oxymelitis vires. Proinde de aceto ediserit, dicens, biliosis magis quam melancholicis coferre non aũt ꝙ vtrisq; cõferat, & his minus, vt hęc oratio videbatur innuere, sed quod illis vtile, his noxium sit: amara enim ab acidis dissoluuntur, & in pituitosa mutãtur. Non sane quod posit bilis in pituitæ naturam & substantiam redire (nam qui posit?) Sed amara ab acidis dissolui dicuntur; quia cohibentur attemperantur & cohercentur: in pituitosa vero mutari, quia biliosa corpora acidorum vsu abeunt in pituitosa bile gignenda pauciori, & pituita pluri: vtrunque autem fit ob acidorum frigus. Biliosis ergo, his de causis est vtile acetum, melancholicis vero noxium, quia nigra fermentantur, eleuantur, & augentur ab aceto, nimirum acetum est melancholiæ congener, atque ita est vt quoddam illius fermentum, quod cum ea permistum, eleuat tumefacit, augetque: auget sane cum succum proprie ob naturam, quam habet frigidam & siccam, magis autem & citius ebulire faciens: velut mustum in dolijs, cum ferbet augetur vsque dum per summum regurgitat. Ita ergo est acetum efferens nigra, vt ferbore effertur mustum, & maza fermento. Hinc fit vt melancholici aceto plurimum angantur, æstuante melancholia, more perturbati, & spumantis maris, & proinde in tumorem atollente hypochondria; & in caput affatim elata: Non tamen quia acetum interius acceptũ aduersum est melancholicis, sit etiam & exterius admotum. Quin potius melancholici hypochondriaci, & lienosi, fetu aceti accerrimi iuuantur, & lienosis medicamentis admisceri debet semper acetum: neque sane solum prodest, vt quod penetrare faciant, vt quidam putant, sed etiã quod per se illis affectionibus medeatur. Nam quæ penetrationis gratia solum admouentur, nunquam debent admoueri sola, sed admista alijs, quæ deduci debeant, at vero hypochondriaci iuuantur solo aceto acerrimo, quia exterius admotum non penetrat ea copia, qua posit per venas cum melancholia deduci, & eam fermentare, sed qua posit siccãdo resoluere, & refrigerãdo ardorẽ atræ bilis extinguerẽ & adstringẽdo partes roborare. Ecce ergo vt biliosis vtile, & melãcholicis noxiũ sit acetũ. Ita vero (quã-

quam

quam minus) sit & oxymeli. Quod vero pituitosis? an noxium est oxymeli, an vtile? certè ob mel, vtile: ob acetum partim hoc partim illud. Nam qua refrigerat, noxium est, & pituitam auget, qua incidens, est vtile, cum sit pituita viscosa. Ergo pituitosis merum acetum dandum haud est, quia plurimum refrigerat, sed neque oxymeli, quod aceti accipiat plurimum & mellis exiguum. Sed quod huiusmodi, detur biliosis, quod mellis accipiat plurimum & aceti exiguum, pituitosis. Quin etiam expediens sit pro pituitosis parari ex melle, pro biliosis ex saccaro, quod vocatur in officinis serapium acetosum simplex. Melancholicis verò neutrum congruit.

Mulieribus vero omnino, inimicum magis quam viris acetum. Vteri enim dolorem infert.

MVlieres omnes sciunt se aceto plurimum lædi, eæ vero præcipue quæ vteri præfocationi sunt obnoxię, & quibus fluunt menstruæ euacuationes, & quæ a partu nondum sunt expurgatæ. Nam euacuationes ex vtero cessare facit, & præfocationes affert maximas, & conuulsiones ex vtero. Hæc vero facit, dolorem vteri inferens: infert vero dolorem vteri, sua mordacitate & frigore, quibus vtero, vtpote neruoso & exangui, nocet. Quare non vtero solum, sed eadem ratione, & intestinis, & ventriculi ori, & neruis omnibus, inimicum sit, lædatque etiam viros, verum mulieres multo magis, quia præter alias omnes partes habent insuper vteros qui ab aceto lædi posint. Sed qua ratione dolorem vteri faciat acetum diximus, vt autem per dolorem reliqua mala faciat, oportet dicamus. Conuulsiones facit ob mordicationem compatientibus neruis cum vtero, quia is est neruosus: pręfocationes verò facit, cohibens sanguinis effluxum, faciensque eum sursum ferri, ac ita vterum reuelli sursum. Cohibent vero sanguinem dolorem faciens, eadem prorsus ratione qua diximus, mordendo intestina prohibere flatum erumpere, & recurrere sursum, atque ita voluulum vocatum morbum facere. Nimirum vterus ex mordicatione dolens cōprimit sese, & ea oscula quibus in eum instillat sanguis, qui oc

clusus

clusus osculis & compresso vtero sursum repellitur, & ita periculosam affert prefocationem. Hanc ob causam mulieribus quibus menstrua fluant, aut quæ vterinis passionibus soleant tẽtari, acidum serapium dandum non est, atque omnino, raro est dandum mulieribus.

l3:40. *Aquæ autem potui in acutis morbis aliud nullum habeo opus quod attribuam, neque enim tussim lenit in peripneumonicis, neque sputum educit, sed minus quam alia, si quis semper aquæ potu vtatur. Exigua vero aqua si inter oxymeli, & melicratum sorbeatur, sputum educit, propter mutationem qualitatis potuum: inundationem enim quandam facit: alioqui neque sitim sedat, sed irritat, biliosa enim biliosæ naturæ, & hypochondrio praua, & pessima, & biliosissima & vires maxime prosternens, cum in vacuum fuerit ingressa, & lienem augens & hepar, est, cum exarserint, & fluctuat ac supernatat: tardi enim transitus est, quod sub frigida & cruda sit: & neque deiectiones faciens, neque vrinam mouens: lædit autem nonnihil & ob hoc, quod sine stercore est natura. Si autem & pedibus frigidis aliquando bibatur, omnes has læsiones magis faciet, in quacunque ipsarum magis inclinauerint.*

De aquæ delectu, & quibus notis, quæ melior, & quæ deterior sit, agnoscatur, scripta sunt sparsim multa ab Hippo. & a Galeno, præcipue autem ab Hippo. libello de aere locis, & aquis, vbi non solum vt sit in examen vocanda ipsa aqua perse docetur, sed vt ipsi fontes vnde scaturit. Porro ab alijs autoribus dicta de hac re sunt multa, controuersumque de pluribus circa aquam est, quibusdam probantibus maximè omnium pluuiales quasi tenuissimas, & calore velut elixatas. Alijs has ipsas omnium maximè vituperantibus, quasi omnium malignarum qualitatum participes, vt ex rebus omnibus, etiam nocentissimis, & sordidissimis eductas: porrò alijs autore Plinio, probantibus ante alias omnes puteales, quasi expurgantissimas, &

per

per terram percolatissimas. Alijs has censentibus omnium ma xime crassas & crudas ac flatuosas. Alijs quorum sententia maxime probatur ab hominibus, præferentibus his omnibus fontanas & fluuiales. Ego sententiæ Hippocratis & Galeni, atque adeo veritati consonum esse censco, pluuiales æstiuas quę cum tonitruis. & procelis descendunt esse omnium optimas aquas, quod hæ verè, non ex crassis vaporibus, & abundantia humidi ascendentibus sed ex tenuib. vix vi caloris extractis, conflatæ sint, alias vero quæ cum magna oppacitate crassis nimbibus descendunt, & caliginosæ sunt, omnium pessimas, sordidas, malarum qualitatum participes, & facilè putrescẽtes: porro puteales quæ dulces sunt, & ex proximo fluuio, aut fonte deriuari cognoscuntur, esse etiam ipsis fluuialibus aut fontanis meliores, nisi terra quæ inter puteos fluminaque aut fontes interest, aliena aliqua qualitate participet, si vero putei aquæ vt plerunque fit, ex abisso illo aquarum qui sub terra vbique est procedat, certè crassissima sit, & maximè cruda. Pręstat ergo quoniam optima Pluuialis non sine nimia curiositate possit comparari, & putealis e fluuio raro occurrit, & habet id periculi quod ex terra diximus, vti fontana aut fluuiali quæ optima erit oppido quem incolemus: cum præcipue id virtutis quod est in pluuiali æstiua, elixatione possis fontanæ, & id quod puteali, repositione longa, fluuiali tribuere. Nimirum & repositione expurgatur aqua, & elixatione insuper extenuatur, fontanæ vero nõ possunt seruari repositæ quantum fluuiales. Quin & præter elixationem, quæ ex fontibus sublimibus, & soli expositis, indecliue versus orientem solem, aut meridiem fluit, concoctior meliorque aqua esse solet, quam quæ ex opacis locis in cõtrario loca decurrint. Verum quia tanta est aquæ ab aqua differentia, fontanæ a fontana, fluuialis a fluuiali, & putealis a puteali, vt multæ fontanæ & fluuiales plærisque putealibus sint deteriores, Satius profecto sit ipsam per sese aquam, dimissa erumpendi e terra conditione, proprijs notis explorare, & vbique locorum ea vti, quam ibi natura optimam parauerit, siue per terram defluat, siue è fonte scaturiat, siue hauriatur è puteo. Optima est quæ simplicissima & tenuissima, simplicitatem agnosces, quod sapore, colore & odore maximè vacet: tenuitatem,

quod

quod cito calescat,& refrigeretur,vt in aphorismo dicitur. Melius enim & exactius signum hoc reperies,quam quod ex pondere. Verum quæ hoc loco dicuntur ab Hippo. non de hac aut illa,sed in cõe de aqua potabili dicta sint,nam optimæ ẽt aquę congruũt. Sed audiamus quæ dicit. Aquæ potui(inquit) in acutis morbis nullũ aliud opus habeo quod attribuã,hoc est aqua nihil aliud præstat corpori quam esse potũ, esse aũt potũ nihil est aliud quã esse vehiculum alimenti, vt libello de alimẽto dr̃. Obijcies hoc loco ꝙ sexto epid. sect. 4. dr̃ aqua esse vorax,hoc est cibi appetẽtiam excitare,& quę Gal. nono methodo de copioso frigidæ aquæ potu quã plurima prædicat. extinguere scilicet febres ardentes, si tempestiuè & ab idoneo homine accipiatur,ab eo scilicet cui neque cruditas,neque interna vlla inflãmatio,neque pręcipuę alicuius partis debilitas,neq; nimia corporis macies sit. Hæc enim non solius potus, sed medicamenti optimi esse videntur opera. Verũ quod vorax esse dicitur,non ad morbos acutos pertinet,sed ad sanorum victum,hic verò dicit,in morbis acutis. Quod de febrium ardentium extinctione diximus,facile declarat Hippo. hic non denegare aquæ virtutes primas, hoc est eas quæ secundum primas qualitates insunt (non enim negabit refrigerare & humectare) sed secundas & tertias. Nã neque incindit neque exterget,neq; aliud hmõi facit,quod ad secundas facultates pertineat:nam neque astringit neq; laxat,neq; trahit, neq; repelit nisi refrigerando, ac proinde neq; tussim lenit,neq; sputum educit,neque aluũ laxat,neq; vrinas mouet,neque aliud quidquam facit quod spectet ad tertias,nam neque sudorem elicit, neq; lac gignit,neq; deniq; alia facultas illi tribuitur, quam alimentum vehere, & refrigerare ac humectare: refrigerando verò & humectando extinguit febrem. Exigua verò (inquit) aqua,si inter oxymeli & melicratũ sorbeatur, sputum educit, propter mutationẽ qualitatis potuũ. Hoc est si is qui vtitur oximelite,aut mulsa, inter hæc aliquando sorbeat exiguum aquæ, augebit etiã aqua excreationem,nõ quidem quod aquæ id sit propriũ, sed quod, quia expers est facultatũ omniũ, facile accipit vires omniũ quibus cũ miscetur, aut quæ in ea coquuntur,aut macerantur. Epota ergo inter mulsam aut oximeli inundationem facit,cõmouetq; alium potum,

ac cum eo miscetur, & fusilitatem auget, & proinde excreationem. Quapropter cōsultum est astmaticis & alijs omnibus qui thoracis passionibus laborant, cum excreandi tempus accessit, potionem augere, & inter medicamentosa, aquam etiam dare, detur verò ad hunc vsum tepida aut calida. Addit, alioqui neque sitim sedat, sed irritat. Videtur innuere nisi cum oxymelite aut mulsa bibatur, non sedare sitim. Mirum verò si cum. 1. libro diceret valde siticulosis non dandum oxymeli, sed mulsam, aut etiam aquam, quasi omnium horum minimè oxymeli, & aqua maximè sitim extinguat, nunc dicat aquam ab oxymelite, aut mulsa accipere, sitim extinguendi vim, maximè cum nuper dānauerit mulsam, vt biliosam. Certè illud, alioqui, non refertur ad proxima, quasi dicat, nisi inter oxymeli aut mulsam bibatur, sed ad ea quæ antea dixerat, quasi diceret neque tussim lenit, neque sputum educit, & neque id quod illi videtur esse maximè proprium, hoc est sitim sedare, in omnibus præstat. Nam biliosa est biliosæ naturæ, & cui est biliosa, non potest sitim extinguere, sed irritare potius. Sed quo pacto est cuiquam biliosa aqua, quæ bili tantopere est contraria, frigida cum sit & humida? Non certè quod ea ipsa in bilē mutetur (non enim potest) sed quod bilis inundationem faciens, ipsam quodam modo augeat, faciatq; hac & illac redūdare, velut sane qui in vinū aquā infundit, vini facit esse plus, diluti scilicet. Nihil profectò magis experimento cognitum, quam eis qui nimia abundant bile, aquæ potu oris amaritudinem augeri, nimirum diluta effunditur ad os vsque bilis: irritabitur ergo talibus ab aqua sitis. Sed quo pacto emendabitur aqua ab hac noxa? non certe admistione salsi, amari, aut dulcis, hæc enim potius sitim auxerint, sed admistione acidi: hoc enim obsistit bilis amaritudini, & pituitæ salsugini, si quæ etiam in lingua est. Admistione ergo mulsæ nihilo magis extinguet sitim aqua. Admistione ergo tamen modici aceti, aut ēt modici oxymelitis, minus siticulosa erit. Nam ēt si oxymeli solū, quā aqua sola sit magis siticulosum ob mellis copiā, fieri tamen pōt vt exiguū oxymelitis cū multa aqua, magis sitim extinguat ob aciditatē, quā sola aqua. Nā & vinū valde dilutū sedat sitim, magis quā sola aqua sæpe, ēt si merū quam aqua est magis siticulosum. Hypochondrio ergo (inquit) praua

est

est & pessima, & biliosissima, & vires maxime prosternens cũ in vacuũ fuerit ingressa, & lienem augens, & hepar cũ exarserint, & fluctuat, ac supernatat: tardi. n. transitus est, quod sub frigida ac cruda sit. Hoc est hypochondrio pessima est, quia est biliosissima, quare illorum cachochimiã auget, etsi ĩ vacuũ quod inter viscera & peritoneũ ibi est incidit, vires prosternit, vt in hydropicis, & in tumorem attolit hæpar & lienem cum exerserint, quia nõ permeat, sed fluctuat ibi, & supernatat, illa verò viscera ab immanente aqua intumescunt, præcipue cũ exarserint multa bile, quam aqua auget. Non permeat aũt, quia est frigida & cruda, quæ verò talia, sunt tardi motus. Ob id neq; deiectiones facit, neq; vrinas mouet, quia manet diu. Lædit aũt non nihil & ob hoc quòd sine stercore est natura. ἄκοπρον id est, sine stercore: dici quidã interpretantur, quòd stercoris deiectionẽ nõ faciat, mihi vero non videtur id ferre nominis eius proprietas, sed significare, aut intestinum quod vacet stercore, aut cibum ex quo stercus nullum fiat. Hic de aqua dicitur, significat ergo ex aqua nullum stercus gigni, & ob hoc ipsum nonnihil lædere. Sed quæ læsio fiet quod sine stercore sit? Galenus interpretatur, quia sine stercore est deiectionem nõ facere, quasi Hippo. his verbis causam reddat qua non facit deiectiones. Sed qua deiectiones non faciat, exigua cã est esse sine stercore. Multa eñ stercoris habent plus & deiectiones faciũt minus, etiam quam aqua, vt vinum nigrum & crassum. Suspicor ergo, vt antea dixit, oxymeli læsiones maiores inferre intestino ἀκόπρῳ ἐόντι id est vacuo à fecibus, q̃a feces muniunt intestina. ita nũc, aquam lædere non nihil quia sine fecibus est, magis quam læderet si feces aliquas gigneret, hæc enim munirent intestina. Videbitur fortasse falso dicere Hippocrates nõ facere deiectiones, quia multis euenit potu aquæ solui ventrem. Verum id non euenit ob facultatem aliquam solutiuuam, quæ aquæ insit, sed quia refrigerando, & humectando vim retinendi in intestinis lędit. Tandem dicit, aquã, si bibatur frigidis adhuc pedibus, hoc est antequam paroxysmi incremẽtũ satis processerit, & calor iã descẽderit ad pedes, dictas oẽs læsiones magis facere, ad quãcunq; earũ iste qui accipit inclinauerit, & paratus sit: alijs. n. lædit pect⁹, alijs hepar refrigerat, alijs intestinorũ infert dolorẽ, alijs extin-

guit naturalem calorem,prohibens recalescere, vt quisque scilicet hoc aut illud pati paratus est.

Suspicanti autem in his morbis capitis grauitatem fortem,aut mētis perculsionem,omnino abstinendū est à vino, aqua verò in huiusmodi vtendum est,aut aquosum & albū omnino dandum est vinum,& omnino sine odore.& post illius potū,aquæ parum insuper bibendum.Ita enim robur vini minus percutit caput, & mentem.In quibus autem eorū præcipuè aquæ potu vtendum,& quando multo admodum, & quando mediocri, & quando frigido,& quando calido, alia quidem alicubi antea dicta sunt,alia in ipsis occasionibus dicentur. De alijs autem potionibus,vt quæ ex hordeo, & quæ ex virenti herua fit, & quæ ex vua passa,& quæ ex vuæ expressæ recrementis, & ex tritico, & ex cnico & myrti granis,& malo punico,& alijs, vbicunque inciderit occasio vtendi ipsis, scribetur iuxta morbum ipsum, vt & de alijs compositis medicamentis.

COlliget fortasse quispiam, ex ijs quæ de vini laudibus,& aquæ noxis, dicta sunt, omnibus ægrotis siue longis siue acutis morbis teneantur,quin & omnibus qui bene valent,vtendum esse vino,aqua vero sola nullis. Atque adeo Galenus videtur huic suspitioni fauere, qui lib.7.methodi ita scripsit,constat autem Hippocratem non in diarijs modo febribus,verū etiam in acutis, ex his quæ de acutorum victu prodibit, vinum dare: at in sexto Epidemicon,siue ipse sit, siue thesalus eius filius,vinum calidis temperamentis interdicit: idque non modo cum febricitant,sed etiam per sanitatem.Quippe in calida natura,suadet, tum refrigerationem, tum aquæ potionem , tum quietem.Nisi fortè copiosius vtendum esse aqua quam vino eiusmodi naturis suadere eum dixeris,vt nonnullis placet.Hęc Gal.quibus,librū hunc de ratione victus, tertium præcipue quem habemus in manibus,& locum ex sexto Epide.sectione quarta citans,dicit,

Hippo-

Hippocratem & beneualentibus & febricitantibus,etiam acute,dare vinũ,præter eos qui calida natura sunt, quibus solis denegat. Quanquam ne hoc quidem alij enarratores ferre volũt, sed contendunt dare Hippo. Iis quoque vinum,sed minus quã aquam. Ex his vero fieri videtur, vt in nullo morbo denegandum sit. Si enim in febre, multo magis in alio quouis morbo detur,atque si in acuta, multo magis in alia quacunque. Sed & rationi videtur consentaneum,quia vinum robur auget,concoctionem, & vacuationes omnes,iuuat: aqua nihil horum facit, & insuper lædit multis modis. Morbus autem omnis virtutis robur desiderat, & omnis qui ex materia pendeat,concoctione aut euacuatione, aut vtroque soluendus est. Omnis igitur morbus gaudebit vino. Huic suspitioni occurrit nũc Hippocrates, dicens, in quibus abstinendum à vino est, ob pericula quæ ab illo impendeant,& vtendũ aqua,qđ etsi virtutes nullas habeat, neq; aliud quidquam sit quam potus,tamen neque noxas habet illas,ob quas vinũ est periculosum. Vbi suspitio est,in his morbis acutis,fortis grauitatis capitis, aut perculsionis mentis,omnino(inquit) abstinendum à vino. Constat vero si ob imminentis suspitionem, ob præsentem capitis grauitatem multo magis abstinendum esse, atque eadem ratione & ob conuulsiones, & resolutiones neruorum. Nam caput,& spinalem medullam, & neruos,pariter lædit. Non solum autem ob hæc,sed & ob febris magnitudinem, & ob fluxiones abstinendum à vino est. Nam febres auget calidũ cum sit, & fluxiones ẽt auget. Ob hanc eñ causam in recentibus vlceribus iubet vti aqua. Ergo in febre acuta,quæ magna sit,præcipue si cum inflammatione consistat, est abstinendum à vino. Sed si hæc ita habent,profecto iam videtur,vix vnquam in acuto morbo posse habere locum vini potus,atque in cronico etiam raro. Nam quotus quisque morbus acutus sit sine inflammatione interna, aut febre magna,aut capitis dolore,præsenti,aut qui timeatur,aut metu delirij,aut cõuulsionis,aut raptus materię in partem aliquam principem? vel diuturnus,sine fluxione in partẽ aliquã,aut neruorum resolutione? Itaque habet vinum commoda maxima, & maxima pericula, vt qui hæc respiciat nunquam eo vti audeat, quia illa vtatur semper. Quid ergo agendum? Certe extimanda pericula,& cõ-

moda,& vt illa erunt grauia,aut hæc necessaria,ita dandum vinum aut aquam ægrotantibus,siue autè,siue cronice: exépli gratia in perineumoniæ initijs,raro dari vinum oporteat,quod antequam vacuatum corpus sit,periculum augendi fluxioné, & inflammationem,& raptus materiæ in caput,est maximum, necessitas vero educendi sputũ, nondum maxima, vacuato vero iam corpore & capite firmo,& sputo coctu difficili & contumaci, dare licebit vinum,quod concoctionis, & excreationis necessitas vrgeat,& pericula fluxionis non admodum immineant. Qđ si vtraque indicatio videatur vrgere,& alia ex parte necessariũ alia ex parte non sine periculo,vinum esse videatur, deligendũ aliquod tunc temporis est vinum,debilissimum, vt quod aquosum & album, & odore vacans,illud enim commoditates vini mediocriter præstabit,& pericula non valde inferet. Correctione præterea vtendum ad hoc est, vt ad alia omnia quæ vehemẽtia sunt,vti solemus. Corrigitur maxima noxa à vino, ea præcipuè quam infert capiti,hausta aqua frigida mox ab epoto vino, vt cohibeat eius vapores:hauriatur verò pauca, ne vini cõmoditates omnino tollat. Sed est alia ratio qua vtimur, cum ęgrotis,& ab aqua, & à vino, timemus:vti scilicet decoctis quarundam rerum, & aquis medicatis. Siue enim desideretur sputi eductio,siue copiosa mictio,siue deiectio, siue in totum corpus distributio, est certè decoctũ quod præstare possit, non minus strenuè,quam vinum. Solam arbitror illam virium celerem reparationem,quam præstat vinum, nulla alia potione æquè suppleri posse. Atque ita cum pericula vini multum vrgent, nihil est aliud quod nos vino vti cogat,quam debilitas, ob hanc vero quibusuis alijs repugnantibus, omni in morbo vinum concedimus,maximam autem oportet consuetudinis rationem haberi, vt consuetis vti mero raro, & nisi ob magna pericula omnino denegemus, consuetos aqua nunquam nisi ob maximam necessitatem vino vti cogamus, consuetis diluto, tollamus ob mediocres timores,in quibus autem(inquit) eorum præcipuè aquæ potu vtendum,& quando multo admodũ, & quando mediocri,& quando frigido, & quando calido, partim antea dictum est,partim dicetur in ipsis occasionibus, hoc est,in singulorum morborum curationibus. Mihi verò dictum est copiosius

sius in commentarijs. Ex alijs vero quæ Hippocrates addit, constat Hippoc. & vetustissimis medicis, multorum potuum, siue serapia vocare velis, siue secus, fuisse vsum. Contra ac quidam scioli putant, qui vt nimis studiosi veterum græcorum videantur, solis mulsa & oxymelite vtuntur. Hippocrates vero meminit medicinalium potionum, ex hordeo ex tritico, ex heruis, ex vua passa, & ex vuæ recrementis, ex cnico, ex granis myrti, ex malo punico, & quasi pauca nominauerit, addit, & alijs. Quæ quid aliud sint quam nostra serapia, modo parandi fortasse exiguum quiddam differentia? atqui quasi hæc valde simplicia sint præ alijs quibus vtebant̃, dicit, vt & de alijs compositis medicamentis. Vtebantur itaque antiqui plurimis potionibus, & omnigenis, simplicibus, compositis, & compositoribus. Loquutus tamen est de dictis quatuor, vt de simplicibus, aut omnino exiguam habentibus compositionem, & ad victum acutorum pertinentibus & de reliquis loquuturus in singulorũ curationibus, quas se scripturum deinceps pluries iã pollicitus est, siue id quarto libro qui mox sequitur, præstiterit, siue aliquo alio qui non extet.

Balneum vero in multis morbis opem tulerit vtentibus ad aliquos quidem assidue, ad aliquos autem non. Est autẽ cum minus vtendum est, propter malum apparatum hominũ. In paucis enim domibus parata sunt instrumẽta, & qui ministrent, vt oportet. Si aũt non perbelle lauetur, lædetur sanè non parum. Nam & tugurio sine fumo opus est, & aqua larga, & copioso balneo, & non valde largè affuso, nisi sane ita opus fuerit. Et magis quidem non fricari, si autem fricetur, calido ipso vti, & multiplici magis quam quis existimet, smegmate. Et affundere non pauca, & celeriter diffundere. Breui quoque via ad solium opus est, ad facilẽ ingreßum, & ad facilem egressum. Eße autem & eum qui lauatur moderatum, ac tacitum, & nihil ipsum facere, sed alios & perfundere, & fricare. Et multam temperaturam aquæ paratam esse, & infusiones celeres fieri, & spongijs

vti pro strigili, & non valde siccum inungere corpus. Caput quidem siccari oportet quam maximè possit, & ab spõgia extergi, & non refrigerari extrema, neque caput, neq; aliud corpus. Neque recens accepta sorbitione, neque potu, lauari, neque sorbere neque bibere cito post balneum. Magnam quidem partem tribuere oportet ægrotanti, si sanus valde amicus balneorum fuerit, & consuetus lauari. Appetunt enim magis hi, & iuuantur loti, & læduntur non loti.

Videtur præter institutum adscriptam esse hoc loco tractationẽ hanc de balneis, non est tamen omnino. Nam cum de aqua dissereret, & eius duplex vsus sit, alter in potione, alter in lotione, ac de primo hactenus dictum sit, haud sit valde parergon, ad secundum tantisper diggredi, maximè cum tam frequens fuerit antiquis balneorum vsus, vt in rebus pertinentibus ad victum haberentur. Erant vero, vt nunc quoq; quibusdam vrbibus, duplicia balnea, quædam communia omnibus, quædã priuata, & quæ vnusquisque sibi parabat domi: porrò communia duplicia, quædam naturalia, quædam arte facta: arte facta & communia habebant quatuor cellulas, primam in ipso aditu plenam aere calido, quo exuebantur: secundam aqua calida, tertia frigida, quibus immergebantur: quartam rursum aere calido, quo induebantur. Porrò balneari potest quispiam secũdum totum corpus, diceturque id balneum vniuersale, aut secundum partem aliquam, diceturque particulare, vt cum caput lauamus aut crura, aut manus. Rursum balneum, siue commune, siue priuatum, siue naturale, siue arte factum, siue uniuersale, siue particulare, esse potest simplex ex aqua dulci, aut compositum, seu medicamentosum, vt salsum, nitrosum, sulphureum, aut aluminosum, aut decoctione herbarum, radicum, aut rerum aliarum paratum. Constat hic Hippocratem de simplici balneo solum agere, nam de solius aquæ lotione. Constat quoque in balnea communia solum abire eos qui bene valent, aut duci eos qui ægrotant cronice, qui enim ægrotant acute, vt perineumonici, aut pleuritici, domi lauantur priuatis balneis iuxta lectos, proinde

inde Hippocrates de priuatis agit hic, quanquam quædam dicit in commune ad omnia balnea pertinentia. Nam commendat in primis balneum in commune, quòd vtilissimum sit, & opem ferat vtentibus in multis morbis. Merito sane est ad multa vtile: nam humectat, coquit, & laxat, & inde medetur arescentibus, morbos maturat, euacuationes manifestas promouet, insensibiliter euacuat, & lassitudines doloresq; soluit. Neque tamen omnibus vtendum balneo est, neque æquè omnibus, sed ad aliquos quidem assiduè, ad aliquos rarò, ad aliquos omnino vtendum non balneo, adhibitis quibusdã distinctionibus, quas decimo lib. methodi exprofesso Galenus scripsit. Eæ sunt, Qui cruditatibus laborant aut nimia quorumcunque prauorum succorum redundantia, aut multitudine siue quæ ad vires, siue quæ ad vasa dicitur, aut inflammatione aliqua interna, aut citra hæc fluxione aliqua periculosa, hi omnes ad balneum ducendi non sunt: neq; sane alij, in inuasione, vel incremẽto paroxysmi, neq; ante inclinationem, citra hæc autẽ ad plurimos morbos est maximè opportunũ remediũ balneũ. Ad vtendũ vero pluries aut minus, præcipue cõsideratio, præter necessitatẽ quæ ex affectione pendeat, est, an cõsuetus sit balneo an desuetus homo. Verùm hæc Hippo. ipse docebit. Cũ ad omnia auxilia quibus medici vtuntur, necessaria sint instrumẽta idonea, & idoneus apparatus ad rẽ rectè peragendã, tñ balneũ multo magis, & multo cũ maiori periculo carere re quapiã ad apparatũ pertinenti, possit, q̃ balneo vtitur, quam qui quodcunque aliud auxilium scripsit: & apparatus balnei, est multo minus paratu facilis. Nã quo quis sãguinem mittat, aut expurgetur, aut clysterẽ recipiat, nunquã deest, tñ quo balneetur, raris domibus est. Proinde Hippo. apparatũ totum describit, dicitq; non semel, siquid desit, abstinendum à balneo esse, etiam si alioqui putetur futurũ vtile. Est aũt (inquit) cũ minus vtendum est, propter malũ apparatũ hominum: in paucis enim domibus parata sunt instrumenta, & qui ministrent vt oportet (cõstat eũ loqui d' priuatis Balneis) si autẽ non lauet perbelle, idest nulla re ad optimũ apparatũ necessaria deficiente lædetur nõ parũ. Nimirũ balnea, vt, si recte quis eis vtatur, sunt vtilissima, ita siq̃d desit, periculosa. Describit deinde apparatũ necessarium & quæ à ministris agi debẽt, dicẽs, nã & tu

gurio

gurio sine fumo opus est(fumus enim replebit caput mordente spiratione)& aqua larga ac balneo copioso(ad immergẽdũ scilicet corpus ac si quæ corporis pars extra balneũ relinquatur, pfundendũ)& non largè(inquit)affuso, nisi sanè ita opus fuerit. Quod vt intelligatur, scire oportet, quosdam esse balneandos blandius,quosdam vehementius,aut(vt ita dicã)durius. Qui blandius lauant̃,nõ largiter & vi quadã affussa aqua,sed parcius & velut tantum admota lauantur,ipsi quidem nihil agentes, ne vociferantes quidem,sed omnia peragentibus ministris, neque fricantur,neq; strigili siccãtur,sed admotis spongijs,aut linteis: & per breuem viam ducuntur ad solium aquæ,estq;(nequid laborent)facilis aditus & exitus balnei: lauãtur vero ita,qui cum magna extenuatione,vt hectici,lauantur, aut ęgrotãtes morbo acuto,vt perineumonici aut pleuritici, aut ardente febre laborantes.Neutri enim horum laborare plurimum posint.Alij in balnea descendunt,robusti adhuc,neque ægrotantes acutè, sed ob morbosos quosdam apparatus,aut diuturnas pasiones. Hi durius lauantur,nam aqua in eos largè & violenter infunditur & ipsimet sese lauant,& manibus fricant:longa an breuis via ad balneum sit, facilis an difficilis aditus & exitus,nulla cura est: & fricantur in balneo(fortiter pręcipue qui ob scabiem, aut lepram,aut denique vitium cutis lauantur)smegmate aliquo, seu medicamento extersorio, aut fricatorio,vt sapone, aut furfuribus,aut fabacea farinaceaue farina: quibus quidem medicamentis qui debiliores sunt non debent vti,sed lotione sola, & inunctione ex oleo. Quod si simul cum desiccatione corporis aut morbo acuto accedat affectio aliqua cutis,aut obsorditiem cutis ex ceratis aut cataplasmaticis quibus quis antea sit vsus,opus sit detersione quapiam,ea fiet moderate pauco smegmate, & eo diluto,vt pro sapone,eius spuma ex aqua. Et id quidem abluetur a cute cito superfusa aqua. Enarremus ergo nunc verba eo redeuntes vnde egressi sumus. Loquitur de balneandis per acutos morbos,quique tractandi sunt blandius, proinde dicit, & non valde largè affuso, nisi sane ita opus fuerit (hoc dicit quia sunt alij qui tractandi sunt durius , nequis existimaret nullum esse aliter balneandum,quam hic dicitur) & magis quidem nõ fricari expedit , si autem fricetur,ob sordes scilicet cutis, aut

eius aliquod vitium, vti oportet smegmate calido, & multiplici, hoc est multa aquæ in ipsum infusione facto multiplici, itaque diluto plusquam quis existimet, vt ita vires amittat: calido vero actu, vt, remissis etiam viribus, possit extergere, nam & sola ipsa aqua calida abluit & extergit. Et affundere non pauca & celeriter diffundere, hoc est post quam smegma dilutum & calidum admoueris, non permittere diutius ibi consistere, sed affusa insuper in corpus non pauca aqua, celeriter diffundere, ac dissoluere. Breui quoque via ad solium opus est, & ad facilem ingressum & facilem egressum. Esse autem & eum qui lauatur moderatum ac tacitum, & nihil ipsum facere, sed alios perfundere & fricare. Hæc omnia, ne ille laboret: quæ addit, ne alia ratione lædatur. Multam temperaturam aquæ paratam esse, hoc est habere ad manus copiam aquæ variè temperatæ, ne desit tepida & paulo calidior & frigidior, vt erit opus. Hoc autem fit, paratis calida & frigida seorsum, & infusis vt res exiget, si balnei aqua calidior quam opus sit, esse videatur, infusa frigida: si videatur fieri iam frigidior, infusa calida. Et infusiones (inquit) oportet celeres fieri. Sed quo pacto cum antea prohibuerit largiter affundere, nunc iubet celeres infusiones fieri? Si. n. licet celeriter infundere, certè & cum impetu infundetur, ita autem nihil prohibet & copiose infundere. Certè hic recte mihi videtur Gal. interpretari, celeres dici, infusiones crebras. Nimirũ cum ęgroti qui lauantur, raro toto corpore sint submersi, necesse est in partẽ corporis, quæ extra est, aquam infundi, ne autem pars nuda, destituta ab aqua, alteretur ab aere oportet crebras & citra intermissionẽ fieri infusiones. Et quoniam hæc corpora blandius tractari, neque fricari debent, spongijs oportet vtĩ pro strigili. Nimirũ in balneis vti solebãt strigilibus duris, ex lapide, aut metallo quopiã aut durissimis lignis, ad extergẽdas sordes. In his vero quos duriter fricare timemus, siccare debemus corpora admotis solũ spõgiis, aut linteis, neq; his summè siccare oportet, sed nõdũ valde siccũ inungere corpus, oleo. s. cõmuni quo in postrema balnei parte vtebantur, ne recens rarefacta a balneo, læderent̃ ab aere corpora. Verum etsi reliquũ corpus exactè siccari nihil interest, caput siccari debet quam maxime possit, & spongia extergi, q̃a siquid humoris in capite relinquatur,

tur, catarrhi inde excitabunt, qui in omnibus huiuſmodi morbis ſunt periculoſiſsimi. Eadē ratione caueri debet ne refrigerē tur extrema, neq; caput, neque reliquū corpus. Hæc de apparatu ad balneū neceſſario. Dicit mox quædam pertinentia ad balnei horam: Neq; oportere mox ab accepto cibo, vti balneo neque mox a balneo, accipere cibum. Quia ſiue recēs accepto, vtaris balneo, ſiue antequā motus balnei conquieuerit, accipias, cibus diſtribuetur intempeſtiue, & coquetur malè, naturali calore cum ſanguine verſus cutē euocato. Neque ſolum a balneo totius corporis abſtinendum ab accepto cibo, ſed & partis cuiuſpiam. Non enim mox ab accepto cibo vtendum capitis aut hypochondriorum irrigatione in quibus morbis iis vtimur, niſi raris quibuſdam paſsionibus, vt cū caput irrigamus conciliandi ſomni gratia, tunc.n.à cęna vix deuorata lauamus nimirū, vt id ipſum fiat, quod in aliis ægrotis timemus, repleatur ſcilicet caput. Eadē ratione licet areſcentibus dare, vix dū a balneo egreſſis, quin & in ipſo balneo lac, aut ſuccum alium humectantem, & mutationis facilis. Quia enim mutationis facilis eſt, non lædit etſi properet diſtribui, & cito multunque diſtributū imbuit corpus penitius, humectatque magis. Tandem dicit, magnā partem tribui oportere ægrotanti, hoc eſt plurimū agendum iuxta illius conſuetudinem, ſi ſanus valde amicus balneorum fuerit, & conſuetus lauari. Appetunt enim magis hi, & iuuantur loti, & læduntur non loti. Itaque qui conſueti ſunt lauari, aut toto corpore, aut capite, aut cruribus, non niſi maximis cauſis ſunt ab ijs lotionibus omnino arcendi, quod ſi affectio perſe non impediat, ſunt etiam lauare cogendi. Vnde redarguitur quorundam vulgarium medicorum religio, qui ne manus quidem calida permittunt ægrotis lauare, neque mutare lineas tunicas, neque ſyndones lecti, etſi inunctionibus maxime maculauerit, ſed multos munditiei aſſuetos, ſorditie conficiunt.

Congruit autem omnino magis in perineumonijs, quàm in febribus ardentibus, etenim mitigat dolorē lateris, pectoris, & dorſi: ſputum maturat, & educit, & facilem reſpirationem facit, & laſſitudines ſoluit, emollit enim etiam articulos, & cutem extremam: & vrinas ciet: & capitis grauitatem

tatẽ soluit,& nares humectat,bona igitur balneo tot,sunt, quibus omnibus est opus. Verum si in præparatione deficiat vnũ quiddã,aut multa periculũ est, vt balneũ nõ prosit,sed magis lædat. Vnum enim quodcunq; ipsorũ magnã læsionem affert,non præparatum à ministris,vt opus est.

INcipit dicere in quibus affectionibus prosit, & inquibus lædat balneũ:quãquam ego dixi iam antea ipsa necessitate enarrãdi priora verba,coactus hãc tractationẽ anteuertere. Dicit cõgruere in perineumonicis magis quã in febribus ardẽtibus.Quia calidũ cũ sit & humidũ,maturat sputũ, & educit,atque ita tollit dolorẽ,lateris,pectoris, & dorsi, q̃ pars posterior thoracis est.Quę omnia ad perineumonias sunt apprime necessaria. Sed cur ad ꝑineumoniã meminit doloris lateris? suspicor hic perineumonias vocare non pulmonis solũ inflammationẽ, sed omnẽ intra thoracem consistentem,ob cõmune accidẽs difficilis respirationis,ac proinde vsum esse voce multitudinis,dicentẽ,in perineumonijs. Sed dices,si recte antea diximus atque ex Gal.sententia, vtendũ non esse balneo in ijs quibus multitudo,aut magna cacochymia,aut ad fluxiones magnus apparatus, aut inflãmatio interna quo pacto posit cõgruere perineumoniæ cui certe ea omnia adsunt? Nõ ꝓfecto anteq̃ fluxio cessauerit,& maxima pars copiæ missione sãguinis,ac fortasse ẽt pharmaco,euacuata sit,& tumor subsidere inceperit:tũc.n. fluxionis periculũ desit,& concoquendi ac excreãdi necessitas instat. Cũ itaq; inflammatione in parte aliqua interna cõsistente balneum denegat.Gal.equum est intelligere, ante inflammationis inclinationem. Vocó autem nunc inclinationem inflammationis, eam quæ est ipsius tumescentiæ.Tunc ergo vtilius est perineumonicis quam ardente febre laborantibus: non ꝙ his quoque vtile nõ sit si tẽpestiuè suscipiat̃,puta magna parte excremẽtorũ vacuata,& succis iã coquẽdis, sed qđ plures vtilitates perineumonicis ꝑstet. Illis enim reliquias succorũ in uenis coq̃t calorẽ tẽperat,& quasdã euacuationes,si fiant, promouet:his præterea & sputũ maturat,& educit,& spirationẽ facilẽ reddit, mitigat dolores pectoris,& laterũ,& dorsi.Dicit deinde Hip.alias balnei laudes, q̃ nõ ad perineumonicos solũ aut febribus ardẽtibꝰ

occupa-

occupatos pertinent, sed in commune dicuntur. Soluit scilicet lassitudines nam emolit articulos & cutem extremã laxat. Quare siue spontaneis siue non spontaneis lassitudinibus quis teneatur, nulla ratione mellius sibi prospiciet, quàm balneo, nisi tanta multitudine aut cahochymia teneatur, vt opus sit prius mittere sanguinem aut expurgare. Velut siquis ex longo itinere lassatus veniat, si multitudine se sentiat laborare, bene fecerit mittens sanguinem prius deinde balneo vtens, aut si simul bilis aliquid quod notatu dignum sit collegerit, aliquid etiam ante balneum accipiens, cibi leuioris, qui aluum leuiter subducat, vt casiæ fistularis. Si autem nihil horum habeat, balneo recreabitur: quòd si neque tantam multitudinem cacochymiamve sentiat, vt illis euacuationibus cogatur vti, neque tam exiguam, vt in balneum audeat ingredi in ea hęsitatione, satius sit abstinere ab vtrisq; & à victu attemperãte & quiete sola, remedium petere. Ita & qui spõte lassatum se sentit, ac proinde morbum timet, nisi multitudinem aut magnã cachochymiam sentiat, & alioqui lauari consueuerit, balneo se posit præseruare: alioqui manifestis euacuationibus debet vti, præ cautionis gratia: vterq; tamẽ si multitudine aut magna cacochymia laborãs balneũ ingrediatur, morbos inde sibi fecerit in quos fortasse alioqui nõ incidisset: plenus, fluxiones multas, atq; ita fortasse periculosas inflammationes: cacochymus, rigores mox, deinde & febres putridas. Vnde fit, vt cum lassitudine phlegmonosa nunquam sit in balneum eundum, sed secandum venam prius, cum tensiua aliquãdo, cum vlcerosa autem sæpius, semper aũt quibus dictorum nihil magnopere subsit, & consuetudo sit lauandi. Addit Hippo. & vrinam ciet: quæ verba aut seorsum accipi possunt, aut quasi ea verba antea dictorũ cãm contineãt. Nã balneũ vrinã ciere põt, & vrinã ciens, lassitudines soluit. Nã vt aphorismo. 74. sect. 4. dicitur, vrina multa & crassa in febribus quas lassitudines cõmitãtur fieri solet, & liberare ab abscessu in articulos. Eadem ratione soluet lassitudines, & faciet plurimũ ad articulorũ emollitionem. Ciet verò balneum vrinam laxans vias, & liquans succos, atque ita faciens exire, siquid obturat. Eadem ratione prodest etiam mulieribus quibus menstrua non fluunt. ob viarum angustiam, & vterorum densitatem, & succorum crasitiem, atq;

adeo multas quæ his causis non concipiunt, ad conceptiones reddunt idoneas. Capitis etiam grauitatem soluit & nares humectat. Constat vero narium humectationem desiderari: in iis solum, quibus siccæ sunt plurimum: quibus si caput doleat consentaneum est, narium humectatione solutum iri. Nam euacuabitur doloris causa. Humectantur vero quę siccæ erant nares, cum quod crudum erat coquitur, quod concretum liquatur, quod siccum humectatur, quod adstrictum laxatur. Hæc vero facere natum est balneum. Vt ergo pectoris dolorē soluit, educens sputum, ita tollit dolorem capitis, humectans nares. Hæc omnia bona præstat balneum, verum est periculosum auxilium vt antea etiam dictum est, siquid eorum quæ ad apparatū pertinent, desideretur.

Minime autem tempestiuum est lauare quibus aluus humidior est quam conueniat, verum neque quibus sistitur magis quam conuenit. & non est soluta prius, neque eos quibus vires languent, lauare oportet, neque fastidiosos, aut nauseabundos, neque eructantes biliosum: neque quibus ex naribus sanguis fluit, nisi fluat minus quam oportet (nosti autem opportunitates) si vero minus quam expedit fluat, lauare Siue totum corpus plusquam alia iuuet: siue solum caput.

GAL. intelligit non oportere lauari, eos quibus aluus humidior sit quam conueniat, quia excrementa rapientur in corpus, & sistentur deiectiones: Ego vero non ob hoc solum (sępe enim hanc ob causam lauare oporteret, eos quibus est diarrhęa, vt cessaret scilicet) sed quia si succorum vitiosorum plus est, quam vt a balneo reuelli versus cutem posit. magis soluetur aluus liquatione succorum, & laxatione humectationeque intestinorum, & vasorum quę ad illa pertinent: sin autem tam exiguum excrementorum iam restat, vt a balneo distrahi posit satius sit iamiam sponte cessaturam diarrhęam dimittere, quā ob rem minime necessariam, corpus totum vitiare Sed neque quibus sistitur magis quam conuenit balneum concedit: addēs

vero

vero: Et non est soluta prius, causam apperit. Nimirum quibusdam est alui adstrictio quę succedit copiosę alui solutioni, vt plærunque expurgationi ex pharmaco. Tunc nihil est incommodi, siquis balneo vtatur, sin autem non prægressa euacuatione, adstricta sit, plurimum secum, & sordium continuerit. Diximus autem antea pleno alimentis ventre lauandum non esse, quanto minus pleno excrementis. Lauare igitur tales non oportet, nisi aluus sit soluta prius. Nimirum si illos ad balneum ducere aliqua ratione cogamur, debemus clystere prius excrementa subducere, vt ad mittendum sanguinem solemus facere. Neque eos (inquit) quibus vires languent, lauare oportet. Nimirum auxilium hoc euacuatoriū est non instrenuè quapropter vires desiderat quibus feratur. Non est autem ꝙ medicus contemnat, eam euacuationem quæ balneo agitur, quasi exiguam, & minime dignam mentione, mihi enim contigit videre ex vna longiuscula, & cum vehementioribus superfusionibus facta, lotione, in balnei aqua, sordium & lentæ pituitæ & crassæ, & quæ nō videri solum, sed in longum etiam trahi digitis & palo poterat plus eo quod per copiosissimam missionem sanguinis duci solet, haud absimile ei quod in pelui, ex venæ sectione in talo, apparere consueuit. Itaque virium rationem habere oportet. Nō tamen proinde hecticos a balneis arcebimus, sed pro viriū ratione lauabimus, plus aut minus, blandius aut durius, atque aliquos quidem nullatenus. Neque fastidiosos, inquit nec nauseabundos nec eructantes biliosum, nimirū hæ notæ sunt cacochymiæ magnæ, per quā negauimus lauari oportere. Neq; q̄bus (inquit) ex naribus sanguis fluit nisi fluat minusquā oportet si vero minus quam expedit fluat, lauare expedit: siue totum corpus vtilitatem capiat a sanguinis fluxu, plusquam ab alio quopiam auxilio, vt qui multitudine toto corpore laborant: siue caput solū, vt quibus id, solum plenum est. Huius causa haud dubie est, ꝙ balneū promouet fluxionem sanguinis liquans illum, & laxans venarum oscula. Constat vero hoc intelligi de balneo aquę calidæ aut tepidæ. Immersio enim in frigidā, sistit sanguinis fluxiones, quod mulieres quotidiano experimēto didicerūt, ac proinde frigidæ occursum, cum menstrua illis fluunt, reformidant. Nos quoq; frigidæ infusione, & partibus quibusuis corporis in

frigi-

frigidam demisſis, ſcimus fluxum ſanguinis ex naribus ſiſti ſolere, atque adeo vndecunq; ſanguis fluat, admotio frigidę proderit, præterquam ſi ex interna parte fluat, ac præcipue ſi ex pulmone, tunc enim refugiens verſus cor ſanguis fieri poteſt vt circa pulmonem magis redundet. Verum calidū balneum omnes ſanguinis euacuationes auget, & proinde vitandū eſt, niſi cum euacuatio eſt opportuna, neq, tamen procedit ſatis pro indigētia. Dicit per parentheſim, noſti autem opportunitates: quaſi dicat, occaſiones ſanguinis euacuationi opportunas, nō eſt pręſentis loci ſcribere, ſed ex alijs te ſcire oportet, ex operibus ſcilicet quibus de criſibus agitur, & bonæ ac malæ iudicationis cō ditionibus Sunt vero multa ad hanc rem pertinentia, ſparſim ſcripta in aphoriſmis, prognoſticis, & epidemijs, ac fere alijs omnibus Hippocratis libris.

Si igitur apparatus ſint conuenientes, & ægrotus bene ſuſcepturus ſit balneum, lauare oportet quacunq; die, eos autem qui balnea amant, ēt bis in die lauans, nihil errabis. Vti autem balneis, qui totis ptiſſanis vtantur, multo magis contingit, quam qui ſucco ſolum vtuntur, contingit aūt & bis aliquando: minime autem ijs qui vtuntur ſolo potu: eſt autem cùm & bis contingit. Coniectare autem oportet, ijs quæ antea ſcripta ſunt: quibus in ſingulis victus modis, balneum ſit futurum vtile, & quibus, non. Eos enim qui magnopere indigent aliquo horum bonorum, quæ balneum facit, & in quibuſcunque balneum prodeſt, lauare, quibus autem nullius horum eſt neceſſitas, neque vllum eſt ipſis ſignorum, ex quibus lauari confert, non oportet lauare.

CItra conuenientem apparatum lauandū non eſſe, etiam ſi res alioqui balneū poſcat, & conſuetudinem hominis, in hac conſultatione maximum habere momentū, dictū iā antea non ſemel eſt. Illud nunc addit, multo magis audēdum eſſe lauare eos quibus demus totam ptiſſanam, quam quibus cremorem, & quibus hunc, quam quibus ſolum potū. Quod vt

ſuſpicor, eadem cauſa dicitur, qua prius iuſſerat cauere à balneo, eos quibus vires languent. Nimirum vt debilitatos timemus euacuare, ita etiam eos qui tenuiſsimo vtuntur victu, quia metus eſt ne non poſsint vtrumque ferre, & euacuationem & inediam, atque hac cauſa nonnunquam venam secturi, vel etiã in ipſa ſectione, pycrocholis cibi aliquid damus, alioqui non daturi, melius cenſentes, vt certè eſt, in iis quibus inedia ſola non eſt futura ſatis ad perſanandum morbum, & metus eſt, ne non poſsint vtrunque tollerare, inediam propter euacuationẽ, quam euacuationem propter inediam dimittere. Rarius itaque ferre poterunt balnea, vtentes ſolo potu, quam ſucco, & hoc, quam qui ptiſſana. Atque aliquando ob balneum dabitur ſuccus, cui alioqui daretur ſolus potus, & ptiſſana, cui daretur ſolus ſuccus. Fieri nihilominus poteſt, vt is etiam qui ſolo potu vtatur balneo indigeat, & ſuſtinere poſsit, ob robur viriũ, & morbi breuitatem. Itaque in omni victus modo, eſt qui balneo vti debeat, & qui ſecus, diſtinguetur autem ex iis quæ dicta ſunt.

LIBER

LIBER QVARTVS.

CAVSVS autem fit, cum ſiccatæ venulæ in æſtiuo tempore trahunt in ſe ipſas ſeroſas & bilioſas humiditates, & febris multa detinet, & corpus ab oſſaria laſſitudine detentum, delaſſatur, ac dolet. Fit autem plærunque ex longo itinere, & ſiti longa, cum reſiccatæ venulæ ſeroſas & calidas fluxiones trahunt.

MAgnopere dubitabat Galenus, ſit hic liber quartus Hippocratis an non, quia ſunt in eo multa quæ, & ſententijs & verbis illius viri eſſe videantur conſona, multa etiã quæ nullatenus. Mihi in hac hæſitatione certum eſt, vt ſoleo, libri enarrationem aggredi, quaſi Hippocratis ſit, & ſi quid omnino indignum occurrit, admonere. Incipit nunc Hippocrates præſtare tractationem, quam pluries antea policitus eſt, de ſingulis morbis acutis & eorum curationibus, atque omnium primo agit de febre ardente, dicens imprimis eſſentiam & modum quo gignitur, deinde eius ſigna; poſtremo curationem. Noſſe autem oportet nomen cauſi, ſiue ardentis febris, non ob partem aliquam affectam inditum eſſe, neque ob ſpeciem aliquam ſucci, ſed ob magnitudinem & qualitatem ipſius caloris, quod ſcilicet ſit multus, mordaxque toto corpore. Itaque febris ardens eſt, per quam totus homo vri videtur. Fieri poteſt ob inflammationem aliquam internam, vt hepatis, pulmonis, ventriculi ſepti tranſuerſi, meſenterij, aut alicuius inteſtinorum: vel citra affectum vllius partis. Quæ ex partis inflammatione eſt, nomen aliud habet quam ardentis febris, nam ab inflammatione potius dicitur quam a febre, vt perineumonia hepatitis, aut pleuritis: Quæ citra omnem partis affectum, fit vrens febris, cauſus propriſsime appellatur. Conſtat verò talem continuam eſſe Nam intermittens, non poteſt adeo vrere, cum intermiſsione corpora recreentur: Nequè ſanè talis ex quibuſcunque ſuccis

nata sit fieri, sed ex ijs solum, qui vri plurimũ & vrere possint, ij sunt bilis flaua imprimis, post hanc verò & salsa pituita. Itaq; exquisitissima febris ex bile syncera fuerit. Est verò ea febris nõ semper æquè acuta, nam neque ipsa bilis syncera, æquè acris, sed vt hæc & plus & minus acris, ita illa & plus & minus acuta, vt quædam vel vsque ad quatuordecimum prorrogentur, quædam non vltra primum quaternarium. Porro quædam harum ex procatarticis causis nascuntur, vt longa mora in sole, lõgo itinere, aut exercitatione nimia, siti quam pertinaciter tolerauerit: quædam sine his, interius incipiente putretudine cientur, vt scilicet aliæ omnes febres putridæ. Constat hic Hippocratẽ præcipuè agere de causo acutissimo exactè, & qui a causis externis incipiat. Ex ijs vero quæ dicit, præstabitur nobis ansa, quæ de alijs causis, aut aliter genitis desiderãtur, addendi. Fit (inquit) causus, cum siccatæ venulæ, æstiuo tempore, trahunt in seipsas serosas. & biliosas humidatates. Venulas vocat, capilares venas & arterias, quæ in carnibus & toto corporis habitu sunt. Hæc ante alias exhauriuntur & siccantur, cũ quis aut lõgũ iter agit, aut longã trahit morã in sole æstiuo, siccatæ vero suggunt ex alijs, suggunt vero ante alia ichores, seu tenues acriũ succorũ partes: nam extrahentur hæ facilius, vt tenuiores: & demittẽtur facilius ab alijs, vt mordatiores: gignentur vero multæ (vt hac quoq; causa facile trahantur) vrendo corpore. Sunt vero biliosæ, & serosæ humiditates in venis, quod in vlceribus sanies aut ichor excrementitius succus, tenuis bilis & seri particeps. His tractis ad exiguas venulas, incipit totus corporis habitus æquè ardere. Constat vero non ex his, quæ ad carnes tracta sunt, solis, pendere febrem (alioqui esset intermittens) sed ardere simul incipiente toto corpore, comburitur bilis in magnis arterijs, ardetq; pariter totus homo interius & exterius, idq; maximè ac proprissime causus est. Fit vero hoc ęstiuo tempore, tunc enim exuri maximè euenit: non quidem eo solum tẽpore quo ortis iã pleyadis non dum ortus est arcturus, sed si antea ẽt, aut post ea, eueniat magnũ esse calorẽ. Nã quod ad cõsiderationes medicas attinet, tẽperie definiuntur tẽpora, melius quã mensiũ numero, aut astrorum exortu. Sed neq; ita necesse est causum sub æstiuo sole fieri, ętsi tunc temporis plęrunque fiat. non sunt enim sem-

per

per congruentes tempori morbi, neq; solus aer nostra corpora afficit, possuntq; alijs causis fieri, vt causus ex vini meri potu, & acrium esu, etiam tempore frigido. Verum Hippocrates eius meminit generationis causi, quę & frequentissima, & talium causarum, ęstiui scilicet temporis, itineris longi, & sitis longę. Narrans quę accidũt ita affecto, dicit, & febris multa detinet. Videtur autem hoc frustra dictum. Quid enim aliud est, causus, quam febris multa? Calor ipsa febris est, verum quia tangibile quiddam & sensui occurrens est, induit rationem signi, agnosciturque febris tactu, quam dignotionem vocamus ex essentia propria. Calor itaque qua pręter naturam afficit ęgrotantem, febris est, qua tactum medici, signum. Cum ergo dicit, febris multa detinet, iubet vti calore vt signo. Et corpus (inquit) ab ossaria lassitudine detentum, delassatur. Galenus lassitudine vlcerosa commentatur teneri hominem, sequutus quod consentaneum videtur, autoris verba dissimulanter pręteriens (nisi forte aliam habuit in suo codice lectionem, quę nunc non extet) mihi vero ea, quę mox addit, declarant, Hippocratem hoc signum scribere, non vt causi per se (non enim est) sed vt ita geniti, ex longo scilicet itinere, aut nimia exercitatione (nam eadem est ratio) qui enim his causis defatigati, in causum incident, ostocopon, seu ossium lassitudinem, necessario patientur: quia ossium ligamenta ad articulos, & capita musculorum, ob insignem laborem, allicient ad sese ichores, plus quam alię partes, vnde & in ipsas membranullas, quibus vestiuntur ossa, quibus periosti nomen est, imbibentur. Hinc vero fiet merito ostocopos. Igitur quasi declaret, in quibus ardentibus febribus ea lassitudo sit; addit, fit autem plerunque ex longo itinere. Addit rursum, & siti longa. Sitim nunc ponit in causis, paulo post ponet in symptomatis, neque mirum, vtrunque enim est. Multi enim febre sunt correpti, quia sitim plus satis sustinuerunt, moxque orta febris, sitim facit, Velut metus & mestitia diu durantia, melancholiam afferunt, quam ortã deinde sequuntur. Nosse vero oportet, quę huiusmodi sunt in morbis, symptomata inquam & causę simul: vt quo ad fieri possit, illis occurramus. Quę enim causa non dum ortum malum potuit facere, ortum iam augere poterit.

Vt ergo curamus melancholicos à metu & mestitia semper ar cere, ita febricitantes ardente febre, nō admodum debemus per mittere sitim pati.

Fit autē lingua aspera, & sicca, & nigra valde, & circa ventrem mordetur & dolet: deiectionesque liquidæ, & pallidæ fiunt, & sites fortes insunt, & vigiliæ, quandoque verò & mentis emotiones.

HAEc sunt signa febris vrentis, quorum omnium causę ad exustionem, & bilem referuntur, Vrens enim calor facit linguam siccam & nigram, siccitas asperam. Merito vero febris ardens in lingua maxime sese prodit, quia ea pars exposita est aeri, qui expiratur ardente febre calidus, & crebro trahitur ac redditur. Vt enim febris maior est, ita respirandi vsus maior, quare & respiratio maior, celerior, & crebrior, & calidior, & quo hæc magis habet, eo linguā magis siccat. Ita fit vt in lingua siccitas referat febris vehementiam, præterquam quod & fuligines excipit ex pulmone, ventriculo, hepate, & capite. Nigra etiam lingua fit exustione, vt & res alia quæcunque humoris alicuius particeps, nigresit fumo obducta quin & vt linguā arietinam aut bubulam, videmus igne exustam, nigram fieri. Verū oportet scire aliquando nigritiem linguæ non fieri exustione, sed nigri succi redundantia. Nam & Hippocrates. 6. epid. dicit nigram linguam significare melancholiam, constat vero in ardente febre non ob melancholiam esse linguam nigrā, sed ob linguæ ipsius exustionem, tametsi omnibus flaua vstione in atrā abit, ante tamen quam in melancholiam abierit, bile adhuc pleno homine, fit lingua nigra in ardente febre. Duplicem itaque causam habere potest, linguæ nigrities, humorem nigrum, vel toto corpore redundantem, vel in oris partes abscedentem: aut ingentem ardorem. Distinguitur hoc ex adiunctis. Si simul est lingua sicca & aspera, exustionem significat: sin autē citra hæc est nigra, succi speciem. Sites fortes, & vigilias, caloris & siccitatis esse, morsus & dolores oris ventriculi, & mentis emotiones, & deiectiones liquidas, & palidas, esse bilis, ventriculum, aut caput, affligentis aut per intestina regurgitans, res est notissima.

ſima dicens vero mentis emotiones addidit quandoque quia in febre ardente, quæ non ob cerebri inflammationem aut ſepti tranſuerſi fit, emotio cerebri non eſt perpetua, vt ſitis & linguæ ſiccitas, aſperitas ac nigrities, ſed quandoq; accidens: nimirum eſt paraphrenitis, in febris exacerbationibus accidens, & in remiſsionibus conquieſcēs. Vbi dicit, deiectiones liquidas & pallidas, conſtat nomen illud ὠχρὰ generatim accipi, vt & ruffa & flaua eo nomine contineantur. Quia conſentaneum eſt, deiectiones ardente febre laborantium eſſe intentioris caloris quā quæ beneualentium. Horum vero deiectiones eſſe ruffas in prognoſtico dicit Hippo. Ergo ita affectorum fuerint flauæ: hæc de ſymptomatis & ſignis dictæ febris. Contingit autem dubitare, qualia ſint hæc ſigna. Nullum enim eorum eſſe videtur pathognomonicum, & proprium, vt carere eo morbus non poſſit, ſed omnia eſſe videntur e genere ſuperuenientium, aut aſsidentium. Nam lingua ſicca aſpera & nigra valde, & vigiliæ & mentis emotiones, ſuperuenientia eſſe videntur, quandoquidem non ab ipſo primo febris inſultu hæc apparent, ſed cum iam increuit. Morſus & dolor circa ventrem, & deiectiones liquidę & pallidæ, videntur eſſe aſsidentia, nullo enim febris tempore fiunt neceſſario, & quocunque tempore poſſunt fieri. Iam vero ſitis fortis, neque ipſa videtur à principio febris fieri, ſed cum iam eſt magna: ſed neque poſtquam ad magnum incremētum febris venerit, & ardentis nomen iam meruerit, neceſſe eſt ſitim adeſſe fortem. Nam vt in aphor. 54. ſect. 4 dicitur, quibus ſiccæ tuſſes parum irritantes in febribus ardentibus, hi non ita valde ſiticuloſi ſunt. Porro ſectione prima primi epidemion narratur conſtitutio quædam, febrium ardentium, per quas, vt ipſe narrat, non ſitiebant, quanquam profecto non tuſsiebant, Porro quam plurima exempla occurrunt, illo opere, febricitātium febribus acutis, qui non ſitiebant. videtur tamen oportuiſſe deſcribi febrem ſignis proprijs & pathognomonicis, ex ijs enim quæ abeſſe poſſunt, non poteſt teneri certa notitia. Certe Hipppocrates non tam diſtincte conſueuit tradere morborum ſigna, & ſingula genera ſeorſum, ac Gal. & poſt illū alij. quia etſi omniū bonorū fuerit parens, & omniū iecit velut fundamenta, tamen non omnino excoluit neque diggeſsit. Quid. n. faciendū

 fuiſſet

fuisset posteris?verum vt vtilium nihil ommisit,ita quædam nõ satis distinxit:velut nunc syndromem, seu concursionem scripsit signorum febris ardentis, non quidem pathognomonicorũ tantum,sed quorundam etiam asidentiũ, non quoruncunque, sed eorum quæ ei morbo sunt maximè familiaria.Nam asidentia quædam sunt maximè cõmunia,& quæ multis accidere possunt æquè,& cum morbo nihil habent peculiare: quædam,quæ etsi propria omnino non sint,sunt autem morbo familiaria. Vt aluum solutam esse,aut adstrictam,caput dolere,aut crus,& qd vis aliud tale,omni febri generali potest asidere,quanquam nihil habet magis cum hac quam cum illa febre, aut hoc magis, quam contrarium:morsus oris ventriculi, & deiectiones biliosæ.In assidentiũ sunt gñe,quia quacunq; febris ardẽtis parte possunt fieri,neq; vlla parte necessario fiunt, verũ fiũt sæpe in ea febre,& eius naturã maximè sequuntur,ac proinde illi familiaria sunt, & hæc nõ fuit à ratione alienũ in signorum syndrome ponere. Vigiliæ ac mentis emotiones superuenientia signa sunt,verum superuenientium etiam est duplex genus, quædam n. quibusdam morbis tardius,quædam citius superueniunt,& quę cito superueniunt proxima esse videntur pathognomonicis. Velut mentis emotio quæ phrenitidi & inflammationi septi transuersi est pathognomonica,omni febri malignè auctæ solet sup.uenire , tamen causo exquisito superuenit citius multo quam alijs febribus,ac peruigilium citius etiã. Lingua sicca,aspera,& nigra,& sitis,pathognomonica esse videntur, quia a principio febris fiunt,& ipsam morbi essentiã sequunt̃,etsi nõ à principio sunt hæc magna,sed cum ipsa febre crescunt. Neq; sanè ardẽtis nomẽ meretur febris,antequã hæc habeat. Verũ scire oportet, pathognomonicorũ etiã esse duplex genus,quædã enim ita sunt propria morbo,vt nulla ratione ab eo tolli posit,vt delirium à vera phrenitide,dyspnea à perineumonia: quædam per sese sequunt̃ ipsam morbi essentiã à principio,& cũ eo crescunt, possunt tamẽ quibusdã alijs accidẽtibus affectibus,aut symptomatis impediri,velut pulsus durus pleuritidis,si cũ ea perineumonia cõiungit̃,tẽperatur, atq; adeo nonnunquã etiam tollit̃, atq; adeo corrupto in parte sensu,posit tolli dolor, manẽte affectione.Huiusmodi est sitis in causo,accedẽte.n.tussi tẽperari põt,&

alie

alienata mẽte, aut extincto in parte sensu, cessare potest. Nihilo minus cui hæc oĩa signa aderũt causus erit, & cui erit hic, aderunt ea, aut eorũ pleraq; aut eorũ quędã valde inerũt, vt etsi pauca adsint, tamen intensione incendium ingens significent.

Huic aquæ, mulsæque coctæ, & aquosæ, quantum voluerit, bibendum dato. Quod si amarum fuerit os, vomere confert: & aluum subluere. Verum si ad hæc non aperiatur, lac asinæ coquens purgabis. Salsum autem nihil neque acre offerre, non enim suffert. Sorbitionem verò donec extra iudicationes fiat, non dabis.

COnstat Hippo. hic earũ solum febriũ curationem instituere, quæ acutissimæ sint exactè, neq; durare possint, diutius quam quatuor, aut quinq; dies. Nam dicit sorbitiones vero donec extra iudicationes fiat, nõ dabis. Itaq; loquit̃ de ijs qui sola aqua, aut mulsa, possint transigere vsq; ad iudicationes, de q̃bus antea, de mulsa agens, dixit: qui igitur vtitur melicrato sine sorbitionibus pro reliquo potu in his morbis, in multis aget ꝓspere, & raro infeliciter. Verum hic victus nullis potest esse sufficiens, qui vltra primum quaternarium sint ægrotaturi. His iubet aquã solam, aut mulsam, eiusque quantum voluerit, & nullam aliam sorbitionem, nihilque salsum, neque acre, atque si os amarum sit facere vt vomat, atque aluum subluere clysteribus, aut asinino lacte. Verum in hac curatione sunt quædam digna animaduersione. Imprimis neque aqua neque mulsa videtur talibus satis idonea, vtraque enim antea est damnata, quasi biliosis sit biliosa, eos verò qui ægrotant exactè acutissimè, constat esse biliosos. Porrò lac quodcunque videtur fore his noxium, quia vt in aphorismo dicitur, malum est febricitantibus, præcipuè quibus biliosæ alui egestiones in febribus acutis, dictũ verò est nuper in his esse solere deiectiones liquidas, & pallidas, quæ sanè biliosæ sũt. Præterea si expurgãdi vim habet id lac, male videtur ante iudicationes præberi, cum cruda mouenda non sint, & vt Galenus in huius ipsius libri comentarijs dicit, euacuationes sint contrariæ concoctionibus. Præter hæc est animaduersione dignum, nullam hic missionis sanguinis

guinis mentionem fieri, cum in ardentissimis febribus nullam excogitari remedium maius posse Gale. qui Hippo. vestigijs tantopere institit, affirmet. Certe his, neq; aqua, neq; mulsa, dantur, vt medicamenta, sed pro victu vt diximus, quia qui tam acute febricitant, non indigent alio alimento. Et vtraq; causa, quia inquam, tā acute febricitant, & quia biliosi sunt, datur eis mulsa aquosa. Nimirum hæc, quam meracior, nutriens minus est, & biliosa minus. Neque sane vt est morbus acutior, ita semper est homo biliosior, sed præter ipsam acutiem, & constitutionem febris, est opus alijs signis, quibus agnoscas, quā sit biliosus. Nā multitudo succi, etiam biliosi, facit nonnunquā ad morbi longitudinem, paucitas ad breuitatem, & cum exustione ad acutiem. Proinde Hippocrates addit, quod si amarum fuerit os, quasi nō semper amarum sit, neque semper qui ita febricitat sit biliosissimus, & cū amarū nō est dari debeat aqua & mulsa, cū vero est, satius fuerit pro aqua dare poscā dilutissimā, & pro mulsa oxymeli, aut etiam acetosum dilutissimū. Atqui melicratum in pycrocholis solum vituperatum est antea: pycrocholi vero præcipue dicuntur, quibus os est amarum. Tribuit itaq; Hippo. mulsam, quibus amarū non est os, tribuit vero coctam, quia minus est flatuosa flatus vero intestinis stercore vacuis, & nullo alio cibo vtentibus, esse posset noxius. Fortasse etiā quia minus nutrit quam cruda, & aquæ vicinior est. Sed hoc leue est, quia, vt ipsemet dixit non adeo nutrit cruda, vt indigeat aliquando, vt hoc emendetur. Datur ergo cocta, quia minus flatuosa. Quare cum nunc coctam esset daturus, & vitaturus crudam, non oportuit fortasse prius dici, tam exiguum interesse crudam an coctā quis daret, si mel esset bonum: nam etsi optimum, cēset nunc coctam dari. Censet vero dari quantum voluerit ægrotus, quia leuissimi nutrimenti est mulsa, vt vnciatim detur sola. Potus vero in ardentissimis febribus non debet esse parcus, quia in hoc febris genere, ex magnitudine caloris periclitatur homo, magis quam ex re vlla alia. Ponimus enim febrem esse citra inflammationem vllam partis internæ, neque aliud, quam maximam & ardentissimam. Præcipuꝰ igitur scopus fuerit attemperatio. Quapropter in hac febre, magis quā in vlla alia, agēdum est ob ipsā intēperiē & minus ob cām. Proinde maiori licētia

Potus in ardenti copiosus sit

vten-

vtendum est potu: atque vt crescit febris, crescere licentia debet: cunque vt crescit febris crescant concoctionis notæ, fiet vt oportet, vt aquæ potus liberior sit, cum concoctio succi iā processit, & euacuationis tempus iam instat. Lac his non admodū expediens est, omnium tamen eius generum, optimum est asininū, quia maxime seorsum ac proinde attemperans, & expurgans maxime. Verum si asininum lac optimum, quia serosum, melius erit solo sero vti. Hippocra. vero fortasse asinino lacte vti voluit, vt sorbitione nutriēte simul & expurgante vteretur & alioqui minime noxia. Expurgatione īsigni Hippocrates nō vtit̄ (ea.n. piculosissima est in hoc febriū genere) sed ꝑ ea vtit̄ clysteribus, & facili alui subductione, iuxta id quod libello de expurgantibus medicamentis ipsemet scripsit, ita dicens. Quicunque igitur a febribus fortibus corripiuntur, his medicamēta purgatoria dare non oportet, donec remiserit febris: sin minus, saltem non intra quatuordecim dies. Carnes enim eorum & ventres, cum calidi sint, medicamentum assumunt, & nihil depurgantur, & febris maior fit. Et rursum: Quapropter in febribus vehementibus, medicamenta purgatoria exhibere non oportet. Verū si alicui opus fuerit, infusum per clysterem exhibere potes, quotiescunq; volueris. Hoc enim minoris periculi est. Sequutus itaq; hic consiliū hoc, medicamentū vere expurgans non tribuit, neq; tamen omnino abstinet ab aluum subducentibus. Quia bilis redundans facile educitur, & magno cum periculo detinet̄ interius: Cōcoctione vero in his febribus minus opus est, quā in alijs. Quæ.n. exquisite ardēs est, ex bilis vstione magis pendet, quā ex cuiusquā succi putrescentia: ad ea vero quæ vruntur non vt ad ea quæ putrescunt, concoctio desiderat̄, sed attemperatio. Concoctio enim putrescentiæ est contraria, non vstioni. Sed vt putrescentiā concoctio, ita vstionē cohibet attēperatio De missione sāguinis Hippocrates hic nihil dicit, dicturus tamen est paulo post, in omni acuto morbo esse ea vtēdū, si adsit robur, & florens ætas. Posse vero robur adesse ita febricitanti, multo maius quā multis alijs diuturnis passionibus affectis, in qbus mittit̄, dubiū nō est, & a me est mōstratū lib. 7. cōtrouersiarū, vbi indicaui esse in febribus ardentibus nōnunq̄ vtilem, vel vsque ad deliquium animi ductam, quia pariter est, & eua-

Lac in feb. ardē.

& euacuans & refrigerans auxilium. De his quæ Hippocrates docet, hæc nosse oportet. Sed quoniam ille solum eam ardenté febrem curat, quę primo quaternario finiatur, sunt autem plurimę quæ vltra secundum producuntur, non erit in vtile me a commentatione liberum, rationem curandi febres ardẽtes breui nunc perstringere, & febris huius peculiarem methodũ docere. Ea est, in intemperiem ipsam intueri, multo plus, quam in vlla alia febre, ac proinde aquæ potu largius vti, & aerem attẽperare irrigatione, fontibus, & stratis foliis, & ventilatione & siquid aliud homines excogitauerint. Cibi quoque qualitas huc spectet. Procuretur tamẽ in primis frigida inspiratio. Procuratur præter dictam aeris attemperationem, admotis naribus, & ori, quæ aerem ingredientem refrigerent: aut frigidis quibusdam, vt aqua, aut posca, aut lactucæ filio, peponisve frustulo, ore detentis. Hæc enim omnia recreant facultatem, sitim sedantia, & febri obsistunt, inspirationem temperantia. Est vero hoc omnium quæ hac intentione fiunt vtilissimum, quia propius quam alia omnia accedit ad cor. Vt igitur pulmonis intẽperies omnium citissimè, afferre potest corporis ariditatẽ, ita eius attemperatio maximè ab ea præseruare, huc etiam spectãt frigidorum cordis epitematum admotiones, & balnea aquę frigidæ. Verum etsi in attemperatione est curatio hæc, magis quã vllius alterius febris, non tamen est in ea sola. Nam neque intẽperies, etsi sit maxima, est nuda, sed pendens ex bile: studendum ergo est illius euacuationi, ad quam natura non æque adminiculatur a principio, atque postea. Proinde attemperantibus nõ tanta licentia vtendum a principio, ac postea quam concoctionis quædam notæ (tenues enim notę in tam biliosis morbis sunt satis) apparere incipiant. Tametsi enim non coquatur bilis syncera quæ vritur, vt alij succi qui putrescunt, tamen natura ceca hos quoque retinet, tentatque coquere, atque cum id non potest, demittit, deponitque tunc in vrinas quasdam nubeculas, partim ex bile victa, partim ex cibis. Tunc ergo ad attemperationem in his conuerti possumus tam audacter, vt omnia quæ dicta sunt tẽtemus, & embrocis inunctionibusque frigidis vtamur, atque adeo nisi homo vinosus valde fuerit, vt repugnet cõsuetudo, aut inflammationem aliquam internam habeat, aut sit natura-

naturali calore debilis, aut insignē habeat partis cuiuspiam nobilis debilitatem, cogendus sit ad copiosissimū frigidæ potum. Ita enim fit vt extinguatur febris, atque bilis vomitus succedat ab aqua quam ventriculus nō possit capere, aut deiectio humida, ab ea quam intestina recipiāt, aut copiosus sudor, ab ea quę a calidis corporis partibus affatim rapiatur. Missionis sanguinis duplex est occasio. Nam & primis diebus mittitur, vt bilis aliquid cum sanguine exeat, & minus subsit in venis sanguinis, qui procedente alteratione bilescat: mittitur etiam postquam febris venit ad summum, si virtus constat, & dictorum aliquid desit, vt minus dari possit copiosus aquæ potus: Tunc vero mittitur vsque ad deliquium animi, vt simul & euacuetur causa, & refrigeretur corpus. Expurgationis etiam est occasio duplex; a principio enim si os amarū sit, & biliosum aliquid in intestina incliner, vtēdum vomitione ex aqua (siquid ex frigida timeas) tepida, & clysterib⁹ mediocrib⁹ aut ēt cibo aliquo leui (si plurimū videat̄ redundare) vt mercurialis decocto, casiæ medulla, diapruns vocato, sero magna quantitate accepto. Et alioqui, si turgeat materia, quacunq; die vtere expurgatione: Nunquā tamen in hac febre, ex scamonio, aut id recipientibus medicamētis, aut denique aliis quæ acerrima sint, sed ex mediocribus, vt rhabarbaro, ex sero lactis, aut serapii rosati multarum infusionū, momento. Præter has autem occasiones expurgandum non est, antequam exactus sit summus vigor. Sed neq; expurgatio secunda hac occasione tentanda est, si iudicatio sufficiens antecessit, neq; missio sanguinis illa postrema, si instantis iudicationis apparent notæ ac de medicamentis sane videtur dictum satis (non enim multa eorum copia est in hanc curationē insummēda) nisi quæ symptomata intercurrant quibus propria curatiōe occurrere opus sit, vt si capitis dolor, peruigiliū, aut deliriū, cogat oxyrrhodinum capiti admouere, aut somniferum aliquid propinare: aut partis cuiuspiam alterius dolor, anodinū admouere: aut ob aliud quiduis, aliud aliquid facere. Ceterum quod ad victum attinet, non potest cū sola aqua, aut mulsa, vsq; ad sūmum vigorē ægrotus trāsigere, nisi febris quatuor solū dierū fore prænoscatur, quædam vero ardentium attingūt etiā quatuor decimum diem proinde dandum est aliquid pręterea, plus aut

minus

minus,vt longior aut breuior est futura febris,quidquid autem detur frigidum & humidum sit, aut saltem non calfaciens neque siccans. Si igitur quatuor dierum sit futura febris, vtetur homo sola lactuca cruda,aut cocta,aut malo punico: si vero septem,tota ptissana, aut pulli carnibus: & vesperi solo iusculo, aut lactuca,fere sine vllo pane: Si quatuordecim bis potest gustare pulli carnes,aut semel has,& ptissanam totam, aut copiosam lactucam cum pane. Licet his omnibus concedere melopeponem,pruna,& alia huiusmodi.

Atque si ex naribus fluxerit sanguis soluitur passio atque si sudores superueniant critici legitimi, cum vrinis albis & crassis,& leuibus subsidentijs: atque si abscessus aliquis fiat. Si vero absque his soluatur, recidiua rursum erit infirmitatis, aut coxa aut crurum dolor accidet & spuet crassa,si sanus futurus est.

NOmine abscessus video Hippocratem variè admodum vti,nonnũquã enim significat apud illum,omne illud in quod morbus aliquis abit,vsque adeo vt, & permutationes febrium in alias febres,vocentur abscessus,vt cum dicit abscessus in quartanam fiet: aliquando significat abscessum succorum in vnam aliquam partem,vt cum dicit, abscessus expectatur ad articulos. In hoc genere sunt dolores omnes,& tumores partium quarundam,qui ex aliis morbis fieri solent,succis in quibusdam partes decumbẽtibus. Horum abscessuum quidam intra ipsos fines morborum acutorum, aut saltem decidentium ex acutis, qui ad quadragessimum vsque produci solent,fiunt & soluuntur vt parotydes quæ in ipsis acutis febribus fieri solent,& quędam erysipelata,ac quidam etiam phlegmones. Quidam autem diuturni abscessus solent ex morbis acutis manere,adeo,vt quidam annui, q̃dã multorũ annorũ sint,quidã etiã toto vitæ tẽpore durent. Vt scirrhus aliquis hepatis,aut lienis, coxæ dolor, podagra,aut chyragra, quidam etiam claudi manent,aut cæci, aut parte aliqua resoluti,aut aliud huiusmodi habentes. Hoc loco abscessus nomine priores solum intelligit,vt ita dicamus, breues

ues & acutos abſceſſus. Nam cum dixiſſet, atque ſi abſceſſus aliquis fiat, addit, ſi verò abſque his ſoluatur, recidiua rurſum erit infirmitatis, aut coxæ aut crurum dolor, quaſi hæc abſceſſus nõ ſint aut quaſi non ſint, quales ij, quos ille abſceſſus nomine, nunc intelligit. Diximus miſsionem illam ſanguinis copioſam, non eſſe faciendam cum criſis ſigna apparent, neque expurgationem, cum præceſſerit. Nimirum in hoc febris genere magna eſt habenda ratio iudicationis, quia fieri ſæpe ſolet: Acuta enim multo magis quam diuturna iudicantur. Verum non omnes iudicationum modi æque congruunt omnibus morbis, ſed quidam quibuſdam. Proinde nunc docet modos, quibus ſolui ſolet ſponte, & per iudicationem, dicta febris. Fluxum ſanguinis ex naribus, & ſudores dicit ad eam ſoluendam eſſe accommodatiſsimas iudicationes, quia ſcilicet ex venis & arteriis toto corpore conſiſtentibus, calidos ſuccos optimè exhauriunt. Neque tamen hæc vtcunque fiant, ſoluunt morbum, ſed ſi vt oportet bonas iudicationes fieri legitimè ſcilicet, & cum ſignis con coctionis. Legitimè fieri intelligo iudicationes, quæ diebus decretoriis fiunt, & in indicibus præmonſtratæ. Nam iudicationibus, non minus mori ſolent homines, quam liberari, interimũt enim quæ male fiunt, liberant quæ bene. Fiunt autem bene, quæ legitimè vt dixi, & cum ſignis concoctionis, quæ per febres in vrinis præcipue ſpectari debent. Vrinæ vero coctæ ſunt, quæ ſubſidentias habent albas craſſas, & leues. In prognoſtico dixit, æquales: hic tacuit: fortaſſe quia æqualitas non poteſt vnica inſpectione conſiderari, ſed ſecundum tempus eſt. Hic dixit craſſas, quod illic non dixerat. Nihil refert. nam neceſſe eſt, albas leues & æqua les concoctione factas, ſtatim eſſe craſſas, cum con coctio craſſitiem pariat. Quæ ergo optime ſoluuntur, ardentes febres, ita ſoluuntur. Non tamen omnes ſoluuntur optimæ, quę ab hac ſolutione deficiunt, ſolent ſolui abſceſſu, vt parotyde, bubone, aut exyſipelate. Euenit vero nonnunquam febrem ſolui, & nihil horum fieri, aut nihil horum benè fieri: quæ ſolutio, tuta non eſt, quia cauſa intus manet, ac propterea recidiua fit, aut abſçeſſus aliquis diuturnus, vt coxæ dolor, ſi febris cauſa ad inferna potius, & ſputa craſſa, ſi ad ſuperna inclinauerat. Si ſanus (inquit) futurus eſt quaſi dicat, alioqui ſanus non fiet. Sed dices,

ſini-

si nihil horum fit, homo sanus non fiet, si hęc fiunt soluitur passio, nihil ergo debet medicus facere, sed expectare solũ vt ęgroti sponte sanescant. Certe sępe multo paucioribus opus esse quam medici faciant, non nego, non tamen omnino res est permittenda naturę, ac multo minus in acutis, quę facilem habẽt, in hanc, & illam partem, mutationem, & cum non omnino tuto videtur res procedere, bene facit artifex, euacuationes interponens, quę iudicationem vicem suplere posint. Itaque cum dicitur soluitur pasio si hęc fiunt, & his opus esse, si sanus futurus est, intelligere debes, si sponte, & non artis opera sanus futurus est. Potest enim ars iudicationes anteuertere: & citra iudicationes, & priores abscessus soluta febre, anteuertere recidiuas, & abscessus diuturnos. Porro nosse oportet, etsi pręcipuas iudicationes febris Hipppocrates recensuerit, non tamen recensuisse omnes quę fieri possunt: Soluuntur enim nonnunquam, etsi minus tuto, fluxu alui.

t 17 *Causi genus aliud, aluus soluta: sitis magna lingua aspera, & sica, salsa: vrinæ defectus, vigilia, refrigerata extrema.*

HIc causus ex salsa pituita fit, proinde minus ardens febris est quam prior, diuturnior tamen, & solutu difficilior, ac proinde non minus periculosa dicitur febris ardens ob accidentia quę habet cõia cum priori sitim scilicet magnã linguę asperitatẽ, & siccitatem. Non tamen est, in hac ẽt nigra, sed alba & salsa, ob pituitã scilicet talẽ. Vigiliam etiã affert, quia etiam si subiecto frigida & humida est omnis pituita, salsa vero putrescentia est facta calfaciens & siccans. In salsę pituitę redundantia fieri solent diarrhœę, ac nonnunquam etiam dysenterię ob corrodentem salis qualitatem (nam & in clysteres hac causa solet infundi sal) & quibus hac causa dysenterię, aut diarrhœę fiunt, solent fieri dissurię, hoc est difficiles mictiones, aut vrinę defectus. Nam si diarrhœa plurimũ fluit, hoc ipsum est satis vt vrina minuatur: sin autem dysenteria fit, eadem ratione fit vrina, quę alioqui etiam salsa est, valde nunc salsa & mordax, vnde

de ſtranguria fit, homine nitente aſsidue, & guttatim demittente vrinã. Refrigerata vero extrema fieri dicit Galenus, nõ ſemper in hac febre neq; a principio, ſed cũ euenit: cũ ea eſſe internam aliquam, eamq; magnam, inflãmationẽ. Mihi verò videt̃, ſi res ita intelligatur, ſignum hoc, non ſolum non eſſe pathognomicũ, ſed neq; ſuperueniens, neq; aſsidens familiare, ſed ſuperueniens per accidẽs. Non minus.n. poteſt cuicunq; alteri febri accedere interna inflammatio, quã huic, neq; minus poteſt accedere huic aliud quiduis, quam inflãmatio interna: quaſi in ſignis huius febris ponas podagricos dolores: poſſunt enim ſuperuenire. Proinde ergo aliud quiddã intelligo quod huic cauſo accidit, ob ſucci ſpeciem, potius quã priori. Nimirũ habet quotidie febris hæc exacerbationẽ, ea, etſi a rigore horróre, aut inſigni frigore, non incipit, quia intermittens nõ eſt, tamẽ ob craſſitiem, & cruditatem ſuccorum, incipit a quodam tẽpore carnium, & anhelitus, & pulſus conſtrictione, quã vocamus annotationẽ compreſſam. Hoc vocat frigus extremorum, quod febris huius propriũ eſt, etſi non inſeparabile. Continget fortaſſe tibi his auditis dubitare, cur non omnis febris ex pituita, ſit huiuſmodi. Dicunt enim medici pituitã putredine ſalſam fieri, pituitamq; putreſcentẽ febrem facere, & citra putredinem nunquam: omnis ergo pituita febrem faciens, ſalſa fuerit: Certe nõ eſt, ſed putreſcit ſæpe pituita non fiens ſalſa, & ſæpe fit ſalſa, nõ faciens febrem, ac nonnũquã ſalſa prius facta, putreſcit denuo & febrem facit. Sed quo pacto hæc, ſi putredine fit ſalſa? Quidã dicunt, miſtione etiam amari ſucci fieri poſſe pituitam ſalſam, quod certè fieri non poſsit, niſi quam minimum ſit quod admiſceatur amari, tã minimum autem cum tã multa pituita, haud multum videtur poſſe ad corporis affectiones, quas ex ſalſa pituita oriri videmus. Sed hoc habeat vtcũq;. Nulli ſunt qui negent, putreſcentia fieri ſolere pituitam ſalſam, etiam cũ non fiat febris, quare dubitatio vtriſque occurrit. Mihi videtur, pituita quadam putreſcẽtia poſſe fieri ſalſam, ſine febre quadam etiam febrem facere: velut bilis, vſtione aliquando abit in atram, febrem non faciens quod maniacis euenit, aliquando vſtione facit febrem, nunc antequam in atram abierit, nunc etiam poſtquam abiit. Cauſa ergo eſt in modo putreſcendi, & vrendi.

Nimirum vt lignum cum lente vritur, nulla flamma in cineres paulatim abit, si vero celerius vratur, flammam ex se producit conspicuam, ita est quędam putrescentia lenta pituitæ, quę nullam febrem mouens, eam facit crassiorem & salsam, & quædam vstio bilis quæ citra febrem etiam eam facit terream, & atram. Qua causa, non semper, quæ salsa fit, mouet febrem, dictum est. Sed cur quæ febrem mouet pituita, non semper salsa fit, nondum est dictum. Ligna enim etiam cum magna flamma vsta, abeunt in cineres. Certè huius causa est in materia, quædã enim pituita est ad aquam solam pertinens, & terræ minime particeps, quæque etsi putrescat salsa non fit, vt plurimæ aquæ lacunares: quædam est etiam terreæ exhalationis particeps, & proinde facile salescens, vt & marina. Pituita itaque, non quæcunque, sed talis, putrescentia salsa fit: putrescentiam vero esse, vel ex ijs quæ in nostris corporibus, cum salsis abundant experimur, licet agnoscere: pessima enim cacochymia est ex salsa pituita, & capilorum decidentias, pessimos lichenas, vlcera cacoethe, & multa alia galico morbo similia. facit: super putrescens vero (vt ita dixerim) àcutius, causos affert, habentes quæ diximus.

Hic nisi sanguis ex naribus fluxerit, aut abscessus circa collum fiat: aut crurum dolor, & spuat sputa crassa (hæc autem adstricta albo fiunt) aut coxæ dolor, aut pudendi liuor, non iudicatur, & testiculus intentus, iudicatorius.

SOlutiones spontaneas huius causi secundi, commemorat Hippocrates: Considera autẽ, plurium euacuationum meminisse in superiori causo, in hoc vero plurium abscessuum. Nimirum quo morbus ex calidioribus, & tenuioribus pendet, eo ad euacuationes est paratior, quo ex contrarijs, eo ad abscessus. Hic proinde fluxus sanguinis solum meminit, quànquam & alui fluxus possit opitulari, ac fortasse etiã sudor. quanquàm sudor in hoc minus quam in priori: alui fluxus non minus, quin

vt ego arbitror, aliquanto plus, quia crassa ad euacuationē quæ per inferna agitur, sunt magis accomodata. Quin etiam hinc colliges alui fluxionem posse liberare ab hac febre, & præserua re ab abscessibus. Nam dicit. aut abscessus circa collum fiat, aut crurū dolor, & spuat sputa crassa. Hæc autē adstricta aluo fiūt, Ergo aluus soluta, faciet, vt hæc non fiant. Sed qua ratione? certe non alia, quam euacuando succos, qui in eas partes erant abscessuri: illi vero erāt, qui febrem fecerant (alioqui abscessus illi febrem non soluerent) ergo fluxus alui potest febrem illam soluere. De reliquis abscessibus, quomodo fiant, dictum nuper est. Liuor pudendi fit, pituitosis succis in illud incumbentibus: Atqui profecto nonnunquam liuor verus fit, isque significat partis mortificationem, quæ nonnuquam euenit ob succi malignitatem, atque ita nonnunquam à malignis febribus partium amissiones fiunt: Nonnunquam vero ex pituita fit color quidā albidus, quodam modo in liuorem, inclinans: atq; quibusdam hic succus absumitur, quibusdam inde in testiculū deriuatus, eum in tumorem attollit: quin etiam quibusdam illæso pudendo, tumescit testiculus.

Sorbitiones tractatorias da.

GAlenus valde hæret, non intelligens, quas possit vocare Hippocrates sorbitiones tractatorias. Nam sorbitiones vocauit toto hac opere, eas solum quæ nutrimenti gratia capiūtur, illæ vero tractatoriæ quæ sint? tractorium enim medicamēti esse vr, sorbitio verò alimentum. Mihi non videtur absurdū, sorbitiones etiam vocari medicamenta quæ sorbendo accipiūtur, etiam si hactenus de cibis sorbilibus id nomen dictum sit: medicamenta verò tractoria sunt, quæ vim habent expurgandi: itaque consulit ita affectos expurgare. Quid ergo? mox est expurgandum hos, ardente adhuc plurimum febre, succis non antea extenuatis, neque laxatis vijs? non certe. Sed etsi Hippocrates nihil aliud dicat, quam sorbitiones tractorias da, tu debes intelligere seruatis omnibus præceptis, quæ ad recte peragendam expurgationem pertinent. Hippocrates verò significat

tibi, in hac febre plura agenda esse propter causam, quam in priori vt propter intemperiem, pauciora. Itaque vacuandum plus, attemperandum minus: ac proinde expurgationis maior vsus est quam in priori, pharmaca vero sint phlegmagoga.

In acutis autem passionibus sanguinem mittes, si fortis appareat morbus, & qui habent, vigenti sint ætate, & robur ipsis adfuerit.

CVm sanguinis missionis in neutro causo Hippocrates meminisset, quia a neutro expetitur per se, cum vterque ex cacochymia fiat, alter biliosa, alter pituitosa, fieri tamen debeat in vtroq; ante expurgationē, si vires ferant, vel vt expurgatio agat̄ melius: dictis iis auxiliis quæ peculiaria vtriusq; causi esse videbant̄, nunc de missione sanguinis, quę cōe omnium magnorum est, agit. Quasi diceret, etsi in neutrius causi curatione meminimus missionis sanguinis, tamen agenda ea est in vtroq; quia in omni acuto oportet sanguinem mittere, si morbus appareat fortis, & qui eum habent, sint in vigenti ætate, & robur ipsis affuerit. Hos vocat scopos mittendi sanguinem Gal. de quibus a me etiam, est fusius scriptum. 7. lib. cont. indicatum vere atque vtiliter admodū dici hos scopos, non solū quod sine his missio sanguinis agi nūquam debeat, sed etiam quod his p̄senti bus agi semper debeat. Huius verò summa causa est, quod omnis magnus morbus, desiderat magnum aliquod auxiliū, nullū autē est auxiliū magnū, quod nō agat̄ multo melius misso prius sanguine, quam nō misso. Nam siue expurgandum est, siue diureticis vtendum, siue fortiter fricandum, siue in partem quampiam reuelendum, siue calfaciendum, refrigerandum, secādum aut vrendum, vacuatis venis agetur melius, quam plenis. Quod si quando dimittitur sanguinis missio & aliud quidpiam agitur id certè fit vel quia euenit corpus satis vacuum esse, aut quia times ne facultas non possit sustinere, & missionem sanguinis & reliqua auxilia: perinde autem est vacuum satis esse corpus, aut si non est adeo, sanguinem mitti. Non enim negabis cacochymiam

miam petere expurgationem: etiam si ea vti desinas, quod diarrhæa anteuerterit. Ita si cui per morbum magnum venã eras secturus, ex naribus fluere anticipauit, aut aliter vacuum fieri corpus, non mittes sanguinem, missum tamen putabis, neque negabis proinde sanguinem mitti in omni morbo magno. Certe ad ipsam de scopis doctrinam, non opus fuisset dicere in omni morbo acuto, non enim in acutis solum, sed & in diuturnis motti debet, si vires ferunt, & morbus vehemens est. Dicitur enim vehemens qui aut ob magnitudinem essentiæ propriæ, aut partis naturam, aut ob malignitatem infert periculum, constat verò id in diuturnis etiam accidere, cum ex illis moriantur multi. Verum Hippocrates dixit, in acutis pasionibus, quia de iis erat sermo institutus. Cum tamen dixisset in pasionibus acutis, haud erat opus addere, si vehemẽs appareat morbus: nam a morbo acuto non potest abesse vehementia, cũ in ratione acuti sit, ob celeritatẽ inferre periculum: sed voluit Hippocrates etsi de acutis solum esset sermo, communes omnibus morbis scopos mittẽdi sanguinem docere. De quibus, hæc me dixisse nunc sit satis, si quis ea coniungat cum iis quæ loco citato ex controuersijs, diximus.

Si igitur angina sit, eligmatis purga, siue aliud quodpiã pleuriticorum si autem debiliores videantur, & plus sanguinis detraxeris, clystere vti per aluum tertio quoque die, vsque dum in tuto sit ægrotus, & fame indigeat.

NOn erat hic locus agendi de pleuritide neque de angina, vtpote propria loca alibi habentibus. Nã de illa actũ iã satis est: de hac, agetur postea proprio capite interposuit tamẽ ea, vt exẽpla acutorũ, in quibus mittendus est sanguis: & transgresionem, ad dicenda mox, faciens, addit, vt sit in eis a sãguinis misione expurgandum. Nimirũ catalogum est facturus mox, acutorũ in quibus vtraq; euacuatione opus est, dicturusq; quo ordine sint facienda. Nunc itaque dicit, si angina sit, siue aliquod aliud pleuriticorum, mittendum esse sanguinem (hoc dicit per insinuationẽ) atque a misso sanguine expurgan-

dum: si verò plus sanguinis detraxeris, quam vt eo detracto sustinere posint expurgationem, quod debiliores esse videantur abstinebis ab expurgatione, vterisque clystere per aluum, tertio quoque die, aut fortasse singulis diebus, aut aliter, vt res exiget. Hoc enim exempli gratia dicitur. Durabit autem hæc alui subductio, vsque dum in tuto sit ęgrotus, & fame indigeat: hoc est, vsque dum ægrotus in morbi inclinatione sit. Nam constat eodem tempore eum dicere ægrotum in tuto esse, & fame indigere. At verò in tuto nullus ægrotus est, vsque dum morbus manifestè inclinat (in omnibus enim aliis temporibus mori potest) in eodem ergo tempore dicitur fame indigere: certe quia tunc primum indiget cibis (nam prius sorbitionibus aut potionibus agendum est) atque ad cibos capiendos indiget fame, id est ciborum appetentia. Nimirum quibus cibo non est opus, neque fame opus est. Quare ego ijs quos tenuiter cibari volo, nõ admodum curo appetentiam prouocare. Sępe enim talibus noxia est, quod in cibi quantitate delinquant. Itaque iubet Hippocrates perseuerare in clysmatum vsu, vsque ad morbi remissionem manifestam. Dices, videri, quod nunc dicitur, pertinere ad errata: quia dicit, si debiliores sint quia plus sanguinis detraxeris, in his vero morbis qui ad spiritalia membra pertinent, nõ debet vsque ad debilitatem magnam misio sanguinis produci, quia oportet ad thoracem perpurgandum seruari facultatem, etiam animalem: hæc verò labascit multò citius, quam naturalis. Certe hoc ita est, neque tamen de erratis nunc agit: Nã etsi missio sanguinis vsque ad deliquium animi duci nõ debeat, potest tamen duci vsque dum expurgationem non posit sustinere, ne scilicet ab expurgatione, post misionem sanguinis facta, in deliquium agatur, in quod misione sanguinis actus non sit. Timeri enim debet deliquium in his a quacunque euacuatione, magisquam ab expurgatione. Dixit Hippo. obiter, si angina sit eligmatis purga, quasi ex ipso anginę & pleuritidis nomine, in memoriam venerit quiddam eis morbis peculiare. Eligma vocatur quod linctui est aptum, vt serapium crasiusculum, neque dilutum. Ad hepar enim, & totas venas, ac arterias, ad caput & renes, ac denique partes alias longe ab ore positas, dilutis vtimur, vt penetrent: non dilutis, solum vtimur ad ventris

tris affectiones,& asperę arterię,ac pulmonis: verum neque ad hęc eodem modo,sed ad ventrem affatim deglutiendo,ad arteriam lingendo,vt & gula qua cum arteria vnita est, delinatur, & aliquid etiam defluat ita acceptum in arteriam, itaque maxime eligma vocetur, ab accipiendi modo, quod ob arteriam accipitur.

Inflammata hypochondria non spirituum interceptione, septi transuersi intentiones, aut spirituum protensiones, orthomnea sicca, quibus non subest pus, sed ab spirituum interceptione passiones hæ fiunt. Maximè autem hepatis dolores, & splenis grauitates, & alij ardores, & supra septum transuersum dolores, & morborum collectiones, non poßunt solui, si quis primum tentet expurgare. Sed venæ sectio in talibus principalis est. Deinde autem clysteribus agendum, nisi magnus & fortis morbus sit, alioqui postea opus est expurgatione. Indiget autem securitate, & mediocritate, expurgatio, post missionem sanguinis. textus 21

QVandoquidem in omni morbo magno, constantibus viribus & ętate, mitti debet sanguis, & expurgatio, quę leuis non sit, magnum auxilium est, ac proinde nisi in magnis non faciendum, constat cum expurgatione est opus, mittēdum quoque esse sanguinem, si posit facultas vtrumque bene ferre cum autem non potest vtrunque, sed alterum solum faciendum est, tunc ideo morbi & succi cōsideranda, quę perse in hoc aut illud magis inducat. Nam etsi omnibus magnis, quibus expurgatio est necessaria, vtilis etiam est missio sanguinis, tamen nō omnibus est missio sanguinis principalis, sed quibusdam ea, quibusdam expurgatio: nimirum morbis qui ex multitudine pendent misio sanguinis, qui ex cacochymia expurgatio principalis est: remedium scilicet, quod per se a tali morbo experitur, & quod maximè illius causam potest extirpare: ita quoque si morbi partim ex multitudine partim ex cacochymia pendent vtraque euacuatione indigent, principalis autem est hęc, aut illa,

vt in hoc aut illud inclinat morbi causa. Sanguinis missio, in quibus vtraque euacuatione est opus, præire debet, quia vt diximus, omnium quibus ad eam rem vti possis, optimum præparat ad expurgationem. Maxime autem id obseruandum, in quibus missio sanguinis est auxilium princeps. Quia cum in aliis vtilis sit admodum missio sanguinis ante expurgationem: in quibus autem ipsa per se indicatur: non solum vtilis est, sed, vt quis dixerit, solui non possunt, si quis primum tentet expurgare. Dico autem, solui non possunt, nō quod necesse sit omnino immedicabilem fieri morbum quencunque talem, si quis per imperitiam primum purget, sed quod magnopere erretur, & non tantum non leuetur morbus, sed grauior fiat, aliquando quidem eatenus, vt hanc ipsam ob causam moriantur ægroti. Igitur facit Hippocrates nunc catalogum morborum acutorum, in quibus missio sanguinis principale auxilium est, dicitq; mittendum esse sanguinem ante expurgationem deinde expurgandum si res exigat aut clysteribus agendum, si id videatur esse satis. Interim vtilissimam quandam animaduersionem tradit ad expurgationem post missionem sanguinis agendum. Continentur vero (si quis recte consideret morbi omnes huius catalogi, in inflammationum genere, aut multitudinum ad vasa. Nā aut inflammationes sunt, aut conuulsiones angustiæve quorundam partium, ob multitudinem succorum ad quasdam partes collectorum quod omne genus vocat συςροφὰς seu collectiones, concursusve succorum. Nam, inquit, inflammata hypochondria non spirituum interceptione, hoc est, hypochondria tumida & dolentia, non ex flatu ibi Concluso, sed ex phlegmone. Constat si propriè inflammata sint, non tumere ex flatu, quare cum dixisset inflammata hypochondria, frustra videtur addidisse, non ex spirituum interceptione, sed Hippo. loquitur sæpe vulgariter, & vt rem magis explicet, non curat exactè loqui. Addit, Septi transuersi intentiones, hoc est, distentum esse septum transuersum præ quadam conuulsione ex repletione. Addit, aut spirituum protentiones ortopnea sicca. Galenus intelligit dici hic morbos duos, spirituumque protentiones esse, quem solet vocare spiritum offendentem. Mihi vero videtur protentiones spirituum, hic dici ipsam ortopneam, quoniam,

niam, autem ortophnea non semper fit ex repletione vasorum, & partium circuncirca asperam arteriam, & pulmonem consistentium, sed aliqñ ob multitudinem crudorum collectorũ in ipsa aspera arteria aut ob pus in thorace quę adeo desiderãt sãguinis missionẽ, explicans q̃ ortopneã intelligat addidit, orthopnea sicca, quibus non subest pus, sed ab spirituũ interceptione passiones hæ fiunt. Nimirum quæ ex crudorum redundantia fit ortopnea, non est sicca omnino, sed succus versatur in aspera arteria, & aliquid educitur, suppuratio etiam difficultatem respirationis facit vt in prognostico dr̃, verum ea notas alias habet quibus dignoscatur, neq; omnino sicca est sed cum excreatiõe. Quæ ergo sicca est, neq; ex puro fit, sed ex spirituũ interceptione, id est respirationis angustia & strictura fit, fiet ex multitudine partium inter thoracẽ, & tumore velut phlegmonoso, eorũ q̃ circunstãt pulmonẽ, & asperã arteriã: nisi forte ex tuberculo aliquo crudo fit, id vero nõ breui, & in morbis acutis, sed lentè multoq; tp̃e incidit. Quæ igitur in acutis morbis fit vt dictũ est, cãm hẽt quã diximus. Adducor vero vt censeã, spirituũ protensionis & orthopneæ nomine, nõ duas, sed vnicã affectionẽ significari ipsis Hipp. verbis. Dicit.n ἢ πνευμάτων προςάσιες ὀρθοπνοίης ξηρῆς dixisset.n. ὀρθοπνοίη ξηρή casu nominandi. His dictis, addit. Maximè aũt hepatis dolores, & splenis grauitates, & alij ardores. Sed hæc verba quid aliud significãt, quã hypochõdriorũ inflãmationes? quæ.n. hypochondria, nisi hepar & lien? quæ aũt eorũ inflãmationes, nisi quæ doloribus grauitatibus, & ardoribus significentur? Quorsum ergo cũ dixisset inflãmata hypochondria nunc dicit, maxime aũt hæpatis dolores, & splenis grauitates, & alij ardores? an frustra repetit? non certe. Sed vt significet, cũ inflãmationes oẽs, & multitudines ad vasa ingrauescant, si quis curationem incipiat ab expurgatione, tñ eas inflammationes quæ in hypochondrijs consistunt omniũ maximè lædi peculiari quadam causa, quia scilicet sunt in via ipsa per quam excrementa quæ expurgatione euacuantur, extrahũtur. Hinc euenit, non tantum non auferri id quod intentum inflammatumque est, sed etiam augeri quam maxime, atque de his (eadem autem ratio est & consistentium in ventriculo, intestinis, & mesenterio) præcipue, dixeris vere solui non posse,

posse, si quis primum tentet expurgare: euadunt enim semper fere ab expurgatione intempestiua incurabiles. Dolores etiam supra septum transuersum in hoc genere morborũ ponit, pleuritides arbitror intelligens, quoniam vero non omnes inflammationes, neque alios ex multitudine morbos nominauit, vt tu omnes intelligas, addidit, & morborum collectiones, quas diximus Hippocrati vocari συςροφὰς H (inquit) morbi solui non possunt, si quis primum tentet expurgare, sed venæ sectio in talibus principalis est, quia hi morbi fiunt ex effluente aut redundante sanguine, quapropter per se indicant mitti sanguinem, qui ex sola pendeant multitudine, nulla alia euacuatione addita, qui vero cum cacochymia quapiam, vt fit plerunque, à secta vena expurgatione vti plus aut minus vt res exiget. Quod vt explicet, dicit, deinde autem (post misionem scilicet sanguinis) clysteribus agendum, nisi magnus & fortis morbus sit, alioqui (hoc est si fortis & magnus morbus sit) postea (quam scilicet sit missus sanguis) opus est expurgatione. Duo vero in hac dictione difficultatem ingerunt. Primo, si sanguis non est mittendus nisi ob morbum magnum, quomodo dicit, nisi magnus morbus sit, quasi posset non esse magnus in quo sanguis mittatur. Deinde cur dicit si magnus & fortis sit, opus est expurgatione, cum ipsemet Hippocrates dicat. lib. de medicamentis purgantibus, quicunque à fortibus febribus corripiuntur, his medicamenta purgantia dare non oportet. Hæc ita componuntur. Non dicit nisi magnus morbus sit in quo sanguis mittatur, sed nisi magnus sit, postquam sit missus. Fit enim sæpe vt morbus magnus præsens, cuius gratia mittitur sanguis, extinguatur, aut obtrũcet, vel futurus, intercipiat: Porro dicit expurgatione esse opus si morbus magnus sit aut fortis non eatenus vt purgationes fieri prohibeat, sed eatenus vt solis clysteribus non cædat. Quod enim dicit nihil est aliud, quam in morbis in quibus misio sanguinis est principale auxilium, indigent tamen aliquatenus expurgatione si facta expurgatione morbus maneat adhuc fortis, vt scilicet adhuc desideret auxilium magnum, expurgabis: sin autem maneat exiguus, vt auxilium tantum non petat, vteris clysteribus. Non tamen expurgandum est incaute post misionem sanguinis: indiget enim mediocri-

tate

tate & securitate. Hoc est, mediocriter facienda, vt secure fiat, detrahendumque magnitudini expurgationis, ob euacuationem, quæ antecessit. Cum enim aliquando aggrederis expurgare, non antea secta vena (fit vero id cum iuxta morbi speciem videtur expurgatio esse principalis, & times ne non possit homo vtrunque bene ferre) certè largius vacuare poteris. Nam etsi admittendum sanguinem maiori virtute opus est quam ad expurgandum, maiori tamen adhuc est opus ad vtrunque, quare dimisso altero, licet alterum largius agere, & altero prægresso, oportet alterum agere parcius. Eadem autem ratione, & ob id quod futurum, oportet priori auxilio modum ponere. Velut si is qui mittit sanguinem, ex affectionis specie intelligat, non posse, post missionem sanguinis, expurgationem deuitari, ob hanc ipsam causam, oportet sanguinem partius detrahere. Nimirum oportet hęc omnia temperare vt ferri possint, & indicationibus à causa, quo ad poterit satisfiat.

Quicunque autem ea quæ inflammata sunt, in principio morborum, statim tentant soluere expurgatione, eius quod intentum inflammatumque est, nihil adimunt, non enim cædit quæ cruda est passio: ea verò quæ repugnāt morbo, & sanitatem faciunt, colliquant: corpore autem facto debili, morbus vincit. Cum autem morbus corpori præualuerit, quod tale est curationem non admittit.

DIxit morbos scriptos antea, solui non posse, si quis in principio, non prægressa missione sanguinis expurget. Causam nunc reddit, indicans, plurimum errare eos qui inflammationes partium aliquarum, statim in principio conantur, medicamento expurgante soluere. Nimirum morbi priores omnes, in inflammatione consistunt aut plenitudine ad vasa, cui lassitudo phlegmonosa accedit, estque proinde, ea etiam vt quædam inflammatio. Cum ergo indicatum erit, inflammationes non posse expurgatione in principio facta solui, reddita

erit

erit causa, qua dicti morbi, ita curari non posint. Dicit itaque expurgationem in principio factam, nihil de eo quod intentũ & inflammatũ est, adimere q̃a pasio illa cruda cũ sit, nõ cædit. Nimirum succus ille est inculcatus, atque intrusus, quare non extrahetur, euenietque quod solet vbi succus, cuius gratia datũ est pharmacum non cedit, liquescent scilicet sanæ partes, & succi vtiles, quo fiet vt debilitato corpore, & morbo nihil imminuto, morbus superior euadat. Quod verò tale est (hoc est cum morbus longè superat corporis naturam) curationem non admittit. Similis etiam est ratio qua neque citra phlegmonas (quanquam profecto de solis inflammationibus sermo est nunc Hippo.) in febribus putridis expurgatio fieri debet, antequam succus concoctus sit. Nimirum succus crudus, quem natura retinet, difficile extrahitur, extrahuntur verò pro eo boni succi, & spiritus, & liquantur partes. Sed de expurgatione, quatenusq; expectanda concoctio sit, aut non sit, in controuersijs & aphorismorum commentarijs, dictum est satis. Quod de inflãmatis partibus dicit, venit nunc perpendendum. Mirum enim si Hippocrates prohibet, in inflãmationis omnis principio, expurgatione vti, cum ipsemet antea, visus sit in quadam pleuritide, pro misione sanguinis expurgatione vti, atque adeo cum paulo post dicturus sit, oportere quosdam ita affectorum, ante diem quintum expurgare, atque adeo, cum nihil tam certũ firmumq; apud medicos sit, quam non esse localia remedia admouenda, antequam toti corpori prospiciatur, misione sanguinis si multitudine, expurgatione si cacochymia laboretur, fiãt verò multæ inflamationes ob cacochymiam, & pleuritides, perineumoniæque, biliosæ, & pituitosæ. Neque enim satis esse videtur, ne expurgatione vtamur, inflammationibus incipientibus, nihil eius quod intẽtũ inflãmatumq; est expurgatione adimi posse, nam neq; vlceris quidpiã expurgatione tollitur, nihil autem magis necessarium, vbi vlceratum corpus, est cacochymũ. Certè non in omnibus inflammationibus æquè vitanda est expurgatio, cùm non in omnibus eadem, parique causa, dicatur esse noxia. Sed in ijs quæ in ventre, mesenterio, aut hypochondrijs consistunt, peculiaris quædam, eaq; maxima causa est, quam diximus, propterea in eis nunquam expurgandum est ante inclinatio

natio

nationem: neque quidem medicamento forti ante integram solutionem. Inflammationibus etiã cerebri incipientibus, eis prȩcipuè quæ cum delirio, & quadam conuulsione incipiunt, aut ē̃t imminent, paratæ cito incipere, expurgatur cum periculo, quia vt dicit ipsemet Hippocrates calfaciunt caput expurgantia pharmaca. calor vero pharmaci superueniens calori febris, facit maniam. Hanc ob cã̄m, ego in lethargo, aut phrenitide, expurgandi necessitatem, si quæ apparet clysteribus aut saltem indicamentis nõ calfacientibus, suppleri velim: atq; si quæ sunt aliæ inflãmationes peculiares habentes ex pharmacis noxas. In alijs verò, nunc solum est abstinendum ab expurgationibus, cũ id incõmodũ quod Hippo. timet, potest incidere, puta vt partes sanæ, succiq; boni colliquescant, aut corrumpantur: id vero nõ incidit, nisi cũ sana sunt corpora, vt in aphorismo dr̃, quȩ male ferunt medicationes. Cũ igitur homo inflãmatione quapiã est correptus, alioqui nõ cacochymus (fieri vero id põt ob multitudinem, cũ partis cuiuspiam labore aut debilitate) expurgandum in principio non est, nihil enim fiet aliud, quam ꝙ inflammationi detrahetur nihil, corpus autem colliquescet sed aut nũquam, aut postea quam succus in parte ob oppilationem, & in corpore ob febrem receperit aliquam infectionem. Alioqui multæ occasiones sunt expurgandi in inflammationum principijs: cum scilicet corpora cacochyma sunt, atque ex mali succi fluxione inflammatio accipit initium præcipue si nondum cessauit fluxio: In talibus præseruationis, & reuulsionis gratia, incipitur ab expurgatione, quin etiam, sine hac male proceditur ad localia, quorum tamen à principio esse debet,

Fieri autem aliquẽ repente sine voce, venarum interceptiones faciunt, si beneualẽti hoc accidat sine occasione aut alia forti causa. Venã igĩt secare oportet in brachio dextro internã, & detrahere sanguinem, secundũ habitũ & ȩtatẽ inita ratione plus aut minus, coincidunt autẽ plurimis ipsorum hæc, rubores faciei, oculorum immobilitates, manuũ distentiones, dentium stridores, pulsationes, maxillarum adductio extremorum refrigeratio, spirituum per venas inter-

cep-

ceptiones cum dolores prius fuerint facti, nigræ bilis & acrium fluxionum, influxus fiunt, dolet autem interiora is qui mordetur, morsæ autem & valde siccæ factæ venæ, & intenduntur: & phlegmone occupatæ trahunt quæ influunt. Vnde corrupto sanguine, & spiritibus nequeuntibus peruadere vias quæ in ipso secundum naturam sunt, refrigerationes etiam fiunt ab statione, & vertigines, & aphonia, & capitis grauitas, & conuulsiones, si iam in cor aut hepar, aut venam peruenerit, inde epileptici fiunt, aut paraplectici, si in continentes locos inciderint fluxiones, & ab spiritibus non potentibus exire, siccata sint. Verum oportet talibus prius fouendo, statim in principijs secare venam, dum adhuc eleuati sunt, omnes qui affligunt spiritus, & confluxus: opportuniora enim sunt auxilijs. Et reficientem & iudicationes contemplantem, expurgare, nisi leuia sursum fiant: inferna autem aluo, nisi subducatur clystere, asinæ lac coctum da, & bibat, non minus quàm duodecim cotylas, si autem robur etiam habeat, plusquam decem & sex.

DE multis paßionibus nunc vnico capitulo agit, quas omnes vno aphoniæ nomine, ab accidenti communi accepto, comprehendit. Nimirum aphoni, id est voce destituti repẽte, sunt, & apoplectici, & cataleptici & caro affecti, & multi vertiginosorum, & paraplecticorum, & qui per syncopem cadunt, aut iam extremo langore tenentur, itaque ad aliquod horum genus pertinet, affectio eius, qui voce destitutus repente fit nisi, ob vitia instrumentorum respirationis, vocis, aut sermonis, eueniat, vt ex angina, aut vulnere magno thoracis, aut neruorũ recurrentium læsione, aut siquid aliud est huiusmodi. Verum de angina acturus est paulo post, nunc de prioribus illis paßionibus agit, quarum generationem & causam videtur mihi, iuxta antiquißimum dogma, ad spirituum immobilitatem, & venarum interceptionem referre. Neque vero proinde quidpiã di-

dicit quod aperte falsum sit, aut quod medicę arti obsit, sed quæ explicare liceat magis, ex ijs quæ Galenus, & posterum alii inuenerunt, & inuentis addiderunt. Non enim, etsi Hippocrates omnium bonorum nobis autor fuit, proinde sperandum est inuenire apud illum omnia, a primis ad postremas vsque causas deducta, & placitis, quæ longa seccula, & multorum labores vera esse indicauerunt, omnino conformia. Scripta enim ab illo, vt & ab aliis omnibus autoribus, necesse est esse multa, iuxta cōditionē tp̄is. Si.n. tūc tp̄is philosophia ipsa erat ī incunabulis, & vix dū a vulgi sermonibus, & confusis philosophare incipientium placitis, recesserat, qui poterat de morborum essentia & causis, tam constans & certa esse opinio, quam nunc est? hæc dixerim propter eos, qui videntes ab Hippocrate hic aut alio quopiam suorum operum, scriptum quidquam, quod ab iis quæ nunc in scolis circunferuntur, discrepet, etiamsi rectæ ægrotantium curationi nihil detrahat, mox dubitant sit ne Hippocratis liber, quin etiam aperte negant, atque, si quid discrepare videtur a Galeno, perturbantur nullam rationem habentes temporis, quo quisque scripserit. Gal. certe non ita facit, qui vel in huius loci commentatione iubet nil mirari tantum lactis ab Hippocrate ægroto tribui, id enim fuisse vetustissimis consuetū. Mihi videor melius facturus, si hic & vbi vbi alibi, iuxta quæ dogmata dicantur singula explicem, & siquid distinctius attulerunt tempora, addam. De sede facultatis animalis non arbitror erat tam certa ac firma medicis sentētia, quam nunc est, quamquam eam in cerebro esse, ex Hippocratis sententia contendat Galenus. Video tamen illum lib. de morbis virginum, fatuitatem ad cor refferre. Porrò lib. de flatibus dicit. Nihil eorum quæ in corpore sunt, magis conferre ad prudentiam quam sanguinem atque cum is in habitu naturali consistit, consistere & prudentiam, sanguine vero permutato prudentiam cō cidere. Qui vero ad sanguinis corruptionem refert dementiā, potiusquam ad cerebri intemperiem, certe in corde potius, aut vena caua, aut septo trāsuerso (in his enim omnibus, atque aliis quam multis præterea partibus, fuerunt philosophi qui ponerent) sensus & sapientiæ principium collocabit, quam in cerebro. De sanguinis quoque natura, an sit calidus perse, an a corde calo-

calorem accipiat, ex Hippocratis sententia non satis constat. Nam etsi lib. de natura humana, calidam & humidam eius naturam esse dicit, tamen lib. de corde dicit, sanguis enim non est natura calidus, sed calescit: multis autem videtur natura calidus esse. Porro de spiritibus, antiquissimorum plurimi, eam habuerunt opinionem, vt ipsissimam animam esse opinarentur, quod videretur spiritus esse, quod in animantibus moueatur perse, & per quod reliqua moueantur: quam plurimi veterum animæ definitionem statuebant. Galenus si quam de anima sententiam sequi fuisset ausus, videtur mihi in hanc fuisse venturus: verum quia ausus non est, spiritum instrumentum præcipuum animæ esse affirmat. Hæc quorsum nunc commemorauerim, statim intelliges. Agit, vt dicere cæperam, Hippo. de repẽtinis illis casibus, quibus homines voce destituti cadunt, dicitque eas passiones fieri ob venarum interceptionem. Venarum nomine intelligit venas & arterias vt plerunque antiquissimi. Quid vocet venarum interceptionem mox explicat, dicens, cũ dolores prius fuerint facti nigræ bilis & acrium fluxionum influxus fiunt. dolet autem interiora is qui mordetur, morsæ autẽ & valde siccæ factæ venæ, & intenduntur, & phlegmone occupatæ, trahunt quæ influunt: vnde corrupto sanguine, & spiritibus nequeuntibus peruadere vias, quæ in ipso secundum naturam sunt, refrigerationes etiam fiunt ab statione. Stationem spirituum intelligit: hoc est, ipsum, nõ peruadere spiritus, per vias quæ secundum naturam sunt in sanguine, hoc est, per ipsum sanguinem, qui naturaliter peruius est spiritibus: desinit vero peruadere corrupto sanguine, hoc est concreto coagulatoque, vt solet extra fusus, aut in corporibus demortuis vbi coagulatur quia non penetratur ab spiritu: sinit penetrari, quia multitudine obturantur viæ, & ipse inculcatus densescit. Itaque interceptio venarum, est interclusio earum, tanta, vt prohibeatur spiritus per sanguinem delatio, quæ necessaria est, & ad ipsius sanguinis, aut calorem omnino faciendum, aut augendum, & ad deferendam per corpus facultatem vitalem, & naturalem calorem (tametsi enim vitalis facultas, illustratione potius communicatur, quam spiritu nunquam tamen sine spiritu) atque proinde & ad omnes actiones quæ nobis sunt secundum naturam,

Cum

Cum enim omnes facultates quę singulis partibus insunt, communi influxu a corde, velut a quodam, mundi huius exigui sole fouentur: necesse est spirituũ vitaliũ per venas impetu intercepto, & sensum & motum cessare, nõ perse, sed compatiente cerebro. Fit interceptio venarũ, aliquando ob redundantiam solã in toto corpore, vt nihil aliud esse videatur affectio, quam non posse iam tantũ sanguinis à venis capi. nã etsi congestio illa repente non fit tamẽ cũ ad summũ(si quod tamẽ esse summũ potest) peruentũ est, quæcunq; leuis causa exagitet, commoueat aut turgere faciat(velut certe flatus) effert in caput, facitq; in eo venas & menyngiũ sinus intumescere adeo, vt compressum cerebrũ, mouere sese intra craneum non posit, & eius ventriculi compresione obstruantur. Nam nõ minus quod exterius incidens comprimit, quam quod interius conclusũ obturat, obstructionẽ facit(hunc modum generationis apoplecticarum pasionum docet Hippocrates lib. de flatibus) fit etiam aliquãdo venarũ interceptio, ob sanguinis corruptionem in partẽ quãpiam commota fluxione, velut præcipuè atrabiliario, aut bilioso admodũ sanguine abundante, partes inter hypochondria & cor mordentur: fit. n. aliquando, vt morsus fluxionem, & fluxio morsum augeat, vsq; dũ venis non capiẽtibus, interceptio fiat, & inde si in continentes locos inciderint fluxiones, hoc est in proximas partes, & ad sympathiã cũ his paratas, reffusæ sint fluxiones vt in cerebrũ, fiũt vertigines epilepsię, apoplexiæ àut(si in quosdam neruos inciderint) paraplexiæ: fiunt itaque hæc ita affectis ex hepate, aut caua vena aut locis circa cor, aut etiam aliis hypochondriis, non aliter ac mulieribus quibus menstrua defecerunt, fieri solere, ex vtero, in cor seu præcordia, regurgitante illo sanguine, qui venis iuxta vterum non capiatur: constat vero quòd & inde in cerebrum aut neruos, pasionem transmittere oporteat si epilepsia, aut apoplexia, aut catochus, aut alia his cõgener pasio futura est. Vbi dicitur, & ab spiritibus penetrare non potentibus fuerint siccatæ, in codicibus antiquisimis fine ὕπω hoc est ab legebatur. Nam Gal. velut corrigens dicit, satius autem foret vt cum ὕπω legeretur. constat vero quãdoquidem ille censet melius fuisse vt ita legeretur, non legi ita in suo codice, sed deinde librarios sequutos Gal. censurã illam particulam

siccatæ. interposuisse. Ego verò censeo, melius esse lectionem hanc, quã nunc habemus, emedari secundum lectionem antiquissimam, legique, non ab spiritibus, sed spiritibus penetrare non potentibus fuerint siccatæ. Nam nomen hoc siccatæ, duobus modis dicitur in hac ipsa oratione, primo loco, vbi ita est scriptum morsæ autem & valde siccæ factæ venæ dicitur de venis, significatque crudis inflammationibus occupatas, velut antea siccam pleuritidem vocari dicebamus, eam quæ cruda est. Secundo loco, vbi dicitur, spiritibus non potentibus exire siccatæ sint, dicitur de fluxionibus, hoc est cum sanguis ipse quo per fluxionem venæ repletæ sunt, siccatus fuerit: siccatur verò sanguis cum concrescit, & fluxilitatem amittit: coagulatur verò non ab spiritibus qui non penetrant, sed per se obque suas fibras, vt dicit Arist. cum spiritus non penetrant. Itaque ab spiritibus penetrantibus funditur, coagulatur vero per se, illis nõ penetrantibus. Porro constat vbi dicit Hippo. cum dolores prius fuerint facti, nigræ bilis, & acrium fluxionũ influxus fiunt, non eo dici ꝙ semper fluxiones, quas dolor cõmouet, incipiant a nigra bile, aut acribus fluxionibus, sed ꝙ in iis qui ad dictas passiones, ob tales naturas parati sunt. nã quibus contrarij sunt apparatus, & contrariæ fluxiones in dictas partes fiunt, vt pituitę, aut aquæ, hydropes, & apepsiæ fieri solent potiusquã dicti casus. nã etsi apoplexia & epiplepsia & emiplexia, & vertigo, ex pituita ẽt fieri solent, non solũ ex melancholia, tñ fiunt ex pituita in ipso cerebro primario ægrotante congesta potius: ex atra bile aũt fiunt sæpe per consensum cum locis dictis, velut & melãcholia passio cũ hypochõdrijs. Paralysim vr̃ Gal. semper referre ad pituitã, verũ si apoplexia põt fieri a melancholia, vt certè potest, cur non & hemiplexia? quod si hæc cur non & cuiusque particulæ resolutio? Proinde ego nunc Alexandri sñiam potius probauerim, qui paralysim ex melãcholia fieri docet. Nam etsi melãcholiæ crassa pars ad terram pertinet, est tamen succus valde serosus. vnde contingit ab ea neruos multos partim obstrui, facultateque priuari, partim emoliri. Sed de essentia & generatione horum hæc sunt satis. Signa dicamus & curationem, sermonem resumentes. Eorum qui fiunt aphoni ex venarum interceptione, quàm nihil aliud quam multitudo sanguinis ad

vasa

Alexandri

Curatio

vasa facit, hæ sunt notæ. Repente fiunt tales. Nam etsi multitudo paulatim colligitur, tamen breui momento, postquam iam capi vix potest, vel flatu aliquo agitata, distendit vasa, facitque interceptionem venarum. Porro accidit benevalenti, quin etiam cum videtur athletico esse habitu, & ad summum sanitatis attigisse. Nam reliquæ aphoniæ, quæ aut ex primaria cerebri passione ob pituitosos succos, aut consensu cum hypochondrijs ob melancholicos, cacochymis valetudinarijsque multo ante hominibus eueniunt. His vero cum optime valere viderentur, & crassissimi nitridissimique essent, fiunt aphoniæ, sine occasione vlla (quidam enim ex occasione obmutescunt, vt ex terrore, aut tristitia vehementi, quibus malum non incipit à venarum interceptione, sed ab ipso animi motu, per quem spiritus intra cor se continentes, partes alias destituunt) atque sine alia forti causa, vt quidam fiunt aphoni repente, ex ictu aut casu, caro correpti, ob concusionem subsedentibus in sese ventriculis cerebri: qui paulo post solent ad sese redire, nisi tamen occasio magnum inuenerit in corpore apparatũ. Itaq; enim sæpe ab occasione incipiens, in apoplexiam aut syncopem incurabilem, finitur malum. Verum citra hæc, cum sano, quiq; non soleat animo linqui, repente accidit aphonia, ex venarũ interceptione est ob sanguinis multitudinẽ, coincidunt vero his (vnde apertius cognoscas) rubores faciei, & vlsationes (maximæ scilicet ac conspicuæ circa tempora, cum malũ adhuc incipit) & oculorũ immobilitates, manuũ distentiones dentiũ stridores, & adductio maxillarũ quæ omnia conuulsionis ex repletione sunt: postremo vero ẽt refrigerationes extremorũ, & tũc tendunt iam in apneã & asphygiam) & spirituum per venas interceptiones. Sed dices quorsum cũ in venarum interceptione morbi essentiam posuisset, nũc rursus eius meminit inter signa? certè antea meminit interceptionis venarũ, vt causæ aphoniæ, nunc vt causæ refrigerationis extremorũ, atque ita non est inutilis repetitio, qua noui aliquid docetur. Affectiones vero hę, cum per consensum cum hepate, vena caua, aut corde, aut etiã cum totis hypochondrijs fiunt, dignoscuntur, signis passionis primariæ quæ antecessit, & cacohymiæ quæ in corpore est, vt cũ post diutinã melancholiã hypochondriacã, aut morsus oris

ventriculi, aut cardialgiam, aut alia huiusmodi fiũt. In curatione priorum consulit Hippo. venam seccare, in brachio dextro internam, & detrahere plus aut minus secũdũ habitũ & ætatẽ inita ratione: In aliorũ curatione dicit, fouere primũ, deinde sanguinem mittere, postea ad expurgationẽ per superna aut inferna, vt res exiget, cõuerti. Quandoquidẽ ad venarum interceptionem referunt passiones vtræq; constat vtrisq; opus esse, vt misso sanguine laxẽtur. Verũ ad priores multo magis, q̃ a multitudine oriuntur sola, quã ad posteriores, quæ nascuntur etiam à mala qualitate In brachio dextro secare iubet, quia cũ neutrius lateris est passio, sed cõmunis, satius est ex dextro, quo vasa sunt secundum naturam ampliora, & sanguis abundantior, quã ex sinistro vacuare. Quidam mittunt sanguinẽ ex vtroq; brachio simul, & in magna totius corporis plethora. meo iuditio, nihil deerrant: verũ si ex altero, ex dextro certè mittendus est. Quòd internã venã iubet secare, est animaduersione dignum videtur enim secanda potius secundum legem rectitudinis externa & humeraria. Certe in aphoniis quæ per cõsensũ cũ partibus circa septum transuersũ fiũt recte mittetur ex interna, velut etiam in melãcholia hypochõdriaca mittitur, etiãsi melãcholia morbus cerebri est: quia cũ partem mittẽtẽ agnoscimus cũ mittentẽ quã cũ recipientẽ, satius est rectitudinẽ seruare: Velut ẽt, cũ ex vtero cõtingũt hæ passiones, mittimus ex talis: Verũ in passionibus apoplecticis, quæ ex sanguine toto corpore redũdante & caput occupãte, fiunt, nõ vr̃ ex interna mittendus, nisi forte, quod possit etiã obstructa esse arteria aorta circa cor, esseque malũ syncope potius quã apoplexia, aut vtrũq;, neq; id satis cõstare posse vr̃: aut fortasse q̃a nõ caput solũ sed totũ corpus multitudine & venarũ interceptione laborat. Sed neque ob has causas ex interna, sed cõi mitti deberet, idq; nisi tãtopere res vrgeret in capite, sed q̃a vrget certè ex externa semꝑ mittimus, nisi forte cũ ea non est satis idonea secari, tunc.n. mittimus vndecũque, quare illud internã, interiectũ arbitror, nisi forte hic quoque, vt alijs q̃busdã locis iã ostendi, interna vena dicitur Hip. quæ magna & sub cute latens: quo significato, perinde erit iubere sicari internã, ac si magnã diceret. Quod vero iubet secundũ habitum & ætatem mittere his sanguinem, rectè facit, cũ enim

venarum

venarum interceptione laborent, sæpe mittitur eis sanguis iacẽtibus, etiam cum asphygia, quare in tanta oppresione, non est, ꝙ pulsu velis metiri mittendi sanguinis quantitatem: hoc verò in vtrisq; obseruandum est, velut illud etiam, quod de secundis dicit, in vtrisque seruari oportet, vt talibus scilicet mittamus sanguinẽ fouendo prius. Oportet enim fouere antequam venam seces calido & laxãte aliquo, caput aut hypochondria, quacunq; maximè parte concretionẽ sanguinis esse suspicatus fueris, aut etiã toto corpore in balneũ calidũ demisso, vt liquatus melius flat. Statim ergo à fomento, aut inter fouẽdum, sanguinem mittere. Id quod conferet, si agatur, dũ adhuc eleuati sunt, omnes qui affligunt, spiritus & confluxus: hoc est, dum adhuc sanguis, spiritu nondum destitutus, ferbet, tumidusq; neq; iam concretus est. opportuniora.n. tunc sunt auxilijs, cum vero iam subsedit illa elatio, & intumescentia succorum, & sanguis iam cõcretus est, non effluit, etiam si vena seccetur: nec vllo remedio locus est. Atque ita nullum desperatæ sanitatis maius inditium contingere in omnibus aphonijs potest, quàm sectis venis sanguinem non effluere. Hactenus vtrisque aphoniis communia sunt omnia: reliqua quæ ad expurgationem pertinent, earum solum quæ ex fluxionibus atrabiliariis, & acribus. Postquam (inquit) venam secueris, reficere oportet, & iudicationes contemplantem expurgare. Reficere scilicet debes vires, vt poteris, si ad sese redierit satis aliquid cibi capere iubens si non satis, iusculi aliquid per gulam demittens: deinde contemplaberis iudicationes, hoc est euacuationes, si quæ sunt quæ sponte fiãt, seu loca in quæ humores sponte videntur inclinare. Dicit ergo, & contemplantem expurgare, nisi subleuent sursum, hoc est pharmacum dare alui subdutorium, nisi humores quasi leues facti sursum videãtur repere in os ventriculi, tunc enim mouere potius vomitum erit ex vsu, obseruantibus nobis præceptum ducẽdi quo vergit natura. Si verò inferna aluo expurgatio sit agenda. tentandum est, an clystere satis euacuetur, & cum ei non videbitur cedere, dandum est medicamentum subductorium. Hippocrates dat lactis asinini cotylas duodecim, aut si constat vires etiam decem & sex. Quod lac, omnium profectò est, in capitis affectionibus, maximè noxium, & al-

ui subductionem accommodatissimum,& minimè concrescēs nihilominus habemus iam multo maiorem medicamentorum copiam, & alia ad hos vsus longè commodiora,in illa penuria qua ad huc laborabat medicina,vtebantur antiquissimi per paucis,nonnullis quidem vehementissimis cum periculo, alijs etiam debilissimis vtebantur, quantitate maxima vt possent aliquid,velut lacte. Errant vero plurimi medicorum huius seculi, qui lacte asinæ, aut sero, vtuntur quantitate exigua,vt quinque aut sex vnciarum, medicamenta quidem accipientes a vetustissimis,dosim a serapiorum vsu,quo fit vt cum subducendi aluum causa dant,spe cadant, & nihil videantur facere.ego sanè propino lactis asinæ, aut seri sextarium: quantitate vetustissimorum nunquam tentaui vti, si quando enim bene copioseque purgandi causa dari visum est, ad aliquod nostrorum medicamentorum confugi,vt ad hyerę aliquam speciem, earum præcipuè quæ ex colochinthyde componuntur. Eæ enim optimæ sunt ad dictas affectiones.

Cynanche autem fit, cum ex capite fluxio multa & lenta hyeme aut verè in venas iugulares fluxerint, & fluxionem ampliorem propter amplitudinem traxerint. Quando autem frigida & glutinosa existens obstruxerit, tunc spiritus vias,& sanguinis obturans, coagulat proximum sanguinem,& immobilem, ac stabilem facit,cum frigida natura sit, & obturare idonea: ob hoc suffocantur lingua liuescente,& rotunda, & reflexa, ob venas quæ sub linguam eunt. Secta enim vna, quam quidam vocant columnellam, vtraque ex parte apparet vena crassa. Cum igitur plenæ ipsæ existentes,in ipsam linguam innituntur, raram existentem & spongiosam, ob siccitatem ea violenter accipiens humidum quod ex venis,ex lata rotunda fit, ex bene colorata liuida, ex molli autem dura, & ex bene flexili male flexilis, vt celeriter strangulet, nisi quis cito succurrat.

Hippo-

HIppocrates indifferenter vocat anginā, nunc cynanchem nunc synanchem, vsq; adeo non processit, vt posteri, ad paracynanchem, & parosynanchē. Vocat vero alicubi anginā quā cunque ceruicis affectionem quæ strangulet, vt etiam vertebrarum colli luxatio dicatur angina: hic vero inflammationem solum eius loci, quæ strangulationis periculum afferat, anginam appellat. Considerat eius differentias ex materia, nonnunquam enim fluxio est frigida pituitosa & crassa, ex aqua cum sanguine in loco collecto fit inflammatio ædematodes: nonnunquam est biliosa aut salsa, fitque inflammatio tunc quoque mista: huic differentiæ quæ ex materia capitur, mox accedit quæ ex parte accipi solet. Nam plærunque tenuis & calida fluxio, præteriens venas maiores, impingit in intimas ceruicis partes: crassa & frigida, penetrare non valens, hæret in venis iugularibus externis, & circa partes, tum ceruicis, tum oris, conspicuum tumorem facit. Hippocrates primo percurrit modum, quo ex pituitosa & crassa fluxione angina gignitur, mox apponit eius curationem, deinde adijcit quæ ad fluxionem calidam espectant. Cenanche (inquit) fit cum fluxio multa & lenta (nam de hac specie anginæ loquitur primum) fluxerit ex capite (quia id membrum maximè pituitosum est, & ob sublimen positum & rectitudinem, continuitatem, & viciniam, maximè accommodatum demittere fluxiones in ceruicem) hyeme aut vere. Quia hyemi ad modum cōgruētes sunt pituitosę fluxiones, sequitur autē, quod ad morbos attinet, vel conditionem hyemis, & autumnus æstatis. Ne tamen proinde intellige, horum quidpiam esse in eius anginæ essentia, aut finitione. Potest enim fluxio pituitosæ fieri etiam ex toto corpore, aut ex pulmone, & aliis quoque anni tēporibus, rarò vero fit nisi ex capite hyeme aut vere. Hippocrates ergo simul docet modum quo fit, & quo tempore quaque ex parte maxime fieri soleat. Fluxio itaque inde venit in venas iugulares, quæ quidem duplices sunt, externæ & internæ. Magnæ quidem illæ, externę vero maiores, & quæ fluxiones has maxime recipiunt, & propter amplitudinem, ampliorem fluxionem trahunt. Itaque & caput ob peculiarem naturam mittere, & venæ iugulares ob amplitudinem copiose recipere natæ sunt. Hinc fit vt tam asidue hominibus hæc fluxio crescat vsque

ad anginam. Quãdo autem (inquit) frigida & glutinosa existẽs obstruxerit, tunc obturans vias spiritus, hoc est arterias, & sanguinis, hoc est venas: coagulat sanguinem proximum, hoc est, eum qui in proximis eo loco vasis continetur, & immobilem ac stabilem facit, cum frigida natura ea fluxio sit, & obturare idonea. Hæc, & omnia quæ ad tumorum præternaturam generationem spectant, secundum antiquata dogmata dici videntur: siquidem spirituum vias nominat seorsum, quasi aliæ sint quàm sanguinis, quod quidem Erasistrati sectæ videtur conforme: deinde & intumescentiã partium videtur referre ad spirituum cum sanguine interclusionem, quanquã non ad spiritus, sed ad solũ sanguinem spectare generationẽ phlegmonis Gal. lib. de Tumoribus præternaturam probat. Ego de his rebus nõ admodũ laboro apud antiquissimos autores, vt dixi, modo ex eorũ dictis, nihil medendi ars lædatur, velut certè hic non læditur. Siquidem siue arteriæ spirituũ, & venæ sanguinis, viæ sint, siue vtræq; sanguinis: ac sine interclusione solius sanguinis, siue eius cũ spiritu inflãmetur pars, eisdem auxilijs merito occurretur. Arterias certè vias spiritus vocari, nõ est dissonũ, etsi.n. solius nõ sint sed cum sanguine, sunt tũ illius maximè: nã & venæ sanguinis vias dicere nemo recusat, etsi defferunt cũ eo ẽt spiritus. Porrò spiritus interclusos augere partis præter naturam affectæ, tumescentiam, nõ est valde improbabile, etsi eã nõ solius spiritus esse cõstet, sed succi, quem in principio dices esse malè vasis contentum, crudum, & flatuosum. Verum horum placitorum quę ad physiologiam spectant decisionem, aliunde peti velim, hoc enim opus ad curationem spectat, & victum. Ob hoc dicit, homines ita affectos, suffocari, & fieri eis linguam liuidã rotundam, & reflexam, vt scilicet omnibus qui laqueo aut manibus aut vtcunque aliter strangulant. Nimirum quia vt quacunque parte quę laqueo constringitur, replent intumescuntque venę, ita hic quoque: repletæ verò, & intumescentes, contrahunt, contrahuntque linguam, & ita faciunt reflexam, & rotundam. Intumescentia enim linguæ repletionis est, flexura, est conuulsionis. Velut enim opera musculorum reflectimus introrsum linguam, ita musculis eisdem conuulsis reflecti contingit. Conuulsionem verò facit repletio aut inanitio. Cum ergo lingua reflexa

flexa simul & rotunda apparebit, duplex nota erit repletionis circa ea loca: cum verò reflexa quidem, non tamen rotunda, sed gracilis, ac velut salita, qualẽ nuper in quodã q̃ breui mortuus est, vidimus, conuulsionis ex inanitione esse videtur. Itaque his rotunda & reflexa ob multitudinem fieri poterit. Liuorem verò venæ omnes repletæ sanguine accipiunt. Intermoritur enim sanguinis splendor, vbi est inculcatus, & malè perflabilis. Explicat verò Hippocrates quæ sint his venæ, dicens, ob venas quæ sub linguam eunt. Eas vulgo nunc vocant leoninas. Secta enim (inquit) vna quam quidam vocant columnelam (ea est glandula illa oblonga, quam gargareonem etiam dicimus quæ à superno palato in caput asperæ arteriæ impendet vtraque ex parte apparet vena crassa. Non hoc dicit, quòd ad huius morbi curationem secari debeat gargareon (non enim debet) sed velut ex dissectione indicans esse ibi dictas venas. Nimirum ex venis iugularibus externis, procedunt duo insignes ramuli, tendentes in gargareonem, qui inde sub linguam reflexi, in eam insumuntur. Cum igitur (inquit) plenæ ipsæ existentes, in ipsam linguam raram existentem & spongiosam, innituntur, id est velut in ipsam innitentes feruntur, inseruntur que, ea (lingua scilicet) ob siccitatem (quam ex calore igneo conquisiuit) violenter accipiens humidum quod ex venis venit, repletur tota secundum proprium corpus, & fit ex lata rotunda, & ex bene colorata liuida, ex molli autem dura, ex bene flexili male flexilis. Vnde celeriter strangulet, nisi quis cito succurrat. Succurrendum itaque huic malo præpropere, quia vrget symptoma, adeò vt etsi à materia pendeat pituitosa expectare diu non possit, quin aut soluatur mox aut hominem iugulet. Sed dices, cur cũ antea dixerit, linguã fieri reflexam, nunc reddẽs eius rei causam, dicit, fit ex molli dura, & ex bene flexili inflexilis? videtur enim oportuisse dici cur esset reflexa, nõ cur inflexilis. Duorum alterum licet coniectare, aut primo loco legendum esse pro ἀνακαμπτομένης, ἀκάμπτης, vel ουκ ἀνακαμπτομένης id est non volubilis: ita vt vtrobique legatur inflexili, & ita redditur sensus longè facilior, cur enim fiat lingua dura dicit apertissimè, inflexilis verò fiet quia dura: aut (hoc minus placet) præteriri causam, qua fit reflexa, dici verò fieri inflexilẽ,

quia

quia omnia quæ præternaturam reflexa sunt,necesse est esse inflexilia in contrariam partem.

Sectionem venæ à brachijs faciens, & eas quæ sub lingua sunt,secans & curans eligmatis,& gargarizare calidis iubens,& caput radens,& ceratum capiti & collo circumponens, & lanis obuoluens,& spongijs mollibus aqua calida expreßa fouens. Bibat autem aquam & melicratū non frigida. Succum autem præbere, cum à iudicatione in tuto iam fuerit.

BReuißimè, perinde ac optime,tradit Hippocrates rationem curandi dictā affectionem, & per capita omnia quæ agenda sunt. Ea sunt venæ sectio,eligma,gargarismus,fomentū capitis & ceruicis,& cibus. Nihil quidquam omisit,nisi fortè alui solutionem,quam etiā in acutissima,& quæ quatuor dierum sit, scimus aliquando vtilem esse solere, præcipuè cū pituitosa est affectio, qualem nunc Hippocrates descripsit. Constat vero ex dictis expurgationem post misionem sanguinis faciendam esse,cuius Hippocrates primo, vt principis in hoc morbo auxilij, mentionem facit,dicens, sectionem venæ à brachijs faciēs, & eas quæ sub lingua sunt secans. Eo ipso ordine,quo sunt scriptæ sectiones hæ,fieri debent,prius enim quæ à brachijs,vt quę plus habeat reuulsionis, deinde quæ sub lingua,vt quæ ad euacuationē proximè accedat. Secanda est in brachijs externa, qa pars affecta supra clauiculas est. Bene autem dr̄ in brachijs:non enim ad dextra,magis quam ad sinistra,malum hoc pertinet,cū affecta pars sit in medio sita,nisi fortè raro,cum ad eius particulæ alterum latus videtur magis inclinare, quod partes externæ ceruicis,aut interni oris declarant. Si igitur in alterum latus incubuit malum,in brachio è regione posito secetur vena,sin autem non,vt plerunque euenit, alternate secetur in vtrisque. Nā preter dicta,affectio hęc, vt quidam rectè monent, non tam sustinet copiosam misionem sanguinis, quā petit repetitā & crebram. Quia ab ea quæ ad deliquium animi inducat,periculum est,ne materiam sese introrsum versus cor colligat, & in medio

inter-

intercipiatur à pulmone, & facta perineumonia ex angina, homo moriatur. Ex brachijs ergo alternatè fundēdus est sanguis, sed crebro, & quoties affectio petet, & homo sustinere poterit: postea ad sectionem venarum sub lingua maxima cum vtilitate acceditur. Nam & Hippocrates id nunc docet, & vix est vllus medicus, qui id non cognouerit experimento, & ratio sanè suadet. Si enim in harum repletionē suffocationis periculum rectè reijciebatur, harum euacuatione, maxime ac celerrimè, ab eo periculo homo liberabitur. Curans (addit) elegmatis, & gargarismatis: non dicit qualibus, sed formam solum medicamenti edocet. Nimirum vt ad intestina clysteres, & ad ventriculum vomitoria, & ad cerebrum errhyna, ita ad fauces gargarismata, & ad asperam arteriam pulmonem & thoracem eligmata sunt accomodatissima: quia hæc maxime attingere possunt affectam partem. Quæ enim degluțiuntur, facile præterlabuntur in ventriculi fundum, aut intestina, neque circa vias spiritus hęrentia, neque in eas penetrantia vel exiguum quiddam. Sint autem, & gargarismata, & eligmata, qualia exiget affectio: adstringentia quidem valde & repercutientia, nunquam: quia quæ talia sunt, etiam reddunt respirationem difficilem, & excreationem prohibent, atque periculū est, ne fluxionem repellant in pulmonem: modice tamen adstringentia in principio sint, velut diamorωn pro elegmate, & hoc ipsum pro gargarismate dilutum aqua rosarum aut plantaginis. Acccipiat vero aliquid incidentis & extergentis velut oximelitis vt materia lenta & & crassa esse videbitur: breui autem (nam & breuis totius morbi constitutio est) mutatio fiat ād facilitantia sputum, & coquentia, ac modice resoluentia, vt ad mulsam, aut decoctū caricarum, aut passularum, & serapium capilorum veneris: aut ad resoluentia, & educentia potentius, vt ex prasio, hysopo, saluia, siue serapia siue decocta. Quin & idonei pulueres illis admisti accipiuntur: velut certe qui ex canino fit stercore, omniū optime huius affectionis resolutionem facit. Quiuis autem cor datus intelliget, nō me hęc oīa nominasse medicamēta vt quę sola sint idonea sed vt quę nūc succurrerint ex ingenti sylua, eorum, quę methodum recte tenenti, componi possunt, intuenti semper in pręsentem affectionem. Verum dixit Hippocrates

garga-

gargarizare calidis iubens,non quidem referens nomen calidis ad gargarismatum facultatem(licet.n. aliquādo vt diximus vti facultate frigidis)sed ad phantasiam, seu sensum. Itaque iubet in angina nihil in os assumi,nisi actu calidum, aut saltem tepidum. Nam etsi ventriculo & hepati æstuantibus, sæpe occursus frigidi potus congruit & quorundam ciborum tamen thoraci & spiritus viis,inimicus est.Calida enim laxant, facilitant sputum, coquuntq; & tussim leniunt: frigida contraria præstant. Quòd si is qui angina tenetur,adeò calidum expiret,& tanta siti teneatur, vt occursum frigidæ collutionis citra noxam sustinere posse videatur,licebit fortasse aliquādo dare modicè frigidū,tamē tunc quoq; videt̄ forè satius,ore & naribus frigidæ aquæ admotis,spirare, quia sitim ex pulmone melius solatur aer quā aqua. Itaq; perrarò nō erūt ore capienda calida. Hāc ipsā ob causam dicit paulò post bibat aquā & melicratū nō frigida. Addit, Et caput radens, & ceratū capiti ex collo circūponens. Meminimus Hippo.hic de ea solū angina agere,quæ fit, copiosa fluxione veniente ex capite. Sucurrit ergo capiti,vt parti primario affectæ,& mittenti.Cerata quidem capiti nisi derraso,rectè admoueri nō possunt:esse autem in hac affectione debēt,sicantia,& euocantia potēter,qualia innumera esse possunt. Gale. vt constat quinto methodi, & tertio secundū genera cerato ex stercore columbino,aut ex euphorbio, vtebatur:non tamen diu admota sinebat,sed post tres horas sublatis, lauabat caput. Nos perinde fieri suademus, sint verò balnea seu embrocæ facultatis etiam diggerentis,& roborantis,pro capite. Nā ꝑ gutture & proximis ei partibus sæpe erit satis vti spōgiis mollibus aqua calida expressa. Sed rogabis,si ceratū nō solum admouedū capiti est,sed collo etiam circumponendum,quæ pars superest, quę spongijs foueri posit? Gal. capiti soli admouet ceratum, Hipoocrates vult collo etiam circumponi, & præterea foueri spongiis ex calida aqua: quod duobus modis videtur præstari posse, aut diuersis partibus ceratum & spongiam recipientibus,aut eisdem sed diuersis temporibus:primum quidem, vt si posteriori ceruici ceratum,& anteriori spongias admoueas:secundum,vt si post quam ceratum detraxeris, post tres aut quatuor horas ex quo admouerit, aqua calida in spongia foueas.

Et fieri quidem ex vsu vtrunque posit. Si enim defluere sentiatur humor per posteriorem ceruicem, & eius partis tensionem facere, in gutture autē recepta affectio non sit adeò contumax rectè feceris capiti, & posteriori ceruici, admouens ceratum, & gutturi spongias: sin autem ea etiam quæ in gutture consistit desideret fortem resolutionem, vt interius canino ita possumus exterius columbino stercore vti, amouebimus verò, & alternatè vtemur tum eo, tum spongijs ex aqua. Cætera quæ ad victum spectant, vnicam animaduersionem desiderant, puta dici hæc de angina, quæ primis quatuor aut quinque diebus sit inclinatura. Iubet enim solis aqua & melicrato vti, & ne succum quidem ptissanæ gustare, antequam à iudicatione homo in tuto sit, hoc est antequam morbus iam sit in inclinatione: constat verò si diuturnior affectio futura sit, & tardius inclinatura, fieri non posse, vt homo cum tam tenui victu durare posit.

Cū in æstiuo, & autumnali tempore, ex capite fluxio calida fluxerit, & nitrosa vtpote à tempore acris & calida facta: mordet autem talis existens, & exulcerat, & spiritu replet, & orthopnea simul fit, & siccitas multa, & quæ videri possunt, gracilia apparent, & tentionem habent tendonum posteriorum in ceruice, & videntur tetano distenti eße, & vox obrupta est, & spiritus exiguus, & spiritus retractio densa & violenta simul fit. Hi autem vlcus habent in arteria, & pulmonis ardorem, non potentes inducere aerem, qui extra. est talibus nisi in externas ceruicis partes vltro feratur, grauior ac ineuitabilior affectio est ob tempus, quia à calidis & acribus.

ALteram, & eam quidem omnium grauisimam anginæ speciē describit nūc, cui duo hæc accidāt, & ex bile fieri, & tenere internā atq; in alto latentē gutturis partē. Vtrūuis horū desit, acuties & periculum erit minus, siue inquam ex alio mitiori succo pendeat, siue attingat externas, & quæ videri

possunt,

possunt, siue intra siue extra os, partes. Nam acris succi species exurendo, & siccãdo, & exulcerando, cum minori etiam tumore auget magis læsionem: loci vero angustia, cum tumore etiam minimo, strangulat. Huius itaque morbi essentia est in phlegmone erysipelatode, exiguo quidem (nam magnum is locus ne horam quidem potest sustinere) sed tenente internum guttur. Causa est succus calidus, cuius duæ sunt speciei, biliosus enim & acer est, aut pituitosus & salsus: potest ex toto corpore, aut ex vna aliqua alia partium nobilium venire, in guttur plærunque destillat ex capite, vt etiam de pituitoso antea dictum est. Symptomata vero sunt quæ Hippocrates narrat. Quorum quædam pathognomonica quædam superuenientia sunt. Non enim necesse est affectio perueniat vsque ad spiritus retractionem, densam & violentam. sed cum in malum exitum morbus festinat. Constat præterea hanc anginam congruere æstati, vt prior congruit hyemi atque quoniam æstati, etiam congruere autumno, qui sequitur in morbis gignendis æstatis conditionem. Sed vt antea monuimus, anni tempus non est in vllius morbi essentia quia quiuis morbus quocunque tempore fieri potest, etsi quidã quibusdam magis congruant. Itaque dicit hunc morbum fieri æstate & autumno, fluxione a tempore facta calida, non quod necesse sit ita fieri, sed quod sæpe fiat Fieri vero potest fluxio calida a prauo victu, etiam alio tempore. Fluxionem vero calidã esse, necesse est omnino, si hæc species anginæ, de qua nunc disseritur, futura sit. Dicit itaque cum in æstiuo & autumnali tempore ex capite fluxio calida fluxerit (idest biliosa) & nitrosa (si scilicet pituitosa est) vtpote facta a tempore calido & vrente, acris & calida (acris scilicet si biliosa est, atque etsi biliosa non sit, tamen calida, salsa aut nitrosa: vel, quod maxime, sit partim biliosa & acris partim pituitosa & salsa, nitrosaue) mordet autem talis existens, & exulcerat: Addit & spiritu replet, quod quidẽ dicitur iuxta antiquorum dogma, cuius nuper meminimus, putantium tumorem phlegmosum fieri interclusione spirituum cum sanguine. Itaque dicit spiritu replere partem, quia phlegmonem gignit. itaque morsum, vlcus, & phlegmonem, facit ea fluxio, & ea quidem angina in phlegmone habet essentiam, talis autem, in phlegmone cum morsu & corrosione

in

in parte abdita,a tali fluxione. Hinc fit orthopnea, ex angustia scilicet & siccitas multa(oris scilicet, quia siccans admodum est causa) & quæ videri possunt partes,graciles apparent, hoc est nullum tumorem præter naturam habere videntur. Et tentionem habent tendonum posteriorum in ceruice, & videntur tetano distenti esse,& vox obrupta est, hoc est inter loquẽdum interrumpitur eis sermo, & spiritus est exiguus(quia non possunt nisi exiguum trahere,non potest autem thorax dilatari nisi pro ratione eius quod trahitur, cum interius sit expeditus & capax) spiritus retractio densa & violenta,hoc est thoracis intro reuocatio violenta, qualis fit per spiritum vocatum offendentem.Hæc omnia constat conuulsionem minari, quæ sanè a fluxione adeo maligna,merito timetur. Fiet vero cum distillabit non in guttur solum,sed & in tendines ceruicis,& radices neruorum qui in septum transuersum, & musculos intercostales veniunt,imbibetur.Sed,vt diximus,hęc non omnibus, sed lethaliter affectis,superuenient. Hij(inquit) habent vlcus in arteria, & pulmonis ardorem. Cur habeant vlcus, dictum est,cur habeant ardorem,nunc dicit,quia scilicet, non possunt inducere aerem externum, atque ita neque refrigerium inde capere. Talibus(inquit)nisi, in externas ceruicis partes vltro feratur,grauior,& ineuitabilior affectio est(quam prior scilicet species anginæ)ob tempus inquit,quia a calidis & acribus. Non quidem quia a calidis & acribus eo tempore, grauius enim esset a calidis & acribus in hyeme. Sed periculosior est, quia a calidis & acribus,fiet vero a calidis & acribus,ob tempus.Ergo periculosa quia a calidis & acribus, per se, quia tali tempore,per accidens.Quod vero dicit, nisi in externas ceruicis partes vltro feratur,consonum est ei quod in prognostico dicitur.Quibuscunque fauces & ceruix simul rubuerint, hæ anginæ diuturniores sunt,& ex ipsis maximè euadunt, si & ceruix & pectus ruborem habuerit, & erysipelas non intro recurrerint. Vbi legimus, & pulmonis ardorem, habent græci codices lectionem duplicem in quibusdam enim legitur. *καὶ τὸν πλεύμονα πίμπλανται*, idest pulmonis habẽt repletionem: in aliis *πίμπρανται* idest exuruntur. Constat tamen secundam hanc esse legitimam, & veterem lectionem,quippe quam Galenum in suo codice habuise,

vtendum. Et paucis interpositis dicit. Si verò non subijt vetustus cibus, ei qui recentem acceperit, si fortis fuerit, & ætas vrgens, clystere vti, sin autem fuerit debilior, glande vti, nisi sponte exierit bene. In hanc ipsam sententiam dicit nunc. Si febris corripiat veteri stercore non subeunte, aut ei qui cibum paulo ante acceperit, siue cũ dolore lateris, siue sine eo, quietẽ agere oportet vsq; dũ descenderint priores cibi in aluum, potu vero vtatur oxymelite: cum autem ad lumbos grauitas deuenerit clystere vti per inferna, aut purgare pharmaco. His duobus locis eadem sententia continetur, nimirum cui cibus recens non descenderit, aut vetustus in intestinis abunde hæserit, non esse offerendum mox alium cibum, neque aliis auxiliis instãdum, sed conandum esse prius quàm offeratur alius, vt prior descenderit (idque fieri potu oxymelitis) atque adeo si fieri posit, vt ex intestinis subducatur, idque fieri clystere aut glande: sed quod primo loco dixit, vel cum dolore vel sine dolore, nunc adiecit, siue cum dolore lateris. Nimirum de dolore lateris primo quoque loco differebatur. Quod primo loco dixit, à sorbitione tantisper temperandum hic dicit. quietem agere oportet. vt mihi videtur, significantius multo, non enim à cibo solum ob sacietatem & alui repletionem temperandum, sed & à missione sanguinis, & aliis multis auxilijs. Quare melius dicit quietem agẽdum. Quod primo loco dicit, donec cibum ad infernam intestini partem descendisse coniectatum sit, nunc dicit, ex symptomate accipiens significationem, cum autem ad lumbos grauitas deuenerit. Nimirum dolor grauans in lumbos descendens, significat in infernam partem crassas cibi partes decubuisse. Verum quia hoc non solum ob feces fieri solet, sed ob malos etiam succos qui morborum causæ sunt, in infernas partes incumbentes, & id cum fit non clyster solum, vt ob feces, sed expurgatio etiam per pharmacum desideratur, quanquam primo loco iusserat cui non subiit vetustus cibus clystere aut glande solum vti, hic addit, clystere vti per inferna, aut purgare pharmaco. Nimirum cui ad lumbos grauitas deuenerit, si id ob feces factum sit, clystere si ob succos qui morbos pariunt, pharmaco indiget. Rursum paucis quæ ad victum eorum qui pharmacũ acceperunt pertinent interpositis, repetit Hippo. Hanc ipsam senten-

ſententiam,vt primo lib.ſcripta eſt, dicens, Cum autem flatus graueolentes prodierint, aut glande aut clyſtere vtendum, ſin minus ceſſare,propinantes oxymeli,donec cibi in aluum deſcẽderint,deinde clyſtere ſubducere. Nimirum flatus graueolentes,ſignificant feces in aluo putreſcentes,tunc ergo vtendũ clyſtere aut glande,ſi fortis ſit ægrotus,clyſtere,ſi debilis glãde. Sin minus,(dicit)hoc eſt ſi nondum deſcenderint ad aluum.ceſſare hoc eſt, vt primo libro dixit, à ſorbitione tantiſper abſtinere, propinantes ſolum oxymeli, hyeme calidum æſtate frigidum, vt antea etiam dixerat, deinde clyſtere ſubducere. Itaque hæc omnia in eandem ſententiam dicta ſunt,& licet alia ex aliis explicare. Cætera etiam, quæ de victu expurgatorum dicuntur hic dicta ſunt primo libro. Ibi enim ita ſcripſit. Poſtea vero mane potiones dandum, veſperi ad cibos tranſeundum. Nunc in hanc ipſam ſententiam dicit,cum autem purgatus fuerit, cibare ſorbitione primum & potu melicrato, deinde cibis & piſcibus coctis,& vino aquoſo,ad noctem pauco,interdiu autẽ melicrato aquoſo. Nimirum lautiorem cœnam inſtituens dicit,cibis,idoneis ſcilicet,vt ouis recentibus, aut pullis galinaceis, vt vnum autem cibum exempli loco nominans, dicit, & piſcibus coctis & vino aquoſo,ad noctem pauco: Inſtituens verò potionem mane propinandam,dicit,interdiu autem melicrato aquoſo. Obiter monet Hippocrates quiddam ad tempus expurgandi ſpectans,dicens, At ſi vacuo ventre febris ardẽs ſuperueniat ſi tibi videatur pharmaco vti, bene habet intra tres dies non expurgare,ſed vel quarto. Huius cauſa paulo infra hoc ipſo libro dicetur conſtabitque ex ipſis autoris verbis,prohiberi expurgationem primis diebus, quòd vix vnquam in illis appareat concoctio. Nam primus impetus febrium acutarum eſt quatuor dierum, vt in prognoſtico dicitur non eſt ergo expurgandum ante quartum, ne ſine concoctione expurgetur. Conſtat vero admonitionem hanc non tollere alia artis præcepta, ꝙ ſcilicet ne tunc quidem expurgandum ſit ſemper, ſed cum natura non valet perfectè iudicare, atque quòd antea etiam expurgare liceat,ſi turget materia. Nam medicari oportet in valde acutis,ſi materia turget, eadem die, quia tardare in talibus malum eſt. Verum cum Hippocrates dicat, at ſi vacuo ventre febris ardẽs

superueniat, si tibi videatur pharmaco vti, aperte insinuat, plenitudinem ventris pharmaci vsum prohibere, conandumque esse, vt communis vocata materia, quæ in ventriculo & aluo cõtineatur, euacuetur prius, quã ad pharmacum perueniatur. Reliqua omnia dictionis huius, pertinent ad horam exhibendi cibum, continentq; nihil aliud, quã quod in aphorismo dicitur] In accessionibus abstinere oportet: nã cibum dare noxium est. Præterquam ꝙ hic explicat, quã accessionum partem maximè cauere oporteat, nempe ipsam inuasionem paroxysmi, qua solent frigere pedes, & reliqua extrema. Itaque repetit hic quod primo loco dixerat his verbis, Cũ quidem pedes frigidi sint, abstinere oportet a sorbitionis exhibitione, præcipuè autem à potu abstinendum: cum autẽ calor ad pedes descenderit, tunc dare, & putare plurimum posse occasionẽ in omnibus morbis prçcipue autem in acutis. Eandem hanc sententiam edisserit nunc, & multo fusius, reddens omnium causas. Verũ cũ dicit, cum autẽ expurgaueris sorbitionibus vteris, obseruãs febrium exacerbationes, ne intellige, non esse obseruãdas, nisi cum quis expurgauerit, semper enim, & ante & post expurgationem, in victus institutione, ea regula teneri debet, sed solum trãsitionis gratia dixisse, cum autem expurgaueris. Quæ verò dicit per sese sunt aperta satis, præterquã ꝙ primo libro satis enarrata sunt Postrema dictionis verba indigent consideratione. Vbi dicit, calore autem descendente in pedes, & vrina exeunte, etsi nõ sudet, omnia desinunt, insinuat his verbis, quod & res habet, in singulorum paroxysmorum solutionibus, euenire, quod & in totius morbi iudicatione solet, puta laxari poros, & vias per quas euacuantur excrementa, & naturam ad euacuationes conuerti, contra in principiis adstringi, & retineri omnia. Sed in totius morbi principio & fine, fit id secundum totam morbi materiã, in accesione quacunque, secundum potionem quandam. Vt ergo totus morbus (acutus maximè) magna aliqua euacuatione iudicatur, ita accesio quæcunque euacuatione quadam, plerunque quidem sudore, sed & citra sudorem aliquando, vrina exeunte, & euacuatione insensili per cutem facta. Vrina vero plærisque in remisione paroxysmi redditur liberius, & succo qui febrem facit magis tincta, in inuasione, aut retinetur, aut reddi

tur

tur tenuior & aquosior. Quod aperte indicat retentionem quę in principio agitur, & remissionem quæ in fine. Non fit autem ea remisio solum per vrinam, sed versus quaque, proinde & in sensilem euacuationem etiam augeri est necesse si non sudatur verum apparet multo magis in vrina, vt in euacuatione euidẽtiori. Quibusdam autem alijs aluus tunc laxatur, aut vomitus succedit, quibus morbi causa inclinat in ventrem.

Quibuscunque autem semper aluus in febribus humida est, his insigniter pedes calfaciens & tegens ceratis & fascijs obuoluens animadeuerte ne sint frigidiores reliquo corpore. Calidis autem existentibus, calfactionem nullam adhibe, sed conserua ne refrigerentur, potu autem vti quam paucissimo, aqua frigida, aut melicrato.

REmisse admodum intelligit Galenus ac cum eo alij enarratores, Hippo. nunc docere rationem curandi profluuium alui ex frigore pedum orti. Ridiculũ.n. si de acutis cũ cõtinua febre morbis agens, ad alui fluxum ex frigore pedum diuertat, traditurus curationem, & facilimam & vulgo cognitã. Hæc cum ita interpretentur, merito censent tam leuem, & intẽpestiuam præceptionem Hippocratis non esse: Verum longè aliud agit Hippocrates. Nimirum cum tractationem de singulis morbis acutis in hunc quartum librũ destinauerit, & de quibusdã antea egerit, perstat persequi alias acutorum species, persequitur autem species, non tã exactè quã posteriores, eas quæ ex propriis differentiis accipiuntur, sed more vetustissimorum modos quosdã po[...]us morborũ, & quorundã insigniũ symptomatum concursione acce[...] Nam vt initio operis monuimus eo seculo non venerant [...]borum differentiæ ad tam exactam partitionem: Nos verò vtraque ratione frui volumus, in praxi enim veteres hæ obseruationes, sępe erunt vtiliores exacta recentiorum argutia. Quid ergo sit quod velit Hippocrates iam dicamus. Quibusdam acutè febricitãtium accedit profluuium alui perpetuum. Qui sanè casus difficilis est, & peri-

culosus. Maligni enim morbi suspitionem facit quæcunque euacuatio asidua quæ à principio asidet: quia euacuationes superuenire oportet suo tempore, non à principio comitari. Ita sunt quædam febrium pestilentium, quæ sudatoriæ vocantur, quod per eas asiduè sudent ægroti, cùm exolutione tamen virium, & nulla conferentia: Ita etiam pestilens cõstitutio, quæ superioribus annis, in Hispaniæ quasdam partes grassata est, neque adhuc cessauit, cum alui profluuio inuadebat. Nimirum malignitatis morbi, & magnæ affectionis facultatis, est intempestiue vacuati, nam cum morbus mitior est, aut facultas minus grauiter afficit, tenet natura familiarẽ sibi ordinẽ, retinẽdi, ac coquendi, antequam euacuet. Verùm à principio, ac continenter fundi venenosorum excrementorum est, præcipuè si notæ aliæ graues accedant, vt langores, nullæ conferentiæ, & malignæ qualitates eorum quæ euacuantur, & grauia alia symptomata. Velut nunc, qui cum febre continua habent continuum etiam alui fluxum, hac ipsa causa agnoscuntur grauiter ægrotare, siue diarhæa siue dissenteria is fluxus sit. Maligna enim causa morbi significatur, quæ instigat, & langor facultatis, quæ non potest ferre. Verum si accedit frigus extremorum, multo maior malignitatis est iam significatio. Nam vtrique causæ attestatur ea frigiditas, nimirum maligna putrescentia succorum in visceribus, aut vlcera, vel inflammationes magnæ, doloresve graues intestinorum, hęc omnia, calorem ad interna cogunt accurrere, & destituere externas partes: porrò calidum ipsum, quo est debilius eo à leuiori causa cogitur ad internas partes accurrere, & externas deserere. Itaq; frigus extremorum & debilitati, & malignitati attestatur. Hoc casu maxima cautio est, omni rõne curare, vt calor quacunq; ratione reuocetur, & partes quacunq; arte in calore alijs partibus æquali, contineantur: quare frictionibus, ceratis, fascijs, & quibusuis alijs calorificis admotis. Nam etsi frigus illud pedum, causa non est morbi, sed signũ malum, & symptoma, tamen tollitur, reuocatione caloris, spirituum inquam, & sanguinis: nihilq; magis ex vsu est, quàm ea reuocari. Quia nihil est quod magis noceat, quàm illi in interna concursus, quia inflammationes & alias omnes viscerum affactiones auget, & ipse calor, constipatione illa, sibi ipsi suffocationis

tionis causa fit. Itaque tollere frigus pedum conamur, non ob ipsum frigus, sed vt hæc violenta calidi delatio ad interna, prohibeatur. Nihil ergo maiori studio agendum in omni febre maligna, quæ ad hypiriæ genus referatur. Quin etiã & quacunque alia occasione, etiam leuiori per morbum extrema frigeant, concalefactio eorum, ex vsu est. Nam & in febris intermittentis inuasione calfactio extremorum paroxysmos contrahit. Sed nunc de malignis & acutissimis febribus sermo est, in quibus expedit, si pedes frigidi sint, calfacere: Si verò calidi sint, nullam calefactionẽ oportet pedibus adhibere, quia si fluit aluus copiose calidis pedibus, non interna inflammatio, aut illi similis affectio, sed vehementia febris, & colliquescentia significatur. Constat verò hanc admotione calidorum auctum iri: neque tamẽ proinde oportet frigida admoueri pedibus, ne calor vrens in interna repellatur (in colliquantibus enim febribus, corpori quod est inter inguina & alas, melius admouentur frigida) quare neque calfaciendum neque refrigerandum tunc temporis est, sed conseruandum, ne refrigerentur. Potu autem (inquit) vti quam paucissimo, aqua frigida aut melicrato, iuxta phrasim qua toto hoc libro vsus est, videtur hoc de cibo dici, vt significetur nullo alio cibo vtẽdum esse toto morbo, quã aqua, aut mulsa. vnde constat apertissimè, eum agere de morbo, qui sit exactè acutissimus, & intra quatuor dies iudicandus, qualis profecto fuerit, cui ob malignitatẽ morbi cum alui profluuio, à principio pedes frigebunt, non tamen cui ob frigus pedum aluus fluet. Sed præterquam quod iuxta morbi constitutionem recte hoc dicitur vt de cibo, vt de potu etiam intelligi debet. Nimirum in profluuijs alui exiguo potu vtẽdum est, quia cum largo copiosius fluet: Verum in his quæ cum ingenti febre fiũt, periculum est ne potu destituti, magis colliquescant: proinde suppleri hoc qualitate debet atq; is qui datur, frigidus actu dari, atq; si sit eius copia, niue refrigeratus. Rectè ergo cõsulit vti potu quam paucissimo, quia morbus est laxus, frigido, quia ex colliquescentia corporis: aqua sanè, si fluxus sit biliosus: mulsa si ex salsa pituita. Hanc eandem rationem potus instituendi, teneri censeo in stranguria, quę ex ardore vrinæ initium cęperit. Tutius enim mordacitas emendabit qualitate, quã quantitate,

hęc enim vrinæ etiam quantitatem auxerit, ac proinde & laborem.

Quibus in febribus aluus humida, & mēs turbata, & multi ex talibus flocos auferunt, & nares scalpunt, & pigre respondent ad interrogata, ipsi autē ex se ipsis nihil dicunt congruens. Videntur itaq; mihi talia melancholica esse. Talibus igitur ita se habētibus, si aluus humida fuerit ac colliquans, videtur mihi, sorbitiones frigidiores & crassiores prodesse, & potiones sistentes, vinosiores magis quā adstringentiores.

COgnosci ex modo delirandi, speciem succi, ob quem deliretur, non est nouū. Nā ille scripsit desipientiam cum risu esse securissimā, quia vt dicit Galenus, sanguineæ affectionis est. Vt igitur desipientia cum risu, ex sanguine esse cognoscitur, ita quę cum taciturnitate, & tetricitate, agnoscit esse ex melancholia. Est verò melancholia succus, qui omnium maxime mentem tentat, quod vel inde agnosces, quod is solus, citra cerebri phlegmonē, & citra febrē, putatur posse facere deliriū perpetuum, redundās solū, aut agitatum. Constat verò, agitatū quam quietum, meritò magis tentaturum mentē, ita enim copiosius transmittit in cerebrum nigri vapores. Vt igitur citra febres, sola melācholiæ redundantia, delirium solet facere, ita per febres, etiam sine inflāmatione, quod si moueatur, cum minori etiam redundantia id faciet. Cum igitur febricitanti aluus est humida, & mens turbata, & sunt pigrè respondentes, & ex se ipsis nihil dicentes quod opportunum sit, & congruēs, scire licet melancholiam esse in homine, & huc esse dirigendum consilium curantis: idque siue phreniticus sit, & deliret perpetuò, ac ipse alui fluor perpetuus sit, siue aliquando accedens: siue tunc deliret solum, cum aluus fluit, & cum ea sistitur redeat ad mentem. Vidimus enim non ita pridem, ægrotantem, cui cum alioqui mente constaret, cum alui instaret fluxus, mens turbabatur, & delirabat, vt delirium accedens, instantis deiectionis

nis medicis significationem preberet,neque fallerentur:esse autem hocmelancholicum constat, quia nullus alius succus sola agitatione delirium facit.Sanguis enim & pituita non nisi cum in cerebro creant phlegmonas,bilis etiam putrescens toto corpore solet deliria facere in maximis febrium incrementis: melancholia vero etiam citra putrescentiam mittens vapores in cerebrum,atque ita loco mota solum,& afluēs.Itaque omnia huiusmndi sunt melācholica.Si cum febre diliratur perpetuò cū taciturnitate & mestitia,necesse est sit duorum alterū,aut phrenitis melancholica, aut complicatio febris cum melancholia, maniave:Si verò deliret non perpetuò,sed cum fluit aluus,motio melancholiæ faciet delirium,si sine febre id accidat melancholiæ mitioris,si verò cum febre,vstæ,& quæ cū colliquescētia generetur,vt in ægrotante fiebat cuius memini:colliquescebat enim pariter, quod deiectionum graueolentia declarabat. Talibus igitur(inquit)ita se habentibus,si aluus humida fuerit & colliquās, videtur mihi sorbitiones frigidiores & crassiores prodesse. Nimirum in omnibus qui ita delirent,melancholiæ euacuationi intendendum est, si verò atrabiliariæ & colliquātes deiectiones esse cognoscantur, tunc attemperatione magis agendum,& colliquescentiæ obsistendū:Vtendū ergo sorbitionibus frigidis & crassioribus,vt ptissanæ & amyli, frigidis quidē vt temperetur ardor, crassis vt hebetetur mordacitas. Sed dices,videri Hippocratē loquutum inæptè, cum posuerit aluū esse humidam,dicens quibus in febribus aluus humida, ac deinde dixerit,si aluus humida fuerit. Verùm intellige nō esse legendum seorsum,si aluus humida fuerit,ac colliquans (humidam enim esse posuerat)sed cōiunctim,si humida ac colliquās fuerit. Nam etsi plærunque cū aluus est humida, & cum febre ita deliratur,soleat deiectio esse colliquans , fieri tamen potest vt etiam non sit, sed ex mitiori melancholia sine colliquescentia:Quare oportet alia signa adhibere,ac ex illis cōsiderare, an colliquans deiectio sit, vt si corpus ardeat , extenuetur, languescat,graueolentes deiectiones sint.Si enim hęc non sint,iuuabis euacuationem melancholiæ , auxilium inde sperans, si verò sint, ad sorbitiones frigidiores & crassiores conuerteris , his enim cessabit colliquescentia , atque cum ea etiam

cessa-

cessabit profluuium illud noxium. Sisti enim debet, cum colliquet, atque ita potiones sistentes esse debent, nō tamen adstringentes. Nimirum quæ sistunt, duplicia sunt: quædam adstringēdo id faciunt, quædam citra adstrictionem, occurrendo fluxus causæ. Velut si fluat aluus ob acrimoniam aut salsuginem succorum, quæ extergent tollentes quod intestinis hæret, solent sistere, & sorbitiones obtundentes eas qualitates, vt quæ sine sapore crassæ sunt velut mazæ multa genera: Si ob ardorem vrentem, aqua niue refrigerata potest sistere aluum: si ob multitudinem succorum influentium in aluum, in partem aliam deriuantia, vt diuretica solent aluum sistere: quin & expurgantia sæpe sistunt aluum affatim vacuata copia, & siccata aluo. Tot sunt modi sistentium sine adstrictione. quæ sane sistentia sunt ex accidēti: sæpe tamen opitulantur multo tutius, quam quæ adstringunt. Hæc enim vbi materia euacuata non est, maximè si ea quæ interius manet est maligna, periculosissima sunt. Nam detenta lædunt, ac magna ex parte manere diu non possunt, sed, vt quæ vi detinerentur, maiori impetu erumpere solent: & interim partibus affiguntur. Proinde consulit his dari potiones sistentes, alia ratione potius quam adstringentes. Velut si aquæ potu vsurus sit, satius sit frigida dulci, aut cum hordeo, aut re alia idonea elixata, quam calybeata, aut parata cum mastice: si vino, satius sit vinoso albo (diluto quantum oportet) vt ad vrinæ vias & corporis habitum auocet, quam nigro & austero, quodque adstringat. Vnde constat Hippocratis sententiæ esse, in alui profluuijs albo potius, quàm nigro vino vti, nisi cum ex intestinorum laxitate malum pendet, quanquam in praxi quibusdam aliis considerationibus est opus, in quibus hominis consuetudo, & natura, primas tenent partes, sed de hac re rursum dicetur in huius operis calce.

Quibus febribus vertigines à principio, & pulsus capitis sunt, & vrinæ tenues, his expectare oportet ad indicationes exacerbandam febrem, neque mirarer si delirarent.

Si

SI quę pars per morbum dolet in eam fiunt abscessus, neque quidem dolor solus id significat, sed eadem ratione, quodcunque aliud symptoma debilitatis, aut prauæ affectionis. Quare si quis incipiat febricitare cum vertigine, & pulsatione vehementi capitis, etsi à principio nō videatur febris esse magna prędicere tamen licet, non facilè, neque sine perturbatione soluendam esse febrem, sed exacerbandam timoremque incussurā precipuè si etiam sint, vrinæ tenues & aquosę. Nam vertigo & pulsus, significant caput pati, vrinæ tenues raptum materiæ in superiora, ab vtrisque ergo, recepturum caput a toto corpore biliosa, significatur. Vnde constat magnæ exacerbationis periculum impendere, ac fortasse etiam delirij. Nam quid potius timeas capiti, quam delirium? vt enim vrinæ tenues albæ pessimæ sunt, si appareant in delirantibus, ita si signis alijs quæ affectionem capitis minentur accedant, prænunciāt phrenitidem. Itaque cum hæc in initiis erunt febrium exacerbationes, quæ sæpe cum deliriis fient, timere oportet. Quin etiam aliquando in veram phrenitidem permutatio fiet. Hæc verò, si non antea euenerint, consentaneum est euentura ad iudicationes, hoc est in tempore iudicationis febrium ipsarum. Tunc enim natura molitur secretiones, & maiores materiæ motus, per quos, quęcunque pars est insigniter debilis, periclitatur, vt scilicet & per turgentiam. Quapropter (vt hoc obiter dicam) consultum arbitror, his, & quibuscunque aliis pars princeps parata est recipere, si fieri posit, paulatim materiam detrahere, neque curare vt seruetur tota ad vnam decretoriam euacuationem, quin potius, ita vt fit sæpe, arte iudicationes anteuertere.

Quibus in principio vrinæ nebulosæ aut crassæ, hos purgare, si alia etiam iubent: quibus autem in principio vrinæ tenues, ne purges hos, sed si videtur clystere vtere.

NEbulosas & crassas vrinas hic vocat, eas quæ coctę sunt: tenues autem, quę crudæ. Nam nebulæ nomen generatim accipitur plęrunquę apud eum, pro omni eo quod in vrinis

nis continetur. Itaque nebulosę sint quæ aliquid continent; contra ἀνεφέλη seu nebula carentes, quæ nihil continent. Iam vero crassas simpliciter Hippo. vocare non consueuit, eas quæ turbidæ sunt & conturbatione crassatæ (eas enim turbidas, aut perturbatas, aut crassas cũ aliquo adiecto, vt crassas grumosas, aut cœnosas vocare solet) sed quæ puræ sunt & crassæ. Tales vero aliter fiunt quam concoctione. Quod ergo Hippocrates nunc dicit, cõsonum est ei quod in aphorismo, cocta medicari oportere, & mouere non cruda. Dicit vero in principio quod nomẽ constat non dici hoc loco de vniuersali vocato morbi principio, ac multo minùs de primo insultu (neutrum enim horum in putridis esse potest cum signis concoctionis) sed de paucis diebus à morbi inuasione, quasi diceret, quibus breui post morbi inuasionem concoctionis notæ apparent in vrinis, hos breui purgare licet, quibus vero non, sed tenues manent diutius, hos ne cito purges, neque antequam eæ notæ apparuerunt. Itaque, hoc in principio, idem est quod in aphorismo dicitur statim, vbi ita dicitur: quibus statim vigor est, statim tenuiter cibare. Vt.n. illic, quia extenuandus victus est in vigore, dicit quibus statim hoc est breui vigor est, statim tenuiter cibare, ita hic, q̃a expurgandũ est cocta iam vrina, dicit quibus in principio, seu statim, seu paulo post inuasionem, coctę apparent vrinę, statim, purgare. Dũ vero apparent tenues, ne purges, sed si videtur deiectione indigere, clystere vtere. Constat vero hanc non tollere alias præceptiones, sed agendum hoc esse, si reliqua omnia consentiant, alioqui sæpe fiet, vt cum vrinæ concoctione non purges, vt si natura tentet iudicationem, & vt cum vrina tenui purges, vt si turgeat materia.

Horum conuenit ita curari corpora, quietem agere, vngere, contegi æqualiter, potu autem vti mulsa aquosa, & sorbitione succo ptissanæ ad vesperam. Aluum autem subduc in principijs clystere pharmaca autem ne tribuas his,

OPtimè docet rationem curandi eos, qui ob cachochymiam quidem expurgationem petunt, tamen ob cruditatem

tatem expurgari non debent. Procuranda enim, & expectanda concoctio est, atque donec adsit, pharmaca non tribuenda. Procuratur vero concoctio, nulla ratione melius quam quiete. Vt enim motus iuuat distributionem, ita quies concoctionem. Inunctiones etiam concoquentes, & vestes aut strangula, æqualiter corpora contegentia, calorem naturalem fouent, & coctionem mouent. Hinc fit vt multi solo decubitu in lecto, in loco idoneo collocato, æqualiter stagulis contecti, a quam plurimis morbis liberentur, interim nulla alia re vtentes, quam bono victu. Atqui profecto, si morbus coctu contumax non est, id solum est satis, si autem est, bene facit iniunctionibus coquentibus vt oleo camemelino ad corpus totum, aut saltem ad præcipuas concoctionis officinas. In hunc vsum soleo ego parare ceratum ex camemelino cera & croco. Nihil autem contulerint hæc nisi idoneis, cibo, & potu, quis vtatur. Cibus quidem tenuis, concoctu non difficilis, & ea hora exhibitus qua optime coquatur, vt ptissana ad vesperam data: aut etiam caro pulli gallinacei exigui, aut viteli duorum ouorum recentium: potus vero, multis potest esse vinum, plerisque tamen denegatur, daturque pro eo mulsa diluta, aut decoctum cinamomi, aut aliud huiusmodi. Quia etsi vinum concoctorium est non minus his, solet tamen febres augere, & mouere fluxiones. Constat vero semper debere adhiberi in considerationem, naturam & consuetudinem ægroti, & morbi constitutionem: si enim affectio multo tempore videatur indigere ad concoctionem, fortasse non erit satis sola ptissana semel data: si quis vino admodum assueuerit, & frigido ventre sit, eo vtetur: si quis multo iam tempore consueuit prandere plus quã cenare, huic cibus ad meridiem nullo incommodo dabitur. Certe in hanc regulam veniunt hæc omnia, vtendum cibo tenui, qua hora & quo potu maximè iuuetur cõcoctio: cætera definiunt dictæ considerationes. Dum agitur concoctio, a pharmacis quæ totum corpus commoueant, abstinendum: clysteribus tamen feces & communes materias, & si quæ cruda in primis officinis sunt, subluere, optimũ est: quia multo citius perficietur concoctio, eorũ quæ reliquo corpore sunt, nisi suppeditetur illis materia ex ventre. Aliquando aũt hæc cruditatu detractio,

agitur

agitur melius vomitione, quibus in ventriculo sunt pituitosa, præcipuè si natura & consuetudo sint his ad vomitionem prona.

Si enim quid circa ventrem moueas, vrina non coquetur, sed sine sudore, & sine iudicatione febris multum tempus durabit.

PRohibuit pharmaca dari, quibus concoctionis notæ in vrina non sunt, nunc reddit causas, exponens noxas, quæ ex intempestiua purgatione nascuntur. Nimirum si intempestiuè ventrem moueas, vrina non coquetur, & iudicationes suo tempore non fient, sed vtrisque sublatis, concoctionibus inquã & iudicationibus, febres producentur. Contra prorsus quam vulgus expectat medicorũ, qui cum vrinæ cruditas durat plus quàm vellent, mox expurgant, putantes forè, vt quæ tantam nõ superat, minorem factam materiam, posit natura melius superare & ante diem iudicatorium curant vt ægrotus expurgetur, ac proinde die sexto plærique, vt scilicet iudicationem melius exsequatur natura. Verum falluntur, tunc enim solum redditur euacuatione potentior natura supra residuum, cum euacuatio rectè agitur, & secundum artem, vt cum missione sanguinis minuitur multitudo, aut expurgatur ob turgentiam, alioqui nihil est quod concoctiones & iudicationes magis posit impedire. Nam non euacuantur quæ euacuari oportet, sed bonorũ succorum magna pars extrahitur, praui commouentur solùm, commotione interturbatur retentio: quia sublata, necesse est concoctionem tolli: sed & sublata hac, tollitur idonea expulsio & iudicatio: quia is est naturalium facultatum ordo, vt retentrix concoctrici ministret, & peracta concoctione, succedat expultricis opus. Alioqui intempestiue & tumultuariè, ac proinde citra conferentiam, agentur omnia. Hinc facile intelliges (quod non pauci mirantur) cur cum tanti fecerint antiqui morborum iudicationes, ac de illis tam multa scripserunt, tam paucæ nostra tempestate occurrunt. Certè quia plærique intempestiuè purgantur, & intempestiua purgatio tollit tempestiuas iudicationes.

Sorbi-

Sorbitiones autem, cum propè indicationes fuerint, ne des, si conturbentur, verum cum remisserit, & ad melius processerit. Obseruare vero oportet omnium febrium iudicationes, & auferre sorbitiones ea occasione.

CONturbationem, initium iudicationis esse, in aphorismo dicitur, his verbis, quibus crisis futura est, nox ante accessionem difficilis. Dicit itaque hoc loco, sorbitiones ac omnino cibos, detrahi debere, cum iudicantur, aut iudicari iam incipiunt, augere verò rursum, cum remiserit morbus, & ad melius iam processerit, finita iam iudicatione, vel saltem finita eius prima parte, quæ in perturbatione est, & procedente iam secunda quæ in euacuatione, atque inclinante febre. Rectè autem hoc dicitur, ac secundum aphorismum. Cum in vigore fuerit morbus, tunc tenuissimo victu vti necesse est. Incipiunt enim iudicationes fieri, morbo consistente in summo vigore.

Didicerunt autem longæ fieri hæ febres, & abscessus habere, si frigidæ sint partes infernæ circa aures, & ceruicem: si autem non sint frigidæ, habent alias mutationes. Fluit autem & sanguis ex naribus, & alui his conturbantur.

IN prognostico docet, febres quę vltra suam constitutionē prorrogantur, solere facere abscessus, quæ verò acutæ cum sint, intra suas constitutiones finiuntur, iudicationibus solui. Nunc vnum quoddam signum scribit febrium prorrogandarum, & abscessus habiturarum, dicens, eas solere longas fieri, & abscessus habere, per quas partes ceruicis infra aures, frigidæ sunt: si autem eæ partes non sint frigidæ, habere alias mutationes, vt fluxum sanguinis ex naribus, aut alui turbationem. Certè hoc signum cum alijs coniunctum non censeo contemnendum: quandoquidem causam habet non leuem. Nimirum febricitantibus solent partes illæ ardere, vt & iis, qui vino vsi sunt intemperanter, & iratis & exercitatis, ac denique quibuscunque,

qua-

quauis occasione, corpora inflammata sunt, ob copiosas venas & arterias, quæ per ceruicem feruntur. Si igitur, cum homo febricitet hæ partes tepidæ sint, crudæ, pituitosæque materiæ, & tardi febris motus, est argumentum. Nisi igitur per alia significetur mors, sed salubriter affectus esse homo videatur consentaneum est producendam febrem, futurumque abscessum: si vero hæ partes frigidæ non fuerint, sed secundum aliarum partium proportionem caleant, quantum agitur in hoc signo, nō abscessu, sed aliјs mutationibus finietur febris. Illud verò, si autem nō sint frigidæ, maiorem quandam energiam videtur mihi habere posse, vt intelligatur, non solum si non sint frigidæ, sed si sint calidæ, ita scilicet vt præ aliis partibus ardere videantur, hoc enim significat alias mutationes ac præcipuè fluxum sanguinis ex naribus, cum significet calidioris & biliosioris sanguinis redundantiam circa caput: secūdo loco deiectiones humidas: hæ enim solent naturali reuulsione redundantias capitis sanare: scilicet vt & surditas, primum quidem fluxum sanguinis ex naribus iubet expectare, deinde vero & ex fluxu alui tollitur.

Quibuscunque autem febres anxiæ sunt & hypochondria intenta, & in lecto non possunt manere in eodem loco & extrema omnia refrigerata sunt, multa cura, & custodia indigent. Transigere autem hos oportet offerentes nihil aliud quam oxymel aquosum. Sorbitionem verò ne prebe, vsque dum quieuerit & vrina concocta sit. Decumbere vero in domo obscura, & in stratis quam mollissimis reclinatus esse debet, vt multo tempore decubitum eundem tolleret, & quam minimum se iactet. Valde enim vtile est hoc talibus. Super hypochondrium verò semen lini illitum impone, cauens ne cui adhibetur rigeat, esto autem exactè tepidum, elixatum aqua & oleo.

HAE febres sunt lypiriæ in quibus ob inflammationem magnam, quæ obsidet internas partes, exteriorum frigus fit. Fiunt autem quæ nunc describuntur, ob inflammatio-

nem

nem plurimum intentis hypochondrijs. ijs febres acutissimæ sint necessario, quia natura non poterit tantum malum diu tolerare, quare cito alterutrum exitum habebit morbus: Anxij vero & iactabundi fiunt ægroti, & dificulter spirent, hypochondrijs cohibentibus septum transuersum, & quod facultas in talibus valde exoluatur, ac per debilitatem nullũ decubitum possint retinere: Et ob hanc ipsam causam extrema frigida sunt, ac quòd in calidi quod in eorum corporibus est, ad interna colligitur, dolore & inflãmatione tractum. Hos multa cura & custodia indigere, non est dubiũ quia vix vlla erit satis, vt liberẽtur. Victus debet esse tenuissimus, vt in morbo acutissimo, quare transigere hos oportet, oblato solo oxymelite, & eo aquoso: sorbitionem verò non præbere, vsque ad morbi inclinationẽ, quæ agnoscitur vrinæ cõcoctione, & symptomatum remissione. Nã in summo vigore, etsi signa concoctionis apparent, tamen symptomata nihilo sunt minora. Vt ergo inclinationem insinuet, dicit, vsque dum quieuerit (anxietate scilicet & inquietudine remittentibus) & vrina concocta sit. Consulit decũbere in domo obscura, & in stratis quam mollissimis esse reclinatum, vt multo tempore eundem decubitum tolleret, & quam minimum se iactet: valde enim vtile esse hoc talibus. Non solum autem vt ego existimo talibus, qui scilicet lypiria laborant, sed omnibus etiam qui vtcunque periclitantur ex debilitate. Valde enim ab summit vires ægrotantium, lumen, & iactatio. Dissipat enim vtrunque spiritus. Proinde in omnibus valde debilitatis consultum sit, curare vt decumbant in loco obscuro, in stratis verò mollissimis non in omnibus, sed in ijs, qui non consueuerint reclinari in solo, aut durissimo scamo: talibus enim dixit antea idẽ autor causam inquietudinis, & vigiliæ solere esse molliciem lectuli, ob desuetudinem. Verum plærique hominum stratis lectulis vtuntur, & mollioribus delectantur, proinde dixit, & mollissimis stratis debet esse reclinatus, vt quam minimum se iactet. Denique huc tendunt hæc omnia, vt deuitetur iactatio, requies verò ægroti procuretur. Super hypochondrium imponi iubet semen lini exactè tepidum, elixatum aqua & oleo. Quod auxilium quibusdam de causis possit non placere: primum quidem, quod merè laxans sit, sine adstrictione, quam

loci indicatio petebat: deinde, quòd imponatur tepidum, qua etiam causa laxabit, & dissoluet vires magis: postremo, quod pro tanto malo exiguum esse videatur. Hoc casu constat resoluendi gratia admoueri ab Hippocrate cataplasma, quò respiciens non inidoneum iussit admoueri, quanquam ego adijcerem aliquid absinthij, rosæ, aut mentæ, aut citoneorum, aut rei alicuius alterius adstringentis ob partis indicationem: porrò exactè tepidum, videtur mihi vocare quod modice calidum, neque dolorem vllum calore afferens. Nam exactè tepida, & nullius caloris participia, vires ventris dissoluunt plus, & succum noxium resoluunt minus: sed aut modice frigida, aut modice calida, rectius admouentur, vt res exiget. Nam vehementer calida actu, phlegmonas augere possunt, frigidorum occursum primum male sustinent viscera. Porro quod non meminerit valentissimi auxilij ne mirere, non enim vt qui omnia ad hanc affectionem accommmodata vellet recensere, sed vt qui vnum quoddam eorum, exempli gratia hæc scripsit. Cuidam vero congruet hoc, cuidam aliud valentius. Nam & multa alia huius curationis omissa sunt. Frictionibus enim & fomentis partium extremarum indigent, & cucurbitulis in hypochondrijs cum scarificatione. An quia alijs vtimur nunc medicamẽtis potioribus, hoc non est Hippocratis? Non est profecto necesse. Semper enim afferunt secula nouam medicamentorum copiam, & ars materià, diuturnitate ditescit.

Coniectari verò ex vrinis quod futurum est, si enim crassiores & pallidiores sint, meliores: si autem tenuiores & nigriores, deteriores. Si autem mutationes habeant, & tempus significant, & necesse est morbum mutari, in deteriora, & meliora inæqualiter.

COgnosci ex vrinis multa futurorum res est notissima, inditia autem capiuntur, ex substantię modo, & colorè, & eo quod continetur. Eius quod continetur, nuper meminerat, coniungens cum substãtiæ modo, cum diceret: Quibus in principio vrinæ nebulosæ ac crassę, nunc substantię modum coniũgit

git cum colore. In quocunque horum generum, sunt multæ signorum differentiæ, bonitatis aut malitiæ inæqualis: quam quidem accipiunt, ex concoctione aut cōcoctionis vacuitate, quā significant. Hippocrates vero, ne singulas percurrat, optimas solum & pessimas nominat, vt reliquæ intelligantur. In substantiæ modo optimæ sunt quæ crassæ, in colore quæ pallidiores: hæ enim sunt simillimæ vrinis sanorum: pessimæ & quæ ab illis longissimè absunt, tenuiores & nigriores. Verum possunt vrinę qualescunque, æquales aut inęquales esse, inæquales dico eas, quæ mutationes accipiunt secundum tempus, vt nunc deteriores nunc meliores occurrant, & neutrum perseueret. Inæqualitas quidem per sese, neque bona est neque mala, sed in bonis mala, & in malis bona est. Bonas enim vrinæ differentias perseuerare, bonum est, malas vero, satius sit non perseuerare. Significat verò omnis inæqualitas, tempus, & inæqualitatem morbi. Tempus vocat diuturnitatem, & productionem: inæqualitatē, quòd non eundem modum seruaturus morbus sit, periculi aut securitatis, sed per vicissitudines nunc territurus sit, nunc spem daturus medicis. Vtrunque verò euenit merito. Nam si inęqualitas in bonis est mala, significabit hominem tardius liberandum: si in malis bona, significabit tardius interiturum: iam verò cum diuersi succi significentur, diuersi fient motus, & diuersas præstabunt significationes vicissim, antequam hunc, aut illum exitum habeant morbi, vt hi aut illi motus pręualuerint.

Inconstantes autem febres, vsque dum constiterint, sinere, cum autem constiterint, occurrere victu & curatione conuenienti, secundum naturam habita consideratione.

IN constantes febres vocantur, eæ quæ nullam figuram certam retinent, neque ad vllum certum genus videntur pertinere: fieri verò solet vt multo tempore, ac nonnunquam toto quo ægrotatur, inconstantes perdurent; nonnūquam etiam breui incipiunt, constare vno aliquo certo genere. Quid agendum interim sit Hippo. docet, dicens, sinere vsque dum cōstent quia

scilicet dum non constant, non agnoscũtur, ignorata verò morbi specie, non potest curatio recte suscipi. Satius ergo fuerit sinere, quàm aliquid fortuitò ac temere facere. Huc videtur respexisse Auicena, iubens cum ignoratur febris species, cibum detrahi quasi satius sit dimittere cibum, quàm temere accipere. Dices, videri non satis tutum esse febres, quòd inconstantes sint, sinere, neque cibum tribuentes, neque auxilia aliqua adhibentes. Sæpe enim non vna die, aut duabus tribusuæ, sunt inconstantes, sed etiam pluribus, atque adeo vt dixi, nonnunquã fit, vt homo intereat, aut etiam liberetur, antequam constans fiat morbus, aut etiam antequam à medico cognoscatur. Nimirum etsi non constet morbus non cessat tamen is corpora afficere, neque natura ipsum impugnare. Constat præterea debere secundum artem quædam agi, etiam cum morbus non agnoscitur: siquidem agnoscendi occasionem à iuuantibus, & nocentibus ars iubet accipi. Agis igitur quæ iuuent aut noceant, etiam ignorato morbi genere. Nam & Hippocratem scimus quædã tentandi gratia fecisse. Non igitur semper consultũ est, dũ sunt incõstantes morbi, sinere, ac multo minus in acutis, quippe qui à principio multũ dissident, aut cito naturam corrũpentes, aut ad solutionem properantes. Hi verò habent rapidam in alterutram partem mutationem, quare non nisi cum magno periculo citra curationem dimittentur. In longis enim futuris, quia non cum tanta celeritate decertatur naturæ, & morbo, consultũ fortasse fuerit, si inconstans morbus sit, quam minimum negotium facessentes naturæ, sinere vsque dum constet. Agnosci verò potest acuties aut longitudo, ignorata morbi specie. Species enim agnoscitur ex proprijs symptomatis, acuties ex eorum celeritate eo scilicet, quod parũ permittatur facultati quiescere, sed magnitudo symptomatum cito vrgeat. hoc vero fieri potest, etsi nulla certa symptomatũ propriorum syndromes constet. Quid enim prohibet, incerta symptomata, neque vlli speciei propria, continenter multumque vrgere? Quis ergo probet, cito periculis aduenietibus, medicum nihil agere? sed sinere vt ægrotus perinde se gerat, ac priusquam ægrotaret? atque eodem prorsus victu vtatur? nemo sanè. Quomodo ergo Hippocrates iubet sinere vsque dum cõstet, deinde idoneo victu & curatione vti, quasi

si antequam constet, nihil neque in victu neque in curatione, permutandũ sit? Mihi quidem hoc non omnino probatur, quippe qui sciam, plurimos à medicis non male curatos, sanitati integrę restitutos esse, antequam morbi species exactè agnosceretur, qui, si eorum curam medici omnino deposuissent, essent mortui. Et quid verbis opus est? Quoties in conuentu peritissimorum medicorum, multis diebus, de morbi qui curatur essentia controuertitur, & tamen interim omnium consilio agitur aliquid, quod periculum sit in mora, neque morbus, quicunque is sit, permittat quiescere? Primum ergo nunc dici expedit, quę methodus tenenda sit (tenenda enim prorsus est aliqua, neque temere agendum quiduis) cum ignoratur morbi species. Eadem vero erit siue affectus locus, siue morbi causa ignoretur. Imprimis quidem, etsi ignoretur, constitutio consideranda est, etsi enim non exactè, cognosci tamen tunc quoque aliquatenus potest. Instituendus ergo victus tanto crassior quanto longius videbitur homo ægrotare: & tanto tenuior, quanto acutius. Verum quia exacte agnosci id non potest, detur potiùs plus aliquid, ne in cognoscenda constitutione erraueris. Hoc enim est, dare aliquid ob errata. Quod ad auxilia attinet, quanto morbum diuturniorem esse fueris suspicatus, tanto magis expectare oportet, nihil aut leue aliquid agendo: tamen in prorsus acutis, ne diem quidem potes aliquando, sine magno aliquo auxilio præterire, est plus aut minus agendum aut omittendum, vt morbus in hanc aut illam partem inclinabit. Agendi tamen aliquid cùm morbus ignoratur, hæ sunt regulæ. Vti communibus, & occurrere symptomatis, & in occasione prudenter tentare auxilijs, curare aut agnoscere: ita enim maxime Hippocratis sententiam obseruabis, vt prosis, aut quam minime lædas. Proderis enim proculdubio, cum omnia quæ præternaturam sunt exactè agnoscens, æquale contrarium adhibueris: sed etsi non agnoueris, & dubium proinde sit auxilium, quam minime lædes, communibus vtens & simptomatis noxijs occurrens, aut tentans moderatè ac prudenter. Voco communia auxilia, quæ multis morbis simul occurrunt, velut si quis tenetur dolore ilis, ignoretur vero sit colli, an renis & vreterę, nihil prohibet clystere

vti & vomitum ciere, & fouere calidis: communia enim sunt hæc his malis,& vtrouis teneatur homo,agenda sunt eadē. Porrò si dubites laboret homo quotidiana,an tertiana duplici siue intermittente,siue cōtinua,& robustus & florente ętate sit,quid prohibet mittere sanguinem?nihil sanè;vtrumuis enim sit, mitti debet; sed neque aperientibus vti, & incindentibus prohibet quippiam, mediocribus, aut compositis,ex ijs quibus vterque paratur succus. Mediocria enim vtriq; extremo contraria sunt. Iam verò clysteribus subducere feces, & cauere horam inuasionis ad capiendum cibum,aut sorbitionem:hæc omnia his morbis omnibus communia sunt. Porrò symptomatis quæ vrgent occurrere,nullo in morbo nō est vtile. Si.n.periclitaţ homo ex dolore,aut ex priuilegio,q.d opus est examinare q morbus sit,vt vtaris anodinis,aut somniferis? Tentandi etiam causa licet quędam facere:vt si ignoretur,calida sit,an frigida intemperies,licet admouere vtrauis, si enim prosint,cognita simul & curata sit affectio, sin minus cognita quidem. Prudenter tamen tentandum, quod quidem fit, nihil summum admouendo, & nisi res cedat,tempestiuè desistendo. Ita enim monuit Hippocrates hoc ipso opere, dicens, quod si calorificis dolor non soluatur,non multo tempore calfacere oportet. Itaque tot modis licet aliquid moliri cum morbus non agnoscitur. Verum quoniam diximus,tanto magis licere sine auxilijs transigere,& donec morbus constet expectare,quāto morbus longior est,& minus vrget,constat quidquid agitur morbis incognitis,vrgentiæ gratia agi,non quod optimum sit, ita agi, sed quod vitari non possit. Nos ergo respitientes quod necessarium,docuimus quid & quomodo agendum:Hippocrates verò respiciens quod optimum,docuit sinere,donec morbi constent,tunc verò occurrere victu & curatione conuenienti, secundum naturam habita consideratione:hoc est habita rōne naturæ,hominis, & morbi.

Sunt autem aspectus multi ægrotantium. Quare animaduertendū est medico,ne aliqua manifesta causa ipsum lateat, neque vlla earum quæ syllogismo agnoscuntur, neque quæcunque ad numerum parem aut imparem apparere oportet.

GAleno videtur hæc sententia pertinère ad partem curatiuam, ac nomine aspectus, significari species seu differentias, & nomine ægrotantium, ipsos morbos; itaque verba illa, multi sunt aspectus ægrotantium, significare multas esse morborum species, quas scilicet medicus agnoscere debeat, ac proinde animaduertẽdum esse medico si recte velit artem exercere, neque morbi species ipsum lateat, neque vlla causa, neque earũ quæ procatarthicæ seu manifestę vocantur, neque earum quę internæ sunt, neque vllo sensu, sed ratione solum agnosci possunt: ac prętereà scire quæcunque ad dierũ decretoriorum vim pertinent. Nimirũ hæc omnia sunt scitu necessaria, vt scias quæ quibus diebus agere, aut non agere debeas. Verissima sanè sententia, sed dura interpreta tio, aspectus nomen accipere pro differẽtia seu specie. Nam differentia generis, vocatur species aut forma, per metaphoram: & ipsa quidem species, quia aspici potest, vocetur aspectus: at verò generis differentiam vocari aspectum, longe petitum est, & duplicem iam continet figuram, q̃d in vsu nominũ magnopere solet Gal. vituperare. Proinde ego censeo, hanc sententiam pertinere ad partem prognosticam, accipique nomina propriè dicique aspectus ægrotantium, quæcũque in ipsorum vultu conspiciuntur, velut quæ in oculis, temporibus, fronte, genis, naso, & reliqua facie. Hæc significare posse multa circa ægrotãtes, & eorum distinctionem, procedere ex notitia causarum procatharticarum, in prognostico dictum est ab Hippocra. non lõge ab initio, vbi postq̃ pessimas vultus differentias descripserat, dicit, si igitur in principio morbi facies talis fuerit, & nõdũ ex alijs coniectari possis, interrogare oportet, nũ vigilauerit homo, an aluus soluta sit, an fames aliqua ipsum tenuerit: atque si quid horum confiteatur, minus graue esse putandũ est, si verò nihil horum confiteatur, scire oportet morti proximum esse. Iuxta hanc eandem sententiam dicit multos esse aspectus ægrotantium ex quibus vt rectè præsentiat quod ægroto futurum est, animaduertendum est medico, neq; causa manifesta aut non manifesta ipsum lateat, quia quęcunque aspectus differẽtia, si causam manifestam habet, minus mali significat, sin autem ob occultas fit, grauior & periculosior. Commune autem est hoc etiam alijs omnibus signis: Velut etiam

dierum decretoriorum vires agnoscere, quià cum hi dies sint fatales morborum, quibus bona aut mala iudicatione finiuntur, non posis de tempore, quo quis sit interiturus, aut euasurus, certum aliquid præsentire sine eorum notitia.

Maxime igitur numerum imparem cauere oportet. Hi enim dies maximas in alterutram partem afferunt mutationes.

SOlere Hippocratem vocare impares, dies iudicatorios, ex aphorismo etiam constat, quo ita est scriptum nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidiuare: qua causa id fiat, cum plurimi eorum pares sint vt quartus quatuordecimus, & vigesimus, præter iudicatorios longorum, qui fere omnes sunt pares, non intelligo, nisi vt in controuersijs dixi, principiũ computandi accipi voluit ex singulis septimanis seorsum, vt quatuordecimus sit septimus à secundæ, & vigesimus ab initio tertiæ septimanæ. Dies iudicatorios maximas in alterutram partem mutationes afferre rectè dicitur, siquidem eisdem diebus moriuntur homines quibus salui fiunt.

Obseruare igitur oportet primam diem, qua incepit debilis eße ægrotus.

SIquidem numerum imparem cauere oportet, necesse est nosse primam diem morbi, hac enim ignorata, vnde procedat ꝯputatio? nosse igit̃ oportet primã morbi hãc vt agnoscas oportet obseruare primã dič qua incepit debilis esse: nõ q̃dẽ vtcũq;: nã & ꝑ neutrã dispositionẽ fiũt multi debiles: qn & actionũ læsiones multæ sũt sẽsibiles ĩ ea dispositione: sed qua incepit debilitatẽ & lesionẽ notatu dignã habere, vt iã esset ęgrotus nũc. Hac in re cũ nõ afuerimus, nõ possumus nos aliter gerere, quã fidẽ habẽtes ægroto, & ijs q̃ ex asistẽtibus videbunť esse prudẽtiores, ab ea itaq; die, qua hac vtẽtes ꝯiectura, iudicauerimus hominẽ cępisse esse ægrotũ, nũc cõputationẽ exordiemur, neq; sanè sẽper ab ea qua vtcũq; cępit ægrotare, sed qua incæpit ægrotare hoc morbo, si. n. q̃s cũ morbo aliquo lẽto teneret, correptus est pleuritide, nõ cõputabis à die qua ęgrotus esse nũc, sed qua pleuritide ęgrotare cępit alioq̃ iudicareť pleuritis sexagesima, aut si ita fors ferat, cẽtesima. Neq; tñ ꝑinde cuius-

cuiuscũq; q postremo supuenerit, morbi cõputatio esse debet sed cũ non fuerint priorũ symptomata. In enixa.n.muliere aut vulnerato hoĩe qbus febris supuenit, nõ ab initio febris, sed partus, aut vulneris cõputatio est, qa febres rõnẽ habẽt symptomatũ supuenientiũ: illa vero morborũ. Hæc de prima morbi die pro dierum decretoriorum computatione nosse oportet.

Cognito principio ex quo & qñ. Id.n. existimat̃ esse primũ quod nosse oportet. Postquã verò interrogaueris hec, & cõsideraueris hæc omnia, primũ quidẽ, caput quo pacto habeat, an dolore vacet, & neq; grauitatẽ habeat in seipso: deinde, hypochondria & latera, an dolore vacẽt. Hypochõdrium.n. si dolorẽ habeat, aut tumeat, aut habeat aliquam duritiẽ, aut satietatẽ aut lateris dolor insit, aut simul cũ dolore tussicula, aut tormen, aut dolor vẽtris. Cũ aũt horũ aliqd adfuerit, in hypochondrio quidẽ maxime, soluere aluũ clysteribus. Bibat aũt mulsã calidã coctã. Discere.n. oportet, cũ surgunt an linquant̃ animo, atq; si spiritus bonã tollerãtiã habeant. Nosse ẽt deiectionẽ, nũ vehementer atro colore qd exeat, an purũ quales sunt beneualentis deiectiones. Et febris in tertiũ diẽ exacerbata vbi verò cõsideraueris admodũ bene tales tertianos paroxysmos in his morbis, post hæc oportet & alia simul videre, si etiã quarta dies tertiæ simile aliquid horum ipsorum habeat, in periculo ægrotus est.

DOcet Hippocrates hoc loco optimè, modũ quo se debet medicus gerere, accedens ad ægrotum, quæ debet interrogare, & quæ per se ipsum considerare, vt agnoscat & morbi speciẽ, & affectas partes, & quam periculoso morbo homo conflictetur. Vellem sanè hanc dictionem Hippocratis non breui cométario enarrare, sed dilatare integro ẽt libro, hac.n. via possem optimè ad totam medicæ artis praxim procedere, coniungẽs modum inuestigandi quæ sint scitu necessaria (qua in parte video practicos omnes libros deficere) cum ratione curandi. Verum hoc, si deus dederit, mox ac quædam alia præfecerimus, præstabimus, nunc pro præsentis libri conditione

paucis

paucis explicemus. Oportet præfari Hippocratem nunc non de morbis omnibus, sed de acutis agere, quare hæc ratio interrogandi in acutis præcipuè teneri debet. Imprimis oportet interrogare principium ex quo & quando, hoc est occasionem, & procatarticam causam qua ægrotare cœpit, & diem, ac si fieri potest, etiam horam. Nam causa externa confert multum ad cognoscendum, & affectionem & internam eius causam, & magnitudinem. Si enim quis cœpit dolere ventrem potu frigidę, nemo suspicetur, ex calidis succis pendere dolorem, consentaneum est enim vnanquanque causam id fecisse, quod nata est facere, atque Hippo. cum quis vulneratus est iubet telum considerare, vt inde capiatur coniectura magnitudinis & figuræ vulneris. Iam vero ignorato principio morbi, non posis dies decretorios obseruare, ac proinde neque tempestiuè curare, neque rectè victum instituere. Proinde dicit, hoc existimatur primum quod nosse oportet. Non sanè primum dignitate, nam cũ minori periculo ignoretur occasio, & quando, quam essentia & causa morbi & locus affectus: sed primum ordine inuestigandi. Rectius enim hic incipitur, quam aliũde. Post hæc (inquit) & hæc interrogabis. Primum quidem quo pacto habeat caput an dolore vacet, & neque grauitatem habeat in seipso, deinde hypochondria & latera, deinde venter. Nimirum considerare oportet seorsum partes omnes præcipuas & internas, his enim omnibus bene habentibus, non potest homo grauiter ægrotare. Sunt verò partes omnes, præter brachia & crura quæ sunt partes externæ & ignobiles, caput, thorax, hypochondrium, & venter. Has ergo partes percurrit, incipiẽs à capite, inde enim & nobilitatis & ordinis causa rectius incipitur, & hunc tenuit Gal. libris de compo. pharm. secũdum loca, quem sequuti sunt omnes praxim scribentes. In singulis partibus oportet considerare symptomata, vt hęc, & morbos, & eorum magnitudinem, & affecta loca & causam nobis indicent. Agnoscuntur morbi species, & locus ex quinque signorum generibus, actione læsa, dolore aut doloris proprietate, positu, excrementis, & proprijs accidentibus, vt Gal. nos docet primo de locis affectis. Ex his ipsis nos docet Hippocrates hic scrutari, & hæc considerare, omnium verò maximè dolorem. Hoc enim maximum, & maximè

ximè commune,morbis præcipuè acutis,ſymptoma eſt,vt non immeritò,quaſi pręcipuum ægrotanti inditium ſit, dictum ſit in aphoriſmo, Vbi dolor ibi morbus. Si enim omnis morbus eſt vlcus,cum vlceri fienti ſit tam familiaris dolor,certe morbo omni ex intemperie ſit familiaris dolor, & maximum ſanitatis inditium ſit indolentia, proinde incipit à capite, & inueſtigat an doleat,an non,& ſpeciem doloris inueſtigat dicens, an ſi neque tenſiuum neque perforantem dolorem habeat aut pulſantem, tamen habeat grauitatem, hoc eſt grauitatis ſenſum, ſeu dolorem grauantem,an ne hunc quidem, ſed omni dolore vacet. Oportet verò etiam alias operationes læſionis in capite cõſiderare,vt an dormiat,an vigilet,deliret an ſapiat: ac ſi dolet, qua capitis parte an etiam toto quod ad poſitum ſpectat: deinde hypochondria & latera,an dolore vacent. In hypochõdrio enim(inquit)conſiderabis,an habeat dolorem an tumorem,an duritiem,quæ pertinent ad qualitates mutatas, an ſacietatem. Sacietas enim eſt repletio ventriculi, cuius fundum in hypochondrio ſitum eſt, & ita eius repletio diſtentione eius partis agnoſcitur,pręter ructus etiam,& nauſeas, quæ etiam conſiderari oportet. Magni verò momenti eſt, in initio morbi cuiuſque acuti ſacietatem cauere ſi quæ eſt, plurima enim ſymptomata affert,quæ maioris alicuius mali ſpeciem referunt, & curationi plurimum obſtat. Iam vero hypochondria conſiderare in acutis morbis,in prognoſtico iubet, quo etiam opere eodem fere ordine ſigna tradit,quo nunc in latere,an dolor inſit, & cum dolore tuſsicula. Nam dolor & eius poſitus,& ſpecies, nobis diſtingunt morbos intra thoracem, vt pleuritidem & perineumoniam. Tuſsis proprium accidens eſt ſpiritalium inſtrumentorum, conſideranda verò & alia ſunt vt præcipue reſpiratio,quam paulo poſt tetigit,dicens, ſpiritus bona tollerantia. Venit deinde ad ventrem,conſiderans,an tormen, an dolor ventris. Tormen, magnum inteſtinorum dolorem ſignificat, dolor ventris dici poſsit quicunque ad partem quancunque ibi ſitam pertineat,ſiue ad inteſtina, ſiue ad vterum, ſiue ad veſicam. Cum autem horum aliquid adfuerit,pręcipuè autem ſi in hypochondrio ſit ſoluere aluum clyſteribus oportet. Hoc dicit,partim curationis,partim dignotionis gratia: Curationis,

quia

quia cum facietas, aut fecum detentio, curationi fere omnium acutorum obstet, in omnibus ferè, rectè à clystere aut glande incipitur: dignotionis, quia, vt paulo post ipsemet dicet, tentare an aluus glandi aut clysteri (eadem enim est ratio) cędat, aut non cædat, non paruam potest præstare significationem. In hũc ipsum vsum iubet, vt bibat mulsam calidam coctam. Nam hæc coquit, & exterget. Considerare etiam iubet, an cum surgunt è lecto, aut caput attollunt è ceruicali, animo linquantur, an non, & an habeant bonam spiritus tollerantiam, id est facilem respirationem, an non. Nam hæc, vt mox ipsemet dicet, habent magnam significationem. Est verò etiam considerandũ, vt habeat pulsus arteriarum, tametsi huius per rarò mentionē faciat Hippocrates. Exeuntia post hæc oportet considerare, meminit autē Hippo. non omnium sed deiectionum alui, neque omnium differentiarum in his, sed tantum pessimæ & optimæ, an scilicet deiectio nigra sit, quæ est pessima, an pura seu syncera, vt quæ in sanis. Hic longè aliter vtitur nomine synceræ, atq; in ꝓgnostico: illic enim syncera excrementa vocat, quæ extrema aliqua qualitate participant, hic synceras deiectiones, quæ mediocres & omnis malignæ qualitatis expertes, quales quæ in sanis. Oportet autem considerare etiam vrinas, & alias omnes excretiones, & alios omnes colores, & substantiæ modos, quorum in prognostico mentio fit: post hæc, & figuram morbi, quæ est in propriis accidentibus pasionis, velut an febris exacerbetur in tertium diem an in quartum, an in singulos dies. Hinc.n. cognosces febris speciem, & causam. Monet vero præcipuè considerari debere in his tertianos paroxysmos, quia ea est acutorum figura magna ex parte: post hæc videndum (inquit) an quarta aliquid horum ipsorum, dolorũ scilicet & symptomatũ, quę exacerbationem significant, afferat, simile iis quæ in tertia: huc est, an quarta etiam dies grauis sit, & molesta: si.n. est, in periculo versatur homo. Huius causa est, quia si mox à tertia, quæ ob particularem materiæ motum paroxysmum attulit, quæ subsequitur dies leuior nõ sit, vt esse solet quæ paroxysmo succedit, multa aut acerrima materia significatur, & quia quarta dies est, significatur magna morbi acuties, est enim quarta index septimę intra quam finiũtur qui sunt acutissimi. Itaque cum sit duplex

mate-

materiæ motus, alter particularis qui est in singulis paroxysmis alter vniuersalis, cuius articuli sunt, mutationes quæ fiunt diebus decretoriis, vtruuque iubet animaduertere vt alter indicet figuram, alter constitutionem totius morbi: his verò omnibus, & quæ his sunt similia, examinatis, nihil deerit ad coniecturā, affectionis loci patientis, & humoris, & constitutionis, & periculi aut securitatis: quibus cognitis, nihil errabit circa ægrotos qui peritus sit methodi medendi, quam in proprijs tractationibus oportet addiscere.

Signa autem, nigra deiectio mortem significat, quæ autem similis est sanæ cum per dies omnes apparet, salutaris.

NVnc quædam eorum quæ considerare consuluit interpretatur, docens quid ex eis coniectare oporteat: essent vero interpretanda omnia, si locum hunc acciperemus dilatandū vt dixi, quod fieret facile, huc adductis quæ in prognostico & aphorismis præcipue, sed & alijs etiam locis ab eodem Hipp. scripta sunt, sed non est hoc præsentis operis. Niger color non in deiectione solum sed & in omni alia excretione est lethalis, nisi cum ob causam manifestam, aut bene, exit: ob causam manifestam, vt ob qualitatem recens ingesti ciui, aut cum pharmaco bene autem exit, cum decretorie, post signa cōcoctionis, & cū bona tollerantia. Quæ autem est similis deiectioni sanorum est salutaris. Hæc enim est regula dignoscendi signa, similia ne sint an dissimilia. Non tamen est contentus Hippocrates ita dicere sed adiecit, cum per dies omnes apparet, & merito, nullū enim signum adeò bonum, cui, nisi perseueret, possis fidere. Hoc idem est, quod alijs locis solet vocare, ęquale per omne morbi tempus.

Cum autem non obedit glandi, inest autē spiritus bona tollerantia, surgens ad sedē aut in ipso lecto si deliquiū animi insit, hæc autem cum affuerint ægroto aut ægrotæ circa

ini-

initia delirium futurum existima, intentus etiam sis in manus, si enim tremulæ fuerint, tali sanguinis abscessum ex naribus futurum expecta. Aspicere autem oportet & nares, an similiter ex ambabus spiritus trahatur, atque si trahatur multus ex naribus, consueuit fieri conuulsio. Si autem conuulsio fiat tali, mors expectanda est, & prædicere est pulchrum.

IVssit ægrotis clysterem infundere, aut (vt explicauimus) glandem immittere, non solum curandi gratia, sed etiam vt significatio accipiatur inde aliqua: & considerare spiritus tolerantiam, & an linquatur animo surgens à lecto, aut etiam in ipso lecto: nunc docet præsensionem ex his capere, & ex multis quæ ex his signis constare possunt, vnam statuit syndromé. Ea autem, & eius significatio, est hęc. Si aluus ita est suppressa vt non obediat clysteri aut glandi, constat succos in superioribus partibus redundare. Nam hac eadem causa, in magnis cathartis capitis, solet aluus siccescere, & in phreniticis solet vrina, exigua, & tenuis, & alba fieri: Si verò simul adest facilis spiritus, & exurgenes ad sedem, aut etiam dum in lecto iacens, linquitur animo, significatur, neque in hypochondrijs immorari, neque septum transuersum, neque thoracem occupare (ex omnibus enim his partibus difficulter respiraretur) sed caput repletum esse: inde enim cum quadam vertigine linquuntur animo qui acute ęgrotant, multo, aut humore aut crasso vapore, volutato in capite. Significat itaque hęc syndromes redundantiam vergere in caput. Tunc temporis, quid aliud expectes, quam hominem deliraturum? ea enim est pręcipua actionum capitis lęsio, aut fluxurum ex naribus sanguinem, quę propria sanguinis vacuatio est? idque delirante aut non delirante prius homine; aut moriturum cum conuulsione? quę etiam est actionis lęsio pertinens ad caput, vergensque in eius corpus? Cum igitur dictis accedit tremor manuum, fluxus de naribus expectabitur. Nam tremor accidit ob debilitatem, debilitas vero aut est in essentia, aut quòd exigua facultas in partem quampiam influat. Debilitas in essentia non faceret tremorem in so-

lis manibus, sed & in capite & reliquo corpore, vt in valde senibus, id quod in acutis morbis non est verisimile adesse. Superest vt in brachia exigua facultas influat: quod non fiet nisi ob neruorum, qui à ceruicis vertebris in ea veniunt, obstructionem, aut compresionem: quàm consentaneum est fieri, partibus in ceruice repletis, & sanguine plenis canalibus, sursum eunte. Fieri etiam potest, vt manus tremant conuulsiuis motibus (Hippocrates enim, vt sępe monuimus, omnem talem motitationem vocare tremorem solet) ij vero erunt repletionis, aut irritationis, ob copiā, aut acrē qualitatē sanguinis. Vtcunq; igit̄ hoc habeat, significatur, multum aut acrem sanguinem ferri in caput. Aut ergo, valente facultate & cerebro firmo, per nates expelletur, aut infirmo, fiet vt caput occupetur, & neruorū radices, & conuellatur homo. Hoc vero ita distinguetur. Si trementibus manibus, aut postquam tremuerint, in naribus nihil erit mali, sed fortasse pruritus quidam, aut tendens dolor, fluxus expectatur, si vero aderit apertio magna narium & multa spiritus attractio motis earum pinnullis, idque ęqualiter secundum ambas nares, conuulsio fiet, & paulo post mors. Nam hoc fit cum respirationis instrumenta moueri iam nō possunt, & proinde apponuntur etiam narium pinnæ: neque tunc temporis, nisi perquam exiguum, trahitur in thoracem, sed homine frustra conante respirare, volutatur aer circa nares. Vt verò nō posint respirare extrema debilitas facultatis in essentia facit, vel instrumentorum ineptitudo inflexilitas, & conclusio. Cum autem hæc breui ac velut repentè dictæ syndromi superueniunt, non potest esse facultatis ipsius tabes & in essentia debilitas: superest vt sit conuulsio iam vniuersalis, vnde necesse est moriantur breui. Hoc verò prædicere pulchrū fuerit, vt Hippocrates in prohemio prognostici dicit, quia cum mortuus ægrotus fuerit, putabitur medicus culpa vacare cùm prædixerit. Dixit verò ex ambabus naribus similiter, quia si secundum alteram narem solum fiat ea respiratio, obstructioni naris alterius, ex polipo, aut re alia tali, imputabitur merito, exclusis autem particularibus vitijs ipsius nasi conuulsionis vtique fuerit.

Si

Si autem in febre hyberna lingua aspera fiat, & deliquijs animi existentibus, tali remissio febris fieri consueuit. Sed simul hunc seruare oportet, fame, & aquæ potu, & mulsæ potu & succis serua, nihil fidens remissioni febrium. Quicunque autem talia habent signa in mortis periculo sunt. Vbi verò hæc cognoueris, ita prædicere si lubet, contemplatus optimè.

Lingua aspera vi febris facta, ardentem febrem indicat, talem hyberno tempore fieri, longe periculosius est quam alia anni parte, quia longius abest à natura temporis, deliquiis animi crebris, & non omnino exiguis accedentibus, casus est lethalis, Quia morbus est maximus, tempori valde aduersus, cũ facultatis debilitate, & materiæ qualitate maligna. Sed perrarum est, ex hac, aut vlla alia, quãtunuis lethali (excipio eos quæ quarta die, aut citius interimunt) febre hominem mori, quin fiat vlla morbi remissio, vt ijs qui adsunt, atque etiam vulgaribus medicis, videatur ęgrotus iam habere melius, atque adeò nonnunquam putantur in inclinatione vniuersali esse, & promittitur eis salus, & datur copiosior cibus. Hæc prohibet Hippocrates facere, noxium enim est & turpe: Quia re vera nõ minus periclitantur ægroti cum videntur melius habere quàm antea, nisi re vera melius habeant. Solent enim hæc quæ præter rationem subleuata sunt, maligniùs redire, & interimere ægrotos, nõ solũ cũ melius habere sint visi, sed & cũ liberati esse à febre, quinetiam nonnunq̃ cum, die decretorio, ac cum euacuatione, videantur esse liberati. Vt duodecimus ægrotus primi epidemiωn, qui cum à septima die, post sudorem videretur euasisse sine febre, vndecima mortuus est. Sed & præter hunc, qui omnium maximè, videtur mihi potuisse medicis imponere, narrantur in epidemijs quam plurimi, qui integrum quaternarium manentes sine febre, deinde magnitudine febris periclitati sunt. Itaque est hoc singulare quoddam exemplum, eius quod in aphorismo dicitur, his quæ non secundum rationem leuant non oportet credere, plæraque enim talium inconstantia sunt, & non valde permanere, neque morari solent. Itaque

tota ratio fidendi, aut secus, hinc pendet, quod secundum rationem aut præter rationem fiat remissio. Fit autem præter rationem, quod sine causa. Velut nunc, si homo habens febrem hybernam, per quam arescit lingua, cum deliquijs animi, repentè, neque prægressa iudicatione vlla, neque concoctione, melius videtur habere, præter causam profectò id fit. Si enim leuiter ægrotaret, posset habere melius per paulatinam solutionem, aut iudicatio vlla antecessisset insignis: verum morbus magnus & lethalis, citra concoctionem, & iudicationem non potuit, verè sedari. Fallax ergo est ea remissio, neque minus periclitatur nunc quam prius: immo plus etiam, quia dicitur. 2. prædictionum, perniciosa sine signis leuantia, mortem indicāt: neque minus est curandus, & continendus ægrotus in victu tenui, quàm prius, neque minus prædicendum periculum. Et quāto homo videbatur ijs qui aderant melius habere, tanto honorificentius est medico, periculum prædixisse. Qua ægrotus alioqui moriturus melius videatur habere, duplex est occasio, & duplex causa: Quidam enim qui acutis morbis conflictantur, & hactenus fluxionibus nondum conquiescentibus, quæ in principijs morborum maiores sunt, affligebantur, nunc factis euacuationibus aliquibus, & firmatis in partibus succis, inter dies aliquos decretorios, diebus non decretorijs, videntur quiescere. Alijs grauissimè iā affectis, & morti proximis, quod penè extinctus naturalis calor sit, videtur etiam esse extincta febris. Agnoscere hæc medicus peritus debet, neque decipi.

Cum autem in febribus terribile aliquid quinta die fiat, vel aluus repente humida deijciat, & deliquiū animi fiat, aut vocis priuatio apprehendat, vel conuellatur, vel singultiat, & circa mustacem & frontem sudores, & ceruicem ab occipitio, Qui talia patiuntur moriuntur spirituosi, non longe post.

ACutissimi pariter & pernitiosissimi sunt morbi, in quibus cito apparent quæ superuenientia signa vocantur, & ea sunt lethalia. Horrendum vero aut terribile dicitur de summe lethalibus. Quibus igitur horrendum aliquid primo

quaternario fit, morbus exactè acutissimus, & perniciosissimus est. Finit verò primum quaternarium quartus, & hic, quod ad diuinam celestemq; causam attinet, afferret iudicationes morborum talium & pericula: verum iudicat raro, quia per pauci talium mouentur diebus paribus, & peculiaris materiæ motus, qui fit aliquo imparium qui adiacent illi, tertio dico, aut quinto. trahit ad sese iudicationes. Hanc ob causam sæpe fiunt hæc die quinto, quanquam non raro etiam tertio. Ob id ergo dicit quibus terribile aliquid quinta die fiat, moriuntur spirituosi, non longè post. Recenset verò vt exempla quædam quæ sunt terribilia, Vt si aluus repente humida deijciat, & fiat, deliquiū animi (hęc enim est pessima iudicatio sine conferētia & tollerantia, sed affatim & repente prosternens vires) Aut fiat vocis priuatio (aphonia enim sine manifesta causa fiens internetionem indicat) vel conuellatur vel singultiat. Vtrunque enim horum ab ardente febre est lethale. Si horum quid accidat, significatur mors: si his accedat circa mustacem, hoc est sub naso, seu inter nasum & mentum, & circa frontem, & ceruicē ab accipitio sudor significatur iā iā imminere mortem morituros que homines non longe post spirituosos. Quia talis sudor exolui iam, & expirare innatum calidum indicat Spirituosos vocat Hippo. eos qui spiritu sublimi respirant, qui toto simul corpore & naribus videntur respirare.

Quibus per febres crura fiunt tuberculosa, & facta diuturna immanentibus febribus non sunt concocta, & incidit st. āgulatio in faucibus, tumore nullo circa fauces aparēte, & non sint concocta sed extincta, consueuit talibus sanguis ex naribus fluere, atque si plurimum fluat solutionem significat morbi, alioqui longitudinem, quanto autem minus fluit tanto deterius & longius. Si autem alia facilia fuerint, expectare tali dolores in pedes, qui si pedem affecerint, & dolorosus permaneat, circum inflammatus, & non leuetur paulatim, peruenient & ad ceruicem dolores & in clauiculam, & in humerum, & in pectus, & in articulum, & hunc oportet tuberculosum fieri. Extinctis verò his, si

manus contrahantur, & tremulæ fiant, conuulsio talem apprehendit, & desipientia. Certe & phlyzacia in superciliјs & rubores tenent, & palpebra altera ad alteram germinat, & dura phlegmone præbendit, & tumet vehementer oculus, & desipientia valde crescit. Noctes autem magis significant quàm dies ea quæ ad desipientiam pertinent.

SI cui est cum febre, tumor aliquis præternaturam, quacunque in parte, & manẽte febre euanescit, timor est ne in partem quampiam humor rapiatur: atque si tumore euanescente, pars alia dolore, vel aliter pati incipit, in eam timere raptum, est rationi consonum. Porrò cum humor qui ex parte aliqua in aliam venit, & in ea neque maturatur, neque resoluitur tempestiuè, sed immoratur plurimùm, inde rursus rapiendum alio, suspitio est probabilis, tuncque, nisi quod aliud certius signum intercurrat, recursum in eandem partem ex qua venit, merito coniectes, quia eam partem debilem esse constat, cũ sit quæ primo laborauerit. Nam futurum esse abscessum, quocunq; ex morbo, cognosces (vt in prognostico dicitur) ex morbi vltra constitutionem propriam productione, sine malis signis, Quam autẽ in partem fiet, qui expectatur abscessus, ex his ɔiectabis. Primũ quidẽ, si quæ pars per morbum dolet in eam fiet: deinde, si quæ est homini insigniter debilis:. Post hæc, si qua ex parte iam ante humor mutatus est, in eam recurret: Postremo si nihil sit horũ, in partes denosas aut articulos. Exitus autem humorũ, qui multos hac & illac abscessus faciunt, optimus esse consueuit, multas in partes dispergi, & in quemcũque abscessum portione aliqua insumpta ita consumi longo tempore: pessimus verò in principem partem postremo, quę longo morbo debilitata sit impingere. Ex his facile intelliges causam omnium quæ in hac oratione continentur, quæ quidem non vt necessario, semperq;, sed neque vt casu, ac citra causam per se euenientia, oportet te accipere, sed vt rationem habentia optimam quam posis ad alia quam plurima transferre. Quibus igitur per febres crura sunt tuberculosa, & tubercula diuturna iam facta plusquam quis expectare fore, manente febre extincta sunt, idest euanuerunt, nõ

concocta prius:quibus(inquam)hæc acciderunt,& incidit strãgulatio in faucibus,nullo circa eas apparente tumore, talibus consueuit sanguis fluere ex naribus. Nam, quia febris manet cum euanescunt tubercula, constat ea resoluta non esse, non sunt autem maturata, superest, vt alio succi rapiantur. Si igitur in faucibus apparet strangulatio, indicatur eo rapi. Nullus vero tumor circa fauces apparet,non igitur impingunt in eam partem succi (non enim tanta copia acutissimam & grauissimam cynanchem faceret, nullo succo extra laryngem refusso)sed plenis canalibus sursum per eam partem repere:rectitudo ergo ferendorum succorum, fluxum ex naribus pollicetur, nisi per facultatis impotentiam,& cerebri debilitatem,aliquid grauius incidat, atq; si plurimũ fluit, solutionẽ significat morbi. Nimirũ ea euacuatio,est decretoria vt signũ, & causa,& cũ copiose fluit perfecte fit,atque solutionem morbi facit,& significat.alioqui(hoc est nisi copiose fluat)significat,vt alia omnia decretoria non decernentia,morbi longitudinem,nisi mors anticipet. Est enim quodcunque tale decretorium perniciosum aut longum, & quanto minus fluit, tanto deterius est & lõgius, quia tanto est imperfectius & minus iudicans. Proinde vitupe rat toties Hippocrates stilas sãguinis ex naribus. Si igitur fluit sanguis ex naribus,sed parcissimè,ambiguum signum erit,mor tem aut longitudinem indicans. Distingui ergo debet, vt alia oĩa ambigua ex alijs signis Si quæ alia lethalia, aut quod aliud valde lethale accedat morietur pau lo post, delirus aut conuul sus,si vero alia omnia facilia fuerint, quod in prognostico dicit,si cætera appareant vt in conualituro, longitudinem & iudicationem difficilem oportet expectare, quare & abscessus alios. Merito igitur expectes humorem eo redditurum, vnde venit, in pedes igitur. Quare tali,dolores in pedes futuros expectes:qui dolores, si pedẽ affecerint, & pes maneat, hoc est plus solito duret dolorosus, & circuminflammatus, & non leuetur paulatim, vt scilicet solẽt ita affectæ partes fient rursum alij abscessus, & repulsis iterum sursum succis peruenient dolores in claiculã humerum,& pectus, & articulũ (articulum antonomaticè vocat coxã, is enim est magnus articulus) hæ.n.partes solent tales abscessus excipere possunt vero exipere & genua,

& cu-

& cubiti, & partes post aures, & aliæ his proximæ, solent vero sæpe excipere, quæ hic dicuntur partes, atque inter has coxa præcipuè ob magnitudinem articuli: iuxta quam etiam tubercula oriri solent, quod insinuat, dicens, & hunc oportet tuberculosum fieri. Hæc quoque, dolores scilicet dictarum partium & tubercula, extingui possunt, paulatim iam tādem cōsumptis succis, aut rursum in alias partes conuersis: periculū autem est post tam diuturnam affectionem, ne membra præcipua iā sint adeo debilitata vt recipiant, atque inter ea cerebrū maximè ex articulis paratum est recipere ob rectitudinem. Quod si euenit accedent signa quę pasionem cerebri significent, vt conuulsio & delirium, & oculorum morbi: ij præcipuè qui ex crasis succis fieri sunt nati, vt φλυζάκια idest pustulæ in superciliis, & rubores, & extuberantia palpebræ superioris, & phlegmone dura hoc est scirrhosa. Nam delirium & conuulsio læsiones sunt actionum quæ primo ad cerebrum refferuntur: oculus vero tan tam rectitudinem & viciniam habet cum cerebro, vt eius mala optime soleat indicare. Dicit tandem, his noctibus magis quam diebus crescere desipientiam. Nimirum cerebri pasiones omnes quæ ex succorum in eo redundantia pendent, augētur noctibus, ob somnum & ob ipsam noctem quæ causa est analoga somno, grauans scilicet caput & succos intro pellens. Hanc ipsam ob causam euenit morbos oculorum augeri noctu, vt idem Hippocrates docet quinto epidem. non longe à fine. Nimirum oculi laborant cum cerebro, quare cum cerebrum nocte lædatur, necesse est lædi & oculos.

Signa autē multa potius fiunt in numero impari quàm pari, vtrouis autem horum numerorum fiant pernitiose superueniunt.

Dies impares vocari Hippocrati eos qui sunt iudicatorij dictum est sępe accidere verò multo plura signa his diebus, quam non iudicatorijs, manifestum est. siquidem hoc non de pathognomicis intelligi debet, cū hæc cū ipso morbo inci-

piant & permaneant, sed de superuenientibus, quæ sunt salutis aut mortis, aut decretoria, hæc vero vtraque in iudicatorijs morbi accipiunt. talibus enim accidunt non solum iudicationes, sed & mutationes insignes in melius aut deterius, quæ superuenientibus mutationibus insignibus, concoctionis aut cōtrarij, aut signis salutis aut mortis, agnoscūtur. Itaque signa diebus iudicatorijs superueniunt, potius quàm alijs. Sed quod addit, est animaduersione dignum. Videtur enim dicere, nihil refferre ad iudicationem, quali die fiant, sed solum qualia signa sint. Siquidem dicit, vtrouis horum numerorum fiant signa. perniciosi superueniunt. Intelligi certe hoc debet de signis perniciosis, non enim quibuscunque signis superuenit morbus perniciosus, sed solum perniciosis. Itaque dicit, vtrouis numero fiāt perniciosa signa, perniciosum morbum superuenire, quasi nihil referat quo numero fiant. At vero hoc alienum est à veterum sententia, celebratissimum enim est à Galeno, firmiores esse significationes, quæ diebus decretorijs fiant quam quæ aliis, & signa mala tūc esse deteriora, & bona meliora. Atque adeo Hippo. ipse toto opere epidemiωn in historiis curauit narrrare præcipue quæ contemplabilibus diebus fierent signa, quasi illis diebus maiorem habeant vim. Proinde oportet intelligere, Hippocratem non negare, facere aliquid diem ad significationem, sed asserere, non adeo facere, vt perniciosis, quod non accidant die impari, non superueniant morbi perniciosi: quin potius, vtrouis numero fiant signa perniciosa, superuenire morbos perniciosos: quia signa perniciosa, etsi ob diem possint plus aut minus talia fieri, tamen quia perse sunt talia, semper sunt talia: qa quod inest perse alicui sēper inest. Igitur signa perniciosa vtrouis die fiant, significant morbos perniciosos.

Hos si ab initio purgare volueris ante diem quintum facito, si murmurauerit venter, sin minus, à medicamentis abstineto. Si autem murmurauerit, & deiectiones biliosæ sint scamonia subpurga mediocriter. Quod verò ad aliam curationem attinet, quam minimum offerre tum cibos, tum sorbitiones, vt melius habeant, nisi decimam quartam fuerint egressi.

HOc ad curationem omniu m acutorum morborum videtur mihi pertinere, nihil enim est aliud, quam quod in aphorismis generatim dicitur. Nam quod illic dixit, Incohantibus morbis siquid videtur mouendum, hoc hic, hos si ab initio purgare volueris. Nimirum voles purgare, cum videtur, atque tunc incohantibus morbis, hoc est ab initio facies. Videri autem debet, cum materia turget, neq; solum cum vere ac proprisimè turget, hac & illac reciproce actam, sed vtcunque succi quieti non sint, & ex parte in partem ferantur præcipuę cum feruntur versus ventrem: nam quo vergit natura succus per loca conferentia eo oportet ducere. Itaque murmurare ventrem & deiectiones biliosas apparere non proprissimam, turgétiam tamen quandam significat: ferri enim bilem sponte versus ventrem. Cum ergo hæc apparent, merito voles ab initio purgare Debes verò id facere cito. Nam medicari oportet in valde acutis, si materia turget, eadem die, tardare enim in talibus malum est. Hic non de valde acutis solum, sed de acutis omnino agitur, neque de turgentia exquisitissima, proinde eadem die fieri, neque perpetuum, neque necessarium, illud tamen firmū ratumque sit, non esse cunctandum, sed vbi visum fuerit ab initio purgare, faciendum cito. Nunc hoc cito definit, dicens faciendum intra primum quaternarium. Satis enim festinatur cum intra primum morborum impetum, qui quatuor dierum est, fit. Itaque dicit, ante diem quintum, hoc est intra primum quaternarium. Constat verò hoc, & primo, & secundo, & tertio, & quarto, fieri posse: rarò verò vltra hos fieri debet, quia in acutis plærunque mox à primo quaternario firmantur succi, & retinentur concoquendi. Proinde intra hos dies, si dicta signa affuerint, purgare oportet scamonia, quia bilem subducit. Constat verò quòd & alio quocunque cholagogo, nominauit auté hoc vt nobilissimum. Non oportet autem vehementem hac occasione fieri purgationem, quia cum biliosa sint excrementa & sponte sua ferantur in aluum mediocris sufficiet, & in vehementi erit periculum super purgationis. Vt ergo melancholicos iubet vehementer, ita biliosos mediocriter purgari. His intra primum quaternarium actis, quod ad reliquam curationnem attinet, à quinta vsque ad quatuordecimam oportet quā

Turgentia Duplex.

Memorand' q. sunt q. incidend' achilles Jennings ;

minimum offerre, tum cibos, tum sorbitiones vt ægroti melius habeant. Sed dices videri deesse plurima ad taliũ curationẽ, ac proinde doctrinã hanc admodum mancã. Certe non est, sed aperte aut per insinuationem, tota acutorum curatio perfectè traditur, & ea optima, atque Hippo. dignissima. Quod vt intelligas, Scias duas esse occasiones præcipuas, vtendi auxilijs magnis, & nobilibus, in acutis morbis: principiũ, cum adhuc multitudine laborat corpus, & succi nondũ sunt firmati: & inclinationẽ, cũ iam concoctione perfecta, vis concoctrix cedit expultrici. Reliquis temporibus, quæ inter hæc sunt, melius est quietẽ agere. Tunc. n. natura nullis euacuationibus adminiculatur, quia retentioni & concoctioni studet. Hãc ergo tu debes iuuare quiescens. sit autem hoc quiescere, nihil aliud quã curare vt victus recte instituatur, & obseruetur. Quod vt doceat, dicit, quam minimum offerre cibi & potus, hoc est, vt, præbens id cũ quo possit durare, etsi qd errati casu incidat sustinere, prebeas quã minimũ (his etiam tu adiunge alias omnes cõsiderationes ad victũ probe instituendum necessarias) nisi decimã quartam fuerint egressi. Nomine decimæ quartæ intelligit diẽ decretoriũ cuiusq; morbi. Merito vero si nominatim dicenda dies quępiam fuit, huius potius meminit, quia est finis acutorũ maximè communis. Itaque perinde est dicere, nisi decimam quartã fuerint egressi, ac si dicet, vsque dum inclinare cæperint, tunc enim & redeundum ad euacuatoria est, nisi sponte iudicentur, & augendus cibus, & si quid intemperiei partibus hæsit, corrigendum.

Cum febricitanti decima quarta die aphonia accesserit, non consueuit solutio cita neque morbi decesio fieri, sed tempus significat cum autem apparuerit hac die, diuturnius coincidit.

APhoniam quatuordecima die accidentem, significare dicit morbi longitudinem, ac multo magis cum ea die cõtingit, quàm cum vlla alia. Intelligi autem debet hoc si reliqua omnia promittant salutem. Nam cum aphonia per febres continuas

tinuas fit, signum adeo lethale, si quod aliud ex lethalibus ei accedat significabit citam mortem, si autem nullum, tardius aut liberabitur aut morietur, vt facultas magis aut minus constabit. Ponit verò nunc Hippocra. aphoniam solam, merito ergo intelliges nullo alio lethalium accedente. hæc verò significat ita quia signum lethale est, & quodcunque tale, cui reliqua omni renuunt, significat longitudinem. (Itaque & in quocunque alio lethali, eadem ratione prædicendi, vti posis) præcipue vero in die decretorio, quia tali die significationes omnium signorum firmiores fiunt. Inter decretorios verò quatuordecimo maximè apparentia diuturnitatem significant, quia acutorum exacte is vltimus finis est. Si igitur exactis omnibus acutorum finibus, incipiunt longitudinis signa denuo apparere, maior significatur productio, quàm si prius apparuissent.

Cum febricitanti lingua quarto die conturbate loquitur, & aluus egerit biliosa humida, talis delirare consueuit. Sed oportet obseruare quod succedit euenientibus.

PErturbata loquela in febribus acutis cum alui egestione biliosa significat bilē redundare, & in caput efferri. Nā cum perturbate loqui posit quis ob mentis perturbationē citra corporalē vllam pasionem linguæ, aut ob laxitatem ipsius linguæ penitius irrigatæ pituita, aut etiam ob bilem pungentē, & conuulsoriè facientē linguæ musculos moueri, accedens deiectio biliosa, in bilem potius iubet eius pasionis causam reijcere, nulla cum sit potior ratio agnoscendi speciem succorum, qui in corpore redundant, quam ab exeuntibus: redundante verò in corpore bile linguam titubare, eius lationem significat in caput. Quòd verò id quarto die eueniat ob diei iudicatoriam naturam prognosticum confirmat, & quòd tam cito mutatio ea in deterius fiat, significat magnam morbi acutiem. hinc verò quid super est aliud, quàm vt phreniticus homo fiat & deliret? nisi valde firmam habeat virtutem, quæ à cerebro vehemēter repellēs, aut in aluū copiose retrudat, aut per nares emittat, ante-

antequam malum firmetur in phrenitidem? atqui quoniam potest ita fieri, Hippocrates qui siquis animum aduertat, vel prudentiam ad res gerendas nos semper docet, non vult, vt mox feramur præcipites in prognosticum, affirmantes futurum vt deliret. Sed oportet (inquit) obseruare, quod succedit euenientibus. Euenientia vocat nunc, signa superuenientia, cuiusmodi sunt, loquella illa perturbata, & fluxus alui biliosus oportet obseruare quid his succedat, ipse enim decursus, quod futurum est indicabit. Itaque prudentiæ gratia, oportet dictis signis non omnino fidere, sed adiungere eis alia, quæ posterius superuenient. Nam si deliraturus sit, aluus supprimetur, ac fortasse vrina reddetur tenuior, & stillæ sanguinis fient, & rubri oculi, instabiles, aut inconniuentes, & venabitur muscas, & ex taciturno loquax, aut ex loquaci fiet taciturnus aut quædam horum fient; Sin minus, aluus fluet copiosius, loquella fiet expeditior, & cætera omnia inclinabunt ad sapientiam.

AEstiuo & autumnali tempore, in acutis sanguinis destillatio repentina contentionem & magnam inflammationem circa venas, significat, & in posterum diem vrinas tenues futuras, atq; si ætate florescit & corpore exercitato, aut bene carnosus, sit, aut melãcholicus, aut ex potu manus tremulæ, bene habet desipientiam prædicere aut conuulsionem, atque si paribus diebus superueniant melius, in iudicatione verò pernitiosum, nisi multus satis effusus sanguis viam redundantiæ, fecerit per nares, aut per sedem, aut abscessus, aut permutationes, aut dolores hypochondriorum, aut in testes, aut in crura. Costis autem his, viæ patẽt sputis, & vrinæ crassæ leues & albæ.

SAEpe vituperauit Hippocrates in Epidemijs præcipuè, & prorrheticis, stillas sanguinis ex naribus per febres continuas, præcipuè verò die quopiam decretorio accidentes: nũc quam affectionem significẽt docet, dicens, significare συντονίην καὶ φλεγμασίην interpræ tantur plærique, robur & ardorem, obscuram

ſcuram & difficilem reddentes ſententiam: nihil enim ſignificat minus hoc ſignum quam robur, lethale cum ſit. Sed συντονὴ ſignificat tentionem, φλεγμασίη ardorem, conſtat verò ardore cum tentione venarum ſignificari affectum in eis phlegmonoſum, quali venæ tenentur, laborante homine laſsitudine phlegmonoſa, Itaque dicit ſtillas ſanguinis è naribus fieri, cum ſanguis redundat in venis capitis circa naſum, & ob malignam qualitatem, vel quod per facultatis expultricis debilitatem, longam moram illic trahens inflamet ipſas venullas & earum oſcula, quæ inflammata minus iam poſſunt deponere, quia ob tentionem fibrarum, minus poteſt facultas niti, irritantur verò aſsiduè, & eam ob cauſam deſtillatio fit crebra, nulla tamen copioſa effuſio, Hæc affectio æſtiuo & autumnali tempore fieri ſolet, quibus ſcilicet temporibus morbi acutiſsimi & periculoſiſſimi. Vere enim fluxus ſanguinis boni & copioſi conſueuerunt fieri, tentanti & maligni æſtate & autũno potius, cũ febres acutæ, & facultates lãguidæ ſunt. Atqui, etſi hic lethalis caſus ſit, nõ proinde non fiet, vt multi ex eo conualeſcant. Neq; enim lethale dicit, quod ſolis morituris ineſt, ſed ex quo mori ſolent multi, etſi plures ẽt liberentur, Proinde hic caſus tres exitus habere põt, peſsimum, vt qui ita ægrotat cũ delirio aut cõuulſione moriatur, optimũ, vt ſoluta phlegmone venarum, & roborata virtute, copioſus tandem aliquis ex naribus fluxus fiat, aut repulſus ex ſupernis, qui per eas partes exire non potuerit per hæmorrhoydas exeat, aut mulieri per vterum: mediocrem, vt abſceſſus aut permutationes faciat. Abſceſſus dicitur collectio humoris in partem aliquam: permutatio, eſt morbi in morbum mutatio, euenit eidẽ rei eſſe vtrunq;, cum ſuperueniente abſceſſu ſoluitur morbus prior. Vtrumuis accidere poteſt in hoc morbo, ſoluta.n. aut non omnino ſoluta febre, poſſunt ſuccedere dolores hypochondriorum, multitudine ſuccorum eo collecta aut abſceſſus poſsũt fieri in teſtes, aut in crura, ita ẽt in coxã, aut alios articulos aut partes laxas. Porrò hi abſceſſus poſſunt manere diuturni & incurabiles, vt ſæpe factum vidimus, aut ſolui paulatim, materia cocta & euacuata per ſputa, aut effuſione multæ vrinæ craſſæ & albæ, & leues: nã velut quibus ſperatur abſceſſum futurũ ad articulos, liberat ab abſceſſu vrina multa, craſſa & alba facta,

cta, ita quibus abscessus est factus, eius solutionis fit causa. Dicũtur verò hic crassæ leues & albæ, non quę crassitiæ mediocres, habentes albas & leues subsidentias, sed quæ crasso lacti similes tales enim sunt quæ a crassis succis corpus purgant, & quæ pro fluxu sanguinis, qui in morbi initijs defecerit, solet postremò superuenire, vt aphorismo citato dicitur qui est 74. sectionis quartæ ex tumore testiculorum expectabis potius sputa, ex hypochondrijs aut cruribus vtrunuis: nam vt secundo Epid. dicitur tussis sedat testium tumorem. Hos exitus cum habere possit proposita affectio: pessimũ maximè timebis in iuuenibus, & corporibus plenis, exercitatione bene nutritis, & bene carnosis & in atrabiliarijs, & vinosis, quibus ex potu vini solent manus esse tremulæ, vt extremè senibus, nã iuuenes ob caliditatẽ temperaméti acutius ægrotant, & periclitantur magis à raptu humorũ in caput, bene carnosi, periclitantur ob copiam sanguinis, & caliditatem naturalem: atrabiliarij, omnium maximè sunt parati ad deliria ob humoris naturam, sed & ad conuulsiones, ob siccitatem & duritiẽ neruorũ: iam verò vinosi, & temulenti, omniũ maxime periclitantur delirare & conuelli, quacunq; ex causa. Sunt enim eis mẽs & neruorum genus maximè læsa. His igitur delirium timebis & conuulsionem, quibus nihil erit horũ, abscessus meliores. Significationem stillarum malignarum, auget vrina, die sequenti reddita tenuior, quia vt in phreniticis, ita in paratis delirare, vrinam aquosam reddi, suspitionem auget, fit siquidem succis sursum euntibus. Proinde dicit significare in posterum diem vrinas tenues futuras, non ita quidẽ vt necesse sit, post stillas mox fieri, sed quod soleat, nimirum eadẽ causa quæ stillas fecit, nata est tenuitatem vrinæ facere, raptus scilicet succorum in superna.

Febri singultuosæ, succum silphij, oxymeli, daucum terens potandum da: & chalbanũ in melle, & cyminum in eclegmate, & succũ ptissanæ sorbendum. Euadere autẽ huiusmodi non potest, nisi sudores decretorij, & somni æquales superueniant, & vrinæ fluxerint crassæ & acres, aut in abscessum firmetur. Nux pinea & myrrha in eclegmate.

Po-

Potandum verò his da oxymeli per quam exiguum, si autem siticulosi vehementer sint, aquam hordei.

FEbris singultuosa non est, cui singultus aliquando accedit, neq; cui in extremo iã vitæ constituto homini (ita vt fit) superuenit, sed quã à principio ac semper, aut semper fere cõmitatur. Hanc Galenus & eo iuniores, non ponunt in differentiis febrium, sed ponerent in tractatione de febribus cũ accidẽtibus. Accidente enim quodam distinguitur ab aliis: verum veterrimi qui partitiones morborum non deduxerant ad tam exactum, multas differentias statuebant ductas ab accidentibus, velut febres sudatorias, & febres laboriosas & huiusmodi. Esse febrem hanc grauem & periculosam, inde intelliges, quòd Hippocrates dicit, euadere autem qui ita est affectus non põt, nisi superueniant sudores decretorii, & reliqua. Causa autẽ est, quia necesse est abundet multus malignusque succus, isque imbibitus in membranis ventriculi, qui per sese periculosus est, accedente verò continua & acuta febre, magnam etiam copiã subesse toto corpore, ac præcipuè circa internas partes, significat. Nam singultus ille ab inanitione non erit (vt fortasse qui post dies multos, confecto iam ab ardente febre, superueniret) cum ab initio febrem committetur, ac multo minus à flatu (dissolueretur.n.ab ipsa febre) cum toto morbi tempore perseueret, superest vt eam habeat quam diximus causam, & vt ob id febris periculosa, & curatu difficilis sit. Docet verò hic Hippocrates non omnem curationẽ: nam frictionum, vomitionum, & clysterium meminisset, ac si res exigeret, etiam missionis sanguinis: sed eam præcipuè curationis partem, quæ ad hanc febrem maximè accommodatur, & ab ea, quæ talis est, indicatur, nimirũ à propria causa singultus: ea consistit in vsu potionum, & eclegmatum resoluentium, & discutientium vehementer, & extrahentium, ac extergentium, vt partim extracti detersique succi ex membranis vomantur, aut deijciantur: partim discussi vehementer, exsudentur, aut mictione reiiciantur. Huiusmodi sunt succus silphij, & puluis seminis dauci, potus ex oxymelite, velut si vtriusque dragmæ semissem des, ex oxymelitis vn-

cijs duabus aut tribus, cum decocto aliquo ad eandem rem accommodato, vt fortè cum decocto calaminthæ, vt tenuior reddatur potio : & eclegma ex melle despumato cum galbani & cymini momento: habemus etiam multa alia in officinis, quibus hoc casu rectè vtemur, velut serapium ex menta aromatizatum, aut ex absinthio amaro (ponticum enim vi extergendi caret) cum diatriωn pipereωn, aut diacalaminthes, aut diaspolitico. Quin etiam censeo hoc casu theriacæ, & mitridatici, esse salutarem vsum, ac fortasse etiam erit vtile, hos ad sudorem cogere decocto ligni sancti, cum rebus stomaticis parato. Nā vt dicit Hippocrates liberari non possunt, nisi sudoris decretorij, hoc est copiosi cum bona tolerantia & conferentia (quæ significabunt tibi somni æquales, id est placidi, non interrupti) & vrinæ fuerint crassæ, hoc est multitudine succorum perturbatæ (non enim profectò crassæ & mediocres, vt quidam interpretantur) & acres, hoc est mordaces, vt ipse ægrotus morderi se sentiat (indicat enim hoc, acrium aut salsorum euacuationem) aut in abscessus firmetur malum, vt scilicet solent alii morbi graues & difficiles à quibus homines euadunt. Cum ergo sine his euadere non posint, hæc si non fiant, facere oportet vt ab eodem Hippo. 6. Epid. dicitur. Eadem intentione iubet Hippocrates dari eclegma ex nucibus pineis, cum mirrha, qđ parari potest ex ipsis nucibus cum totis spherulis pineis, aut ex nucleis nucum pinearum, incoctis in melle, immisso puluere mirrhæ, quem posit recipere, ne sit omnino abominabile. Efficacius est, quod ex exiguis, & resinosis spherulis paratur, pollet vehementi extersione. Vsus huius medicamenti præcipuus est ad thoracis morbos, quibus vehementi extersione est opus, vt procedente sermone videbimus, vt suspicer, velut etiam Gale. casu incidisse verba hæc in hunc locum, alioqui scribenda prius aut posterius in disputatione de thoracis morbis. Quanquam & ad singultientem ventriculum, sit hoc non parum vtile, ob extersionem. Scimus enim resinâ bene expurgari ventris membranas. Reliqua huius orationis pertinent ad victum. Dat enim pro cibo sorbitionem ex ptisana, vt scilicet in alijs acutis febribus, daret verò, arbitror, Hippocrates non simplicem ptisanam, sed paratam cum anetho, aut porrò, aut re alia incinden-

cindendi vim habente, vt ſolitam eſſe parari antiquitus author eſt Gal. pro potu dat oxymeli per quam exiguum, valde ſcilicet dilutum, ne acutum mordeat ventriculum alioqui ſingultientem, & vt ſit potui idoneum. Si verò ſint ęgroti valde ſiticuloſi, ferre non poterunt potum oxymelitis) auget enim ſitim vt lib. 3. dicebant) quare tunc dare iubet decoctum hordei, quod ſitim aliqua ex parte ſoletur. Fuerit vero expediens, hordeum in aceto præmacerare, aut aceti tantilum adijcere, quia ſitim ſedabit ſtrenuius, & incindet pariter ac exterget, atque ita, magna ex parte, cum dictis medicamentis conſpirabit, obſiſtens tamen ardori, ne is plus quam ferri poſsit, augeatur.

Perineumonica autem & pleuritica ita oportet conſiderare, an acuta febris ſit, & dolores lateris, aut alterius aut vtriuſque, atque an doleant, cum ſpiritus ſurſum fertur & tuſſes inſint, & ſputa educantur ruffa vel liuida, aut tenuia, & ſpumoſa, & florida: atque ſi quid aliud diuerſum his habeat, præter ea quæ didicimus. Ita oportet deducere. Si dolor ſurſum penetrauerit ad clauiculam, vel ad mammam, & brachium, ſecare oportet venam internam in brachio, quacunque parte dolor ſit, ſecundum eam, auferre verò ſecundum corporis habitum, & anni tempus, & ætatem, & colorem: ampliuſque confidenter, ſi acutus ſit dolor, vel ducere vſque ad deliquium animi. Deinde poſt hæc clyſtere vti. Si vero ſub thorace dolor ſit, & infeſtauerit valde, aluum pleuritico ſubpurga, in medio autem purgationis nihil da, poſt purgationem autem oxymeli. Pharmacum autem dabis quarto die, tribus primis diebus clyſterem ſubmittere, atque ſi non leuetur ita, ſubpurga, cuſtodia deinde ſit vſque dum ſine febre fiat, & ſeptima dies ſit, deinde ſi in tuto eſſe videatur primum cremorem exiguum, & tenuem, & melle conditum, præbe, ſi verò renocetur facilè & facilè ſpiret, & ſine dolore ſint latera, paulatim craſſius & plus, & bis in die.

Repe-

Repetitionem facit Hippocrates, multorum quæ dicta antea sunt, neque sanè proinde censendum est, absurdam tractationem esse, & Hippocrate indignam. Nam multis repetitionibus vtuntur etiam probatissimi autores, maximè cum ad finem iam properat disputatio. Neque sanè hæc repetitio quæ in manibus est, sit omnino inutilis, nam etsi pleraque dicta antea sunt, quæ ad agnitionem & curationem perineumoniæ & pleuritidis pertinent, quædam tamen non inutilia adduntur nunc, quæ fuerant antea prætermissa, multa alia dicuntur aliter quæ intelligere erit ex vsu, vt quæ partim idem, partim diuersum aliquid contineant. Imprimis hic quoque, velut & in secũdo libro, videtur mihi perineumonica & pleuritica vocare, nõ exquisitam solum & perineumoniam & pleuritidem, sed nothas etiam, ac denique dolores quoscunque, qui videantur latera aut thoracem obsidere. Nam, vt sæpe monui, non erat eo tẽpore ducta morborum partitio ad tam exactum, neque medicina adeò recesserat ab empyrica, vt solis pathognomonicis signis definirent, sed syndromas facerent signorum, coniungentes cum pathognomonicis etiam asidentia: & superuenientia. Velut nunc perineumonicam aut pleuriticam passionem esse dicit (hæc à se inuicem interim non distinguens) si acuta sit febris & dolores lateris, aut alterius, aut vtriusque, (speciem doloris non definit) atque si doleant cum spiritus sursum fertur, & tusses insint, & sputa educantur, russa vel liuida, aut tenuia, & spumosa, & florida hoc est rubicunda, aut variegata, aut aliam præter dictas differentiam habentia. Hæc est syndrome quam hoc loco describit. Constat verò, sputa huiusmodi neque perineumoniç neque pleuritidi esse pathognomonica, sed vtrique superuenientia. Sed mireris, cur dicat, an doleant cum spiritus sursum fertur, fertur enim spiritus sursum in expiratione, solẽt vero pleuritici dolere multo magis in inspiratione cum dilatatur thorax. Intelligendum verò est Hippocratem hic loqui de dolore, qui sentitur tusiendo, qui magnus esse solet, fit vero tusis expiratione vehementi, proinde dolorem tusis, dicit fieri in latione sursum spiritus. Post syndromen accedit ad curationem, quum non exorditur à fomentis vt lib. 2. fecit, sed prætermisis his, quæ tentandi gratia admouebantur, à misione sangui-

ſanguinis & expurgatione, adhibens eandem diſtinctionem dicens, Si dolor, ſurſum ſpectet, mittendum ſanguinem ab interna vena cubiti. Explicat nunc multo magis qua ex parte, dicens quocunque latere dolor ſit, eo eſſe mittendum ſanguinem. Superioribus annis cum velut e cimericis tenebris cœperunt Galeni & Hippocratis opera emergere, plurimum altercatum eſt medicis, qua ex parte ſit ſecanda pleuriticis vena, quoniam Auicena, & alii fere omnes arabes ex contraria ſecandam contendunt. Verum iam omnibus ferè ventum eſt in ſententiam græcorum, ſecaturque iam vbique in brachio lateris affecti. Quãtitatem mittendi ſanguinis lib. 2. definiuit coloris mutatione nunc corporis habitum, anni tempus, & regionem, & colorem hominis, iubet conſiderare: quod inconſtantiæ, quin & contradictioni, imputat Celius Aurelianus, verum fallitur. Nihil enim repugnans continent hæc loca, quin potius deficeret fortaſſe aliquid doctrinæ, niſi hæc illis adderentur. Non enim profecto omnes ſuſtinent vſque ad mutationem coloris miſsionẽ ſanguinis, neque pleuriticis omnibus eadem quantitate poteſt detrahi, ſed cum Hippocrates iubet mitti ſanguinem vſque ad mutationẽ coloris, ſi fieri poſsit intelligit, quoſdam enim prius exanimaueris, tunc ergo conſiderare debes omnia quæ ad hominis naturam & res non naturales quibus vtitur, ſpectant, vt in ea omnia reſpiciens alteri plus, alteri, detrahas minus. Iubet vero Hippocrates non horrere copiam, ſed audacter hoc in morbo ſanguinem fundere, eadem exhortatione vſus eſt libro ſecundo, dicens, & non cunctari ſanguinem confertim auferre. Tamen ſcias, vtranque in partem medicos peccare poſſe, etiam in hoc morbo. Multi enim qui confertim vacuati cito moriuntur, vacuati parcius, lente liberarentur. Quare hanc ad copióſam miſsionem ſanguinis exhortationem, ego velim temperari, eatenus ſaltem, vt vſque ad deliquium animi hoc in morbo non ducatur, etſi id iubeat Hippocrates. Nam tametſi non probo ſententiam eorum, qui nunquam eo vſque eſſe ducendam miſsionem ſanguinis contendunt, tamen in pleuritide, & perineumonia, & aliis thoracis morbis, quibus excreatio ſit neceſſaria, fieri debere vnquam, nego. Quia in his parcẽdum multo magis eſt animali facultati, quam in aliis, qui à ſola

naturali coquuntur,& iudicantur. Itaque exhortationem hanc hactenus temperatam volo. Post misionem sanguinis iubet clystere vti, quod quidam iuniorū sequuti, nunquam antè misſionem sanguinis, sed ab ea semper vti iubent clystere: quos plerique alij derident, dicentes antè esse vtendum. Verùm si quis quæ Hippocrates hoc opere scripsit attente legat, intelliget facilè neutrum esse agendum perpetuo, sed sua occasione vtrūque. Ipse enim primo libro multis docuit, etsi pleuritis quæ nō sit omnino leuis, misione sanguinis aut expurgatione curanda sit, nihil tamen esse prius agendum si satietas aliqua in ventriculo sit, quam vt descendat, atque cum descenderit, quàm vt euacuetur clystere, aut glande. Hic vero, quasi nulla tollendi satietatem, aut redundantiam in intestinis, necessitas sit, sed propria solum materia morbi sit vacuanda, iubet sanguinem prius mittere, mox clystere vti, vt si quid bilis agitatione sanguinis secretum sit, aut à natura reddita fortiori expelli paret, clystere subducatur. Itaque ob materias communes & ea quæ in aluo collecta continentur, rectius inijcitur clyster ante misionem sanguinis, ne vacuandis venis diducantur, ob propriam vero morbi, & quæ ex venis sit conuocanda, post misionem. Vtrum autem potius agendum sit res ipsa iudicabit in occasione. Porro cum aluus nimis sicca est mollire eam prius clystere oportet ne misione sanguinis magis siccescat, quod procedente opere ob ipso autore dicetur. Hactenus de misione sanguinis, de expurgatione agit deinceps, dicens, Si vero sub thorace dolor sit, & infestauerit valde, aluum pleuritico subpurgabis. Vt libro secundo monuimus quandoquidem illic dixit, si eas quæ sub septo transuerso sunt partes dolor affecerit, hic vero, si sub thorace color sit, constat non de verè pleuritico eum agere, quanquam pleuritici appellatione, sed de eo cui in hypochondrijs sit primario dolor, simul vero cum ijs doleant infernæ costæ: neque de his vtcunque, sed cum venter murmurauerit, iubet enim hos expurgari ante diem quintum, iuxta illam præceptionem, acutis morbis communem, quam antea scripsit, dicens, Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, si venter murmurauerit. Igitur his quoque, si venter murmurauerit, pharmacum

macum dare iubet quarto die. Sed cur quarto, potius quam tertio, secundo, aut primo? Certè, vt posis tribus primis diebus vti clysteribus, & eadem ratione, serapijs, quia fortasse hęc erunt satis, vt corpus expurgetur, posisque ita pharmacum deuitare: sin minus, saltem corpus pręparauerint, fecerintque fluidum. Quarto igitur iubet, non quod necesse sit eo die semper dari, sed quod si res citius dare non cogat: satius sit tribus primis corpus præparari & satius sit dari antè quintum. Cętera pertinent ad victus rationem, quam tenere debet, is qui pharmacum acceperit. Dixit secũdo libro, mox esse sorbendam ptissanam ab accepto pharmaco, neque insigniter minori quantitate quam consuetum est, hoc nunc repetit, adijcitque, quod & illic dictum est, in medio purgationis nihil esse dandum, post purgationem vero dandum esse oxymeli pro medicamentoso scilicet alimento, vt tãtillum nutriat, vsq; dum liceat cibis firmioribus vti, & reliquos succos qui expurgationi non cesserunt, excreari faciat. Custodia (inquit) sit deinde vsq; dum sine febre fiat, & septima dies sit. Hęc custodia quã dicit, ad victum spectat, estq; quod iubet, vt custodias ægrum sine vllo alio cibo vsq; dum septima sit, & fiat homo sine febre: Nimirũ ponit hæc fieri in pleuritide acutisima, & cuius cõstitutio sit septem dierum, alioqui crasiori cibo sit opus vt æger sufficiat. Quanquã & vsq; ad septimũ traducere ægrũ solo oxymelite, censet Aurelianus esse nimiũ, & parum humanum, qua in re nonnihil illi concesserim, & nõnihil iusculi, aut etiam fortasse pulli exigui dari ægroto, permiserim, sed neq; Hippocrates hoc præcipit quasi omnibus perinde faciendum. Non enim is erat, qui vnã aliquã victus rationem omnibus pleuriticis cõgruere, existimaret, nulla neq; naturæ neque consuetudinis ratione habita: sed neq; adeo multi fortasse sint quibus solũ oxymeli gustare conueniat, per exiguum tamen sit siquid vltra detur vsque ad septimum. Deinde si in tuto (inquit) esse videatur, soluta scilicet febre, primum cremorem exiguũ & tenuem melle conditum (quia pectoralibus omnibus mel vtiliter admiscetur) præbe, atque si facile reuocetur, Hoc est conualescentia vt oportet procedat, qđ inde agnosces quod facile spiret, & sine dolore sint latera, paulatim dabis crasius & plus, & bis in die

Si vero non facilè liberetur, potionis minus, & sorbitionem exiguam, cremoremq; tenuem, & semel, qua hora melius degit. Cognosces autem ex vrinis, conuenit aūt sorbitionem offerre his. Ex morbis non antea quam vrinas, & sputa concocta videris facta. Si verò purgatus multa deiecerit, necesse est dare, minimum autem & tenuissimum, nō enim poterit dormire per vasorum inanitionem, neque similiter coquere neque indicationes expectare. Verum vbi crudorum colliquationes factæ fuerint, & quæ renituntur reiecerit, nihil obstabit. Cocta autem sunt sputa, cum sunt similia puri, vrinę autem subsidentias habentes subrubras velut grana orobi.

CVm purgatus iā sit homo, & tempus constitutionis morbi præterierit, velut in hoc morbo diem septimam, si quidem à indicatione recte habeat, & vt oportet conualescat, licet, Cibum paulatim augendo dare vsque dum ad consuetū per bonam valetudinem victum reducatur: si vero non facilè liberetur, sed vt fit nonnunquam malum vltra suam constitutionem producatur, aut cum videatur iudicatus, denuo recrudescat, oportet rursum ad tenuem victum hominem reducere, dareque potionis minus, & sorbitionem exiguam, cremoremque tenuem, idque semel in die, ea hora qua melius habet. Sane hoc commune est morbis omnibus, circuitus aliquos exacerbationum habentibus, quia in paroxysmis cibum dare noxium est, vt in aphorismo dicitur: illud vero est notatu dignum, quod Hippocrates, docet ex concoctione vrinæ, & sputi horam leuissimam, velut inclinationis paroxysmi, cognoscere. Dignosci enim totius morbi tempora signis concoctionis, passim legas apud Hippocratem & Galenum, sed tempora singulorum paroxysmorum, nescio an alibi vt hic. Est vero res & verissima & quotidiano experimento confirmatissima, velut toto morbo excrementa mutationem quandam recipiunt motum alterationis totius materiæ referentem, ita & singulis circuitibus quandam aliam recipere illi similem. Nimirum

mirum in initio inuasionis excrementa retinentur, & corpora densantur, atque portio materiæ, quæ eius diei febrem accendere aut augere incipit, cruda inuictaque est, procedente paroxysmo alterationem suscipit, & funditur, & laxantur sensim corpora, vsque dum in inclinatione iudicatio quædam particularis fit. Itaq; tempora singularum accesionũ valde similia sunt temporibus totius morbi. Hinc fit, vt vrina, quę rigente adhuc aut horrente corpore colligitur, difficile reddatur, & tenuior crudiorq; appareat, quã pro totius morbi statu, quæ vero in inclinatione, ea iam redditur facilè, & indicat cõcoctionem quã tam præsens morbi status ferre potest: ita etiam si quæ sputa redduntur ægro, in initio inuasionis supprimuntur, & thorax constringitur, & pasio recrudescit, tusisque premit arida, in inclinatione rursum redduntur facile & concocta, itaq; pręter mutationem quæ refert totum morbi motum, singulis paroxysmis circuitum quẽdam, facit ipsa materia, quem resterunt excremẽta. Sed & præter paroxysmos etiam ex ipso victu nascitur, quotidie quędam alia excrementorum mutatio, nimirum quæ summo mane exeunt concoctoria solent apparere, quod longius à cibo absint homines & ꝙ somnus nuperrime antecesserit: quæ vesperi crudiora contrarias ob causas: hinc fit vt malint medici contemplari matutinas vrinas quã vespertinas, & eas quæ initio inuasionis colliguntur contemplari recusent, nisi in hoc ipsum, vt typum ipsum agnoscant, inde enim agnoscitur frigoris, rigoris, aut horroris hora, quod tenuior & minus infecta colore exeat, quàm alijs horis. Ex contrarijs igit̃ agnosceẽ hora inclinationis. Velut & in pleuriticis aut perineumonicis pasionibus, qua facillima sentietur esse inclinatio, ea putabiẽ inclinationis hora, quæ ad cibum capiendum est accommodatisima. Hęc igitur dari volẽs dicit, qua hora melius degit, cognosces autem ex vrinis. Conuenit autem sorbitionem offerre his ex morbis non antea quã vrinas & sputa concocta videris, quãtum scilicet ea die apparere posunt. Itaq; idem prorsus docet nunc, dicens non ante dandam sorbitionem quã concocta hæc videris, & libro primo cum diceret non antequam calor ad pedes descenderit. Hãc esse legitimam huius loci enarrationem, intelliges primum ex verbis, deinde & ex re ipsa. Dicit enim

ἐνδεκοτέρῃ ὥρῃ βέλτιον ἀνάγῃ. videtur autem ὥρῃ de anni tempore, & die hora dici posse, de morbi tempore non posse. Pręterea dicit non esse dandam sorbitionem vsque dum concoctę videantur vrinæ, quod si de ea concoctione quæ vniuersalia morbi tempora significat, intelligatur, falsum profecto sit. Nā sorbitionem augere, cum madescit os iusserat, dare tamen exiguam tenuem & semel ante id tempus non prohibuerat. Intelligit ergo de ea concoctione vrinæ & sputi, quam quotidie affert inclinatio.

Si verò purgatus multa deiecerit, necesse est dare, minimum autem & tenuissimum non enim poterit dormire per vasorum inanitionem, neque similiter coquere, neque indicationes expectare. Verum vbi colliquationes crudorum factæ fuerint, & quæ renitebantur reijcerit, nihil obstabit.

DIxerat libro secundo sorbitione in media cibos dare nō conducit, at vbi purgatio desierit, tunc sorbitio detur, sed consueta minor, deinde liberalius perpetuo exibeatur, si & dolor cessauerit, & nihil aliud obstiterit. Hoc idem est quod præsenti loco docet. Nimirum non esse dandam sorbitionem copiosam mox à purgatione vt medici Cnidij faciebāt, ac vulgares medici nunc faciunt, quasi vasorum inanitionem copiosa refectione volentes rependere, & vt illi dicebant exæquare, sed dandum tunc tenuissimum & minimum, quia ægrotus minus sustinere poterit: considerandum verò, non quanto quisque indigeat, sed quantum ferat. Reddit nunc pulcherrimam causam, qua cibum, nisi paucissimum, ferre non poterit, quia cum somnus humectationem quandam cerebri desideret, per vasorum inanitionem dormire non poterit, ac proinde neque similiter ac priusquam inaniretur, coquere, neque iudicationes, hoc est integras solutiones morborum, & concoctiones, expulsionesque succorum qui in corpore restiterunt, expectare. Dices videri hoc quod dicitur absurdum, cibus enim datur vt possit homo durare donec morbus concoquatur, quo pacto ergo

go faciet, vt non posit iudicationes expectare? Certe nisi detur necessarius cibus, durare non potest, sed neque si cibo obruatur. addidit, deinde liberalius perpetuo exhibeatur, si & dolor cessauerit, & nihil aliud obstiterit, nunc explicat, quando nihil obstabit, dicens, vbi colliquationes crudorum factæ fuerint, & quæ retinebantur reiecerit, nihil obstabit cibos scilicet augere. Vocat colliquationes crudorum concoctiones & effusiones, cum scilicet quæ cruda retinebantur, neque reiici poterant cō cocta iam reiiciuntur. Ita vocat, quia cruda sunt lenta & velut cuncretionem habentia, cum coquuutur lentorem deponunt, & ideo magis fluunt.

Cocta autem sunt, sputa quidem cum sunt similia puri, vrinæ autem habentes subsidentias subrubras, velut grana orobi.

SPutum concoctum puris habet conditiones, quia album & lene est, & non valde lentum, non tamē iam esse verum pus debet. citra suppurationes enim, coquitur sæpe perineumonia & pleuritis. Vrinæ optimè coctæ albas potius subsidentias habent quàm subrrubras, sed & quæ subrubras habent, modo habeant lenes & cum bono substantiæ modo infusura, concoctæ sunt, secundo post illas loco. Nam & in aphorismis & in prognostico ponit tales Hippocrates in bonis & concoctis: in aphorism. quidem dicens, quibus septima futurum est iudiciū, nubeculam rubeam quarto die apparere: in prognostico dicēs subrubras cum subrubris sedimentis diuturniores esse quam quibus subsidentiæ albæ sint, sed eas etiam valde salutares: Quare cum Hippocrates orobo dicit similes esse subsidentias, colore solum intelligit, quòd scilicet subrubræ sint, nam si substantiæ etiam modo intelligeret, vt subsiderent quædam velut sphe rulæ subrubræ, nihil significaret minus, quàm coctionem esset enim vsti sanguinis, aut corrosi renis. Verum colore solo referens orobum, est concoctionis, etsi non perfectæ. Quare suspicor cum Galen. in commen. apho. 76. sectionis quartæ dicit sedimenta similia orobis fieri sanguine vsto, nō admodum vsum

nomine orobo similis iuxta Hippocratis consuetudinem sed secundum imaginationem propriam.

Nihil autem prohibet & ad alios laterum dolores tepefactoria apponere, & ceromata, inungere autem crura & lumbos calido, & pinguedine inungere super hypochondrijs autem lini semen cataplasmari forma imponens vsque ad mammas.

ALios laterum dolores vocat, eos qui ex flatu, aut frigida intemperie fiunt, ad quos dicit vtendum tepefactoriis, non q ad veras pleuritides nō sit vtendum etiā talibus, se quod non solis vt in his, sed mißione etiam sanguinis, aut expurgatione. Porrò videri poßint hæc remissa esse medicamēta, si quidem ad has ipsas paßiones, saculis ex millo & sale vtebantur antea. Certè intensione diuersis medicamentis vti iubere, quæ tamen ad idē genus pertineant, longè præstantius est, quam vno aut intentione æqualibus, scientibus nobis vt plus aut minus vrget malum, augendas aut minuendas eorū vires, raroque æque vrgere vel duo. Inungere crura & lumbos in laterum doloribus, videtur aliquibus ineptum, inungendum enim aut sola latera, aut totum corpus. Sed Hippocrates hac in parte respexit solere refrigerationes plerunque ab his partibus incipere, & inde in viscera & ventres transmittere, quam ob causam optima cautio est, in ventris aut laterum frigidis morbis, pedes & crura pannis calfacere.

Vigente autem perineumonia, auxilium non habet nisi expurgetur. Atque prauum si difficulter respiret, & vrinæ tenues sint & acres, & sudores circa ceruicem & caput sint. Hi enim sudores praui, ab æstu & robore & violentia morborum. Nisi vrinæ multæ & crassæ prodierint, & sputa concocta venerint, quodcunque autem horum sponte venerit, soluit morbum.

Perineu-

PErineumonia quæ quod ad essentiam & propria acciden tia attinet, vigere videtur, non expurgatur autem excreatione, lethalis est, & remedium non habet, nisi vrinæ multæ & crassę prodierint, & sputa concocta venerint: nimirum expurgari contingit pulmonem per renes, per arterias quibus pendent ab arteria magna, vt docet Galenus. 6. de locis affectis. Si igitur sputa venerint concocta & copiosa, per euacuationem visceri propriam soluitur morbus, sed etsi non veniant adeo copiose, per vrinam solui potest. Interponit Hippocrates notas perineumoniæ in pernitiem tendentes, dicens, prauum si difficulter spiret, & vrinæ tenues sint & acres, (quia vrinis tenuibus non expectatur remedium à mictione) & sudores circa ceruicem, & caput sint. Hi enim (inquit) sudores praui sunt, ab æstu, & vi morborum facti. De his sudoribus hoc idem scriptũ reperies in prognostico, in quod edita iam sunt nostra commentaria.

Perineumoniæ eclegma. nucem pineam, galbanum in melle atico. Abrotonum in oxymelite: piper: beleborum nigrum feruefactum etiam pleuritico in principio dolenti potrida. Bonum autem etiam panacem in oxymelite feruefactam & percolatam potu dare. Et hepatis, & septo transuerso circundolentes, & quæcunque oportet in aluum, aut in vrinam in vino & melle: quæ autem in aluum cum aquoso melicrato potandum copiose prebe:

DIximus nuper eclegma quod ex nuce pinea & Galbano paratur, perineumonicis aut suppuratis vtile esse imprimis, quamquam Hippocrates singultu laborantibus dari iuberet. Abrotonum, & piper, & panax in eodem genere medicamentorum sunt, & eodem modo prodesse possunt, quia scilicet calida & sicca, & tenuium partium, ac proinde discutientia, mouentiaque, aut sudores, aut vrinas. Abrotoni semen orthopnicis conferre, & panacis succum pleuritidibus, dioscorides proprijs capitibus tradidit, eadem ratione proderunt hæc

potu

potu data, & hepaticis, & septo transuerso circundolentibus, quibus scilicet in hepate aut septo phlegmones, aut aliæ succorum collectiones sunt: nimirum diggerendo potenter, atque sudores aut vrinas aut vtrunq; mouendo: hæc ratio curandi pleuriticos, potionibus vehementer discutientibus, non admodum est in vsu nostris medicis, quippe qui post missionem sanguinis & inunctiones, & mouentia sputa, & quæ ad has intentiones pertinent, nisi excreent ægroti, desperant seruari posse, ad nullam aliam transeuntes curationem. Scio tamen quendam, cui homo quidam vulgaris nescio quid huiusmodi in potu dedit, copiosissimo sudore excitato, seruatum esse breui, & thoracem laxatum, & sputum redditum facile, cum septima iam esset dies & nihil cœpisset excreare, & pene iam strangulari prę respirãdi difficultate, periclitaretur. Idiotæ etiam qui empyricè quorundã curationẽ aggrediuntur, exsudatoriis curant pleuritides sæpe cũ optimo successu. Atqui profecto ratione nõ caret. Quare cum misso sanguine & appositis fomentis, & datis eclegmaticis, parum cedit pleuritis, vti suaserim succi panacis aut seminis abrotoni dragma, ex mulsa aut etiam vino, vt discutiatur Helleborum etiam nigrum feruefactum iubet potu dare pleuritico in principio: hoc sane ad expurgandum, si expurgatione opus sit: quod antea dixerat, si sub thorace dolor sit dare helleborum, idq; quarto die, aut omnino ante quintum. Cũ iusserit dare quędã ad mouendam aluum, quędam ad vrinã docet quo ex liquore quocunq; dari debeat: quę ad mouendum vrinã ex vino & melle: quę ad aluum, ex mulsa copiose diluta. Quia vinum deducit in vrinę vias, mulsa aluum mouet. Tenenda nobis in mistionibus aquarum cum serapijs hæc regula est, vt similium facultatum aqua ad quoduis serapium deligatur, nisi quid aliud eorum quæ de ratione componendi medicamenta nobis scripta sunt, maioris videatur esse momenti.

Dysenteria quæ cessauit, abscessum vel tuberculũ aliquod faciet, nisi in febres aut sudores, & vrinæ crassæ & albæ & leues apparuerint, vel in tertianas, vel in varices, vel in testiculũ, vel dolores in crura, vel in coxã confirmetur dolor.

Intel-

INtelligere debes dysenteriam magnam, quæ ex magno corporis apparatu, non ex procathartica aliqua causa trahit ortum. Alioqui, non mirū si soluatur absque vllo abscessu. Intellige etiam, si cessauit repente, paulatim enim & longo tempore, ipsamet dysenterica euacuatione potest mali succi copia cōsummi. Verum cum magnus morbus repente cessat, permutationis in aliud malum est certa coniectura. Ita si magna dysenteria repente soluetur, fiet permutatio in hoc aut illud, vt erit mali succi qui redundat species. Crassus enim tuberculum potius aut varices in cruribus vel in testiculo, quam vocant varicosam herniam, vel firmatum in crura aut coxam dolorem faciet, tenuis potius febres, maxime tertianas. Fieri etiam poterit permutatio non in alium morbum, sed in aliam euacuationem: velut dysenteriæ in sudores & vrinas crassas. Proinde dicit, futurum tuberculum aliquod, aut tubercula multa, nisi in febres fiat mutatio, succis qui fluebant in intestina, manentibus in venis & putrescentibus ibi, aut in sudores & vrinas crassas albas & leues, quales scilicet liberare solere ab abscessu aphoris. 74. quartæ dicitur.

In febre biliosa ante septimum diem, cum rigore morbus regius superueniens soluit febrem, sine rigore autem si superueniat præter occasiones, pernitiosum.

NOn hæc dicit ꝙ morbus regius cū rigore superueniens non soluat febrem, nisi fiat ante septimum, sed qđ post septimum fiens, etiā sine rigore potest esse bonus, nisi hypochōdria obduruerint, vt dicitur aphorism. 64. sectionis quartę. Itaque quia dictum est. 62. eiusdem sectionis, quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum, quasi exceptionem nunc scribens dicit, etiā si ante septimum fiat in biliosa febre, si fiat cum rigore, posse vtiliter fieri, & morbum soluere: si vero superueniat sine rigore præter occasiones (ἔξω τῶν καιρῶν idest præter opportuna tempora, hoc ē intēpestiuè. Sūt vero occasiones aut opportuna morbo regio tempora, si septimo, nono, aut vndecimo, aut quatuordecimo fiat) pernitiosum.

In aphorismo profecto scripserat simpliciter malum, hic verò augens significationem, dixit lethale seu pernitiosum. Rigorem genus quoddam iudicationis febri ardenti congruentis esse constat, siquidem. 52. dictæ sectionis dicitur, qui à febre ardente tenetur rigore superueniente liberatur. Ergo regium morbum, cum rigore fieri, significat eum decretorie fieri, cum autem ita fit, vtilis sit, & soluat morbum. Quoniam vero rigor non quacunque fiat est bonus, neque regius morbus cum rigore bonus quacunque die sit, sed decretorio. Si enim vt 29. apho. eiusdem sectionis dicitur, quibus in febribus sexto die rigores fiunt difficile iudicium sequitur, certe etsi cum rigore morbus regius fiat die sexto, morbum non soluet, sed si die decretorio. Ac ne tunc quidem necessario, nam nisi febris deficiat aut remittatur, & ęgrotus iam debilis sit, certe rigor ipse lethalis est, vt dicitur 46. atque erit nihilominus, & morbus regius cum rigore. Sed si rigor sit qualis maxime solet esse decretorius, vt qui die decretorio ægro nondum debili fit, & cui succedit euacuatio aliqua idonea, vt sudor, aut copiosa euaporatio, aut vomitus, cum hoc si morbus regius fiat, etiam si ante diem septimum soluet febrem. Oportet igitur cum hac sententiola, alias omnes quę de ea re in aphorismis scriptæ sunt iungere, vera vt sit, nō est autem ineptum, aliarum ex alijs eiusdem autoris sensum, & legitimam enarrationem, accipere, neque quod alię alijs indigeant, falsę aut futiles censeri debent.

Lumborum tetanus, & in melancholicis per venas spirituum interceptiones cum fuerint, sanguinis detractionem soluuntur: cum autem ob tendines vehementer in anteriorem partem reuelluntur, & circa ceruicem, & faciem sudores, à dolore commorsis, & siccatis, tendinibus qui ad caudam pertinent, qui crassissimi spinam continuant, qua maximæ enatæ copulæ ad pedes vsque finiuntur, huic si neque febris neque somnus superuenerit, subsecutaque vrinæ coctionem habentes venerint, & sudores decretorij, bibere vinum creticum vinosum, & polentam coctam edere, & cerato, inungere, & contegere crura perluendo vsque ad pe-

des

des calidis irrigationibus in pelui, & brachia vsque ad digitos inuoluere, & spinam à ceruice vsque ad coxam molli pelle peruncta pinguedine, & cera, vt anteriora etiam contineat. Et intermissis fomentis, quæ per vtriculos, calidam aquam infundere, & circuntendens linteolum, in lecto ipsum iacere fac. Aluum verò ne moueas nisi glande, si longo tempore sine deiectione fuerit, atque si bene tibi id successerit, sin minus modi radicem terens in vino odorato, & dau cum potu da mane ieiuno antequam madefeceris, atque cito post hæc farinam coctam tepidam edat multam, & vinum cum vollet bene temperatum bibat, atque si tibi processerit in melius, sin minus prædicere.

Fieri potest immobilitas, aut difficilis motus partis cuiuspiam, conuulsioni similis, ob tentionem, & phlegmonosam venarum affectionem. Cum enim venæ aut arterię, quę per partem quampiam decurrunt ita sunt affectæ, musculos quoque phlegmonosa lassitudine afficiunt, & proinde partes flecti non possunt, faciuntque velut symptoma conuulsionis, quanquam re vera ea affectio, multitudo potius ad vasa, aut lassitudo phlegmonosa partis est, quàm conuulsio. Fieri hoc si qua alia in parte in lumbis maxime potest, quippe per quos decurrunt maxima vena, & arteria, quamquam lumbi sępe conuulsione vera afficiuntur, & quæ a neruis motus incipit, potius quam a venis. Et ea conuulsio est nunc tetanus (cum scilicet in nullam partem flecti possunt) nunc emprosthotonus (cum in anteriorem inclinant) nunc opysthotonus, cum in posteriorem. Ea inflexilitas, quę in lumbis ob venarum repletionem fit, necesse est sit tetanus, seu potius tetano similis: nam inflexilitas venarum ęque prohibebit flecti antrorsum, & retrorsum: quę ob neruos humore occupatos, fieri posit tetanus, emprosthotonus, aut opisthotonus, vt anteriores aut posteriores aut vtrique erunt occupati. Verum sunt iuxta lumbos, nerui quidam insignis magnitudinis, quatuor ortum ducentes a quatuor foraminibus osis sacri quę vtrinque sunt, collocati inter lumbos,

& os, quod cocyxem vocant seu caudam, qui paulò post exortum coeunt conflantes maximum quendam neruum qui decurrit per femur, & antequam genu attingat finditur rursum in tres bene magnos, qui decurrunt vsque ad extremos pedes. His humore tumefactis euenit sæpe lumbos atque adeò totam spinam trahi ac conuelli. Necesse est autem eam conuulsionem esse emprosthotonum, decurrunt enim illi nerui per anteriora femorum, & crurum, necesse est ergo ad crura antrorsum adduci corpus. Harum passionum, tetani inquam ob venarum repletionem, & emprosthotoni ob tendines hos, seu neruos motus, curationes, nunc docet: Primæ quidem curationem in sola sanguinis misione esse, merito dicens: Secundæ verò in alijs quibusdam, quæ mox enarrabo. Verùm dicit, lumborum tetanus per venas, spirituum interceptiones cum fuerint, non quasi diuersas affectiones nominans, sed vt affectionem, & causam aperiens, quasi diceret. Tetanus lumborum, qui fit per tantam venarum repletionem, vt spiritus intercipiantur: hoc enim est maximæ repletionis. Dicit verò, in melancholicis, non quòd hic affectus in solis melancholicis desideret misionem sanguinis, sed insinuans in melancholicis hoc maxime solere fieri, non quidem in quibusuis, sed ijs, qui fiunt ex sanguineis. Nimirum sanguinei cum ijs, sanguinis, aut errore victus, aut ætate crassescit, melancholici fiunt, & his maximè fiunt venarum obstructiones magnæ, quia multo abundant, & crasso sanguine. Sed descriptionem secundæ affectionis enarremus nunc, deinde curationem. Cum autem (inquit) ob tendines (id est, ob neruos motus) in anteriorem partem repelluntur (nimirū ob illos tendines non possunt reuelli aliter,) & circa ceruicē, & faciem sudores fiunt (hoc non conuulsionis cuiusque sed magnæ, & molestæ) dolore commorsis, & siccatis tendinibus, qui ad caudam pertinent. Morderi dolore dicit, ipsum dolere, non enim necesse est vt dolor sit mordax, siccatos vocat haud dubiè duriores factos: nam hic nullatenus agi de conuulsione à siccitate ratio curationis indicabit. Ergo dicit fieri circa ceruicem & faciem sudores, præ dolore, & distentione neruorum, dicit pertinere ad caudam, quia oriuntur iuxta caudam vt explicui: Qui crassissimi cum sint, spinam continuant cum cruribus.

Sunt

Sunt verò hi, qua maximè enatæ copulæ (neruos vocat nunc copulas, quod vt dixerat, continuent seu copulent partes partibus) ad pedes vsque finiuntur. Ea pars est, vt diximus os sacrum inter vertebras lumborum, & osicula caudæ. Sed curationem huius affectionis aggrediamur. Quæ resoluendi, & laxandi gratia exterius admoueri iubet, siue balnea siue iniunctiones, siue pelles, siue lintea, omnia quidem iuxta communem, & ab omnibus medicis receptam indicationem, resoluendi humorem, qui neruos replet, dicuntur, quanquam alij vehementioribus, vti videantur, atque adeò frictionibus, & rubrificantibus, & cucurbitulis. Verùm hæc omnia ad eandem pertinent intentionem sola maioris, & minoris differentia diuersa, & est quidem locus nunc maioribus nunc minoribus, pro morbi magnitudine, & ægroti natura. Quod etiam mouendi sudorem, aut vrinam, causa dat, & probo, & recipio, modo tempestiuè, neque adhuc valde multis & crassis succis, fiat. Sed hæc videntur suspecta. Quòd missionem sanguinis tacet (cum in omni magna, etiam cacochymia si vires adsint commendetur.) Quòd vinum vinosum det in neruorum conuulsione (cum nulla vini noxa maior esse putetur, quam quò d conuulsiones afferat, atq; adeo ipse Hippocrates testetur ebrios conuulsos mori) Quòd expurgationem prohibeat in morbo pendente ex cacochymia. Certè sanguinis missio optimum initium præstat curationi huius conuulsionis, cum in toto corpore subest plenitudo, verùm quia non est auxilium peculiare huius morbi, neque ab specie eius causæ indicatur, potuerit Hippocrates eam præterire, neque proinde intelligendum est prohibere, non enim præcepta peculiaria tollunt vniuersales regulas, est autem dictum antea generatim in omni morbo magno constante virtute, & ætate florente mittendum esse sanguinem. Vinum haud dubie detur conuulsione laborantibus cum periculo, neque video, quid pro auctore respondere possim, nisi fortè dari vt ad oculorum dolores, cum scilicet corpus totum vacuum iam sit, fluxio cessauerit, & id quod est in parte, sit valde impactum. Quanquam tunc quoque in conuulsione velim potione alia medicamentosa, potius quàm vino extenuari, & digeri crassos succos: fieri tamen potest nonnunquam, vt nulla melius quàm vini aga-

agatur: cum scilicet naturę, & consuetudini hominis congruit, & firmata iam passio est, neque fluxionis nouæ vllum periculum se insinuat. Quod expurgationem prohibeat, non video quæ causa sit, nisi fortè timet, vt trahantur excrementa in affectam partem, ob eius viciniam cum recto intestino, aut vt tracta pelli non possint, quod musculi abdominis qui indè recipiunt neruos, iuuare deiectionem non possint. Vidi enim ego hoc, non ita pridem, in quodam ægroto, cuius crura immobilitate, & conuulsione tenebantur, & cum exurgere vix vi è lecto posset, manifestè trahebatur secundum lumbos in anteriorem partem, ille dies multos niti non poterat musculis abdominis, ac proinde neque deijcere, neque deiiciebat quidem omnino, nisi alius eius ventrem comprimeret quadam ligatura, quam ex fasciis, referentem figura & positu ipsos musculos, ego machinatus sum. Tunc sane ille ægrotus non sine periculo acciperet vehemens pharmacum, traherentur enim in ventrem plura quam deijci possent, & immanentia, in proximas partes, & male affectas imbiberentur, tamen præter hanc musculorum affectionem, nihil esset potius medicamento expurgante, pro redundantis humoris specie. sed & debilibus quoque musculis, adhibita arte, vt deiectio fiat expurgatione leuiori, & repetita est opus, vt tractio quidem nulla fiat maior quam deiectio, excrementa verò euacuentur paulatim, quo sane modo ego dictum ægrotum curaui. Dicere ergo possimus Hippocratem prohibere expurgationem fortem, idque non in omni conuulsione, sed ea per quam musculi abdominis afficiantur, vt per dictum Emprosthotonum fieri solet. Quod ad dictas igitur dubitationes attinet, hæc occurrunt, nunc autoris verba percurramus. Huic (inquit) si neque febris neq; somnus superuenerit, subsecutæque vrinæ coctionem habentes venerint, & sudores decretorij, vinum creticum vinosum, & reliqua. Non sane hæc dicit, quòd si hæc superuenerint, aliter curandi sint, sed quòd hæc superuenientia solent soluere conuulsionem, ita vt alia curatione opus non sit. Perinde est ergo ac si diceret, hæc affectio febre superueniente soluitur, aut etiam superueniente somno cui succedant concoctæ vrinę, aut superuenientibus sudoribus decretorijs. Hi enim euacuatione, febris resolutione, somnus cui ta-

les

les vrinę succedant, concoctione posint conuulsionem curare. Si nihil horum superueniat curatione, & multis auxilijs est opus. Primum iubet vinum creticum vinosum, quasi nunc dicas è sancto martino, quod quo casu conferre posis dictum a me iam est, & polentam coctam edere, hanc non vt medicamentum, sed alimenti minimè noxij loco dat. Nimirum erat in vsu antiquis id edulium. Deinde cerato inungere. Id ceratum posit esse simplex ex cera, & oleo, aut compositum, vt quod ex oleo vulpino, aut laurino, aut ex castoreo paretur, aut polinem aliquem præter oleum, & ceram accipiat, vt origani, aut labendulæ, aut castorei, aut sulphuris, aut alterius rei acris, & resoluentis facultatis: Contegere crura, pannis scilicet, laneis aut lineis, aut pellibus: perluendo vsque ad pedes calidis irrigationibus in peluis, aut aqua scilicet sola, aut decoctis heruarũ aut radicum, aut aliarum rerum medicamentosarum. Et brachia vsque ad digitos inuoluere, & spinam à ceruice vsque ad coxam molli pelle peruncta pinguedine, & cera: emolliendi scilicet neruos causa. Potest vero esse inunctio hæc etiam, simplicior aut medicamentosa. Debet verò ita inuolui vt anteriora etiam contineat inuncta pellis, ut ampla scilicet sit pellis neque solùm posteriorem spinæ partem, sed latera, & anteriorem etiam partem corporis contineat, nisi viscera, quæ ad anteriores spectant partes, id fieri prohibeant. Et intermittens fomenta, quæ per vtriculos, calidam aquam infundere, & linteolum circuntendere, & in lecto hominem collocare, vt per quietem, & contectum corpus medicaminibus fruatur. Aluum vero (inquit) ne moueris nisi glande si longo tempore sine deiectione fuerit, alioqui ne glande quidem moue. Quatenus, & quo casu uerè hoc dici posit explicuimus: Atque si bene tibi successerit. Hic haud dubie desunt verba aliquot, dicendum enim fuit, atque si bene tibi successerit, bene habet, per actaque ita fuerit curatio: Sin minus (inquit velut ad ultima ueniens iam auxilia) modi radicem terens in uino adorato, & daucum potu da, mane ieiuno antequam madefeceris, balneo scilicet aut inunctione. Non constat quid sit modus: uerum fuerit herua aliqua, dauco facultate similis, calida f. & sicca, & tenuium partium, mouens sudorẽ, & vrinam fortiter. Hac eadẽ intentione

ne parati possunt potiones ex valeriana, aut ex seseli, & ex innumeris alijs, vt etiam ex ligno guaiaco, aut zarza parilla vocata, aut chinę radice, quæ datæ vt hic præcipitur ieiunis summo mane multis diebus, absumendo excrementa, & mouendo dictas euacuationes, persanare hanc affectionem posʃint. Atque post hæc, cito farinam coctam tepidam edat multam, non adeò vt grauet, sed vt pro corporis alimento satis sit, & bibat vinum cum volet, hoc est si videbitur ob naturam & cõsuetudinem hominis, bene temperatum: non enim datur nunc vt medicamentum, velut nuper, sed vt potus familiaris. Atque (inquit) si hac ratione tibi res cedet bene, sin minus prædicere oportet immedicabile esse malũ, & à curatione desistere, multi enim medici ridiculi fiunt, duras iam & immedicabiles affectiones, conantes demoliri.

Morbi autem omnes soluuntur, aut per os, aut per aluum, aut per vesicam, aut alio aliquo articulo. Sudoris autem species communis omnibus.

Morbi qui non sunt omnino exigui non soluuntur tuto sine euacuatione aliqua manifesta, aut abscessu, nisi raro in pueris: quorum quia insensilis euacuatio longè maior est quam adultorum, morbi soluuntur, vt Gal. testatur, aliquando per somnum altiorem citra euacuationem manifestã. Proinde dicit Hippocrates morbos omnes (pendentes scilicet ex materia, & magnos) solui aut per os, aut per aluũ, aut per vesicã, aut aliquo alio articulo, hoc est, aut per abscessum (nimirum in articulos solent abscessus fieri) aut per sudorem. Quoniã verò euacuationes, per os, aluum, aut vesicam, morbis quorundã partiũ videntur esse peculiares, quæ per os ventri superiori, quæ per aluum inferiori, & cauæ parti iecoris, quæ per vesicam, renibus & gibbæ parti hepatis. dicit, sudores partes omnes æque respicere, quia versus quaq; fieri possunt, & communes esse morbis omnibus. Constat non his solum potis solui posse morbos: nam & fluxu sãguinis ex naribus, & ex vtero, & hęmorhoydibus soluuntur multi. Verùm Hippocrates videtur meminisse euacua-

tionum genere naturalium, & ætati omni communium. Nā fluxus sanguinis nullus est naturalis præter menstruum, qui non est omnium ætatum, sed quarundam.

Helleborum autem dare oportet quibus à capite fertur fluxio. Quicunq; autem ex abscessibus, aut phleborrhagia, aut ob intemperantiam, aut ob aliquam aliam fortem causam, suppurati fiunt, ne des helleborum his, qui huiusmodi sunt. Neque enim proderit. Atque si quid patiatur, causa videbitur esse helleborus. Si verò dissoluatur corpus, aut dolor sit in capite, vel impleantur aures: aut nares, vel sputum: aut genuum grauitas, aut corporis moles maior solita, quodcunque horum contigerit, neque ex potibus, neque ex venere, neque ex merore, neque ob curas, neque ob vigilias, etenim si aliquam harum habeat causam, ad hāc oportet dirigere curationem.

Ἐλλεβορίζειν seu helleboro vti apud Hippocratem, vt alijs locis monui, non solum est helleborum propinare, sed omnino vti expurgatione, ita verò loquebatur quia helleborus erat nobilissimum medicamentorum expurgantium, quibus ea tempestate vtebantur. Narrat ergo nunc, quibus dari debeat, & quibus non: non sane omnes, sed quasdam dispositiones recensēs. Primum (inquit) dari debere quibus à capite fert̄ fluxio, siue in thoracem, siue in vētriculum, siue in partē aliam feratur. Intellige vero non quancunq; leuiculam fluxioné, multæ enim excitantur leui occasione & cessant sponte: sed fluxionem diuturnam, & magnam. Talis haud dubie excrementorū redundantiam significat in capite, quod gignat, vel in toto corpore q̄ in caput mittat. Neque sanè minus, si fluxio à nuda capitis intéperie incœperit, ea enim ipsa intemperies, excremēta congesserit vel aliūde recipere fecerit, à q̄bus ipsa iam intéperies mutuò conseruetur. Porrò si dissoluat̄ corpus, vt eneruatū esse videatur, & grauiter sese loco moueat, aut dolor capitis sit, non qualiscunque, sed grauans, magnus, & diuturnus: vel impleantur aures, vt quibus repletis auditorijs poris fit grauis auditus, aut nares, vt ijs qui obturatis naribus difficulter respi-

rent, vel sputum, hoc est sputi instrumenta, pulmo scilicet & asperę arterię impleantur, aut accidat genuum grauitas, hoc est dolor grauans genuum, aut eadem ratione, aliorum articulorũ aut corporis moles maior solita, vt euenit ijs qui intumescunt præternaturam, quodcunque horum contigerit helleborum dare iubet: quia hæc omnia excrementorum redundantiam indicant. Verum addit, neque ex potibus, neque ex venere neque ex merore neque ob vigilias neque ob curas processerint. Nimirum ex vino sæpe fiunt hæc, corporis dissolutio, grauitas capitis, & surditas, & affectio corisæ similis, quin & venæ tument, & tota corporis molles, & expectato solum tempore soluendæ crapulę euanescunt. Ex venere etiam quidam hæc patiuntur omnia, laborantes penuria magis quam redundantia, atque etsi q̃ maxime malis succis sunt, sunt tñ etiam debiles, vt helleborum non sustineant, sed refectione potius indigeant, & purgatione per epicrasim: Ob curas etiam, merorem & vigilias languent quidã grauati capite, loco vix se mouẽtes, respirantes cũ angustia, qui cõciliato somno solatijs & hilari cõuictu, aut, ad hæc ipsa, loci mutatione, magis indigẽt, quã alia curatione: ob hęc dicit, Etenim si quampiam harum habeat causam, ad eam oportet dirigere curationem. Sed quibus dari helleborũ prohibeat, enarremus. Suppuratis, hoc est pus intra thoracem habentibus dari prohibet, siue ex abscessibus ruptis sit suppuratio facta, vt quibus ex pleuritide, aut perineumonia: siue ex phleborrhagia, vt quibus ex hemoptoyca passione: siue ob intemperantiam in victu, nimirum qui intemperanter viuunt congerunt multam pituitam in lateribus, quæ partim ibi genita, partim è capite aut toto corpore influens, ibi putrescit, abitque in pus, vt primo lib. de morbis ab Hippocrate dicitur. Non enim necesse est, vt qui suppuratione laborat, pleuriticus fuerit, aut perineumonicus: fieri enim potuerit suppuratus ob redundantiam excrementorum, quam intemperantia victus peperit, vt diximus, aut ob fortem aliam causam, vt ob vulnus, aut plagam contundentem. Vtcunque denique factus sit homo suppuratus ne des, inquit, helleborum, neque enim proderit, atque si quid deinde patiatur grauius, causa videbitur esse helleborus, Galen. alios quidem suppuratos expurganti medicamento non

iuuari fatetur,eos vero qui ob intemperantiam sint facti negat. Videtur enim, cum eorum morbus à crudorum cœperit multitudine,ab expurgatione debere incipere,curatio. Mihi verò etsi à multitudine cœperit malum,vbi iam suppurati sint facti, & tabescere cœperint(quod mox succedit)nequaquam videntur iuuari posse, sed alias euacuationes moliendas, vt excreationem facilem,& emunctionem,si à capite malum cœperit,al ui verò solutionem vitandam. Hæc enim non solum pharmaco quod per se vim habet calfaciendi & siccandi, sed sponte etiam facta periculosa est, ijs qui tabescunt, vt in aphorismo dicitur,atque adeo ei qui tenetur à perineumonia, aut à pleuritide cum ad suppurationem res vertitur. Ex thorace enim quàm minimum trahitur in aluum, & succi crassi qualis pus est nihil, & interim deijcitur virtus. Aliquanto maior spes est in purgatione per vrinas, ob arterias quibus ex magna renes pendent, omnium autem optima eius morbi solutio est, puris facilis & copiosa excreatio.

Dolores ex itinere, laterum, dorsi lumborum, coxæ, & quæcunque respirantes dolent occasionem aliquam habentes, sepius enim consueuerunt dolores ex crapula & cibis inflantibus in lumbos & in coxam venire, quibus talia fuerint vrinæ difficultas accedit,horum iter causa est corizæ item & raucedinis.

DVas affectiones memorat, quæ à duabus causis præcipue fieri & augeri cõsueuerũt, vrinæ difficultatem & catharros,quæ a magna assiduaque ex itinere defatigatione,& à multo cibo,& potu nasci solent. Certè nihil experimento magis notum est, quàm eos qui ad horum vtrumuis sint parati, itinere & voracitate lædi. Iter quidem præcipue difficultatem vrinæ solet facere,quia distributionem inordinatam facit excrementorum,per quam in angustas vias impingunt quædam crassa, in eas pręcipue quibus vrina redditur,quia siue pedes,siue ęques, iter agat quis, plurimũ secundum renes & vesicam laborat corpus,& cõcutitur. Accedit quod qui iter agũt vsq; ad defatiga-

tionem, intempestiuè mouentur mox à cibo, ob quam igitur causam pueri calculis vesicę & alijs stranguri js obnoxij sunt, fiunt etiam & ij qui non habent motui & cibo certas, destinatasque horas, sed victu vtuntur tumultuario, vt qui iter agunt. Voracitas catarrhos videtur potius nata facere, mittũtur enim è partibus in partes, quæ in singulis redundant. Verum & hæc facit strãguria, & defatigatio ex itinere catarrhos, suntque dictę passiones quodammodo analogæ, & eisdem de causis natæ fieri, & eisdem hominibus. Nam voracitas replet crassis, & angustarum viarum parit obstructiones, & hæc pręcipue est puerilium morborum causa: exercitatio nimia non replet, sed distribuit nimis, & ita quę per naturales meatus erant euacuanda, rapi facit in caput, thoracem, aut partes alias, cietque pro naturalibus effluxibus, fluxiones præternaturam. Non autem facit hæc iter quodcunque, neque quęcunque satietas, sed iter quod vsque ad defatigationem, & voracitas quæ vsque ad corporis repletionem processerunt. Defatigationem ex itinere indicant dolores laterum, dorsi lumborum, aut coxæ, aut quorundam, omniumue horum repletionem ex voracitate dolores inter respirandum, ex inflatione quam crapula, & cibi fecerint, oborti: qui dolores non solum secundum hypochondria & thoracem, sed secundum lumbos etiam & coxas, aliquando sentiri consueuerunt. quibus igitur, inquit, talia fuerint, vrinæ difficultas accedit, aut magnus catarrhus, quia vt & satietas: iter est horum causa, strangurię scilicet & corizæ & raucedinis.

Quecunque verò à dietis plurima quidem quiuis, vt cõsuetudinem victus mutauerit præcipue, declarat. Etenim quicunq; non soliti prandere pransi sunt, tumor magnus ipsis ventris, & dormitatio, & plethora. Si aũt supercęnauerint, aluus turbabit. Confert autem hos lotos dormire, excitatos autem deambulare lente crebros circuitus, atque si ventrem exonerauerit, cœnare, & bibere vinum paucũ, sed meracius, si verò non exonerauerit ventrem, inungere corpus calido, atque si sitierit, vino aquoso albo aut dulci

poto

poto requiescere: si autem non, dormiant amplius & requiescant. Cætera verò similiter ac qui ex crapula, victus eis instituatur.

QVandoquidem neque idem victus omnibus congruit, neque eodem modo omnes læduntur ab eisdẽ erratis in victu sed quo victu hic læditur ille iuuatur quã maxime, præcipuaq; causa huius differentiæ in cuiusq; hominis consuetudine statuitur, dicit, quæcũq; à dietis, hoc est a victus mutationibus contingunt mala, maxima quidẽ ex parte quiuis declarat vt consuetudinem quiuis mutauerit. Vtitur ad hãc rem exemplis quibus secũdo libro probauit, seruari debere cõsuetudinẽ vt, inquit, qui non soliti prandere pransi sunt, conquæruntur fieri sibi tumorem magnum ventris, & plethorã, eius scilicet partis, & dormitationẽ: illud ob copiam solito maiorẽ ciborũ, qui ꝙ prior cibus non bene & vt solet descenderit, etiam superne detinebitur: hoc ob copiam vaporum qui in caput ex pluri cibo solito, ascenderint. Quod si supercęnauerint, aluus ipsis turbabitur. Neq; sane hæc sit maxima noxa quę ex cibo recenti, bis iam ingesto, antequam prior coctus sit, & descenderit, fieri posit, sed etiam minima, turbatione.n. alui solui posit satietas. Fieri vero posint febres diariæ aut putridæ, vt quisq; paratus sit, catarrhi, vt nuper dicebatur, & difficultas vrinæ, capitis grauitas, grauia insomnia, vertigines, suffosum visis similia, quin & apoplecticæ etiam pasiones. Proinde Hippocrates non censet hos victus errores contemni, sed mox apponit, quæ sint agenda ei, qui ita deliquerit. Confert (inquit) primũ hos, qui scilicet præter consuetudinem prãsi sint, lotos dormire. Ego sanè haud intelligo, balneum vllum à multa cibi ingestione laudari, nullũ enim non est noxium, siue calidum siue frigidum, pleno ventre sed Hippocratem secundum hominum consuetudinem, qui lauari mox à cibo consueuerunt manus & ora, innuentem, mox à cibo eundum esse dormitum dixisse, confert hos lotos dormire, hoc est mox ac sint loti, quod mox ab accepto cibo fit dormire. Sunt quidã qui ob gulæ & oris ventriculi angustiã, tempore quodam indigent vt cibus resideat, qui ob hanc causam non mox sed post paulo dormire debent; Alij etiam quia vertigino-

si sunt, aut capitis grauitatem patiuntur expectare debent, vt vapores nonnihil extenuentur: Alioqui nihil mali est, si quis mox à cibo dormiat, somnus verò debet esse longus, & in loco obscuro, & temperato, ita enim optimè occurritur noxis diurni somni. Excitatos iam (inquit) oportet lente deambulare crebros circuitus, hoc est vt deambulent lente, sed citra intermissionem. Non enim qui cibo anguntur, cogendi sunt concitato cursu moueri, aut aliter laborare, vt videtur vulgo, sed quiescendum, aut lente mouendum est: alioqui ardet caput, & thorax, cogitur laborare, & respirare difficulter, & ita alliciunt in sese copiam crudorum excrementorum. Si lenta illa, & crebra inambulatione homo ventrem exonerauerit, licebit cęnet, atq; adeo debet cęnare, ne vt prandium citra consuetudinem interposuit ita cęnam præter consuetudinem intermittat & errata longius producantur, & noxæ, & bibere vinum paucum sed meracius, vt melius cęna coqui possit, & minus grauetur homo: si verò non exonerauerit ventrem, cęnam ne accipiat, non enim bene capietur ventre, sed quiescat & inungatur oleo, hanc enim esse optimam rationem procurandæ coctionis ipse antè docuit, dicens pannis contegere quietem agere, & inungere. Atque si sitierit (inquit) bibat vinum aquosum, & album aut dulce, vt sitim soletur, & deinde requiescat, & dormiat. Dat album aquosum aut dulce, quia vtrunque est vinum debile, & minime siticulosum, dulce præterea aluum mouet, vt antea dicebatur. Verum cum dicit si sitierit intellige multũ, vt non possit dormire, alioqui satius sit vt somno sitim extinguat iuxta id quod in aphorismo dicitur, quicunque noctu bibere appetunt si super dormierint non sitient. Si igitur non sitierint, aut non multum, dormiant, inquit, amplius, & requiescant, nullo scilicet tunc potu accepto. Cætera (inquit) similiter instituatur victus, atque ijs, qui ex crapula laborant. Sed quæ sit reliqua ebriorum procuratio præter somnum longum, mox dicitea est, vt postquam satis multum dormierint, sorbeant iusculum aliquod, quod cuique erit iocundum, vt mox explicabitur.

Quæ verò à potionibus, quæcunque aquosiora sunt, tardius penetrant, & circulo acta morantur circa hypochondrias

drias

dria;& in vrinam non decurrunt. Hac autem potione plenus qui est; nullum opus acute exequetur; quæcunque corpori composito euenit vi, & celeritate perficere. Maxime autem requiescat vsque dum, cum cibis concocta fuerint.

CVm cępisset loqui de erroribus in cibo capiendo, occasione arrepta ab ijs, quæ dixit de crapula, interponit obiter noxas quæ ex nimio potu contingunt, & eorum qui potu læsi sint procurationes. Imprimis quidem agens de potu aquosiori, deinde de meraciori. Quæ aquosiora sunt tardius penetrant, circunfluitantia morantur in hypochondrijs, & in vrinam tarde decurrunt, eadem ratione neque facile exsudantur. Hac causa, qui tali potu pleni sunt, tument, & ægre se mouent, neque ad vllum eorum operum, quæ vt exequantur homines, indigent vi aut celeritate, sunt expediti: nulla autem ratione hi melius se ab hoc malo expediunt, quàm quiescentes vsque dum cum cibis coquendis absumantur potiones. Nam siquis cursu, aut lucta, aut labore alio, curet aquosum potum inde deturbare dolores patietur inanis partis, & tormina intestinorum.

Meraciora verò, & austeriora palpitationem in corpore: atque in capite pulsum efficiunt: his bene erit si superdormiant; calidumque quippiam sorbeant; eorum quæ ipsis sunt suauissima. Ieiunium autem malum ad capitis dolorem, & crapulam.

HAEc est procuratio ebriorum, quam nuper dixit cõgruere ijs, qui insoliti essent pransi. Ea est dormire vsque dum soluatur crapula, deinde cibum aliquem sorbilem calidum accipere, quicunque gratus homini sit, modo sit boni succi, & nulla insigniter noxia qualitate affectus. Sed mireris Hippocratem dicere meraciora, & austeriora, quasi eadem vina sint meraca & austera, cum sint tã diuersa, vt austera sint nonnunquam ẽt frigida, vel saltẽ ad alia vini gña. Certè, aut abusiue vtit̃ noĩe austeri, austera vocans, q̃ vehemẽtia, & fortia, etsi sint acria, aut

duplicis

duplicis generis vini meminit ob duplicem noxam, quod scilicet austera vt minus calida, & crassiora, flatibus repleant, & palpitationibus: meraciora, vt calidiora caput tentent, & pulsum in eo faciant, pulsum scilicet vehementem arteriarum, qualem Hippocrates simpliciter solet pulsum appellare. Quod dicit ieiunium malum est ad capitis dolorem, & crapulam, videtur dictis repugnãs. Nam dixit, eandem esse procurationem ad crapulam, & ad eos, qui plus solito, aut qua hora non consueuerunt, ingesserunt cibos. constat vero his non esse noxium ieiunium: neque ergo ijs, qui vino se repleuerint. Certè Hippocrates non dicit accipiendum esse ebrijs cibum in ipsa ebrietate, sed malum esse si quis postquam dormitum satis est & soluta crapula, hominem in ieiunio contineat, neque det sorbitionem aliquam iocundam calidam. Nam cum ex æstu vini supersit ventriculus aridior, ieiunio aresceret magis, & redirent denuo symptomata prioribus similia. nam ieiunium, vt mox dicetur, symptomata facit similia ijs, quæ à vino, pulsum enim in temporibus, & capitis dolorem, & ardorem, præcipuè in pycroholis. Igitur has ob causas malum est ieiunium ebriis, postquam soluta iam sit ebrietas, constat vero quod & ijs, qui pransi sunt cũ non solerent, postquam confecta iam videatur esse satietas, sorbitio aliqua talis congruat.

Quicunque vero semel in die cibum accipiunt, vacui, & impotentes sunt, & mingunt calidum præter consuetudinem, vacua habentes vasa. Fit autem os, & salsum, & amarum, & tremunt in omni opere, & tempora contenduntur, & cœnam non possunt concoquere, vt si pransi essent. Hos autem oportet bibere minus quam consueuerunt, & humidiorem mazam pro pane, & olera, lapathum, aut maluam, aut ptysanam, & betas, bibere autem secundum cibi quantitatem, vinum quantum videatur esse moderatum, & aquosius, & à cœna deambulare exiguum; vsque dum vrinæ fluxerint: & mingant; vtantur autem; & piscibus coctis.

Hæc

HAEc omnia dicta, & enarrata sunt secundo libro huius operis, & quæ pertinent ad noxas quas affert, intermissus præter consuetudinem cibus, & quæ ad procurationem eius, qui ita deliquerit. Quod illic dixerat, oportet cęnam minorem facere, quàm consueuerit, neque siccam, sed modi humectantioris, explicat nunc exemplis dicens, humidiorem mazam pro pane, & olera, lapathum, maluam, & betas, aut ptysanam, vtantur autem, & piscibus coctis. Nimirum sunt hæc omnia tenuia, & humida. Quod de potu dicit, videri posit repugnare, cum ijs, quæ libro secundo dixerat. Illic enim ita est scriptum: Et post hæc bibere non aquosum: hic dicit, & aquosius verum intellige, vt ibidem explicuimus illic non prohiberi aquosum, sed aquosiorem quam pro cibi quantitate, hoc est aquosiorem, quam vt cibi coqui posint. Hic ergo iubet aquosius dari, quā soleat homo bibere: illic prohibet dari aquosum adeo, vt coquere homo non posit. Quod de deambulatione post cęnam, videtur vulgus hominum maxime probare, atque adeo plærique cęnant cito, vt à cęna deambulent, videoque in ore vulgarium omnium circũferri illud, post cęnam molles passus abire. Tamen re vera non est consonum doctrinæ Hippocra. & Galeni, qui à cibo somnum a somno motum semper commendāt. Neq; profecto a cęna quam a prandio minus est dormiendum statim, aut deambulandum magis sed si quando a cibo mouendum, minus sit noxium a prandio ambulare, & a cęna dormire, magis enim congruit cum temporis natura, cum interdiu motus, & noctu somnus, naturalis sit, & consuetus. Nunquam tatamen siquis velit recte suæ valetudini consulere, debet a cibo ambulare, sed a somno, eoq; satis longo, atq; ita interpretantur quidam, hunc autorem præcipere vt deambulet homo a cęna, non mox, sed interposito somno. Mihi vero non videtur ferre, id posse, hanc phrasim a cęna. Nam somnum oportet esse longum, & per totam noctem productum. Quis autem dicet a cęna agi, quæ sequenti die aguntur? proinde aliter interpretor. Hippocratem quidem non docere, deambulandum esse a cęna, velut rationem aliquam aut regulam victus instituendi, hominibus in commune vtilem, tradens (non enim est) sed peculiarem curationem, eorum qui ita sint affecti, vt nunc est dictũ.

Nimirum,

Nimirũ, quãquã beneualentiũ & bene tẽperatorũ valetudini sit aduersum moueri à cibo, eos tamen qui tota die præter consuetudinẽ ieiunauerint,& proinde læsi sint, vt solẽt qui sunt parte superiori pycrocholi(plurimi enim alij quod bene temperati sint,ac multo magis qđ pituitosi non læduntur) expedit mox à cęna deambulare,vsque dum minxerint,deinde dormitũ ire quia his ob bilis copiam,quam ventriculus collegerat, non residet in ventriculo cœna , vsque dum deambulando fecerint, vt bilis deorsum penetrauerit,quod mictione indicatur.

Cibi autem maxime significationem præbent.

CIbi ipsi suę facultatis & naturæ significationẽ præbẽt, ex ijs.n.quæ quisque ciborum ingestus facit, eius facultas optimè deprehenditur. Hippocrates ergo hoc præfatus,de quibusdam alimentis agit hoc loco,neq; immerito, nam ad artem instituendi victum pertinet nosse vires alimentorum,vt ad quãcunque aliam artem,propriã materiam. Videtur verò delegisse pessima edulia,de quibus ageret, vt ea à quibus cauendũ sit discamus. Et cum agere cępisset de erroribus qui contingunt in victu,egissetque iam de ijs qui in quantitate aut numero cibationum contingunt, vt discamus eos qui contingere possunt in qualitate persequitur cibos vitiosos,& ægrotantibus acute inutiles, incipiens ab allio.

Allium flatum facit,& calorem circa thoracẽ,& capitis grauitatẽ,& cibi fastidiũ & si quis alius dolor ex consuetudine prius fuerit, augere possit. Vrinam autem mouet, & hoc habet bonum : optimum autem est ipso vesci ei qui crapulæ se daturus sit, & futurus ebrius.

ALliũ calidæ & siccæ naturæ est in tertij ordinis fine , aut initio quarti,ad frequentẽ vsum, vt quis eo pro cibo magna quantitate vtatur,inutile est,quia mali succi, acris & mordacis,verum medicamenti gratia acceptũ , ad quædã est vtilissimum,ad quędã valde noxium,& si quod aliud eduliorum, cũ delectum quibusdam dandum sepe quibusdam denegandum

semper

semper,quia idem à seipso plurimum videtur desidere pro ca pientis natura,& consuetudine. Imprimis dicit flatum facere, cui adstipulari videt̃, quod ipsemet in calce sexti Epidemiων dicit dolores circa vmbilicum ciere,sed & quod mox addit si-quis alius dolor ex consuetudine fuerit,augere possit. Sed magnopere videtur repugnare eius natura,cum vt diximus calidũ & succũ adeo sit.Quid & quod ipsemet mox addit, optimũ esse ijs qui crapulæ se sint daturi? qua enim id causa, si flatuosum est?an vt vinum efferatur magis,& magis repleat̃ caput, & maior ebrietas fiat?nõ ergo ita est,sed si bonum est potaturis multum,absumit vini vapores,& vincit.Repugnat quoque Galen. qui duodecimo methodi ad colicos dolores allia plurimũ cõmendat,quibus sanè nihil esset nocentius,si essent flatuosa.Non sunt tamen re vera,quanquam flatus faciunt: nam & vinũ merum facit eructare & crepitum ex aluo demittere. Quo pacto hæc? certè flatuosa sunt ex quibus vt materia flatus multus natus est fieri,seu quæ nata sunt abire in flatus:flatum autem faciũt quæcunque vim causæ facientis obtinent, & dissoluendo flatuosam materiam, flatus gignunt, & extenuando flatus crassos, si qui inerant,eos commouẽt:& hæc quidem primo occursu, vbi plurimum materiæ subest dolores ex flatu ciere,possunt,eadem vero si quis vti perseueret, eos ipsos dolores persanant consumẽtia flatus quos excitarunt.Huiusmodi sunt vinum meracius, & alia,& ita flatus faciunt,non aliter.Calorem, inquit, facit circa thoracem,& grauitatem capitis, & cibi fastidium Mirum est quod rustici testantur,allia ęstate frigida esse,& sitim extinguere, quandoquidem qua die allia acceperunt, melius ferunt laborem,& ardorem solis,& minus vrgentur siti, necesse est au tem mox quoque melius accipiant & coquant cibos, ab ambiẽtis calore minus debilitati. Cuius rei causa est quòd cum illi sint robusto calore,& præterea eis assueti,commutant allia, trahuntque in sese facile,ea ergo calida cum sint, augent & roborant naturalem eorum calorem,qui robustior redditus, melius cibos coquit,corpora nutrit,& humectat, corpusque calorem præternaturã minus concipit,ac proinde minus sitit. Illi igit̃ neq; caput grauabit̃, quia vincitur vis allij. Igitur alliũ faciet hæc debilibus qq; ob debilitatẽ sui caloris naturalis aut desue

tudi

tudinem ab alio incalescũt præternaturam, aut ijs qui etsi alioqui possent allij esum sustinere, nunc non possunt, quòd plethorici sint. Illis necesse est pectora inflammari, grauari capita, & fastidium, & sitim fieri. Vrinam inquit commouere, & hoc habere bonum. Hoc adeò est manifestum, vt oleat quam plurimũ allia, vrina eius, qui ea ingesit, vt Aristoteles testatur 12. sect. problematum. Qua ratione vsus alij ab ebrietate præseruet dictum iam est.

Caseus autem flatum, & adstrictionem, & ciborum inflammationem facit crudum quoque & incoctum existit, pessimus autem eius esus ijs qui se potu repleuerunt.

CAseus quidem omnino omnia hæc habet mala, non tamen idem omnia æquè, sed qui flatum magis parit is minus inflammat cibos, & minus adstringit. Accipit verò differentiam ex multis, nam ex materia, ex lactis scilicet genere, caprinũ.n. quam ouillũ, inflammat & adstringit magis, flatum gignit minus quã ouilium, siccius enim & calidius est, vt ipsum lac: sed & ex modo præparandi. Quod enim accepit coaguli plus, adstrictionem & inflammationem magis, flatu habebit minus. Maxima verò, & scitu dignissima casei differentia, est ex ætate. Plurimum enim differt vetus à recenti. Vetus.n. acer & mali succi est, terreus, crassus, & ob id tarde descendẽs, obstruens, cacochimias faciens, & cruditatem nidorosam per ciborũ inflammationem. Proinde ad sistẽdum aluũ confert, nisi cum adeò iam acer vetustate factus est, vt mordicatione irritet, tunc enim fecerit, cohibens & irritans, ex diarrhea dysenteriam. Verùm calculosis & quibusuis vrinæ morbis, & vtcunque obstructis, fuerit periculosus, & ijs qui grauibus insomnijs aut incubo laborant, quin & difficilè spirantibus nisi detur vetustate acerrimi exiguum vt condimenti gratia inspersus puluis, is enim aliquando, dissoluit acrimonia pituitæ concretiones, in thorace & in ventriculo. Alioqui & in melancholicis obest summè, sanguinẽ reddens sicciorem & crassiorem, & ob cacochimiam, frequens eius vsus replet maligna scabie: recens hæc vitia minus habet, non enim mali succi est, neque adeo recessit à lactis temperamento, neque exaruit, neq; acrimoniam

com-

comparauit,sed hanc ipsam ob causam flatus magis parit,id verò vitium leuius est,quam vt cum illis conferri posit, proinde ad mensas multo probatur magis. Vterque sanè caseus est succi crudi & crasi,albis enim & crasis replet venas,& consisten tibus citra sanguinem.Fiunt tamen ex recenti,cruda,qualitatis expertia,aut dulcia:ex veteri, acria, aut salsa, vnde multa salsa pituita. Pesimum dicit esse eius vsum ijs qui se potu repleuerint,huius causam esse existimo, quod si quis plenus potu multum casei accipiat, aut eo accepto largius potet necesse sit caseum cum liquore in venas & arterias deduci, aut in angustas transferri vrinæ vias. Verum est neque nimiam potus abstinen tiam vtilem esse in veteris casei esu: inflammatio enim magis creuerit,ac sæpe opus est, ei inflammationi quam caseus peperit,gelidæ potu occurrere, & tunc quidem non mirum si colicus dolor,aut omnino intestinorum termina fiant.Quare satius consultiusque fuerit, veteri in cibis nunquã vti nisi omnino exiguo,condimenti aut medicamenti gratia, vt dixi.

Legumina autem omnia flatuosa, & cruda, & elixa, & frixa, minimè autem, vel macerata, vel virida. His autem non oportet vti nisi cum cibis. Est autem vnicuique suum vitium.

COmmune est leguminibus omnibus, esse flatuosus, & cru di succi, non tamen omnibus æquè vt in disputatione de singulis dicetur. Sunt præterea propriæ & noxæ & commoditates singulis. Parari solent variis modis, manduntur enim fere omnia, cruda, dum recentia adhuc sunt, postea elixantur aut friguntur, aut etiam sub cineribus torrentur, vt cicera, quædam macerata solum manduntur, vt lupini. Vtcunque parentur, dicit esse vitiosa, & habere quæ dicta sunt mala, ac proinde consulit, nunquam leguminibus vllis vti, nisi cum cibis, hoc est con ditis, vt solent cum carnibus aut ouis. Debent vero condimenta accipere aromata & mel, aut alia quæ vitia leguminum pos sint emendare. Non tamen proinde nihil interest, vt parentur, si quando quis velit solis vti. Emendat enim aliquid præparatio,

tio,

tio,& alia plus alijs. Non enim tantum flatus deponunt maceratione sola, quãtum elixatione, neque hac,quantum frixione, aut assatione. Neque assatione aut frixione comparant tantam coquendi facilitatem, quantam maceratione neque hac,quantam elixatione. Itaque flatus emendatur assatione aut frixione maximè, maceratione minimè coquendi difficultas elixatione superatur maximè, frixione aut assatione minimè. Quare non est legendum, vt plerisque habetur codicibus, minimè autem macerata aut viridia, vt significetur minimè flatuosa esse macerata aut viridia, falsum enim sit hoc prorsus: sed aut expungendum est illud. Minimè autem, legendumque vt Galen. testatur haberi in quibusdam codicibus flatuosa sunt, & cruda, & elixa & frixa & macerata & viridia: aut illud minimè autem, referendum est ad dictionem frixa, ac maioris claritatis gratia concludendum parentesi, ita scilicet, flatuosa sunt & cruda & elixa, & fricta (mimimè autem, hoc est minimè autem flatuosa sunt, quæ fricta) & macerata, & viridia.

Cicer flatum parit, crudum frictumque, & laborem.

NOn estur cicer crudum solum aut frictum, nam & elixatum, & tostum cum sale, ac sub cineribus: neque solum crudum & frictum flatuosum est & laborem facit, hoc est dolores flatuosos, sed vtcunque paretur, quoniam vero id dictum erat in commune de omni legumine, satis fuit id de cicere cõpendio dicere duabus nominatis differentijs crudi & fricti, vt reliquæ intelligentur. Itaque vtcunque accipiatur cicer flatum parit, non tamen vtcunque æquè sed vt vniuersim dicentes explicuimus. proinde eius vix est vllus vtilis vsus, & multæ noxæ. Ad venerem instigat, & semen putatur augere, eius tamen cremoris creber est vsus ad mouendam vrinam, & ad menstruas euacuationes, & ad facilem partum pręcipuè tamen id facit cremor nigri ciceris: meritò tamen omnes quos cremore vti iubemus, monemus ab ipsis ciceribus abstinere, obstructiones.n. pariunt & flatus & laborem.

Lens

Lens astringit atque turbationem facit, si non detracto cortice ingeratur.

LEns deterior est cicere, quia præter communia leguminum vitia, est substantiæ terreæ, & melancholicæ, ac proinde adstringit, & obstruit, neque vim vrinam mouendi, neque vllam aliam euacuationem habet: quare eius vsus vtilis nullus est, nisi in quibus passionibus opus est proicis, adstringere, vt in profluijs muliebribus, & diarrhæis, & hæmo- qui ex laxitate venarum fiunt. Tamen earum cremor vim hanc adstringendi non habet, nisi sint bis coctæ, sed exterget, & hac ratione decoctum primum earum confert, quibus extersione quadam opus est. Huius causam non omnes eandem reddunt, neque cur detracto cortice turbationem non faciant, non detracto faciant. Gal. enim, primo de alimentorum facultate dicit, esse illarum carnem austeram, & adstringentem, hanc vero vim longè maiorem esse earum corticibus, succum verò ipsis esse austero contrarium, hanc ob causam si semel tantum sint coctæ, cremorem laxare, & extergere: nimirum succus rerum elixandarum extrahitur in cremorem: iuxta hanc etiam sententiam interpretatur hoc loco quod Hippo. dicit, lentes e cum corticibus ingerantur, turbationem facere, non autem sinsi corticibus, quia inquit facultas austera non æque inest partibus, sed corticibus plus, ea inæqualitas turbationem parit. Dioscorides libro secundo aliam de hac re tenet sententiam: vim scilicet austeram esse in carne, illi contrariam, in cortice, ob id ex prima coctura cremorē conditionē sequi corticum, & cum corticibus ingestas, turbationem facere. Hanc Dioscoridis sententiam video sequutos plærosque medicos, quæ etiam mihi placet magis. Nam si verum est quod hic author affirmat, quod sanè, & Galenus ipse recipit, consentaneum magis est, turbationem ventris contrarijs qualitatibus imputari, quam eiusdem, adstringentis præcipuè inæqualitati. Quæ.n. obsecro adstringētia sunt, quibus oīno insit æqualiter ea vis? at non proinde quæ adstringentia tantum sunt, videmus aluum turbare.

Lupinus autem, inter hæc minimè, mala habet.

LVpinum prædicta mala minusquam alia legumina habere vel inde intelliges, quòd sola maceratio est satis, vt mãdi possit citra ventriculi noxam. Commendatur à Galeno plurimum primò de alimentorum facultate, quasi πολλυχρῦστον id est multi vsus, existens. Vsus est eius decocti ad vermes ob amaritudinem qua participat: farina eius exterget magis etiam quàm fabarum, & leguminum omnium minimè mali succi est, amaritudinem enim cito deponit, vel sola maceratione.

Silphij verò caulis & succus, est quidem quibus maximè, in expertis verò non descendit per ventrem, sed vocatur sicca cholera: maxime, autem sit, si cum multo caseo misceatur aut bubularum carnium esu. Melancholicæ enim passiones exacerbantur bubularum carnium esu, insuperabilis enim natura ipsarum neque quiuis ventriculus concoxerit. At optime deliberabuntur, qui vtentur percoctis, & quam vetustis.

SIlphij seu laserpitij, nullus iam vsus est in cibis, ac fortasse ne in medicamentis quidem, quod legitimum iam desideretur. Erat verò antiquis in cibis, vsus foliorum, caulis, & radicis, & succi, qui cyrenaicus appellatur, medicus & syriacus, à prouincijs quibus colligeretur. Dioscorides & Galen. consentiunt esse calidum acrem & flatuosum. Narrant etiam, Theophrastus, Plinius, & Strabo, & eius esu expurgari pecus, & pinguescere, homines quoq; qui eo vterentur expurgari. Dicit ergo Hippocrates caulẽ & succũ eos qui soliti essent in cibis capere, nõ lædere, sed illud vtilitatis præstare, q̃ maximè per ventrem descenderet, atq; ita corpora expurgaret, inexpertos verò lædere (nimirum cibi omnes medicamentosi periculosi sunt nõ consuetis) & facere siccam choleram. Quæ passio sicca cholera sit, postea dicet ipsemet. Nimirum ventriculi vellicatio magna, sine vomitu, aut deiectione, cum solo flatu. Id verò fit, cũ flatus fumosi & mordentis magna copia circa hypochondria immoratur, qualis, maximè sylphio fieri natus est, si quidẽ est

simul

ſimul flatuoſum & acre. Conſtat vero quod multo magis id faciet quo ægrius deſcendet. quare cum multo caſeo aut bubulis carnibus, cibis & craſsi ſucci & tardi deſcenſus, multo magis id faciet: quod cum caſeo, manifeſtum erat ex dictis antea, ſiquidem caſeus ipſe eſt flatuoſus, & adſtringens, aſſuetis ſit etiam acer, ſed quod & cum carnibus bubulis, cauſam reddit dicens, quia melancholicæ paſsiones exacerbantur bubularum carniũ eſu. Dices videri hoc parergon. Quid enim? nunquid cholera ſicca eſt paſsio melancholica? certè eſt hypochondriacę paſsioni valde congener, torquentur enim etiam hypochondriaci flatu acri & mordenti, & conſtat tales flatus exuſtione fieri, vt & melancholiam ſæpe. Sed reddit rurſus cauſam qua melancholicas paſsiones exacerbat bubula, dicens, inſuperabilis enim eſt & quam non quiuis ventriculus concoxerit. Certe non ob hoc ſolum, ſed quia ſucci melancholici eſt, tamē recte illud dicitur ab Hippocrate, quia etſi ſucci melancholici eſſet, ſi cito cōmutaretur, cito etiam excerneretur, & minus læderet, ſed eſt noxia vtraque cauſa, & quia melancholici ſucci, & quia, tardius coquitur, & ſubducitur. A noxa vero harum carnium optimè liberatum iri, hoc eſt minime læſum iri eum qui vtetur optimè elixis, & vetuſtiſsimis, id eſt non recens mactatis, ſed reſeruatis, vt tempore emolliantur, quæ præparatio non his ſolum ſed omnibus duris carnibus neceſſaria eſt. Hanc eſſe legitimam enarrationem conſtat, quia illud vetuſtiſsimis, ſi ad bobis ætatem referretur, falſum prorſus redderet, ſenſum. Vitulinæ enim, neque tã mali ſucci, neque adeo difficiles concocte ſunt.

Caprinæ autem carnes, quæcunque in babinis mala ſunt, omnia habent, & incoctilitatem, & flatuoſiores, & ructus magis mouentes ſunt, & choleram faciunt. Sunt autem quę omnium optime olent, denſæ, & iocundiſſimæ, non næ optime coctæ & frigidæ? in iocundiſſimæ autem & male olentes & duræ hę peſſimæ, & quæ recentes. Optimæ autem in æſtate, autumno verò peſſimæ.

QVia carnes caprinæ sunt, paulo minus duræ & multo acriores quam bobinæ, constat deteriores illis esse atque cum illis sint flatuosiores, necesse est vt ructus magis moueant, & choleram faciant. Non sunt autem omnes caprinæ æquè malæ, magnam enim differentiam accipiunt, ex locis quibus pascuntur, & ex anni tépore, omnium maximã ex ætate, quanquã huius non meminit hoc loco, Verùm hæ vt etiam bobinæ quo sunt iunioris animantis, eo sunt meliores: adeò vt lactentiũ capelarum carnes bonæ etiã sint, & ægrotis concedantur. Verùm quia aliæ ab alijs, etiam cum eiusdem ætatis, & eodem anni tẽpore, longè differunt, opus fuit docere signa, ex quibus acciperetur electio, & quia vt in alijs etiam multum facit parandi modus, hunc simul docuit dicens, sunt quæ omnium optimè olent densæ & iocundissimæ, nonne optimè coctæ & frigidæ? Legitur verò hoc cum interrogationè, quasi dicat, sunt: Itaq; dicit optimæ sunt (hoc est minus malæ. Nam ad alias caprinas dicitur) quæ optimè olent hoc est, minimè fœtent, & densę (sine duritie) & gratissimæ gustui: comedique debent hæ coctæ & frigidæ, hoc est post elixationẽ refrigeratæ. Elixatione enim corrigitur incoctilitas, frigore acrimonia: pessimæ verò sunt contrariæ quæ iniocundissimæ, & malæ olentes, & pro densis duræ, & quæ recentes, hoc est recens elixæ accipiuntur. Quod attinet ad anni tempus æstate dicit esse optimas, & autumno pessimas, quod quidẽ non ob tẽperiem aeris euenit, pessimę.n. essent æstate, sed quod alimentum ipsis multũ suppetit æstate ex virgultis nondum aridis, autũno verò deficit. Hyeme non adeò malæ esse (non enim sunt quæ optimæ solẽt, quia plęrisq; in locis vtuntur alimento, quod ruralibus domibus repositum à pastoribus asseruatur, & quod frigore temporis calor proprius earum emendatur, & acrimonia retunditur, & ea quę superest melius fertur.

Porcelli autem prauæ cum sint crudæ & circumustæ cholericæ enim sint & turbatoriæ porcinæ autem optimæ omnium carnium: fortissimæ autem neque vehementer pingues neque graciles, neque ætatis veteris victimæ. Comedendæ autem sine pelle, aut etiam subfrigidæ.

Porcel-

PORcellos recens natos nimis humidos esse, & excrementosos, ac proinde fugiendos, docet Gal. secundo cap. libri octaui methodi. Hanc ob causam eorum carnes prauæ sunt, & choleraceæ & turbatoriæ, idest choleram morbum facientes, & alui turbationem. Praua enim excrementia, & redundans humiditas, ventris vires dissoluit, & irritat, & turbat, corrumpitur enim, ac reliqua quæ in corpore erant, vitiat. Cui rei præstat fidem experimentum. vidimus enim nõnullos ex recens notorum porcellorum esu, hoc modo periclitatos. Quare vbi Galenus ariditate laborantibus, aut febricitantibus, concedit carnes porcellorum, intelligere debes iuniorum suum, non tamen pusillorum, & recens natorum, hi enim malè coquuntur (malè enim vincitur redundans humiditas) & lædunt ventrẽ, replẽtque excrementis, præcipuè autem si malè præparatæ etiam sint vt quæ male assatæ, quæ interius crudæ exterius circũustæ sint, Tunc enim alijs partibus vstione acribus, alijs crudis, turbatur facillimè venter. Porcinas carnes magnopere commendat, dicens esse omnium optimas, atque adeo Galenus perinde sentit in initio tertij de alimentorum facultate. Ne tamen intellige has carnes esse omniũ optimi succi: sunt.n. succi crassi, ac nonnihil etiam lenti, neque dubium galinarum, caponum, & phasianorum carnes, melioris succi esse suillis, & minus excrementosas: sed cũ succi sint non mali, omnium maxime nutriuit, itaque hac ratione sunt optimæ, quod valentissimę, id est plurimũ & firmissimum præbentes alimentum, idq; non malum, qđ athletis & fossoribus dicit Galenus esse experimẽto cognitum. Hoc significans Hippocrates cum dixisset, porcinæ omniũ carnium optimę, vt doceret quales essent eligendæ subiunxit, fortissimæ autem (nimirum optimas dicens fortissimas intellexerat(neque vehementer pingues, neque graciles, neque ętatis veteris victimæ. Nimirum graciles & veteres siccę iã sunt, & melancholicę, ac proinde minus sanguinem augent, & nutriunt: pingues vituperat Gal. 5. de alimẽtorum facultate vt pauci nutrimenti, in huius loci cõmentario dicit, pinguedinem omnẽ carnibus sui generis esse deteriorem, tum ad concoctionem, tũ ad nutritionẽ, hoc est difficilius coqui, & nutrire minus, ac deterius. Hanc sententiã sequutus Auicena lib. 2. tract. 2. dicit pin

gue autem & adeps ſunt mali nutrimenti, & pauci. Mihi verò non videtur experimentum huic ſententiæ reſpondere. Videmus enim puſillos pueros pingui ſuum carne delectari, & iuuari, gracilem non poſſe conficere, vt pote duriorem, & ſolidiorẽ, atque adeò omnes qui pinguibus carnibus vtantur, facilè impinguari, ac reddi nitidos. Coquitur ergo piguis caro facilius, & nutrit plus. Cur ergo Hippocrates fortiſsimas dicit non vehementer pingues? certè quia alimentum, quod accedit ex pinguibus infirmum eſt, & facilè colliqueſcit: vt vel hoc argumento conſtet, facilius etiam nutrire, & coqui, quia eorum quæ celeriter nutriunt ſunt celeres excretiones. Igitur non rectè conſuleres foſſori, aut athletæ, vt vteretur pingui ſuilla, quia etſi cito multumque nutriret, tamen quæ ex ea accederet caro facile labore liquaretur. Sunt igitur firmiſsimæ carnes, neque valde pingues, neque valde graciles aut veteres, quia hæ præſtant exiguum, illæ fluxile, & leue alimentum. Comedendas dicit ſuillas carnes ſine pelle, aut etiam ſubfrigidas: ſine pelle quidem haud dubie debent, quia cutis porcina ægrè coquitur, & poſt dies multas ſolet deiici aut euomi incommutata. Quòd ſubfrigidas dicit, Galeno non placet, quia (inquit) non ſunt acres vt caprinæ. Velim verò Gal. animaduertere caprinas eum conſuluiſſe accipi ψυχρὰ idest frigidas: ſuillas verò ὑπόψυχρα idest, ſubfrigidas. Quia porcinas non vult frigidas accipi, ſed neque vrentes, vt à quibuſdam accipiuntur torrefactæ, vt vix deglutiri, ac neque ore accipi queant. Hoc autem merito conſuluit. Nam pinguia ſunt potentia acria, facile enim inflammantur, niſi igitur ingerantur moderatè calida, acria mox fient, atque adeo nidoroſa corruptione vitiabunt cibos.

Per aridam choleram venter inflatur, & ſtrepitus fiũt, & dolor laterum, & lumborum nihil verò deijcit aluus, ſed adſtringitur ſeruato huiuſmodi, vt nõ vomat, ſed aluus ſubeat. Vtere igitur cito clyſtere calido, & perquam pingui. Et, in aquam perunctum calidam demitte, in ſcapha collocãs, calida paulatim perfunde, atque ſi ipſi calfacto aluus ſubierit, ſoluta affectio eſt. Confert quoque, & huic dormi-

re, &

re, & bibere vinum tenue, & antiquum, & meracum, oleũ quoque da vt quiescat, & venter subeat, & solutus est morbus, à cibis autem, & aliĳs abstineat. Si autem non cessauerit dolor, lac asina bibendum da, donec purgetur.

CHoleræ aridæ ne nomen quidem legitur apud Galenum & qui ei successerunt, consentaneum tamen est, Hippocratem ita appellare, affectionem ventriculi cætera omnia similem choleræ morbo, præterquam quod nihil humiditatis excernatur superne, neque inferne, itaque sit passio per quam mordeatur ventriculus, ac cum eo vicinæ omnes partes, neruosæ præcipue, vnde dolores, & anxietates nascantur, & conuulsionis pericula, ac extremorum refrigerationes, & pulsus læsiones insignes, quales fieri solent vellicato ventriculo. Non fient autem hæc à multo succo uitioso, siquidem nihil exit. fient igitur à uapore acri, uel solo, uel cum pauco succo: unde quædam velut fumosa exustio uentriculi nascetur. Necesse est igitur uentrem inflari à fumo, & strepitum fieri nauseante uentriculo, & flatu fumoso interius uolutato, & dolores laterum, & lumborum, partibus uicinis commorsis, & distentis, nihil uerò deiicere aluum, sed adstringi, non sane nihil flatus (alioqui esset hæc passio colica aut uoluulus) sed nihil succi uitiosi, ut per humidam. Si enim hæc cholera, est hoc solum diuersa ab humida, q̃ à fumo fiat, ut illa a uitroso succo, profectò consentaneum est, per hanc flatus supra, & infra erumpere, ut per illam succos, parum autem iuuari ægrotos, intẽperie assidue nouos fumos suggerente. In huius morbi curatione, consulit imprimis cauere uomitum, accurare ut aluus soluatur. Galen. causam reddere tentans in commentario dicit, quam citissime clysterem exhibere, & uomitum prohibere, præcepta sunt communia omniũ quæ in uentre præternaturam continentur, & excerni debent. Vtrumque uero dubitationem ingerit, & quod Hippocrates dicit, & quod Gal. addit. Nam. 5. Epid. narrat uirum quendam athenis, qui cholera laborabat, coactum esse uomere, atque ita curatum: & omnes qui rationalem sequuntur medicinam choleræ curationem inchoant a uomitu. Galen. uero passim dicit

ventriculum vomitione vacuandum, vt intestina, & caua iecoris deiectione thorax excreatione, renes, & gibba hepatis mictu quomodo ergo nunc dicit, siquid in ventre continetur quod excerni debeat, commune esse præceptum cohibere vomitum? imo vero commune præceptum videtur, vomere, si quando aliter fieri debet, id quidem sit peculiare, & præter præcepta communia. Sed considera virum illum Athenis laborasse cholera humida, in qua quidem principio cogendus est ægrotus vomere, ni sponte vomat plus satis, quia vt 6. Epidem. dicitur vomitus vomitum sanat in sicca vero mouendum non est, ne eo motu conuocata vndique bile, fiat humida, quæ quia à maiori pendet causa, est periculosior: nam sicca est velut initium humidæ, quæ breui momento, nisi quis caute admodum omnem irritationem deuitet, humida fiet. Atqui Galen. cum dicit dictis partibus dictas euacuationes esse proprias, non iubet earum curationes ab illis incohare, sed absoluere. Nemo enim sanæ mentis curet renum inflammationem incipiens à diureticis, quia scilicet commune præceptum est reuulsionem ante deriuationem, & hanc ante euacuationem molliri. Siquid præter hæc vrgentiæ gratia agitur, peculiare est, neq; secundum præcepta communia: Igitur in ventriculi affectione, inferiorem aluum mouere, & prohibere vomitum, secundum præcepta communia præcipitur, estque in hac affectione factu apprimè necessarium ob dicta pericula Clysterem ergo (inquit) ex calido, & per quam pingui adhibebis, ex calido, quia vt Galen. dicit calidum prouocat frigidum sistit, ex per quam pingui, quia retundit acrimoniam, & dolores lenit. Caue autem translatione à simili vsus, vnquam in hac pasione, edendum aut sorbendum des aliquid calidum & pingue: nihil enim magis paratum est choleram morbum facere. Sed eorum quæ clystere immittuntur nihil ascendere solet in ventriculum. Eadem intentione soluendi aluum, potes perunctum oleo, ventrem inferiorem, & lumbos (caue enim hypochondria laxes) demittere in aquam calidam, & collocatam in scapha, sensim persundere. Ita enim sæpe aluus emollitur, & morbus soluitur: confert quoque hic dormire, quia a cibi in ventriculo corruptione plærunque nascitur morbus, nulla autem ratione emendatur melius, quam

somno,

somno,neque vlla ratione melius cohibetur vomitus,quam dormiendo. Siue autem intelligas dormiendum esse huic a balneo,siue alio quouis morbi tempore, verus fuerit sermo,modo alui subductioni locum des. Vinum quoque tenue vetus, & me racius dabis:non enim morbus hic habet ex sese adiunctam febrem:cum ergo hac caret ægrotus,nihil prohibet hoc dari, & iuuerit somnum & concoctionem. Oleum quoque iubet dari, vt quiescat, & venter subducatur, hoc est vt a doloribus leuetur,& soluatur aluus,hæc enim ambo facit, & præterea siccitatem emendat. Non explicat quomodo velit dari,an ore,an per aluum, ego verò censeo clystere inijciendum, ore enim acceptum non probatur ad choleram morbum, quia dissoluit ventriculum:& est in primis vomitorium, quod dixit maximè debere caueri in hac sicca cholera,a cibis etiam atque alijs sorbitionibus,iubet abstineat, quia scilicet morbus est acutissimus, qui verò tales sunt sine cibo debent transigi: accedit ratio alia qua id etiam cibi,quod dari debet, non debet a principio dari,sed procedente morbo apponi,quod scilicet ex sacietate ventriculi pendet morbus,proinde a cibis initio debet abstinere, ac nisi malum producatur,etiam vsque dum inclinet, & ab alijs sorbitionibus,eis solum vti quæ medicamentosæ facultatis causa suscipiantur,vt vino antiquo & meraco,atque si his omnibus actis dolor non cessauerit, lacte asinæ, donec soluatur aluus. Omnino enim solutione alui opus esse, vt hic morbus soluatur,satis superque significauit bis antea dicens, si aluus soluatur morbus solutus est:quod dicens,apertè insinuauit, si non soluatur aluus,nondum solutum esse morbum, sed medicamine aliquo opus esse,vt soluatur aluus, atqui pharmaca acria in mormo ventriculi ex acribus,& succis & fumis,non posset non esse periculosa, proinde lacte asinæ vti iubet, quod acrimoniæ simul occurrere,& expurgare potest. Verùm hoc nō nisi magna quantitate facit.quod vt insinuet Hippocrates non aliam quantitatem definit,q̃ donec purgetur,non potes autem vno haustu experiri an aluus soluēda sit,iubet ergo primũ dare quantũ uno haustu possit capere,si nō soluatur, offerre iterum atq; iterum, donec soluat. Hoc medicamento video vix nunc vllum medicorum audere vti, quod lactis incommoda pertimescant, ego

vero

vero scio me cum magna vtilitate in huiusmodi affectionibus esse vsum, neque quidem de asinino, vt de alijs lactis generibus censere oportet, quia est valde serosum.

Si autem aluus humida fuerit, & bilis subducatur, & vexent termina, & vomitus & suffocatio. His optimũ est quiescere, mulsam bibere, & vomere.

CVrationem cholerae humidae nunc docet non quidem omnia percurrens, sed praecipua attingens, quibus indicationes maximę insinuantur. Nimirum vomitione & alui subductione oportet, quae corrigi non possunt cito vacuare, ne lõga irritatione retentrix reddatur omnino impotens: reliqua oportet coquere & emendare. Mulsam dat subducendi aluum causa, & quietem imperat, causa coquendi: ad hanc etiam intẽtionem pertinet vsus inunctionum cataplasmatum & emplastrorum, concoquentium & corroborantium. Galen. in cõmentarijs addit expurgationem non mulsa solum, sed pharmaco ẽt aliquo agi debere, si cacochymia aliqua magna subsit in corpore: atqui profecto mihi videtur rationi consentaneum cum cacochymia totius corporis putatur esse causa, potius quam debilitas ventriculi, perinde atque in dysenteria. Verum in vtraque affectione est auxiliũ illud apud vulgus periculosum, quia si aegrotus moritur, vi pharmaci putant interijsse. Cum enim id quod per acidens fit, non possint assequi, putant expurgans medicamentum necessario alui solutionem augere. Eadem ratione reprehenditur Hippocrates à Caelio aureliano thesalico, q̃ virum athenis cholera laborantem vomitu curaret, lib. 5. Epid. nimirum vt Galen. solet dicere, thesalici nullas assequebantur indicationes, praeter eas quas assequentur idiotae, & populares.

Hydropum duae sunt naturae, quorum hyposarcidius si aggreditur, vitari non potest alter verò cum flatibus multa indiget faelicitate, praecipue autem tolerantia, & fomenta

ta, & temperantia curatur. Sicca autem & acria edat, ita enim plurimum minget, & maxime valebit. Si autem difficulter ſpiret, fueritque anni tempus æſtiuum, & ætas vigeat, & robur adſit, ſanguinem à brachio auferre oportet: & quam minimum bibens quam plurimum laboret: & ſuillam carnoſam edat in aceto coctam, vt aduerſus arduas reſiſtat in ambulationes.

SPecierum hydropis, multas variaſque fuiſſe apud antiquiſſimos autores partitiones, alioſque duas, alios tres, alios plures differentias ſtatuiſſe, leges apud cælium Aurelianum lib. 3. tardarum paſsionum. Qui etiam interprætatur Hippocratem & dioclem. Duas tantum ſtatuiſſe differentias, hyposarcam ſcilicet, & aſcytem. Mihi plærunque videtur eſſe inutilis altercatio de differentiarum numero, niſi ſimul de re ipſa aliqua diſſenſio ſit. Siue enim alius ponit quatuor tribus hydropis ſpeciebus, quibus vſi ſunt, Heraclides tarentinus, & cælius Aurelianus & Celſus, & Galen. & poſt hunc medici omnes, adiungens diaberem, ſiue alius duas, dedignatus anaſarcam hydropẽ vocare, & duas ſolum ſtatuens humidam & ſiccam: ſiue anaſarcam quidem vocans hydropem, vt nunc facit Hippo. aſcitem tamen & tympanitem vno genere comprehendens, quid intereſt modo res dicatur eadem? Non ſatis intelligo, cur Aurelianus cenſeat Hippoc. ſtatuiſſe duas differentias, & eas quidem Anaſarcam & aſcytem. Nam dicit apho. 11. lib. 4. ſi termina, & circa vmbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neq; medicamento neque aliter ſoluitur, in hydropem ſiccum firmatur Videtur verò & ex ipſo nomine, & ex generationis modo non poſſe alius illi vocari ſiccus quàm tympanites. Hũc igitur Hippocrates non omiſsit. Niſi forte id dicit Aurelianus, quia vt ipſe dicit, eſt vanum atque intellectu carens, ſine vllo humore ſuperfluo laborantem hydropicum vocare. Sed mihi non placet altercari de nomine Galen. interpretatur, tympanitem etiam ob tumoris ſimilitudinem vocari hydropem, ita oportet recipi libro etiam. 4. de morbis in calce legitur hydropis, tres eſſe ſpecies, quare etſi hoc loco legatur duas eſſe, haud cenſeo Hip

pocra-

pocratem trium specierum vllam omisisse, sed comprehendisse duas species ascytem inquam & tympantem vna hac differẽtia, quod cum flatibus fit. Nam etsi hoc præcipue tympanitidis sit, est etiam & ascytis. Nam non potest tam multa aqua, sine vllis flatibus esse conclusa. Sed hoc habeat vtcunque modo intelligas quosdam esse qui toto corpore tumente & albidi sint velut pituita referti. aliis quibus in ventre intra peritoneum est plurimum aquæ & flatus aliquid: alios quibus est flatus plurimum, aquæ exiguũ, aut fortasse etiam nihil. Vidimus enim ex aperto cadauere nihil aquę exire, sed crasso flatu expirante, totum repente ventrem detumescere. Qđ dicit, hyposarcam, seu anasarcam, seu hyposarcidiũ hydropẽ (nam his omnibus significatur res eadẽ) vitari non posse, si semel aggrediatur, quasi hic sit periculosissimus, nõ probo: nam re vera omnium sæpissime curatur, & ex minori corruptione nascitur, vel hoc argumẽto, quod reliquas hydropis species solet antecedere. Quod dicit, eum qui curetur facillime, indigere magna felicitate, maxime probo. Nam fere est omnis hydrops nisi in initio consistat, incurabilis. Curationẽ videtur mihi tradid sse optimè, præter pauca quædam quę calumniæ videntur patere. Dicit illud quidem optime (summum enim hac in re consilium est, quodque sæpe solum fuit satis.) Quã minimũ bibat, & quam plurimum laboret: nimirum ita absumitur aqua, qui propositus pręcipue esse debet scopus. Vanum etiam hic sit, siquis velit neglecta aqua, hepatis, aut lienis, aut vteri, aut ventriculi (ex quacunque harũ partium malũ inceperit) attemperationi studere. Nam immanente aqua attemperari non possunt, & hac absumpta, quinetiã dum absumitur, ipsa partium natura emẽdat intemperiem. Accedit quod eisdem medicamentis vtrunque fit. Vtimur enim fomentis, quæ viscera calfaciunt, & aquam absummũt. ob hæc dicit, curari debere hoc malũ tollerãtia, laboris scilicet & exercitationis, fomentis ventri admotis calidis & siccis, & temperãtia, scilicet vt temperet à potu. Eundem scopum intuens præcipit, vt sicca & acria edat. Sicca certe debet accipere alimenta, & assa potius quam elixa, quia totus victus siccans esse debet: de medicamentis verò præcipue loquitur, quia dicit sicca & acria acrimonia enim in cibis non desideratur (quorsum enim

vities

vities corpus,& repleas vlceribus, quæ in hydropico non sanes cunt?)sed in medicamentis, vt sint hydragoga, maxime autem vt valenter diuretica, horum enim est magnus in hydropicis vsus, quod insinuans dicit, nam ita minget plurimum & valebit. Atqui Galen. 3. de temperamentis iuxta hoc præceptum dicit hydropicos multum solere iuuari medicamento quod paratur ex chantaridibus. Illud fortasse cuipiam non placebit, quod suillam carnosam aceto elixam præstas, vt posit sustinere assiduas inambulationes. Certe si posset hanc ęgrotus coquere nullus eligi pręstantior in hunc vsum posset, quia est cibus firmissimus, neque si hęc sumenda sit, melius parari posit, quia pinguedine spoliata(hoc enim dicit carnosam)& in aceto cocta amittit humiditatem nimiã, qua his erat noxia. Itaq; quia duplex huic carni vitiũ erat incoctilitas & humor, illud emẽdat elixatio(ęgrius enim coquuntur assata)hoc acetum. Nihilominus timentes ne non posint tunc à debili iam homine eę carnes coqui, dabimus plęrunq; alias coctu faciliores, etsi minus firmas, illud tamen veri habet hęc sententię pars ꝙ cui eę sint cõsuetę, vt ob id nõ diffidas coqui posse(scilicet valet plurimum consuetudo) nullas posis ad laborum tollerãtiã vtilius tribuere, neq; ad reliqua cum minori noxa, si ita parẽtur. Illud quoq; Gale. displicet ꝙ mittere iubet sanguinem in his, cum vt ille affirmat, in hyposarca solum mitti aliquando posit. Sed cum Hippocrates dicat si ętas vigeat & robur adsit, & Galen. hęc duo cum morbo magno statuat mittendi sanguinis scopos, non põt nõ subscribere huic sententię, nisi neget hydropem morbũ magnum esse. Illud vnũ posit dicere, nõ posse fieri vt huic morbo laboranti robur adsit, atq; ita frustra hoc esse ab autore scriptum. Morbo quidem valde progresso ego ita puto: sed neque incipiente malo, puto affuturas vires pro magna misione sanguinis, sed pro exigua, aut etiam mediocri, non videtur inopinabile, pręcipue cum malum non ingruerit paulatim intemperatis partibus, sed affatim suffocari incipiente calore à suppresis menstruis, aut hemorrhoydibus, aut euacuatione alia cõsueta, aut intermissa exercitatione, quo sane casu misio sanguinis proprius expetit. Tũc tpis necessariũ arbitror sit pro modo viriũ sanguinem auferre, ex brachio sane nõ

semper

ſemper nam ob menſtruas euacuationes aut hemorrhoydas ex talis melius extrahitur, ſed ille reſpexit hypochũdria, quorum peculiariter affectio hæc est. Cucurbitularum ſiccarum creber vſus poteſt his eſſe vtilis, eadem ratione qua calida & ſicca fomenta. De ſectione hydropicorum quam paracenteſim vocabant dubitatum eſt ab antiquis, an fieri aliquando debeat alijs affirmantibus, velut extremum remedium eſſe tentandum, alijs negantibus, quòd fruſtra tentari videatur. Hippocrates inſinuat faciendam, quandoquidem iubet cauere ne vniuerſim effluat aqua, ob id, ſi quando facienda, ita tamen vt non poſſit tota aqua, neque magna eius pars ſimul effluere. Fit adile dextrum aut ſiniſtrum nullis muſculorum abdominis fibris tranſuerſim ſectis, ſed ſeorſum vnoquoque ſecto inter fibras ſecundum longitudinem quandoquidem ita eo loco poſiti ſunt obliqui, & tranſuerſi, vt ſuperioris ſectio, cum ſectione inferioris, figuram faciat X. alij puncturis tantum vtuntur in ſcroto, qui his etiam tumet. Ego ne hoc quidem vnquã feci, ſed ſparſim per femora & ventrem ſcarificationibus non valde profundis vtor, quia enim vlcera his non ſaneſcunt, ſatis quidem reſudat per eas aquæ quantum ferre poſſunt, atque aliquando etiam plus.

Qui ventres inferiores calidos habent, & acres deiectiones atque inequales ſubeunt, à colliquatione ipſis, ſiquidem valentes fuerint helleboro albo rebellere: ſin minus ſuccus tritici frumentacei craſſus & frigidus, & ex lente cocta edulium, & panes ſubcineritij, & piſces febrienti quidem elixi, non febrienti vero aſſi. Et vinum nigrum febre carenti, ſi vero non aqua ex meſpilis, aut myrtis, aut pomis, aut ſorbis, aut palmulis, aut vitium cœnanche. Si verò febris non fuerit. & vexent termina, primum quidem lac aſininum paucum, deinde paulatim plus, & lini ſemen, & triticea polenta mixta hordeacea & falarum egiptiarum eximens amaras partes, & ſpargens potui da, aut oua ſemicocta comedat aſſa, & ſimila, & millium, & chondrus in lacte

cte

cte coctus. Cocta hæc & refrigerata edat, & his similia, & pocula & edulia ingerat.

MErito cẽset Galen. colliquationem dici hic non veram & propriè vocatam liquescentiam, sed vstionem succorum. Ventres inferiores haud dubie vocat hic intestina, nã cum horum affectione calida fiunt deiectiones acres & inequales: & horum affectio desiderat eam quam tradit curationem. Si enim ad thoracis ventres dicerentur nunc ventres inferiores, ventriculus etiam intelligeretur in affectis partibus, eo verò affecto nihil minus faciendum, quam reuellendum helleboro albo, immo vomitio quę helleboro albo cieretur nihilminus quam reuulsio esset: siquidem esset euacuatio per partem affectam. Itaque affectio cuius curationem nunc docet est diarrhæa biliosa patientibus intestinis calidam intemperiem. Fieri vero potest vt fluxio cœperit a redundantia, & ea ipsa calorem intestinorum pepererit aut vt calor horum fluxionem attraxerit & exurat & quodammodo erunt intentiones curationis eędem quodammodo etiam diuersæ. Nam vndecunque cœperit fluxio, deponenda, si fieri posit, est redundantia mali succi: atque refrigerandum, & mordacitati succorum occurrendum & suo tempore adstringendum. Verum si calor intestinorum fluxionem ciuerit, refrigerationi studendum magis, si redundantia, euacuationi. Porrò magna curationis differentia prodit ex caloris qui intestinis sit, vehementia, aut mediocritate. Si enim maximus calor sentiatur in ventribus inferioribus, tentatos esse eos phlegmone aut erysipelate suspitio est, ac proinde vitanda est expurgatio per inferna, & reuellendum vomitione si verò febris non fuerit, in ventribus scilicet inferioribus, hoc est exustio magna eo loci, expurgatio per alium mollienda est. Constat verò harum intentionem primam esse debere quæ euacuandi, secundam quæ obtundendi acrimoniam & refrigerandi, postremam quæ adstringendi. Interim toto morbo vtẽdum cibis succis, & concoctu facilibus. Horum omnium materias recenset hoc loco Hippocrates, quanquam vtendi occasiones non admodum distinxit. Oportet tamen eas accipere secũdum

com-

communia præcepta. qui igitur inquit ventres inferiores calidos habent, & subeunt acres deiectiones & inæquales a colliquatione,hoc est ab exustione. Acres certè quia vstæ, inæquales hanc ipsam ob causam. Concoctio enim est quæ æqualitatẽ substantiæ parit in omni excretione: incoctio inæqualitatem,siue frigore, siue vstione incoctio fiat. Si(inquit) valentes fuerint vires helleboro albo reuellere oportet, vomitu scilicet. Hoc enim est reuellere: velut etiam ob ventriculi morbos clystere vti. Duo tamen adesse postulat,& vt ventres inferiores calidi sint, & vt vires sint valentes,alioqui abstinendum ab helleboro, vtendumque vomitorijs minoribus, & transeundum ad alia. Sin minus(inquit)succus tritici frumentacei crassus,& frigidus. Hic succus est quem amylum uocant, cuius hac in affectione est maximus usus, quia obtundit acrimoniam, & crassitudinem affert succis, & obturat,hæretque partibus. Iubet verò accipi frigidum ex aliquo succo, ut simul occurrat calori partium: Et ex lente cocta edullium: hæc enim eadem facit lens,& præterea adstringit. Et panes subcineritij:pro his vti solemus pane ad ignem tosto,aut bis cocto, vt siccet scilicet. Et pisces(inquit)febrienti quidem elixi, non febrienti asſi. Pisces scilicet probi,& concoctu faciles, asſi quidem ne humectent, quod tamen si febricitet homo ferendum est,quia humidus febricitantibus conuenit. Potus uero sit febre carenti uinum nigrum,febrienti uero aqua ex mespilis, aut myrthis, aut pomis huiusmodi, aut sorbis, aut palmulis, aut vitium œnanthe, hoc est primis racemis uuarum immaturarum. Hæc omnia adstringendi gratia dantur. Videtur repugnare sententia Hippocratis,qui hoc ipso libro dixerat,cum aluus humida est in febribus,utendum potione uinosiori magis quam adstringentiori. Sed intellige iuxta peculiarem in unoque indicationem,faciendum esse hoc aut illud. Cum mens est ad uias alias deriuare satius sit uti uino albo,cum adstringere,nigro & austero. Fieri uero potest ut in diuersis ægrotis eis utamur, albo, cum ex toto corpore confluit bilis,& bona pars iam consumpta est, alioqui enim non cum minori periculo pellitur in urinæ uias:nigro cũ intestinorum laxitas parit diarrhęam: Sed & in eodem ægroto potest esse utriusque usus utilis, albi primum ut materia alio

deriuetur,

deriuetur, postremo nigri, vt aluus adstringatur, aut pro hoc si febris vini vsum prohibeat, aquæ in qua sit coctum aliquid adstringentium. Si verò (inquit) febris non fuerit, hoc est ardor intestinorum qui prohibeat, expurgationem, & vexent tormina intestinorum, primùm quidem lac asininum paucum, deinde paulatim plus. Paucum quidem primum, ne lædatur ventriculus repentino vsu, deinde plus, vsque dum, vt dixit paulo antè, aluus soluatur, seu potius expurgetur copiose corpus. Postquam verò expurgatum satis sit, ad attemperandum partes, & obtundendam acrimoniam, cibis & potibus vtendum quæ id possint præstare, cuiusmodi semen lini coctum, & in potu pollenta triticea cum hordeacea, & ex fabis ægiptijs demptis partibus amaris, quippè quæ sunt calidæ & mordaces. In cibis oua recentia, assa, semidura, & simila, & milium, & chondrus coctus in lacte. Nam hæc sistunt fluxiones, humiditatem siccant acrimoniam mitigant, feruorem partium temperant.

Eius medicinæ quæ victum instituit, maximum est, animaduertere & obseruare vt in acutis, etiam in longis morbis, & intentiones febrium, & inclinationes, vt occasiones obserues, & non oportet cibos offerre, & tuto cum oportet offerre, scias, atque etiam cum plurimum absunt ab intentione.

QVanti momenti sit in morbis omnibus, pręcipuè acutis, cibum tempestiuè offerre, & cauere febrium exacerbationes, hinc intelliges, quòd cum plurima alia non exigua soleat Hippocrates simpliciter docere, huic præceptioni semper addit aliquid quo eius momentum commendetur. Hic enim dicit διαιτητικῆς μέγιστον ἐστὶ id est maximum præceptum totius medicinæ, dietices est. primo libro huius operis in calce dixit. κὶ νομίζειν μέγα δύνασθαι τὸν καιρόν idest existimare oportet plurimum posse, seu magnam vim habere, occasionē cibi exhibendi. Quo loco hāc sententiā satis explicuimus, vt nō opus sit nūc noua enarratione: satis erit vt euadat apertissima, verba vt maximè expedit disponere: hoc scilicet mō. Eius medicinæ quę

victum instituit, maximum est, animaduertere & obseruare, vt in acutis, ita etiam in longis morbis, & intentiones febrium & inclinationes, atque etiam tempus quo plurimum absunt ab intentione, hoc est à paroxysmo, vt obserues occasiones dandi cibi, & scias quando non oportet cibos offerre, & quando oportet offerre, & tuto offerri possunt.

Agnoscere autem oportet eos qui dolent capite, vel ob exercitationes, aut cursus, aut itinera, aut venationes, aut aliquem alium laborem importunum: aut ob venerea: decolores, raucos, lienosos, exangues, spirituosos: & siccum tussientes: & siticulosos: & venarum interceptiones: distentos hypochondrijs, lateribus, & septo transuerso, & torpentes, & obscurè videntes, & quibus aurium tinitus est molestus & qui secundum vrinariam viam impotentes sunt, ictericos, & quibus venter cruda egerit: fundentes copiose sanguinem ex naribus, aut secundum sedem, aut in flatus redundantia existentes: vel labor ipsos vehemens exercet, & non superuicerint, horum nulli pharmacum dederis, periculũ .n. habebis & nihil iuuabis, & spontaneas permutationes & iudicationes tolles.

FAcilè adducar vt credam orationem hanc Hippocratis non esse, sed cuiuspiam alterius minus exacti autoris, qa vt in quouis morbo, eorum quos recenset, datur aliquando inutiliter pharmacum, ita nullis eorum est, qui non posit aliquã do pharmaco curari. Tales vero sunt alij quiuis morbi, quos commitari potest cacochymia. Non est autem congruens doctrinæ ratio, de quodam aut quibusdam affirmare, quod pariter dici posit de quibusuis: neque prohibere quasi vtile nunquam esse posit, id quod potest aliquando esse noxium: id vero disertè satis explicuit. Gal. Illud vnum videtur dignũ Hippo. quod in calce orationis dicitur, noxas scilicet pharmaci malè exhibiti, esse periculum citra conferentiam, & permutationum ac iudicationum quæ sponte fieri solent sublationem. Si

enim

enim viribus non ſatis conſtantibus datur, periculum mortis eſt, ex euacuatione ſine conferentia & tollerantia facta: ſi verò conſtet & hac ſolum in re peccatum ſit, quod intempeſtiue ſit exhibitum, velut ſi citra concoctionem aut turgentiam, non in tam apertum inciditur periculum, tamen tunc quoque producuntur morbi, ac ſi quæ permutationes aut iudicationes inſtabant, prohibentur.

Si autem cuipiam ſanguinē confert auferre, ventrem firmare oportet, & ita auferre, & inediam præcipere: & vinum ipſi auferre, deinde victu conuenienti vti cætera fomentis & infuſionibus curare, ſi autem denſus venter tibi eſſe videatur, molli clyſtere ſublue. *

Hæc ſententia veriſsima eſt, & Hippo. digna. Conſiderandum enim cum ſanguinem auferre cuipiam volumus, quo pacto habeat venter inferior, qui ſi laxus ſit, & fluat, firmandus prius eſt, ſi fieri poſsit, ne fluente aluo & miſſo ſanguine vires præcipitentur: ſin autem ſit ſiccus, humectādus eſt prius clyſtere humido, ne ſi quid vitioſum ventre detinetur, diſtribuat̄, raptum in venas, & vēter ſiceſcat magis. Vnde cōſtat, vt ſuperius hoc ipſo libro indicauimus, aliqn̄ clyſteré eſſe iniiciēdum ante miſsionē ſanguinis, nō ſemper iā miſſo. Quæ de victu eorum quibus miſſus iā ſit dicit, conſentanea etiā ſunt. Nimirum non mox reficiendū copioſè, vt vulgus putat, quaſi, vt dicebant medici è gnido, ſit mox exequandū, ſed inediā præcipere, & vinū auferre, non quidē minus, ſed his verbis ſignificat̄ paulatim eſſe poſtea reficiendū. Quia ſi copioſè dat̄ cibus recens euacuato, malè coquetur, & diſtribuetur incoctus: Vinum vero caput eius facile tentabit. Expedit igitur à recens miſſo ſanguine, dare cibi minus, eiuſq; tenuioris: & vinū aut nullū, aut dilutius ſolito, deinde cōuenieti victu vti, hoc eſt ſéſim augere. cætera (inquit) fomentis & infuſionibus curare, nō quidē ꝙ omnes q̄bus miſſus ſanguis ſit, fomentis & infuſionibus indigeant: ſed id dicit, inſinuans abſtinēdū iā inde a maximis auxiliis eſſe, ſed minoribus his vtendum ſi opus ſit, ac res ita poſtulet.

Si autem medicamento opus sit, belleboro tuto sursum purga, deorsum verò talium neminem. Optimum autem est si vrinæ cieantur, sudores prouocentur, & inambulent, & tranquille ita sese perfricent, vt non densiorem reddant habitum, si autem in lecto decumbat, perfricent eum alij. Atque si in thorace supra septum transuersum infestet eum passio, resideat sæpe, & quam minime reclinet dum vires valeant, & sedentem calido multo, multum temporis fricent: si autem aluo inferna sub septo transuerso habeat dolores, taceat (conuenit enim) nulloque pacto corpus moueatur, præter fricationem.

HAud dubie hæc dictio est mutila, deestque caput. Quandoquidem quasi decreto quopiam seu morbo, seu ægroto, hæc dicuntur, non constat autem de quo. Itaque est hoc fragmentum, quo de qua affectione agatur constare non potest, neque verò dici quippiam nisi diuinando, quid autem miri tam multis seculis vitiatos esse veterrimos codices?

Quæ vero ex inferna aluo soluuntur per vrinas & sudores, si sponte delabuntur mediocriter, quæ parua sunt soluuntur, vehementia vero prauum. Tales enim vel intereunt, vel sine alijs malis sani non fiunt, sed confirmantur quæ huiusmodi sunt.

HÆc sententia est Hippocra. dignissima si quæ alia, tametsi à Galeno negligitur, vt quam plurimæ aliæ. Esse autem qualem dixi, ex enarratione intelliges. Ex aluo solui non de morbo dicitur, sed de deiectionibus, quasi dicat, quæ ex aluo soluta euacuantur. Itaque dicit quæcun-

cunque euacuantur ex aluo, aut per vrinas, aut per sudorem, intellige aut per quamcunque aliam euacuationem (satis enim sit tres recensuisse) si sponte exeunt quantitate mediocri, soluendis quidem morbis paruis sunt satis, mediocria enim pro mediocribus sunt magna prę paruis: verum si mala sint vehementia & euacuationes mediocres, prauum signum est. Quia sunt decretoria non iudicantia. Talia vero vt 2. Epid. dicitur significant mortem aut difficilè iudicium: difficile autem iudicium est, prorrogari malum, aut habere multas permutationes. Igitur, tales quibus scilicet per morbos vehementes euacuationes fiunt tantum mediocres, vel intereunt, vel sine alijs malis sani non fiunt, sed confirmantur quæ huiusmodi sunt, id est insanabilia fieri consueuerunt.

Poculum hydropico: cantharidas tres & auferens caput cuiuscunque, & pedes, & alas, tere, in tribus cyathis aquæ. Cum autem laborauerit bibens, calido perfundatur, inunctus vero prius. Ieiunus autem bibat, comedat autem panes calidos ex pinguedine.

VSus cantharidum facete admodum docet Galenus quā sit periculosus, narrans medicum quendam audacem, duos interemisse, datis alteri corporibus sine capitibus, alis & pedibus, alteri his solis sine corporibus. Cum enim dubitaret, an hoc loco pręcipiat autor auferre caput, pedes, & alas, quasi sine his, corporibus solis sit vtendum, an quasi ea sine corporibus sint terenda & potanda, vtrunque expertus, vtroque poculo hominem occidit. Itaque vtcunque cantharidibus vtaris, periculum maximum afferes ægroto. Nihilominus Galen. tertio de temperamentis, & tertio de simplicibus, commendat cantharides ad hydropicos iuxta hanc Hippo. sententiam, verum modum vtendi temperat, his locis, & vndecimo de simplicib⁹, quo etiā loco multos

alios cātharidum vſus docet:ſed quod ad poculum pro hydropicis attinet, prudenter admodum docet, negans ipſas cantharidas ſolas potu dandas neque corpora ſine extremis periculis, neque has ſine corporibus, neque vero vtraſque partes ſimul, ſed vtendum medicamento compoſito ex cantharidibus, quo & exiguam admodum cantharidum portionem doſi medicamenti reſpondere, & eas alijs rebus admodum emendatas eſſe ait. nunc in officinis nullum medicamētum ex cantharidibus compoſitum aſſeruatur, tamen poteſt facilè componi ex diureticis mitioribus, cum pulueris earum exigua admodum parte, Gal. vnica doſsi centeſimam dragmę partem affirmat citra periculum dari poſſe, plus etiam dari tuto nullibi dicit, neque immerito eſt enim cantharis in corroſiuis venenis. Puluis paratur Galeno ex totis cātharidibus cum alijs etiam & pedibus, quia ab aliquibus putantur hęc extrema eſſe alexipharmaca corporum, quaſi igitur corpora ſine his ſint futura nimis venenoſa, & hęc ſine corporibus inefficatia, vtraque accipit. Porro parat puluerem ex cantharidibus inuentis in frumento, & habentibus lutea cingula tranſuerſim in alis, & ſuffitu aceti accerrimi necatis. Itaque hic autor haud dubie nimiam doſim veneneſi medicamenti prębet, & caput pedes & alas auferre non admodum vtiliter iubet, videtur autem violentiſsimi medicamenti vſu, reliqua vtendi ratione velle corrigere: nam ex aquę cyathis tribus, hoc eſt quatuor vncijs cum dimidia dari vult, & cum laborare cœperit angiq; ob epotum pharmacum, inungi oleo, & perfundi calido balneo, & vt ieiunus bibat, hoc eſt ante alios cibos potionē aliquā idoneā accipiat, vt aquę aut diluti vini, aut tenuis ptiſſanę cremoris, deinde comedat panes calidos ex pinguedine: nimirū hęc oīa mitigāt, & mulcēt acrimonia. Minus aūt efficacia vident̄ mihi eſſe hęc, quā vt illis fiſſus qs, medicamentū adeo periculoſū propinare debeat. Cenſeo ſine vllo malo poſſe, hominū genus cantharidibus carere ad potiōes, nā ad vngues pſorodeis, & ad leprā & putreſcētia vlcera, cū alijs idōeis ceratis, & emplaſtris, eis vti cēſeo eſſe vtiliſsimū.

Sanguinem ſupprimens. Succum fici in lana intro ponere ad venam. Vel coagulum inuolutum in nares mittere:

vel chalcitim digito contractans preme, & cartilagines exterius comprime vtraq; ex parte, & aluum solue lacte asinæ cocto, & caput rade, adstringentia exhibe si anni tempus calidum sit.

SAnguinis fluxum ex naribus curare docet: tria priora auxilia sub deiunctione dicens, succum fisci in lana, vel coagulum inuolutum, vel puluilum chalcytidis digitis prę∫um in nares indere: reliqua addit vtens particula coniungendi, dicens, & aluum solue lacte asinę, & raso capite adstringentia appone, præcipuè si tempus anni calidum sit, quia cum hęc adstringentia repercuciendi gratia admoueantur, frigida etiam sint oportet. Nimirũ tria priora eiusdem generis sunt remedia, & facultatis similis, adstringentis scilicet coagulantis & exurentis. Omnia enim ea acrimoniam habent, chalcitis maiorem, mox lac fici, sed & coagulum aliquam: omnia etiam coagulant. coagulũ quidem maxime, mox lac fici, sed & chalcitis, non nihil: & adstringunt omnia, maximè chalcitis mox coagulum, deinde & lac fici. Omnibus autem his facultatibus sistitur sanguis quia coagulatus ipse sibi obturat porum, qui adstrictione & corrugatione, quam exustio facit concluditur. Cõprimere vtraq; ex parte nares iubet cum voles puluerum chalcitidis insuflare, vt ita magis omni parti interius adhęreat. Alui solutio ex lacte asinę, ita vero & ex alio quouis tali medicamento, & capiti raso adstringentium admotio, alterius generis medicamenta sunt, quę proinde simul cum prioribus, aut eorum aliquo agi debẽt. Non enim quia retrahendi causa aluum soluis, & capite repellis, ne à toto corpore recipiat, non vteris etiam topicis ad ipsas nares. Quod hic fluente sanguine iubet aluum asinę lacte soluere, cum ita pridem dictum sit eis qui fundunt copiosè sanguinem ex naribus, pharmacum expurgans non esse dandum, nihil moror: primum quidem quia eam sententiam Hippocratis non esse censuimus: deinde quia fortasse autor illę quisquis fuerit, noluit prohibere qualemcunque alui solutionem, sed per pharmacum vehementer, quale certè lac non est.

Sesamoides per superiora purgat sesquidragmæ pondere tritum & potu datum. Miscetur autem veratris, tertia parte potionis, & minus suffocat.

IAm periit ductus huius libri. Sparsim iam ac citra ordinē sunt scripta hæc, velut ex diuersis cartis compilatā. Hæc affert vetustas, mihi verò placet, nihil omittere, sed singula seorsum expendere, vt illa scripta occurrūt. Præscripta oratio continet nihil aliud quam syngraphas duas potionū vomitoriarū, nullius certè iā vsus, & quia sesamoydes desiderat, & quia nullus iā est nostro sæculo medicus qui in tanta tutiorum medicamentorum abundantia, quam ipsum tempus attulit, his tā periculosis vti velit. Prima syngrapha ad vomitū purgandū. ℞ sesamoidis tritæ sesquidragmā oxymelitis chyatos tres seu vncias iiij. & semisē fiat potio: secundam ℞ vtriusq; hellebori & sesamoydis partē vnā fortasse obolum vnū, oxym. aut mulsæ quod sufficit, fiat potio. Dioscorides cum solo albo miscet, atqui sanè ita fuerit magis vomitorium medicamen. dicit lib. 4. cap. 147. quod est de sesamoyde, datur tritum ad bilis pituitæque deiectionem quantum tribus digitis capitur, addito veratri aibi sesquiobolo, ex aqua mulsa. Ridiculum vero tam vehemens medicamentum digitorum apprehensione mensurare.

Ad trichosim: cum subieceris filum acui habenti foramen secundum acutum supernæ tensionis palpebræ in infernam transmittens, quod superius inferiori liga, & fila tendens colliga donec deciderint, ac si satis quidem fuerit bene est: si autem non sed aliquid desit, hæc repete.

TRichosis seu trichiasis, est morbus palpebrarum, per quē nascuntur pili plures quā expediat, & extra naturalē ordinem & positum, ac plærunq; intro versi, vt lædāt oculos huius chyrurgicam curationem docet, quā eandem docuit Paulus libr. 6. cap. 13. Est verò ea laqueum facere ex filo aliquo tenuissimo, vt equinæ caduæ pilo, aut serico, & eum iniicere in pillos

qui

qui præternaturam redundant, & ita euellere, idque repetere quoties opus sit, vsque dum nullus supersit ita redundantium. Ne itaque intellige eum hic acu vti ad pungendam, aut traiiciendam, assuendamve aliquam particulam, sed solum ad circunducendum vt oportet filum, quo in rem tam tenuē laqueus iniiciatur. Atqui profectò neque hac arte est opus, facilius enim euelluntur forcipibus, sed vtcunque euellantur, necesse est aliquid circa locum facere ne renascantur, velut inungere sanguine ranæ, aut admouere cinerem chameleontis, aut puluerem alluminis, aut aliquid huiusmodi, aut si hæc satis non sint, locum vrere quam fieri posit eleganter.

Hæmorrhoidas simili modo intrudes in acū crassissimū lanæ sucidæ filum, & quā maximum, ac colligabis. Securior etenim est huiusmodi curatio. Deinde comprimes & putrefaciente vteris medicamento, neque priusquam deciderit irrigabis. Vnam semper relinque, & postea refectis viribus purgabis helleboro. Deinde exercitetur & sudet & mane multum fricetur. Cursum deuitet, & ebrietatem: & acria, præter origanum. Vomat singulis septimanis aut ter in mense, ita enim habebit optime corpus. Vinum autē rufsum austerum aquosum & paucum bibat.

HEmorrohydas dicit simili modo curari posse, exceptas scilicet laqueo & compresas donec excidant. Iubet verò laqueum fieri ex filo crasso lanæ (vt arbitror) quo minori dolore afficiatur pars, quæ alioqui tāopere cruciatur & constringi comprimiq; laqueo hemorroydam, & ita constrictæ admoueri medicamentum putrefaciens, qualia sunt plurima metallicorum, & donec putrefacta hemorrohys, atque ipsum laqueū exciderit, irrigatione nulla vti, postea vero vti irrigantibus & temperantibus partem, vt de cocto aliquo ex rosis, malicorio, galis, aut alijs huiusmodi, ex aqua aut vino, vt videbitur. Cauēdū interim est in corrosiui aut putrefaciētis admotione, ne partes aliæ podicis tāgātur medicamine: qđ chyrurgi facere norūt

munien-

munientes partes circunquaquam alio medicamine emplastrico. Dicit tutiorem esse hanc curationē, intellige alijs chyrurgicis quibus seccari aut vri solēt, vt libello de hemorroydibus videre licet. Verum quoniam hemorrhoydum, antiquarū praecipue, curatio non est toti corpori secura, sed eorundem malorū fuerit occasio, à quibus fluentes solent praeseruare, qui sanè sunt grauissimi (nam & ab insania & aliis omnibus melacholicis) iubet si plures fuerint non simul persanare omnes, sed vnam saltem relinquere, per quam vitiosus succus in eam partem iā soli tus fluere, effundatur. Quodquidem dicitur iuxta sententiam aphoristicam, duodecimam sextae sectionis. Verum neq; seruata quidem hemorrhoys sit satis vna pro multis, nisi interim victu & alia curatione feceris, vt corpus malis succis minus abundet, quod eatenus quidem possis perseuerādo facere, vt liceat tādem vnicam illā quam seruaueras curare. Proinde iubet, vt reffectis à curatione tātisper viribus, purgetur helleboro, aut alio medicamento bilē atram educente, deinde exercitetur tempestiuè, sudet, & mane multū fricetur, his enim modis vacuatur corpus excremētis: vomat singulis septimanis aut ter in mense: nā vacuat hoc quoq; corpus, & reuellit ab hemorrhoydibus. Cursum, & ebrietatē & acria omnia vitare iubet, & merito sanè, nā cursu ad sedē trahuntur excremēta, vini meracioris & reliquorum acrium vsu, mox irritant hemorrhoydes, quibus alioqui solēt irritari. Excipit origanum, quasi hoc, etsi acre, vtile tamen sit quia arbitror, vt dicit Dioscorides vacuat per ventrem atros humores, & ea ratione hemorrhoydibus materiā detraxerit. concedit paucum vini russi austeri, quibus scilicet vinū aliquod alias ob causas sit necessarium: nam alioqui satius sit ad eā rem aqua vti: Si verò omnino dandum sit aliquod, satius sit illud dari, quam flauum, & acre quod pungat, aut nigrum etsi austerum quod crasso repleat sanguine.

Purulētis dissectos scillae orbiculos in aqua excoque; aquamque valde feruefactam effunde, aliāque infunde & coque, vsq; dū tāgenti percocti & molles appareāt. Deinde vbi triueris, cyminum frictum misce, & alba sesama, &

amy-

amygdalas nouas terẽs in melle, elegma tribue, & post hoc vinum dulce sorbitiones autem meconij albi terens quantum acetabulum in aqua loturæ farinæ recentis, dilutũ melle effuso teppidum sorbeat ita transigat diem, deinde ad ea quæ euenient respiciens cœnam dato.

PVrulentos vocari apud Hippocratem, eos quibus pus intra thoracẽ cõtinetur, res est satis nota ad hos iubet parari elegma ex scilla, melle, & sesamis albis, & amygdalis recentibus, cũ cymini fricti puluere. Hoc vt vtatᷣ ægrotus summo mane copiose, aut interdiu ẽt, vt elegmata accipi solent. Sunt verò sesama & amydgalæ pectori mollia, & facilẽ excreationem reddentia: scilla extergens & incindẽs valenter: cyminũ frictũ siccat & absumit excrementa. Deinde victũ instituit, atq; quasi summo mane medicamento vti cęperit, iubet circiter horam prandij accipere sorbitionem ex farina cocta cũ melle, & cum seminis papaueris albi acetabulo, hoc est duabus vnciis cũ duabus dragmis. Hæc verò quia mel omnibus pectoralibus & cibis & medicamentis admiscetur recte quia gaudet thorax dulcibus. Sed & somniferi aliqd recte admiscetur, quia sedat respirãdi difficultatẽ, & extinguit feruorẽ. Pro potu iubet vti vino dulci, de quo lib. 3. dixerat sputum aũt efficatius q̃ vllum aliud educi, quod dulce est. Ita inquit transigat diem, deinde ad ea q̃ euenient respiciens, cœnam dato. Nempe consuetum erat Hippo. mane dare ægrotis sorbitiones vesperi cibos: quod nũc quoque facere iubet, ratione habita eorum quæ euenient, hoc est an febris tunc augeatur an non, & quid possint vires ferre, aut non possint. Ita igitur singulis diebus agere oportet, & multos dies perseuerare.

Ad dysenteriam, fabarum purarum quadrantem accipe & rubri dauci duodecim stipulas leues commiscens & quoquens, abunde lingenda porrige.

IN quibusdam codicibus non habetur, ad dysenteriam, sed prioribus adiacent hæc verba, vt videatur significari hoc quo-

quoque esse vtile ad purulentos, in alijs tamen habetur hoc modo, & ratione extimanti mihi visum est hoc esse magis cõsentaneum, quia fabæ commendantur à Gale. & à dioscoride ad dysenteriam, ob adstrictionem daucus verò deriuat ad vrinas quod etiam in fluxionibus intestinorum vtile esse deprehẽditur. Constat itaque medicamen hoc facultatibus diuersis, ita vt idem posit, & intestina adstringere ne recipiant, & fluxionem in aliam partem deriuare.

Ad oculos spadium lotum abundanterq; velut farinæ maßam subactum, vt seuum non liquidum leue teres, succoque acerbo vuæ acernæ & amaræ humectabis, & in sole rursum siccabis. Humectabis verò vt inungi possit, Cum autem siccum factum fuerit, leui trito sicco inunge oculos & cõsperges angulos ad eosdẽ, seu humidorũ, ebeni dragmã æris vstiobolos nouẽ, croci obolos tres, hæc terẽs, infunde vini dulcis cotylã atticã, deinde ad solẽ pone cõtegens, cũ exaruerint, hoc vtere. Ad dolores. chalcitidis dragmã, vuæ recipe partes duas, & exprime myrrhã & crocum tere, misce mustum, excoque in sole, & hoc inunge eos qui circuncirca habent dolores sit autem in vase æneo.

TRia collyria describit pro oculis, duo quidem arida tertium ad vnguenti formam. primum accipit spodium & succum vuæ aceruæ vicisim pluries subacta, & insolata, iubet verò lauari spodium & tenuiter teri: nimirũ omnia quę in ocularibus admiscentur, & mordacitate aliqua participant, lauãda & quæ teri debent, terenda tenuiter sunt, quia lotura deponitur mordacitas, quæ oculos plurimum lædit, vt & quæ male trita, neque satis leuigata, illis admouentur. Est verò primum hoc collyrium optimum ad siccandum humidas occulorum fluxiones. Secundum efficatius est, & ad has easdem, & ad extergendum. siquid præternaturam in oculis concrescit, vt yptergium, aut adnascens caro, aut nuuis, quia accipit ebenum qui vt Gal. lib. 6. de simp. dicit, exterget & ob id ocularibus recte admiscetur

tur ad vetera vlcera, fluxiones & pustulas, sed & æs vstum quod hæc eadem facit, & valenter exterget. Lauari verò etiam hoc debet. Vinum quod infundit dulce esse vult, quod nõnihil emẽdet. Tertium dicit esse ad dolores, constat verò non esse ad recentes, neque ex recenti adhuc fluxione pendentes, siquidem lenirentur lacte, aut oui albumine, aut aqua stillatitia rosarum. Hoc vero accipit myrtam & crocum & mustum, quæ sunt coquentia, sed & chalcitidem, quæ impactos & induratos succos absumat. fieri vero in vase æneo, collirijs omnibus huius generis congruens est.

Vterinarum strangulationum cognitio. Comprime duabus digitis atque si sentit hysterica sunt, si non, conuulsoria.

EX vterina strangulatione, pati solent mulieres epylepsiæ similia, dignotio verò est, ꝙ epileptica sine sensu est, hysterica sentit etiam si loqui nequeat, & conuulsoriè moueatur. Proinde dicit preme duobus digitis, hoc est vellica quacunque lubet parte, atque si cætera videatur esse epileptica, tamen sentit, hysterica est, si non sentit conuulsione vniuersali tenetur quæ epilepsia est.

Hydropicis meconium rotundũ atticum acetabulum potio scammæ specilla tria latitudine, cum polline farinæ agglutinẽtur, tenuiter terantur, & in catapotia conuoluantur & dentur, deorsum aquam purgant, & stercus ex aluo deijciunt. in caricas succi tytimali instilla septem gutas in singulas, etiam pueris. Postea in vase nouo compone & aßerua, atque ante cibum exhibe. Et meconium terens aquam infunde & cola, & farinam macera, & itrium coque, mel coctum infundens, & hydropicis edendum præbe, & superbibendum vinũ dulce aquosum: aut mulsam aquosam quod ab excrementis meconium colligis adserua & cura.

Hoc

HOc loco meconium nõ significat quod nuper, sed pepliũ hoc enim dicit Gal. 8. de simplicium facultate nonnullos appellasse meconium, euacuat vero illud aquam & pituitã dioscorides pepli acetabulum dari iubet, cui facultate & viribus simile esse dicit peplium Hippo. merito igitur hic quoque iubetur dari meconij acetabulum atticũ. Rotundum arbitror dicere, vt significet semen peplij quod rotundum & cãdidum est. Est alia potio, scammæ æris specilla tria latitudine Hoc est quantum ter accipias latiori parte specilli, ita enim solent chyrurgi acres & mordaces pulueres accipere, ne digitis multum eorum recipiant: & cum farinæ polline agglutinent teranturq; tenuiter, & confingantur catapotia. succo aliquo accommodato formata, & dentur. Hæc enim purgant aquam deorsum & stercu se vacuant ex aluo. Scamam æris potam ex melicrato, aquam educere, testatur Dioscorides libro quinto, farina triticea additur vt materia quædam idonea, & corrosiuam scamę vim emendans. Addit aliud medicamentum, quod pueris etiã dari posse testatur, carycas accipere, & singulas septẽ gutas succi tytimali ĩstillare, & in uase nouo reponere, & asseruare, & vtẽdi tempore dare ante alios cibos, non dicit quot, incipiemus verò ab vnica, & vt euenerit, adijciemus, aut secus. Rursus describit aliud medicamentum ex peplio, peplium, inquit, tere, semẽ scilicet, & infunde aquam & cola, & ex ita percolata aqua, & farina iterum coque, & infunde mel coctũ, & hydropicis edẽdum prebe. Vtilissima sanè & gratiosa admodum ratio præbẽdi medicamenta in alimentis. Superbibendum deinde dat vinum dulce aquosum, aut mulsam aquosam. Constat verò hæc exigua omnino quantitate capienda, vt & omnem potum. Monet postremo cum per contusum peplium & expressum colaueris aquam non debere mox reijcere, id meconium, seu peplium quod excretum est, sed asseruari posse, vt iterum atque iterum per id aqua coletur, ad eosdem vsus.

FINIS.

D issipa gẽt es quę be lla cũda
vo lũt, venie nt legati er Nõt